

ნინო გარათაშვილი

**ევრაზიული სივრცე
და
ამერიკის ინტერესები**

თბილისი – 2001 წელი

წინამდებარე წიგნი წარმოადგენს გეოპოლიტიკის საგნის ლექციათა სპეცკურსს თემაზე: „ევრაზიული სივრცე და ამერიკის ინტერესები“, რომელიც გამომხსნელია პოლიტოლოგიის, სამართალმცოდნეობის და ეკონომიკის განხრის სტუდენტებისათვის. იგი, ვფიქრობთ, გარკვეულ დახმარებას გაუწევს, აგრეთვე, გეოპოლიტიკისა და პოლიტოლოგიის საკითხებით დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრეს.

რედაქტორი: საქართველოს პოლიტიკურ მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე
ვლადიმერ ჭანუყვაძე

რეცენზენტები: საქართველოს ერობისა და ამერიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი, ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე ილია ტაბაღაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კათედრის გამგე, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი იმპრ კვხუაძე

ISSN 1512_021X

© ს.ს. ორბელიანის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2001.

შინაარსი

წინათქმა	5
1. ქვეყანა, სახელმწიფო და მსოფლიო ქვეყნების კლასიფიკაცია	6
2. ქვეყნებს შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაცია	21
3. ევრაზიული სივრცე და წამყვანი სახელმწიფოების ინტერესთა ასპექტები	53
4. საქართველოს გეოპოლიტიკური მდებარეობა და მისი როლი ევრაზიის სატრანსპორტო დერეფნის ფუნქციონირებაში	99
5. ევრაზიის ცენტრის „შავი ხვრელი“-ს ასპექტები	117
6. „ევრაზიული ბალკანეთის“ ასპექტები	130
7. ევრაზიაში ახალი ტიპის მსოფლიო ზესახელმწიფოთა ბატონობისაგან დაცვისა და უსაფრთხოების ტრანსევრაზიული სისტემის ასპექტები	155
დანართი:	167
1. გერმანიის ფედერალური რესპუბლიკა	167
2. დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფო	174
3. თურქეთი	180
4. იაპონია	190

5. ინდოეთი	196
6. ინდონეზია	205
7. ირანი	207
8. კორეა	221
9. საფურანგეთი	227
10. ჩინეთი	237
გამოყენებული ლიტერატურა	245

წინათქმა

გეოპოლიტიკა, როგორც ცნობილია, ეს არის მსოფ-
ლმხედველობა, ეს არის მეცნიერება მართვის შესახებ. ოგი
დროის სამ განზომილებაში იველეს მოვლენებს — სივრ-
ცის ყველა განზომილებას; წარსულს, დღევანდელობას და
სამომავლო მოვლენებს წვდება და უღრმაყდება პიროვნების,
ერის, კაცობრიობის რაობისა და განვითარების ყველა ნიუანსს.

დღეისათვის, თანამედროვე მსოფლიოში სახელმწი-
ფოთა შორის ურთიერთობანი ისეა აჯრეული, რომ მოითხოვს
ახალი მსოფლიო წესრიგის დამყარებას, რაც თავისთავად
შეუძლებელია ნებისმიერი ქვეყნის საშინაო და საგარეო
პოლიტიკის მართებული სტრატეგიისა და ტაქტიკის გან-
საზღვრა-შემუშავების, რეგიონული და გლობალური ინ-
ტეგრაციის პროცესებში მათი ორგანული ჩართვისა და
გეოპოლიტიკური ანალიზისა და პროგნოზირების გარეშე;
არანაკლებ მნიშვნელოვანია ევრაზიული სივრცის გეო-
პოლიტიკური ასპექტების შესწავლა, რადგან ვფიქრობთ,
არ იქნება გადაჭარბებული თუ ვიტყვით, რომ ევრაზიუ-
ლი სივრცის წამყვანი სახელმწიფოების ერთობლიობის
პოლიტიკურ მექანიზმზეა დამოკიდებული თანამედროვე
მსოფლიოს მაჯისცემა.

გეოპოლიტიკაზე პოლიტოლოგიის, ისტორიისა და სამარ-
თალმცოდნეობის დარგთა მეცნიერებს არც თუ ისე ცოტა
რაოდენობით აქვთ გამოქვეყნებული ნაშრომები. ჩვენ სს. ორ-
ბელიანის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური
უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიის კათედრის თხოვნით ამ ნაშ-
რომთა საფუძველზე შევადგინეთ ლექციათა სერია კურსი თემაზე:
„ევრაზიული სივრცე და ამერიკის ინტერესები“. ვფიქრობთ,
გეოპოლიტიკის, აგრეთვე პოლიტოლოგიის კურსის შესწავ-
ლით დაინტერესებულთ ოგი გარკვეულ საშინაოს გუწევს.

1. ქვეყანა, სახელმწიფო და მსოფლიო ქვეყნების კლასიფიკაცია

როგორც ცნობილია, ქვეყანა, ფიზიკურ-გეოგრაფიული თვალსაზრისით, წარმოადგენს ფიზიკურ-გეოგრაფიული დარაიონების ერთ-ერთ უმაღლეს ტაქსონომიურ ერთეულს. იგი კონტინენტის ნაწილია, რომელსაც ახასიათებს ვრცელ ტერიტორიაზე ერთიანი გეოსტრუქტურა, ან სტრუქტურული ელემენტების კანონზომიერი შეთანაწყობა, უახლოესი ტექტონიკური მოძრაობების საერთო ტენდენცია და ამის შედეგად, მაკრორელიეფის ერთგვარიფლება (ვრცელი ვაკეები, ზეგნები, მთათა სისტემები და მათი კომბინაციები).

სახელმწიფოსა და სამართლის თეორიის მეცნიერებაში სახელმწიფოს განმარტავენ, როგორც ამა თუ იმ ქვეყანაში საზოგადოების პოლიტიკური ორგანიზაციის განსაზღვრულ ისტორიულ ფორმას, მმართველობის განმახორციელებელ აპარატს, რომელიც საჭირო ღონისძიებების გამოყენებით უზრუნველყოფს საზოგადოებაში გაბატონებული კლასისა თუ გაბატონებული ფენის ინტერესების შესაბამისად საშინაო და საგარეო ამოცანების განხორციელებას.

სახელმწიფოს შესახებ მრავალი სხვადასხვა თეორიულ-კონცეპტუალური ხასიათის შესედულება არსებობს. ამ კონცეფციათა სრული და ამომწურავი განხილვა ამ ნაშრომის მოცემულ სტრუქტურაში შეუძლებელია, ამიტომ ჩვენ მხოლოდ ზოგადად შეგვისებით ძირითად თეორიებს.

თეოლოგიური თეორია. ამ თეორიის ამოსავალი დებულება სახელმწიფოს ღვთაებრივი წარმოშობის აღიარებაში მდგომარეობს. სახელმწიფო ღვთაებრივი განგე-

ბით აიხსნება, ხოლო სახელმწიფოს უმაღლესი ხელისუფალი ღმერთისაგან მოვლენილ პიროვნებად ითვლება. ეს ყველაზე უძველესი და გავრცელებული თეოლოგიისაა, რომელიც უპირატესად ძველი აღმოსავლეთის ქვეყნებში (ბაბილონი, ეგვიპტე, ინდოეთი, ჩინეთი) ჩამოყალიბდა.

ეთიკური თეორია. სახელმწიფოს ღვთაებრივი წარმომავლობის დასაბუთება მისადმი ინდივიდის დამოკიდებულების ეთიკურ ნორმათა განსაზღვრაა. ადამიანი უნდა დაემორჩილოს სახელმწიფოს. ამგვარი შესხედულება ანტიკურ ეპოქაში ჩაისახა და მისი წარმომადგენლები აყენებლათონი და არისტოტელე. მათი აზრით, მხოლოდ სახელმწიფოშია შესაძლებელი ადამიანის ბუნების მრავალმხრივი გამოვლენა და განვითარება, ამიტომ სახელმწიფოს გარეშე იგი ცხოველია. ზნეობრივი სრულქმნილება, რომლისკენაც სწრაფვა ადამიანის დანიშნულებაა, შესაძლებელია მხოლოდ სახელმწიფოში.

კანტი სამართლებრივი კანონისა და სახელმწიფოებრივ ნორმათა დაცვას კატეგორიულ იმპერატივად აღიარებდა. ფისტე გონიერი სახელმწიფოებრივი ცხოვრების რეალიზაციას ინდივიდის აუცილებელ მორალურ ვალდებულებად მიიჩნევდა. მისი აზრით, სამართლებრივი კანონი გულისხმობს თითოეული ადამიანის მორალურ-ეთიკურ მოთხოვნილებას — შეიცნოს იგი და დაემორჩილოს მას.

ჰეგელი, ობიექტურ სულს მიიჩნევს რა დიალექტური განვითარების უმაღლეს საფეხურად, სახელმწიფოს მორალურ მიზანთა განხორციელებად განსაზღვრავს.

პატრიარქალური თეორია. ამ თეორიის თანახმად, ისტორიულად სახელმწიფო ოჯახიდანაა წარმოქმნილი. სახელმწიფო ოჯახის თანდათანობითი გაფართოების შედეგად განიხილება და დაოჯახების ერთ სოციალურ

მთლიანობად მიიჩნევა. სახელმწიფოს მეთაური ამ გაფართოებული ოჯახის უფროსად ითვლება.

პატრიმონალური თეორია ეს თეორია ასაბუთებს, რომ სახელმწიფოს წარმოშობა და არსებობა დაკავშირებულია მიწაზე და მამულზე საკუთრების უფლების დაცვასთან. ციცერონი სახელმწიფოს შექმნის მოტივს საკუთრების დაცვაში ხედავდა. აქედან მოყოლებული დღემდე, სოციალისტური მოძღვრების ჩათვლით, საკუთრების დაცვა მიიჩნევა სახელმწიფოს არსებობის ფაქტიურ მიზეზად და იურიდიულ საფუძვლად.

ძალდომიერების თეორია ამ თეორიის მიხედვით, სახელმწიფო არის ძლიერის სუსტზე ბატონობის ობიექტური შედეგი. სახელმწიფო ეფუძნება ბუნების კანონებს და ამდენად, ადამიანთა ცნობიერებისაგან დამოუკიდებელი სოციალური მოვლენაა. აქედან გამომდინარე, ინდივიდისათვის სახელმწიფო კანონიერია და მსგავსად სხვა ბუნებრივი მოვლენებისა — შეუქცევადი.

ამ თეორიის გამოჩენილი წარმომადგენელია ფრანც ოპენჰეიმერი. მისი აზრით, სახელმწიფოთა ჩამოყალიბებას განაპირობებდნენ დაპყრობითი ომები, რომლებსაც მომთაბარე-მესაქონლე ტომები აწარმოებდნენ.

მეცნიერთა ნაწილი სახელმწიფოს მარქსისტულ-ლენინურ მოძღვრებას ასევე ძალდომიერების თეორიას განაკუთვნიებდა. მათი აზრით, მარქსიზმი სახელმწიფოს ერთი კლასის მეორე კლასზე ბატონობის იარაღს უწოდებდა და რევოლუციური ძალდატანებით არსებული სახელმწიფოს დამხობასა და პროლეტარიატის დიქტატურის დამყარებას მოითხოვდა. სწორედ ამ დებულებაში იქნა დახსული ძალდომიერობისაკენ მოწოდება.

ხელშეკრულების თეორია ეს თეორია სახელმწი-

ფოს წარმოშობას ადამიანთა შორის ურთიერთშეთანხმებით ხსნის. თავიდან ადამიანები „ბუნებით თავისუფალ“ მდგომარეობაში იყვნენ, ცხოვრობდნენ ერთმანეთისაგან განცალკევებულად და ურთიერთობის არავითარ მარეგულირებელ ორგანოს არ საჭიროებდნენ. როცა ადამიანებს გაუჭირდათ განცალკევებულად ცხოვრება და გარემოსთან ურთიერთობა, მათ გააფორმეს ხელშეკრულება, რის საფუძველზეც შეიქმნა სახელმწიფო, რომლის მიზანია მათი დაცვა და საზოგადოებაში წესრიგის დამყარება.

ხელშეკრულების საფუძველზე სახელმწიფოს წარმოქმნის იდეა ძველ ბერძენ ფილოსოფოსთა შრომებში გვხვდება. ანტიკური ეპოქის მოსაზრებებმა კონცეპტუალური სახე მიიღო ჰუგო გროციუს, ბენედიქტე სპინოზას, თომას ჰობსის, ჯონ ლოკის, ჟან-ჟაკ რუსოს ნაშრომებში. ხელშეკრულების თეორია ევროპის უმრავლეს ქვეყანაში გავრცელდა და გაბატონებულ შეხედულებად იქცა.

ორგანული თეორია ამ თეორიის თანახმად, სახელმწიფოს წარმოშობა ბიოლოგიური მიზეზებით აიხსნება. ჯერ კიდევ პლატონი სახელმწიფოს განიხილავდა, როგორც უდიდეს ადამიანურ ორგანიზმს და მასში იმავე ფსიქიკურ ელემენტებს ხედავდა, რომლებიც ინდივიდშია.

ბიოლოგიურ და ფიზიოლოგიურ მეცნიერებათა წარმატების კვალობაზე, ორგანულმა თეორიამ XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან ფართო გავრცელება ჰპოვა. მისი თვალსაჩინო წარმომადგენელი იყო ჰერბერტ სპენსერი.

ფსიქოლოგიური თეორია ეს თეორია სახელმწიფოს განსაზღვრავს, როგორც ფსიქოლოგიურ მოვლენას. სახელმწიფო ადამიანთა ურთიერთობის ფუნქციაა და იგი თავისი არსითა და ფორმით ფსიქიკურია და ვლინდება ფსიქოლოგიური და ფიზიკური საშუალებით მასზე გავ-

ლენის შედეგად.

თანამედროვე პოლიტოლოგიაში სახელმწიფოს წარმოშობის საკითხმა მეორე პლანზე გადაინაცვლა. ყურადღების ცენტრში უმეტესწილად მისი სტრუქტურულ-ფუნქციონალური მხარე მოექცა. მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობა სახელმწიფოს კონკრეტულ ფუნქციითა და გამოკვლევას და სახელმწიფოს სოციოლოგიურ, პოლიტიკურ, სამართლებრივ და ფილოსოფიურ ასპექტთა კომპლექსურ შესწავლას.

ცნობილია, რომ თითოეულ ქვეყანას, თითოეულ სახელმწიფოს თავისი კონკრეტული ამოცანები გააჩნია. სახელმწიფოს ამოცანების განხორციელება ხდება მისი საქმიანობის პროცესში. ამ საქმიანობის ძირითად მიმართულებებს, უმნიშვნელოვანეს სახეებსა და მხარეებს სახელმწიფოს ფუნქციებს უწოდებენ. სახელმწიფოს საქმიანობა ქვეყანაში პოლიტიკური, სამეურნეო და იდეოლოგიური საკითხების გადასაწყვეტად საშინაო ფუნქციებშია გამოხატული, ხოლო სახელმწიფოს საქმიანობას სხვა ქვეყნებთან დამოკიდებულებასა და მათთან ურთიერთობაში საგარეო ფუნქციები განსაზღვრავს. სხვადასხვა სახის ორგანოთა და დაწესებულებათა სისტემა, რომლის მეშვეობითაც სახელმწიფო ახორციელებს ზემოაღნიშნულ ფუნქციებს, შეადგენს მის მექანიზმს, ანუ სახელმწიფო აპარატს.

რაც შეეხება სახელმწიფოთა ტიპოლოგიზაციას, იგი მკაცრ და ზუსტ კრიტერიუმებს არ ექვემდებარება. სოციალურ-პოლიტიკურ მოვლენათა თავისებურება ამის საშუალებას არ იძლევა. სახელმწიფოს ტიპებსა და ფორმებზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს მრავალი ობიექტური თუ სუბიექტური ხასიათის ფაქტორი.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, სახელმწიფოთა ტი-

პოლოგიზაცია, როგორც წესი, ხდება სტრუქტურული და ისტორიული პრინციპის საფუძველზე.

თანამედროვე მსოფლიოში ქვეყნები მმართველობის ფორმათა მსხედვით ორ ძირითად ჯგუფად იყოფიან. ეს არის რესპუბლიკური და მონარქიული ქვეყნები.

რესპუბლიკური მმართველობის დროს სახელმწიფოს მეთაურს ირჩევენ გარკვეული ვადით. მმართველობის სწორედ ეს ფორმაა წარმოდგენილი მსოფლიოს უმეტეს სახელმწიფოებში. რესპუბლიკური ფორმის მმართველობისას განარჩევენ:

— **პრეზიდენტულ რესპუბლიკებს**, სადაც სახელმწიფოსა და მთავრობის მეთაურის თანამდებობა ერთი პიროვნების ხელშია. როგორც წესი, ასეთ ქვეყნებში პრეზიდენტი-მინისტრის პოსტი არ არსებობს (მაგ: აშშ, ბრაზილია, ვენესუელა);

— **პარლამენტურ რესპუბლიკებში**, სადაც პრეზიდენტი ქვეყნის მმართველად არ გვევლინება, მასი ძალაუფლება ხორციელდება მხოლოდ მთავრობასთან შეთანხმებით (მაგ: გერმანია, ინდოეთი, იტალია);

— **ნახევრადპრეზიდენტულ რესპუბლიკებში** შენარჩუნებულია პარლამენტარიზმის ზოგიერთი ატრიბუტი და, ამავდროულად, მნიშვნელოვანია პრეზიდენტის ძალაუფლება. ასეთ ქვეყნებში პრეზიდენტი მთავრობის მეთაურად არ გვევლინება (მაგ., პორტუგალია, საფრანგეთი, ფინეთი);

მონარქია მმართველობის ისეთი ფორმაა, როცა სახელმწიფოს სათავეში დგას ერთი პირი, რომელიც თავის პოსტს მეჩვიდრობით იღებს. დღეისათვის მსოფლიოში 45-მდე მონარქიული ქვეყანაა. მონარქიულ ქვეყნებში განარჩევენ შემდეგ ფორმებს:

— **აბსოლუტურ მონარქიას**, რომლის დროსაც

ყოველგვარი სახელმწიფოებრივი ატრიბუტი მონარქისა და მისი ოჯახის წევრების ხელშია (მაგ; ბრუნეი, კატარი, ომანი, საუდის არაბეთი);

— *კონსტიტუციურ მონარქიას*, სადაც მონარქის ხელისუფლება შეზღუდულია მთელი რიგი საკანონმდებლო ძალაუფლებებით.

ამავე დროს, გამოყოფენ ორ ძირითად მიმართულებას: *დუალისტურს*, სადაც მონარქს ძალაუფლება შეზღუდული აქვს საკანონმდებლო სფეროში, თუმცა, მას საკმაოდ ფართო მანევრირების საშუალება აქვს აღმასრულებელ სფეროში (მაგ., იორდანია, მაროკო, ქუვეითი) და *პარლამენტურს*, სადაც მონარქის ძალაუფლება შეზღუდულია, თუმცა, ზოგიერთ მონარქს შენარჩუნებული აქვს ვეტოს უფლება (მაგ., გაერთიანებული სამეფო, დანია, ლუქსემბურგი).

არსებობს ასევე *არჩევითი მონარქია* (მაღაიზია) და *თეოკრატიული მონარქია* (ვატიკანი).

მონარქიული მმართველობის განსაკუთრებულ ფორმას წარმოადგენს თანამეგობრობის ზოგიერთი ქვეყანა, სადაც სახელმწიფოს მეთაურად ითვლება ბრიტანეთის მონარქი (მაგ., ავსტრალია, ახალი ზელანდია, კანადა).

ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის მიხედვით, ყველა ქვეყანა იყოფა ორ ჯგუფად: უნიტარულ და ფედერაციულ სახელმწიფოებად.

უნიტარული სახელმწიფო — ეს არის ერთიანი სახელმწიფო, რომლის არც ერთ ნაწილს არავითარი სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნის სტატუსი არ გააჩნია. ასეთ სახელმწიფოებში არსებობს ერთიანი კონსტიტუცია, მოქალაქეობა, უმაღლესი ორგანოების ერთიანი სისტემა (მაგ., იტალია, პოლონეთი, საფრანგეთი).

ფედერაციული სახელმწიფო — ეს არის სამოკავშირეო სახელმწიფო, რომელიც შედგება რამდენიმე სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნისაგან (ეს წარმონაქმნი, ანუ ფედერაციის ობიექტი, შეიძლება იყოს შტატი, მიწა, კანტონა, პროვინცია), რომელთაც აქვთ საკუთარი კონსტიტუცია, სახელისუფლებო სისტემა (მაგ., არგენტინა, აშშ, გერმანია, ინდოეთი, კანადა, მექსიკა, შვეიცარია).

სახელმწიფოს კლასიფიკაცია შეიძლება მოხდეს პოლიტიკური რეჟიმის მიხედვითაც, რომელიც პოლიტიკური ძალაუფლების განსახორციელებელი მეთოდების, ხერხებისა და საშუალებების ერთობლიობას წარმოადგენს. პოლიტიკური რეჟიმი — ეს არის გარკვეული პოლიტიკური კლიმატი, რომელიც იქმნება ამა თუ იმ ქვეყანაში მისი ისტორიული განვითარების კონკრეტულ პერიოდში. პოლიტიკური რეჟიმები იყოფა ორ დიდ ჯგუფად: დემოკრატიული და არადემოკრატიული. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, მოიცავს ტოტალიტარულ და ავტორიტარულ ტიპებს.

თუ უზოგადესი განმარტებით შემოვიფარგლებით, **დემოკრატია** ნიშნავს ხალხის ძალაუფლებას. თუმცა, სიტუაცია, რომლის დროსაც მთელი ხალხი განახორციელებდა პოლიტიკურ მმართველობას, ანუ უშუალო დემოკრატია — ეს მხოლოდ იდეალია. რეალური დემოკრატია არის ხალხის მიერ არჩეული ადამიანების ძალაუფლება, ანუ წარმომადგენლობითი დემოკრატია.

ტოტალიტარული რეჟიმი ხასიათდება საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროზე სახელმწიფოს აბსოლუტური კონტროლით, პოლიტიკური ხელისუფლებისადმი და გაბატონებული იდეოლოგიისადმი ადამიანის სრული დამორჩილებით.

აკტორიტარული სასოგადოებრივ-პოლიტიკური წყობის საფუძველს წარმოადგენს ერთი პირის ან ჯგუფის დიქტატურა. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ სახელმწიფო კონტროლი არ ვრცელდება არაპოლიტიკურ სფეროებზე (ეკონომიკა, რელიგია, კულტურა და ა.შ.).

ქვეყანათა კლასიფიკაცია შეიძლება მოხდეს მათი საერთაშორისო სტატუსისა და საგარეო პოლიტიკური კურსის მიხედვით.

სუვერენული სახელმწიფოა ქვეყანა, რომელიც დამოუკიდებელია საერთაშორისო ურთიერთობებში და ახორციელებს უმაღლეს ხელისუფლებას მოელ საკუთარ ტერიტორიაზე.

დამოკიდებულა ტერიტორია, რომელიც უცხო სახელმწიფოს (მეტროპოლიის) გამგებლობის ქვეშ იმყოფება, ან ტერიტორია, რომელსაც არ გააჩნია პოლიტიკური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობა და იმართება სპეციალური რეჟიმის საფუძველზე.

დომინიონებს წარმოადგენენ თანამეგობრობის ქვეყნები, სადაც, მიუხედავად მათი სრული დამოუკიდებლობისა, სახელმწიფოს მეთაურად ითვლება ბრიტანეთის მონარქი.

ნეიტრალური ქვეყნები განსაკუთრებული საერთაშორისო სამართლებრივი სტატუსის მქონე ქვეყნებია, რომლებიც ახორციელებენ ე.წ. ნეიტრალიტეტის პოლიტიკას.

საერთაშორისო სამართალში ორგვარ ნეიტრალიტეტს გამოყოფენ: ევენტუალურს და მუდმივს.

ევენტუალური ნეიტრალიტეტი ნიშნავს ამა თუ იმ სახელმწიფოს მიერ ომში ნეიტრალური პოზიციის დაკავებას.

მუდმივი ნეიტრალიტეტი ნიშნავს საომარ კონ-

ფლექტებში და საოპიარ ბლოკებში მონაწილეობაზე უარის თქმას, ასევე საკუთარ ტერიტორიაზე უცხო ქვეყნების ჯარების და სამხედრო რაზმების არ დაშვებას (მაგ., აფსტრია, მაღტა, თურქმენეთი, შვედეთი, შვეიცარია).

ბლოკური ქვეყნები პირობითი სახელმწიფოებაა ამა თუ იმ სამხედრო პოლიტიკურ ბლოკში ან დაჯგუფებაში გაერთიანებული სახელმწიფოებისა.

ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონის მიხედვით დაყოფის დროს, მხედველობაში მოადება მოსახლეობის ჯანმრთელობის, კვების, განათლების, შრომის პირობების, ფულადი სახსრების, ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლის, საცხოვრებელი უზრუნველყოფის, პროფესიული თავისუფლების და სხვა მაჩვენებლები. ამ მაჩვენებელთა კომბინირებული გამოხატულების მიხედვით ქვეყნები იყოფიან განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებად.

მრავალი მეცნიერის აზრით, ქვეყნების ამგვარი კლასიფიკაცია პირობითია; პირობითია იმდენად, რამდენადაც ამას საფუძვლად არ უდევს ერთიანი, უნიფიცირებული მიდგომა. მსოფლიოს თითქმის ყველა სახელმწიფოს ურთიერთკავშირი, ურთიერთდამოკიდებულება თანამედროვე მსოფლიო მეურნეობრიობაში მეტ-ნაკლებად ჩამოყალიბდა და იგი თანდათან მტკიცდება, მაგრამ მსოფლიოს ბევრ ქვეყანას კვლავაც დიდად განსხვავებული თავისებურებანი და ეკონომიკური თუ სოციალური დონე გააჩნია. აქედან გამომდინარე, ამა თუ იმ სახელმწიფოს რომელიმე ჯგუფისათვის მიკუთვნების მეთოდოლოგია თუ კრიტერიუმი ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და სამართლებრივ მეცნიერებათა ერთობლივად გადასაწყვეტი საკითხია.

და მაინც, განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში გამ-

ოიყოფა 9 დიდი სახელმწიფო (აშშ, გაერთიანებული სამეფო, გერმანია, იაპონია, იტალია, კანადა, რუსეთი, საფრანგეთი, ჩინეთი), რომლებიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ მსოფლიოს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ თუ სამხედრო ურთიერთობებში. განვითარებული ქვეყნების ჯგუფშია ევროპის ქვეყნებიც. ავსტრალია, ახალი ზელანდია, ისრაელი, სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკა.

განვითარებადი სამყარო მოიცავს მსოფლიოს 130-მდე ქვეყანას, რომელთა შორის სახელმწიფოთა სამი დიდი ჯგუფი გამოიყოფა:

— ახალი ინდუსტრიული ქვეყნები (მაგ., არგენტინა, ბრაზილია, თურქეთი, ინდოეთი, მალაიზია, მექსიკა) და ზოგიერთი ნავთობმომპოვებელი ქვეყანა (მაგ., ვენესუელა, საუდის არაბეთი, ქუვეითი);

— მეორე იარუსის ქვეყნები (მაგ., ალჟირი, ირანი, მიანმა, პერუ);

— ნაკლებად განვითარებული ქვეყნები (მაგ., ავღანეთი, ბენინი, ეთიოპია, უგანდა, ჩადი).

ხშირად ქვეყნების დაყოფა ეკონომიკური განვითარების დონის მიხედვით ეყრდნობა ერთობლივი შიდა პროდუქტის (ეს არის მატერიალური წარმოების და არასაწარმოო სფეროს დარგების მთლიანი ღირებულების ერთობლივი მაჩვენებელი ერთი წლის მანძილზე) მოცულობის ერთ სულ მოსახლეზე განაწილების მაჩვენებელს (ამ პოზიციას ძირითადად იზიარებს მსოფლიო ბანკი).

ეროვნული შემოსავლის ერთ სულ მოსახლეზე განაწილების თვალსაზრისით მსოფლიოს ქვეყნები იყოფიან რამდენიმე ჯგუფად.

პირველ ჯგუფში ერთიანდებიან ქვეყნები, რომელთა ეროვნული შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშე-

ბით ჭარბობს \$6000. აქ ერთიანდება ევროპის ქვეყნების უმეტესობა, არაბთა გაერთიანებული საემიროები, აშშ, იაპონია, ისრაელი, კანადა, საუდის არაბეთი, ქუვეითი.

მეორე ჯგუფში შედიან ქვეყნები, რომელთა ეროვნული შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე მერყეობს \$ 2,5-6000 — ბრაზილია, ომანი, პორტუგალია, საბერძნეთი, ურუგვაი. ამ ჯგუფში შეიძლება გაერთიანდეს ასევე აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების უმეტესობა.

მესამე ჯგუფში ხვდებიან ის ქვეყნები, სადაც აღნიშნული მაჩვენებელი \$ 600 არ სჭარბობს. მაგალითად, ინდოეთი, მოზამბიკი, სომალი, ჩინეთი და სხვა.

1992 წელს, მსოფლიო ბანკის დიდი მცდელობის შემდეგ, გაერო-მ აღიარა, რომ ეკონომიკური განვითარების მთავარი ფაქტორი არის ადამიანის განვითარების ინდექსი ანუ ადამიანის განვითარების პოტენციალი. ეს მაჩვენებელი დაფუძნდა, როგორც ქვეყნების განვითარების დონის უპირველესი მაჩვენებელი. ჯერ კიდევ 70-იან წლებში შევედმა მეცნიერმა გიუნარ მიურდალმა, ნობელის პრემიის ლაურეატმა და გაერო-ს განვითარებადი ქვეყნების კომისიის ხელმძღვანელმა განაცხადა, რომ ქვეყნების ჩამორჩენილობის უმთავრესი ფაქტორია კვალიფიციური კადრების არ არსებობა. სწორედ მისი კონცეფციის საფუძველზე გამოცხადდა ადამიანის განვითარების ინდექსი მთავარ მაჩვენებლად. ეს კომპლექსური მაჩვენებელი გაიანგარიშება სამი კერძო მონაცემის საფუძველზე. ეს კერძო მაჩვენებლებია — მოსახლეობის ერთ სულზე მთლიანი შიდა პროდუქტი, სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა და განათლების დონე. ქვეყნები, სადაც ეს მაჩვენებელი 0,5-ზე ნაკლებია, განეკუთვნებიან განვითარების დაბალი დონის ქვეყნებს; 0,5-დან 0,8-მდე — განვითარების საშუ-

ალო დონის ქვეყნებს, ხოლო 0,8-ზე მეტის მქონენი — მაღალი განვითარების ქვეყნებს.

მრავალმხრივ შემუშავებული კრიტერიუმების საფუძველზე, ბოლო პერიოდში შეიძლება გამოიყოს ეროვნული ეკონომიკის სამი დიდი ჯგუფი: განვითარებული სახელმწიფოები, გარდამავალი პერიოდის მქონე ქვეყნები (აქ ძირითადად ერთიანდებიან ყოფილი სოციალისტური ბანაკის ქვეყნები, ანდა ეკონომიკის ცენტრალიზებული დაგეგმვის მქონე ქვეყნები) და განვითარებადი ქვეყნები.

ყურადსაღებია მსოფლიოს ქვეყნების კლასიფიკაციის ახალი მოდელიც, რომლის მიხედვითაც, მსოფლიო მუდურნეობა სამი ჯგუფის სახელმწიფოებისაგან შედგება — პირველ ჯგუფში შედიან მაღალტექნოლოგიური ქვეყნები, მეორეში — ეკონომიკურად მოდერნიზებულნი, ხოლო მესამეში — ეროვნული განკერძოებულობის იდეებით შეპყრობილი ქვეყნები.

ამ მოდელის პირველი ჯგუფის ქვეყნების შესახებ შეიძლება ითქვას შემდეგად: აქ შედის ჩრდილოეთ ამერიკის, დასავლეთ ევროპისა და აღმოსავლეთ აზიის პოსტინდუსტრიული ქვეყნები, რომლებიც უპირატესად ერთმანეთთან თანამშრომლობენ, ტრადიციონალიზმისაგან პრაქტიკულად გათავისუფლებულნი არიან და ეროვნულ ტრადიციულ მიდრეკილებებს მსოფლიო ქვეყნების განვითარების მაღალი ტემპით დაშორდნენ. ამ ჯგუფის ქვეყნები ძირითად აქცენტს აკეთებენ საკუთარი მოსახლეობის განათლების სისტემის სრულყოფაზე, ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე, ინფორმატიკის, კომპიუტერული წარმოების, კოსმოსური ტექნოლოგიების, მიკროელექტრონიკის, ბიოტექნოლოგიისა და ტელეკომუნიკაციების ბაზარზე კონკურენტუნარიანი პოზიციების დაკავებაზე. ამ ქვეყნებში

ეკონომიკური კონკურენცია განსაზღვრავს ყველაფერს, ეს არის ცხოვრების დონის ამაღლების საშუალება, სოციალური და პოლიტიკური სტაბილურობისა თუ დანაშნულების გარანტი. ამ ჯგუფის ქვეყნები ორიენტირებულნი არიან „საფაქრო მოწყობაზე“ და საბაზრო ფასეულობებზე, მათთან გაბატონებულია ლიბერალურ-დემოკრატიული იდეოლოგია. ამ ქვეყნებში პლანეტის მოსახლეობის მეთედზე მეტი ცხოვრობს და მსოფლიო ეკონომიკის დაახლოებით 2/3 იქმნება.

ზემოაღნიშნული მოდელის მეორე ჯგუფის სახელმწიფოებში მაღალტექნოლოგიური წარმოება ემბრიონულ დონეზეა, რომელიც თანდათან ივრებს ძალას. ამასთან, მოსახლეობის უმეტესობა ტრადიციული ფასეულობებით, ადგილობრივი კულტურითა და უძველესი რელიგიით ცხოვრობს. ამ ჯგუფის სახელმწიფოებისათვის დროდადრო დამახასიათებელია სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისები, ემოციური კონფლიქტები, დემოკრატიისა და საბაზრო ურთიერთობათა მხოლოდ საწყისი ელემენტები. აქედან გამომდინარე, პოლიტიკური და ეკონომიკური სტაბილურობა შერყეულია. ამ ჯგუფის ქვეყნებში მსოფლიოს მოსახლეობის დაახლოებით ნახევარი ცხოვრობს.

ეროვნული ეკონომიკის მოდერნიზაციისაკენ ისწრაფვის აღმოსავლეთ ევროპის, ლათინური ამერიკის და აზიის სახელმწიფოები. ამ რეგიონების ქვეყნებში ჯერ კიდევ ვსვდებით ავტოკრატიულ იდეოლოგიას, საზოგადოების ინდუსტრიალიზაციას დემოკრატიზაციის გარეშე. მძაფრ სოციალურ უსამართლობას, საშუალო ფენის თანდათანობით გაქრობას. თუმცა, ცალკეული რეგიონების განვითარება განსხვავებულია, რამეთუ ისინი მაღალი ტექნოლოგიების წარმოქმნით ხასიათდებიან.

ამ მოდელის მესამე ჯგუფში ერთიანდებიან ის სახელმწიფოები, სადაც ეროვნული ტრადიციონალიზმის ელემენტების გავლენა საკმაოდ სჭარბობს. მათი განვითარება ისტორიული გამოცდილებით, რელიგიით, ცხოვრების ტრადიციული წესითა და მორალურ-ეთიკური პრინციპებით იყარგლება. ძირითადად ესაა ახლო აღმოსავლეთის, აფრიკის, სამხრეთ აზიისა და ლათინური ამერიკის ქვეყნები. მათ მსოფლიო ბაზართან დაახლოება საშინაოდ მიანიათ და დემოკრატიის დამკვიდრებას „წმიდათა წმიდის გაქრობად“ სახავენ.

არსებობს მსოფლიო ქვეყნების სხვა კლასიფიკაციაც, რომელიც საბაზრო ეკონომიკის განვითარების ხარისხს ეფუძნება. ამ კლასიფიკაციის მიხედვითაც, ქვეყნები სამ ჯგუფად ნაწილდებიან. ესენია: განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნები, განვითარებადი საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნები (ამჟამინდელი განვითარებადი ქვეყნების შედარებით განვითარებული ნაწილი, ე.წ. „ახალი ინდუსტრიული ქვეყნები“ და გარდამავალი ეკონომიკის სახელმწიფოები, ანუ ყოფილი სოციალისტური ქვეყნები) და განუვითარებელი საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნები (იგივე სუსტად განვითარებული ქვეყნები).

2. ქვეყნებს შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაცია

ბოლო წლებში მზარდ ყურადღებას იპყრობს ისეთი მოვლენა, როგორიც არის ინტეგრაცია (ლათ. integratio — ზოგადად, ნაწილების ერთ მთლიანად გაერთიანებას ნიშნავს). იგი საერთაშორისო ხასიათისაა და მოიცავს ცხოვრების თითქმის ყველა სფეროს — სამხედრო-სტრატეგიულით დაწყებული და იდეოლოგიურ-პოლიტიკურით დამთავრებული.

ინტეგრაცია თანამედროვე პირობებში პოლიტიკური ურთიერთობებითა და შრომის საერთაშორისო გადანაწილებითაა განპირობებული. ინტეგრაცია, ფაქტობრივად, თავის მნიშვნელობას ქვეყნებს შორის დაახლოებასა და მოქმედებათა (საქმიანობის) გაერთიანებაში ჰპოვებს. ინტეგრაცია, უმთავრესად, სახელმწიფო მონოპოლისტური გაერთიანებების, რეგიონული პოლიტიკური და ეკონომიკური ბლოკების შექმნაში პოულობს თავისი არსის რეალიზაციას.

ქვეყნებს შორის ინტეგრაციას მრავალი ფაქტორი განაპირობებს. მათ შორის ერთ-ერთ ძირითადს პოლიტიკური სტრატეგია და ტაქტიკა წარმოადგენს. ეკონომიკური ინტეგრაციის პროცესებზე მზარდ გავლენას ახდენს ქვეყნების, მათი მოსახლეობის ზოგადრეგიონული და ზოგადკონტინენტური მოთხოვნილებები. ეს, უწინარესად, ეხება მრავალრიცხოვან ქვეყნებს, სადაც მოსახლეობას გააჩნია დიდი ეკონომიკური მოთხოვნილებანი, რომელთა დაკმაყოფილება ლოკალურად, ანდა ერთი რეგიონის ფარგლებში არ ხერხდება. ბუნებრივია, რომ 300 მილიონიანი ამერიკის,

140 მილიონიანი იაპონიის, ანდა 80 მილიონიანი გერმანიის სასიცოცხლო რესურსებით უზრუნველყოფა ბევრად რთულია, ვიდრე 4 მილიონიანი ფინეთის ან 3 მილიონიანი იორდანის. 80-100 მილიონიანი ქვეყნის მოსახლეობის ნორმალური არსებობისათვის საქმეში უნდა ჩაერთოს ათასობით კილომეტრით მოშორებული რესურსები, ნედლეულის წყაროები.

ქვეყნებს შორის თანამედროვე პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაციის რაობის მართებული გაგებისათვის, ვფიქრობთ, უპრიანი იქნებოდა, თანამედროვეობის წინა პერიოდისა და დღევანდელი მსოფლიო მეურნეობრიობის მასშტაბებში, საქმიანობის სტრუქტურებში და სტრატეგიის მოდელებში გარკვევა.

ინტეგრაციის ცნების დამკვიდრებამდე მსოფლიო მეურნეობრიობამ თავისი განვითარების ხანგრძლივი და ურთულესი გზა განვლო. ზოგიერთი მეცნიერისათვის, მსოფლიო მეურნეობრიობის საწყისი რომის იმპერიაშია, სხვანი მას XV-XVI საუკუნეებში მომხდარ გეოგრაფიულ აღმოჩენებს უკავშირებენ. უმრავლესობისათვის, თანამედროვე მსოფლიო მეურნეობრიობა, პრაქტიკულად, XIX საუკუნის ბოლოს ჩამოყალიბდა, როდესაც გეოგრაფიული აღმოჩენების დასრულება და დედამიწის განაწილება დე-ფაქტო ყველა სახელმწიფომ აღიარა.

დადგენილად უნდა მივიჩნიოთ, რომ მსოფლიო მეურნეობრიობა ჩაისახა კაპიტალიზმის მონოპოლისტურ სტადიაზე და თანამედროვე ეტაპზე მსოფლიო მეურნეობრიობა უკვე დიდმასშტაბიანია, გლობალურია და ეფუძნება საბაზრო ეკონომიკის, შრომის საერთაშორისო დანაწილების ინტერნაციონალიზაციის პრინციპებს.

როგორც ცნობილია, საერთაშორისო ურთიერთობათა

რეგულირება, თავდაპირველად, ეროვნული საორგანიზაციო ფორმებით დაიწყო. ამ პროცესის თანდათანობით განვითარების გარემოებამ განაპირობა ჯერ ცალკეული ქვეყნების ხელისუფალთა საერთაშორისო კოორდინაცია, ხოლო შემდეგ ეროვნებათაშორისი ინსტიტუტების შექმნა.

ერთ-ერთ პირველ საერთაშორისო ორგანიზაციებს მიეკუთვნება ერთა ლიგა, რომელიც 1919 წელს ჩამოყალიბდა და საერთაშორისო ანგარიშსწორებათა ბანკი, რომელიც 1929 წელს დაარსდა. მათ ფუნქციებში შედიოდა მსოფლიო ეკონომიკურ პრობლემათა გადაწყვეტისათვის სათანადო პირობების შექმნა, სახელმწიფოთა ეკონომიკური მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მოპოვება და განვითარებულ ქვეყნებს შორის ურთიერთანგარიშსწორება.

შეიძლება ითქვას, რომ მსოფლიო სამეურნეო კავშირების რეგულირების პროცესს სათავე დაუდო ბრეტონ-ვუდსის (აშშ) 1944 წლის კონფერენციამ. აქ შემუშავდა მსოფლიო საფალუტო სისტემის შექმნის გადაწყვეტილება, რომელიც დაფუძნებული იყო იმ პერიოდში ძლიერი ვალუტის, დოლარის, სტანდარტზე. მართალია, შემდგომ ამ სისტემამ მნიშვნელოვნად იცვალა სახე, მაგრამ დღესაც დოლარით წარმოებს მსოფლიო ბაზარზე გარიგებათა თითქმის ნახევარზე მეტი.

ყველასათვის ცნობილია, რომ 1945 წელს ჩამოყალიბდა გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია (The United Nations Association), როდესაც უშიშროების საბჭოს ხუთმა მუდმივმა წევრმა, აშშ-მა, დიდმა ბრიტანეთმა, სსრკ-მა (რომლის სამართალმემკვიდრე ამჟამად რუსეთია), საფრანგეთმა, ჩინეთმა და 46-მა სხვა სახელმწიფომ მოახ-

დინა გაერო-ს ქარტიის რატიფიცირება. დღეისათვის გაერო-ს წევრია მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანა (საქართველო მასში 1992 წლის 31 ივლისს გაწევრიანდა), რომლებიც გაეროსთანებული არიან გლობალური პრობლემების გადასაწყვეტად.

გაერო-ს სისტემაში, გარდა მისი ძირითადი ორგანოებისა (გენერალური ასამბლეა, უშიშროების საბჭო, ეკონომიკური და სოციალური საბჭო, სამეურვეო საბჭო, საერთაშორისო სასაქარაილო, სამდივნო), შედის სპეციალური სააგენტოები, ფონდები, პროგრამები, რომლებიც მუშაობენ პრობლემებზე ეკონომიკურ, სოციალურ, ჯანდაცვისა და სხვა დარგებში. მათ შორის აღსანიშნავია **საერთაშორისო სავალუტო ფონდი** (International Monetary Fund) და **რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი, ანუ მსოფლიო ბანკი** (International Bank for Reconstruction and Development, World Bank). ისინი მნიშვნელოვნად განსაზღვრავენ სახელმწიფოთაშორის რეგულირების პრინციპებს მსოფლიო ვაჭრობისა და საკრედიტო თუ სავალუტო ურთიერთობათა სფეროებში.

მსოფლიო ქვეყნების განვითარების, თუ შეიძლება ასე ითქვას, შინაგანმა და გარეგანმა ფაქტორებმა თანდათანობით გამოკვეთა საერთაშორისო პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაციის ძირითადი ზონები და, ცხადია, მიმართულებებიც. ჩვენ შეგვეცდებით, ზოგადად მიმოვიხილოთ ძირითადი რეგიონული ორგანიზაციები.

ამერიკის კონტინენტზე ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გაერთიანებას წარმოადგენს **ამერიკულ სახელმწიფოთა ორგანიზაცია** (OAS). ჩამოყალიბდა 1948 წელს და წარმოადგენს ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ამერიკის უმაღლეს რეგიონულ საკოორდინაციო ორგანოს, სადაც

განხილვა ყველა ის საკითხი, რომელიც აღნიშნულ რეგონში შიდასახელმწიფოებრივ ურთიერთობებს ეხება.

აშშ გახდა ინიციატორი ხელშეკრულებისა (North American Free Trade Agreement), რომელსაც კანადამაც და მექსიკამაც მოაწერეს ხელი (1992 წელი) და რომლის თანახმადაც, ეს სახელმწიფოები გაერთიანდნენ ერთ-ერთ უძლიერეს ეკონომიკურ კავშირში — ჩრდილოეთ ამერიკულ თავისუფალ სავაჭრო სივრცეში. 1996 წელს ამ ხელშეკრულებას ჩილეც შეუერთდა.

ამერიკის კონტინენტზე არსებული ორგანიზაციებიდან ავღნიშნავთ, აგრეთვე, ლათინური ამერიკის ეკონომიკურ სისტემას (SELA), ანდების ბაქტს (ბოლივია, ეკვადორი, ვენესუელა, კოლუმბია, პერუ, ჩილე), სამთა ჯგუფს (ვენესუელა კოლუმბია, მექსიკა).

ნატო (North Atlantic Treaty Organization) წარმოადგენს ჩრდილოეთ ატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციას და არის დასავლეთის სახელმწიფოთა სამხედრო-პოლიტიკური დაჯგუფება, რომელიც 1949 წლის 4 აპრილს შეიქმნა. თავდაპირველად ორგანიზაციაში გაწევრიანდნენ აშშ, ბელგია, გაერთიანებული სამეფო, დანია, ისლანდია, იტალია, კანადა, ლუქსემბურგი, ნიდერლანდები, ნორვეგია, პორტუგალია, საფრანგეთი. 1952 წლიდან — თურქეთი და საბერძნეთი, 1955 წლიდან — გერმანია, 1982 წლიდან — ესპანეთი.

1989 წელს ბერლინის კედლის დანგრევამ, რასაც მოჰყვა გერმანიის გაერთიანება (1990 წ.), 1991 წელს საბჭოთა კავშირის დემონტაჟმა და სხვა კარდინალურმა ცვლილებებმა მთელს ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში ცხადყვეს „ცივი ომის“ ეპოქის დასასრული. ნათელი გახდა, რომ ალიანსის 22 წლიანმა „საერთო სტრატეგიულმა

კონცეფციამ ნატო-ს არეალის თავდაცვისათვის“ თავისი მნიშვნელობა დაკარგა.

ნატო-ს წევრი ქვეყნების მეთაურების მიერ 1990 წლის ივლისში ლონდონსა და 1991 წლის ნოემბერში რომში მიღებული გადაწყვეტილებების თანახმად, ჩრდილოატლანტიკურმა ალიანსმა თავისი საერთო სტრატეგია შესაბამისობაში მოიყვანა ახალ პოლიტიკურ სიტუაციასთან. 1991 წლის ნოემბერში რომში მიღებული დეკლარაცია მშვიდობისა და თანამშრომლობის შესახებ, ფაქტურად, ჩრდილოატლანტიკური კავშირის სტრატეგიული კონცეფციის ზოგადი ანარეკლია. დეკლარაციაში ხაზგასმით არის აღნიშნული ალიანსის მიერ იმ რეფორმების მხარდაჭერა, რომლებიც ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში მიმდინარეობს. დეკლარაცია სთავაზობს აღნიშნულ სახელმწიფოებს, გარდამავალი პერიოდის წარმატებით გადალახვის მიზნით, მონაწილეობა მიიღონ ჩრდილოატლანტიკური კავშირის შესაბამის ფორუმებში, ეხიარონ არსებულ ცოდნასა და პრაქტიკულ გამოცდილებას პოლიტიკურ, სამხედრო, ეკონომიკურ თუ სამეცნიერო სფეროებში, კონსულტაციებისა და თანამშრომლობის საფუძველზე.

1991 წლის დეკემბერში შეიქმნა **ჩრდილოატლანტიკური თანამშრომლობის საბჭო** (North Atlantic Cooperation Council). საბჭოს შექმნისთანავე, ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებთან ერთად, მასში გაწევრიანდნენ ყოფილი საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებიც (საქართველო ამ საბჭოს 1992 წელს შეუერთდა).

1994 წელს, ბრიუსელში, უკვე ჩრდილოატლანტიკური თანამშრომლობის საბჭოს ფარგლებში შეიქმნა პროგრამა „**პარტნიორობა მშვიდობისათვის**“, რომელიც ერთ-ერთ

წარმატებულ ნაბიჯად უნდა ჩაითვალოს ნატო-ს გაფართოებისა და ევროპის კონტინენტის თანდათანობითი უნიფიკაციის პროცესში. პროგრამა ძირითადად ხორციელდება შემდეგი ფორმით: იმართება ექსპერტთა ჯგუფების კონსულტაციები, ხდება ინფორმაციის გაცვლა და გამოცდილების გაზიარება პოლიტიკის, უსაფრთხოებისა და თავდაცვის საკითხებში, ხდება სტრატეგიის ძირითადი პრინციპების დამუშავება, შეიარაღებული ძალების სტრუქტურის, სამხედრო წვრთნებისა და სხვა მრავალი ასპექტების შემუშავება. გარდა აღნიშნულისა, ერთობლივ სამხედრო წვრთნებსა და სამშვიდობო ოპერაციებში მონაწილეობა მიმართულია ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების შეიარაღებული ძალებისა და ტექნიკური ბაზების მოდერნიზაციისაკენ, რაც, თავის მხრივ, აღნიშნული ქვეყნების ალიანსის სრულუფლებიან წევრად მიღების წინაპირობას წარმოადგენს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ნატო-ს აღმოსავლეთით გაფართოების იდეამ არაერთგვაროვანი, საკმაოდ წინააღმდეგობრივი გამოხმაურება ჰპოვა მსოფლიოს პოლიტიკურ წრეებში. მიზეზების განხილვა შორს წაგვიყვანდა და გადახვევაც იქნებოდა წინამდებარე ნაშრომის ძირითადი თემატიკით. ვიტყვით მხოლოდ იმას, რომ 1997 წლის მადრიდის სამიტზე პოლონეთი, უნგრეთი და ჩეხეთი მიწვეულ იქნა მოლაპარაკებების დასაწყებად ალიანსში გაწევრიანების თაობაზე. მიღების დოკუმენტის რატიფიცირება ორგანიზაციის 16 წევრი ქვეყნის პარლამენტს უნდა მოეხდინა. ამ პროცესმა წარმატებით ჩაიარა და 1999 წლის მარტში პოლონეთი, უნგრეთი და ჩეხეთი ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის სრულუფლებიანი წევრები გახდნენ.

ევროკავშირი (European Union) ევროპის კონტინენტზე მნიშვნელოვან ორგანიზაციას წარმოადგენს.

ევროკავშირის შექმნის ისტორია ევროპული ინტეგრაციის გაღრმავებისა და შეუქცევადობის ნათელ მაგალითს წარმოადგენს.

1950 წლის 9 მაისი ისტორიაში შევიდა, როგორც ევროპული ინტეგრაციის დაწყების თარიღი და დღესაც, ოფიციალურად, აღიარებულია, როგორც „ევროპის დღე“. ამ დღეს ძალაში შევიდა საფრანგეთის მაშინდელი საგარეო საქმეთა მინისტრის რობერტ შუმანის მიერ განხორციელებული გეგმა, ევროპის ქვანახშირის მოპოვებისა და ფოლადის წარმოების გაერთიანების შესახებ, რამაც მტკიცე საფუძველი ჩაუყარა ევროპის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ინტეგრაციას.

1951 წლის 18 აპრილს, პარიზში, ექვსმა სახელმწიფომ — ბელგიამ, გერმანიამ, იტალიამ, ლუქსემბურგმა, ნიდერლანდებმა და საფრანგეთმა — ხელი მოაწერა ხელშეკრულებას *ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის მოპოვების ორგანიზაციის* შექმნის შესახებ.

1957 წლის 25 მარტს, რომში ამ ექვსეულმა ხელი მოაწერა ხელშეკრულებას, რომლის შედეგადაც ჩამოყალიბდა კიდევ ორი ორგანიზაცია — *ევროპის ეკონომიკური თანამშრომლობა* და *ევროპის თანამშრომლობა ატომური ენერგიის დარგში*.

იმხანად, დიდი ბრიტანეთი უარს ამბობდა შეერთებოდა ევროპის თანამეგობრობის ექვსეულს და მისი ინიციატივით, 1959 წელს ჩამოყალიბდა *ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ასოციაცია* (EFTA), რომელმაც შეიძინა სახელმწიფო გააერთიანა — ავსტრია, ისლანდია, ლიხტენშტეინი, ნორვეგია, ფინეთი, შვედეთი და შვეიცარია.

1961 წლის ივლისში საბერძნეთი ევროპის ეკონომიკური თანამშრომლობის ასოცირებული წევრი ხდება.

1963 წლის ივლისში ქ. იაუნდესი (კამერუნი) ხელი ეწერება ასოცირებულ ხელშეკრულებას ევროპის ეკონომიკურ თანამშრომლობას, აფრიკის 17 სახელმწიფოსა და მადაგასკარს შორის. ამავე წლის სექტემბერში ევროპის ეკონომიკური თანამშრომლობის წევრი ხდება თურქეთი.

1965 წლის 8 აპრილს ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის მისაცემის ორგანიზაციის, ევროპის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და ატომური ენერგიის დარგში ევროპის თანამშრომლობის აღმასრულებელი ორგანოები გაერთიანდნენ და შეიქმნა ევროპის თანამეგობრობა (შეთანხმება ძალაში შევიდა 1967 წლის 1 ივლისს, როცა აღნიშნული სამი ორგანიზაციის კომისიების გაერთიანების შედეგად შეიქმნა ევროკომისია).

1969 წლის 4 მარტს ევროპის თანამეგობრობის ასოცირებული წევრები გახდნენ მაროკო და ტუნისი; 1970 წლის 5 დეკემბერს — მალტა.

1973 წლის 1 იანვარს მოხდა ევროპის თანამეგობრობის გაფართოება ჩრდილოეთით. თანამეგობრობის წევრები გახდნენ დანია, დიდი ბრიტანეთი და ირლანდია.

1974 წლის 10 დეკემბერს ლონდონში დაფუძნდა *ევროპული საბჭო*.

1975 წლის მაისში ევროპის თანამეგობრობის ასოცირებული წევრი გახდა ისრაელი.

1979 წლის 7-10 ივნისს ჩატარდა ევროპარლამენტის პირველი პირდაპირი არჩევნები, ხოლო 17-20 ივლისს სტრასბურგში გაიმართა ევროპარლამენტის პირველი პლენარული სესია (ევროპარლამენტის შექმნას საფუძველი 1952 წლის 10 აგვისტოს ჩაეყარა, როდესაც გაიმართა ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის წარმოების გაერთიანების პირველი საპარლამენტო ასამბლეის სხდომა).

1980 წლის 8 მარტს ევროპის თანამეგობრობამ გააფორმა თანამშრომლობის ხელშეკრულება სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების ასოციაციასთან. იმავე წლის აპრილში იუგოსლავიასთან, ხოლო ივლისში — რუმინეთთან.

1981 წლის იანვარში ევროპის თანამეგობრობის წევრი გახდა საბერძნეთი.

1984 წელს ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ასოციაცია და ევროპის თანამეგობრობა შეთანხმდნენ ერთიანი ეკონომიკური არეალის შექმნის შესახებ. იმავე წლის სექტემბერში გაფორმდა თანამშრომლობის ხელშეკრულება ჩინეთთან.

1986 წლის იანვარში ევროპის თანამეგობრობის წევრები გახდნენ ესპანეთი და პორტუგალია; შეთანხმებას ასოცირებულ წევრობაზე ხელი მოაწერა კვიბროსმა; თებერვალში კი თორმეტი წევრი სახელმწიფოს მთავრობათა წარმომადგენლებმა ხელი მოაწერეს *ერთიან ევროპულ აქტს* (*Single European Act*), რომელიც ძალაში 1987 წლის 1 ივლისს შევიდა: დადგინდა ერთიან ბაზარზე გადასვლის ვადა — 1992 წლის 31 დეკემბერი, რომლის თანახმად, ქვეყნებს შორის საქონლის, მომსახურებისა და კაპიტალის თავისუფალი მოძრაობა დაიწყებოდა.

1988 წლის სექტემბრიდან 1991 წლის მარტამდე ხელი მოეწერა ხელშეკრულებებს ვაჭრობისა და თანამშრომლობის შესახებ ბულგარეთთან, რუმინეთთან, საბჭოთა კავშირთან, უნგრეთთან და ჩეხოსლოვაკიასთან.

1991 წლის 31 დეკემბერს ევროპის თანამეგობრობამ აღიარა ყოფილი საბჭოთა კავშირის მთელი რიგი რესპუბლიკების დამოუკიდებლობა (საქართველო ევროპის თანამეგობრობამ ოფიციალურად 1992 წლის 22 მარტს სცნო), ხოლო 1992 წლის დასაწყისში მოლაპარაკებები დაიწყო

აღბანეთთან და ბალტიისპირეთის ქვეყნებთან (ესტონეთი, ლატვია, ლიტვა).

1993 წლის 1 იანვარს ოფიციალურად დაიწყო ფუნქციონირება ერთიანმა ევროპულმა ბაზარმა. იმავე წლის 1 ნოემბერს *მაასტრიხტის ხელშეკრულების* საფუძველზე, ევროპის თანამეგობრობა ევროკავშირად გარდაიქმნა.

1994 წლის თებერვალში ევროკავშირის ასოცირებული წევრები გახდნენ პოლონეთი და უნგრეთი; ხელი მოეწერა შეთანხმებას თანამშრომლობის შესახებ ბელორუსთან, მოლდოვასთან, რუსეთთან და უკრაინასთან. ამავე წელს ძალაში შედის ხელშეკრულება ერთიანი ეკონომიკური არეალისა და ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ასოციაციის ქვეყნებს შორის თანამშრომლობის შესახებ. შევიცარიამ, ჩატარებული რეფერენდუმის შედეგების გათვალისწინებით, უარი თქვა, შეერთებოდა ამ ხელშეკრულებას. თანამედროვე ეტაპზე ერთიანი ეკონომიკური არეალის წევრები არიან ევროკავშირის 15 სახელმწიფო (ავსტრია, ბელგია, გერმანია, დანია, დიდი ბრიტანეთი, ესპანეთი, ირლანდია, იტალია, ლუქსემბურგი, ნიდერლანდები, პორტუგალია, საბერძნეთი, საფრანგეთი, ფინეთი, შვედეთი), ისლანდიის, ლიხტენშტეინისა და ნორვეგიის ჩათვლით.

1995 წლის 1 იანვარს ევროკავშირს შეუერთდნენ ავსტრია, ფინეთი და შვედეთი. ნორვეგიამ, რომელიც აწარმოებდა მოლაპარაკებებს, ჩატარებული რეფერენდუმის შედეგების გათვალისწინებით, უარი თქვა ევროკავშირში გაწევრიანებაზე.

1996 წლის 22 აპრილს ლუქსემბურგში ხელი მოეწერა შეთანხმებას თანამშრომლობის შესახებ ევროკავშირსა და საქართველოს შორის. ეს არის ყოვლისმომცველი დოკუ-

მენტი, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ჩვენი ქვეყნის ეტაპობრივი ჩართვა ევროპულ სტრუქტურებში.

1998 წლის 2 მაისს ბრიუსელში საბოლოოდ გადაწყდა ახალი საერთო ვალუტის — ევროს — შემოღება. ის ექსპერტები, რომლებიც ევროს შესანიშნავ მომავალს უწინასწარმეტყველებენ, ფიქრობენ, რომ იგი უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო ვალუტა გახდება და, ამ მხრივ, დოლარს გაუთანაბრდება.

ევროპის სავალუტო კავშირი 1999 წლის 1 იანვრიდან ამოქმედდა, ხოლო ევროს კუბიურებისა და მონეტების მიმოქცევაში შესვლა, საბოლოოდ, 2002 წლისათვის არის დაგეგმილი. ევრო აერთიანებს 11 სახელმწიფოს — ავსტრია, ბელგია, გერმანია, ესპანეთი, ირლანდია, იტალია, ლუქსემბურგი, ნიდერლანდები, პორტუგალია, საფრანგეთი, ფინეთი.

რამდენად წარმატებით შეძლებს საუკუნის ეს პროექტი ფუნქციონირებას, ამას მომავალი აჩვენებს. ამ ეტაპზე კი შეიძლება ითქვას, რომ ევროპის სავალუტო კავშირის წევრებმა არაჩვეულებრივ დაახლოებას მიაღწიეს ეკონომიკური მაჩვენებლების მხრივ, რაც რამდენიმე წლის წინ, პრაქტიკულად, შეუძლებელი ჩანდა. რაც მთავარია, მათ შეძლეს დაეძლიათ საბიუჯეტო დეფიციტი (მხოლოდ ბელგიისა და იტალიის საერთო დავალიანება ორჯერ აჭარბებს იმ ზღვარს, რომელსაც ითვალისწინებს და უშვებს სავალუტო კავშირის პირობები. ეს ზღვარი კი ერთობლივი შიდა პროდუქტის 60%-ს არ უნდა აღემატებოდეს).

აქვე გვინდა, მოკლედ შევეხოთ ევროკავშირის ფარგლებში მოქმედ ინსტიტუტებს, რომლებიც რეგლამენტების, დირექტივებისა და რეკომენდაციების საფუძველზე წევრი სახელმწიფოების განმტკიცებასა და გაძლიერებაზე

მუშაობენ.

ევროპარლამენტი ევროკავშირის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია. იგი, უპირველეს ყოვლისა, ერთადერთ საერთაშორისო ორგანიზაციას წარმოადგენს, რომლის წევრებიც პირდაპირი საყოველთაო კენჭისყრით არიან არჩეულნი. ევროპარლამენტის არჩევნები ტარდება ევროკავშირის 15 წევრ სახელმწიფოში და იგი აირჩევა ხუთი წლის ვადით.

ევროპარლამენტის უფლებამოსილებისა და კომპეტენციის ძირითად სფეროს განეკუთვნება კანონმდებლობა, ბიუჯეტი და აღმასრულებელ ორგანოებზე კონტროლი.

ევროკომისია (European Commission) ევროკავშირის აღმასრულებელ ორგანოს წარმოადგენს. იგი გამოდის ძირითადი საკანონმდებლო ინიციატივებით, ხოლო დამტკიცების შემდეგ, მათ ცხოვრებაში გატარებაზე მუშაობს.

ევროკომისია წარმოადგენს ევროკავშირის საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მოლაპარაკებებისას. ევროკომისია მართავს ევროკავშირის სხვადასხვა ფონდებსა და პროგრამებს, დახმარებას უწევს ევროკავშირის არა-წევრ სახელმწიფოებს.

1995 წლის მაისში ევროკომისიის მიერ გამოიცა „თეთრი წიგნი“, რომელიც განსაზღვრავს ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში კონსტიტუციური და დემოკრატიული სისტემების ჩამოყალიბებისათვის საჭირო აუცილებელ მოთხოვნებს. დოკუმენტი სარეკომენდაციო ხასიათს ატარებს და მიზნად ისახავს ასოცირებული ქვეყნების მომზადებას, რათა მათ საერთო ბაზრის ეკონომიკური მოთხოვნები დააკმაყოფილონ.

ევროკავშირის საბჭო (Council of European Union) ევროკავშირის გადაწყვეტილებების მიმღებ მთავარ უფლებამოსილ ინსტიტუტს წარმოადგენს. საბჭოს ერთ-ერთი ძირითადი დანიშნულებაა მოახდინოს წევრი სახელმწიფოების ინდივიდუალური ინტერესებისა და თანამეგობრობის ინტერესების შეთანხმება და დაბალანსება.

სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებისაგან განსხვავებით, ევროკავშირი შექმნილია მოლაპარაკებების საფუძველზე, რომლის დროს შეთანხმებული და ხელმოწერილი დადგენილებების შესრულება საფაღდებულოა ყველა წევრი სახელმწიფოსთვის. საკანონმდებლო აქტების შესრულება კონტროლს მოითხოვს. ამ მიზნით შექმნილია **ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლო** (European Court of Justice), რომელიც უმაღლესი ინსტანციის სასამართლო ორგანოს წარმოადგენს. იგი არეგულირებს ურთიერთობებს წევრ-სახელმწიფოთა შორის, წევრ-სახელმწიფოთა და ევროკავშირს, ევროკავშირის ინსტიტუტებს, ევროკავშირსა და სხვა ფიზიკურ ან იურიდიულ პირებს შორის. აღჭურვილია კომპეტენციით, მოახდინოს იმ პრინციპების ფორმულირება, რომლებსაც ეფუძნება ევროკავშირის მართლწესრიგი და ამით უზრუნველყოს მყარი საფუძველი ევროპული ინტეგრაციისათვის.

არც ერთ სხვა ორგანიზაციას არ მოუხდენია ისეთი გავლენა ევროპის ინტეგრაციული პროცესების განვითარებაზე, 70-იანი წლებიდან მოყოლებული დღემდე, როგორც **ევროპულ საბჭოს** (European Council). სწორედ ევროპული საბჭოს სხდომებზე, იქნა მიღებული ის ძირითადი გადაწყვეტილებანი, რომლებმაც შემდგომი ხელი შეუწევს ევროპული ინტეგრაციის პროცესის განვითარებასა და სრულყოფას.

წარმოადგენს რა ევროკავშირის უმაღლეს პოლიტიკურ ორგანოს, ევრობუღი საბჭო ევროკავშირის წევრი ქვეყნების სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურებს აერთიანებს. მის შემადგენლობაში შედის, აგრეთვე, ევროკომისიის პრეზიდენტი.

უბირველეს ყოვლისა, ევრობუღი საბჭო წარმოადგენს ევრობის „კონსტიტუციონალურ არქიტექტორს“. მისცა რა მძლავრი იმპულსი საერთო ევრობუღი სტრუქტურის მშენებლობას, ევრობუღი საბჭოს ინიციატივით ჩატარდა სამთავრობათაშორის კონფერენცია ერთიანი ევრობუღი აქტის თაობაზე, მისი ინიციატივით გაფორმდა 1989 წელს სტრასბურგში სავალუტო-ეკონომიკური კავშირი, 1990 წელს დუბლინიში — პოლიტიკური კავშირი, რაც, საბოლოოდ, დასრულდა 1993 წელს მაასტრიხტში ევროკავშირის შესახებ ხელშეკრულებით.

ევრობუღი საბჭოს მეორე მნიშვნელოვანი ფუნქციაა შეიმუშაოს რეკომენდაციები და მითითებები ეკონომიკურ და სოციალურ საკითხებზე, აგრეთვე, საგარეო პოლიტიკის იმ საკითხებზე, რომლებიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვან პრობლემად მიიჩნევა.

დაბოლოს, ევრობუღი საბჭო ძალზე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ფინანსური და ინსტიტუციონალური დიზბუტების დროს.

აქვე უნდა აღინიშნოს შენგენის შეთანხმების შესახებაც. 1985 წლის 14 ივნისს ლუქსემბურგის პატარა სოფელ შენგენში ხელმოწერილ იქნა შეთანხმება ხუთ ევრობუღ სახელმწიფოს — ბელგია, გერმანია, ლუქსემბურგი, ნიდერლანდები, საფრანგეთი — შორის. შეთანხმება ითვალისწინებდა ამ ქვეყნებს შორის საზღვრებზე საკონტროლო პუნქტების გაუქმებას.

1985 წელს გაფორმებული დოკუმენტი ძალაში მო-
ლოდ 1995 წელს შევიდა. მოგვიანებით ხელშეკრულებას
შეუერთდა ესპანეთი და პორტუგალია, შემდეგ იტალია,
ავსტრია და საბერძნეთი.

1996 წლის 1 მაისიდან სკანდინავიის ხუთმა ქვეყანამ
დანიამ, ისლანდიამ, ნორვეგიამ, ფინეთმა და შვედეთმა
მიიღეს შენგენის ჯგუფში დამკვირვებლის სტატუსი; ხოლო
1997 წლისათვის დანია, შვედეთი და ფინეთი შეუერთდნენ
შეთანხმებას, ხოლო ისლანდია და ნორვეგია, რომლებიც
არ არიან ევროკავშირის წევრები, ადასტურებენ შენგენის
ჯგუფის ქვეყნებთან საზღვრების არსებობას.

შენგენის კონვენციასთან მიერთების არამოსურნე
ევროკავშირის ერთადერთი ქვეყანაა დიდი ბრიტანეთი. ის
თვლის, რომ რადგანაც სახელმწიფო მდებარეობს კუნძუ-
ლზე, მან უნდა შეინარჩუნოს საკუთარი საზღვრების კონ-
ტროლის უფლება, რამდენადაც ეს არაღებულური ემი-
გრაციის, კონტრაბანდისა და დამნაშავეობის წინააღმდეგ
ბრძოლის ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს. დიდი
ბრიტანეთის პოზიციამ რთულ ვითარებაში ჩააგდო ირლან-
დია. დუბლინი თანახმაა ხელი მოაწეროს ხელშეკრულე-
ბას, მაგრამ იმის გამო, რომ მას გააჩნია საზღვარი დიდ
ბრიტანეთთან, ისულებული გახდა თავი შეეკავებინა.

ევროპის საბჭო (The Council of Europe) წარ-
მოადგენს სამთავრობათაშორისო ორგანიზაციას. ევროსა-
ბჭოს დაფუძნების თარიღად ითვლება 1945 წლის 5 მაისი.
ორგანიზაციის წევრთა რაოდენობა თანდათანობით იზრდე-
ბოდა. ტოტალიტარული სისტემის რღვევის შემდეგ ეს
პროცესი უფრო დაჩქარებული ტემპებით წარიმართა.
ამჟამად ეს ორგანიზაცია აერთიანებს: ავსტრიას, აზერ-
ბაიჯანს, ალბანეთს, ანდორას, ბელგიას, ბულგარეთს, გაერ-

თიანებულ სამეფოს, გერმანიას, დანიას, ესპანეთს, ესტონეთს, თურქეთს, ირლანდიას, ისლანდიას, იტალიას, კვიპროსს, ლატვიას, ლიტვას, ლიხტენშტეინს, მაკედონიას, მალტას, მოლდოვას, ნიდერლანდებს, ნორვეგიას, პოლონეთს, პორტუგალიას, რუმინეთს, რუსეთს, საბერძნეთს, სან-მარინოს, საფრანგეთს, საქართველოს (1999 წლის 27 იანვარი), სლოვაკეთს, სლოვენიას, სომხეთს, უკრაინას, უნგრეთს, ფინეთს, შვედეთს, შვეიცარიას, ჩეხეთს, ხორვატიას.

ევროპის საბჭოს საქმიანობა ძირითადად შეიმდგენი მართულელებით წარმოებს: ადამიანის უფლებები, მასშედია, საკანონმდებლო თანამშრომლობა, ადგილობრივი და რეგიონული მმართველობა, სოციალური და ეკონომიკური საკითხები, ჯანმრთელობა, განათლება, კულტურა, სპორტი, ახალგაზრდობის საკითხები, გარემოს დაცვა.

ევროპის საბჭო სამი ძირითადი ინსტიტუტისაგან შედგება: მინისტრთა კაბინეტი, საპარლამენტო ასამბლეა და ევროპის ადგილობრივი და რეგიონული ხელისუფლების ორგანოების კონგრესი.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია (OSCE) 1975 წელს დაარსდა ჰელსინკში, როგორც ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის კონფერენცია, ხოლო 1995 წელს ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციად ტრანსფორმირდა.

ეუთო-ს წევრი სახელმწიფოებია: ავსტრია, აზერბაიჯანი, ალბანეთი, ანდორა, აშშ, ბელგია, ბელარუსი, ბოსნია-ჰერცეგოვინა, ბულგარეთი, გაერთიანებული სამეფო, გერმანია, დანია, ესპანეთი, ესტონეთი, ფატიკანი, თურქეთი, თურქმენეთი, ირლანდია, ისლანდია, იტალია, იუგოსლავია (სერბეთისა და ჩერნოგორიის წევრობა შეჩერებულია), კანადა, კვიპროსი, ლატვია, ლიტვა, ლიხტენ-

შტეინი, ლუქსემბურგი, მაკედონია, მალტა, მოლდოვა, მონაკო, ნიდერლანდები, ნორვეგია, პოლონეთი, პორტუგალია, რუმინეთი, რუსეთი, საბერძნეთი, სან-მარინო, საფრანგეთი, საქართველო, სლოვაკეთი, სლოვენია, სომხეთი, ტაჯიკეთი, უზბეკეთი, უკრაინა, უნგრეთი, ფინეთი, ყაზახეთი, ყირგიზეთი, შვედეთი, შვეიცარია, ჩეხეთი, ხორვატია. ორგანიზაციას პარტნიორობას უწევენ ალჟირი, ეგვიპტე, იაპონია, ისრაელი, კორეა, მაროკო და ტუნისი.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის მიზნებსა და ამოცანებს წარმოადგენს კონფლიქტების თავიდან აცილება, შეიარაღებაზე კონტროლი, ადამიანის უფლებათა დაცვა, კრიზისების დაძლევა, აგრეთვე, ქცევის კოდექსის დადგენა, რომელიც ენება დემოკრატიულ საზოგადოებაში გამჭირვალობის პრინციპსა და შეიარაღებული ძალების როლს.

ეუთო-ს ფარგლებში ფუნქციონირებს: სახელმწიფოთა მეთაურების სამიტი, საგარეო საქმეთა მინისტრების საბჭო, უმაღლესი საბჭო პოლიტიკურ საკითხებში (პრადა), მუდმივი საპარლამენტო საბჭო (ვენა), საპარლამენტო ასამბლეა, სამდივნო (კოპენჰაგენი), დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის ბიურო (ვარშავა), უმაღლესი კომისარი ეროვნულ უმცირესობათა საკითხებში (ჰააგა), მსოფლიო და საარბიტრაჟო სასამართლო (ჟენევა), უსაფრთხოების საკითხებში თანამშრომლობის ფორუმი (ვენა).

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია წარმოადგენს ერთადერთ რეგიონულ ორგანიზაციას, რომელიც კონტინენტზე ახალი ევროპული წესრიგის შესაქმნელად იძლევა დისკუსიისა და თანამშრომლობის საშუალებას აშშ-ის მონაწილეობით.

დასავლეთ ევროპის კავშირი (WEU) 1954 წელს დაარსდა. მის ძირითად ფუნქციად შიდაევროპული თავდაცვის სისტემის შექმნა იქცა. ევროპაში მიმდინარე სამშვიდობო ოპერაციებში მას დიდი როლი ეკისრება გაეროსა და ნატო-ს გვერდით.

როგორც ცნობილია, სსრ კავშირის დაშლის შემდეგ ჩამოყალიბდა **დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა**, რომელშიც, თავდაპირველად, 11 სახელმწიფო გაერთიანდა, ბოლოს კი აზერბაიჯანი და საქართველოც შეუერთდნენ. არსებობს დსთ-ს ქვეყნების საპარლამენტოაშორისო ასამბლეაც, მაგრამ, როგორც არა ერთი ექსპერტი აღნიშნავს, დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობამ, რბილად რომ ვთქვათ, ვერ გაამართლა და თავიდანვე, პრინციპში, რუდიმენტს წარმოადგენდა. როგორც პრაქტიკამ აჩვენა, უფრო ეფექტური და წარმატებული აღმოჩნდა ის ურთიერთობები დსთ-ში, რომლებიც ორმხრივ და ბლოკურ (საქართველო-უკრაინა-უზბეკეთი-აზერბაიჯანი-მოლდოვა; უკრაინა-საქართველო-აზერბაიჯანი-უზბეკეთი-ყაზახეთი; ბელორუსი-რუსეთი-ყაზახეთი-ყირგიზეთი; ყაზახეთი-უზბეკეთი-ყირგიზეთი; ბელორუსი-რუსეთი) ინტერესებს ეყრდნობოდა. ზოგიერთი ექსპერტის აზრით, სწორედ ეს ურთიერთობები გამოუთხრის, საბოლოო ჯამში, ძირს დსთ-ს, ხოლო ზოგიერთის აზრით, სტრატეგიული პარტნიორობა საერთო ინტერესების მქონე ქვეყნებს შორის გამოიწვევს რუსეთის დომინანტური როლის შესუსტებას და მიმდინარე პროცესების დემოკრატიზაციას, რაც, საბოლოოდ, სულ სხვა ელფერის მისცემს ამ გაერთიანებას და შექმნის დსთ-ს მომავალი არსებობის საფუძველს.

1992 წლის 25 ივნისს სტამბოლში შავი ზღვის

ეკონომიკური თანამშრომლობის (BSEC) დაიფუძნებლებმა — აზერბაიჯანის რესპუბლიკამ, ალბანეთის რესპუბლიკამ, ბულგარეთის რესპუბლიკამ, თურქეთის რესპუბლიკამ, მოლდოვას რესპუბლიკამ, რუმინეთმა, რუსეთის ფედერაციამ, საბერძნეთის რესპუბლიკამ, საქართველომ და უკრაინამ — ხელი მოაწერეს შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის დამაარსებელი სამიტიის დეკლარაციას.

ორგანიზაციის წევრი ქვეყნების თანამშრომლობის სფეროები მოიცავს: ვაჭრობასა და ეკონომიკას, საბანკო და საფინანსო მხარეს, კავშირგაბმულობას, ენერგეტიკას, ტრანსპორტს, სოფლის მეურნეობას, ჯანმრთელობის დაცვას და ფარმაცეუტიკას, გარემოს დაცვას, ტურიზმს, მეცნიერებასა და ტექნიკას, სტატისტიკური მონაცემებისა და ეკონომიკური ინფორმაციის გაცვლას, საბაჟო და სასაზღვრო ორგანოებს შორის თანამშრომლობას, ორგანიზაციული დანაშაულის, ნარკოტიკებით, იარაღითა და რადიოაქტიური ნივთიერებებით უკანონო ვაჭრობის, ტერორიზმისა და უკანონო მიგრაციის წინაღმდეგ ბრძოლას.

ბისეკ-ის ფარგლებში ფუნქციონირებს მუდმივი საერთაშორისო სამდივნო (PERMIS), შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის საპარლამენტო ასამბლეა (PABSEC), ბიზნეს საბჭო, შავი ზღვის ვაჭრობისა და განვითარების ბანკი (BSTDB).

არ შეიძლება არ აღინიშნოს ის გარემოება, რომ ბისეკ-ის შექმნის ინიციატივა ეკუთვნის თურქეთს. უფრო სწორად, ამ იდეის ავტორი იყო სუკრუ ელეკდაღა, თურქეთის ყოფილი ელჩი აშშ-ში, რომელსაც სერიოზულად არც კი მოუსმინეს 1989 წელს, როცა მან შესთავაზა შეექმნათ შავი ზღვის თავისუფალი ვაჭრობის ზონა, რომელიც გააერთიანებდა თურქეთს, საბჭოთა კავშირს,

ბულგარეთსა და რუმინეთს. ყველასათვის კარგად არის ცნობილი თურქეთის პროამერიკული განწყობილება. რუსეთთან მიმართებაში აშშ-სა და თურქეთის ინტერესების თანხედრა ხშირია. ამიტომ, საფუძველს მოკლებული არ უნდა იყოს შეხედულება იმის შესახებ, რომ თურქეთის ინიციატივა ბისეკ-ის შექმნის შესახებ, გარკვეულწილად, პასუხობს აშშ-ს ინტერესებს და მიმართულია კავკასიის და არა მარტო კავკასიის რეგიონში რუსეთის პოლიტიკური და ეკონომიკური გავლენის შემცირებისაკენ.

ბისეკ-ის მუშაობა დიდ დაინტერესებას იწვევს მსოფლიოში. მასში გაერთიანებულია აბსოლუტურად განსხვავებული სახელმწიფოები, ხშირ შემთხვევაში ისეთებიც კი, რომლებიც ისტორიულად მტრობდნენ ერთმანეთს. ამაჟამადაც არსებობს წინააღმდეგობები (სომხეთი და აზერბაიჯანი, საქართველო და რუსეთი, თურქეთი და საბერძნეთი, უკრაინა და რუსეთი). ეკონომიკური პოტენციალის მხრივაც, ეს ქვეყნები ძლიერ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. აქ იგულისხმება ყოფილი საბჭოთა ქვეყნები, რომლებიც განვითარებადი ქვეყნების აბსოლუტურად განსხვავებულ ქვეჯგუფებში შედიან მათი ეკონომიკური განვითარების თავისებურებათა გამო. მდგომარეობას კიდევ უფრო ართულებს ის გარემოება, რომ თვით ეს ქვეყნები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან ეკონომიკური რეფორმების მიმდინარეობის, საწარმოო რესურსებისა თუ რეალურად არსებული მდგომარეობის თვალსაზრისითაც. მეორეს მხრივ, ბისეკ-ში მონაწილეობს შედარებით განვითარებული ქვეყნები, როგორიც არის საბერძნეთი, რომელიც ევროკავშირის წევრია, თურქეთი, რომელიც აქტიურად ცდილობს მასში გაწევრიანებას.

ბისეკ-ის შექმნა უბრეცედენტო შემთხვევა იყო მსოფ-

ლიოში. ორმხრივი ურთიერთობების საშინელი დაძაბულობის პირობებში მან ასე თუ ისე მოახერხა ინსტიტუციონალური საფუძვლების შექმნა. ფაქტობრივად, შავი აუზის ქვეყნებს მიეცათ საშუალება აბსოლუტურად ახალ და განსხვავებულ პრინციპებზე განგვითარებინათ რეგიონალური ეკონომიკური თანამშრომლობა.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ეს თანამშრომლობა არ მოიცავს მხოლოდ შავი ზღვის რეგიონს; იგი მოიცავს ამიერკავკასიას და დაინტერესებულია, აგრეთვე, ცენტრალური აზიითაც. ცენტრალური აზიის სახელმწიფოებმა, უზბეკეთმა და ყაზახეთმა, უკვე გამოთქვეს ამ გაერთიანებაში მონაწილეობის სურვილი, ხოლო იაპონია დამკვირვებლის სტატუსს ითხოვს. დამკვირვებლის სტატუსით უკვე სარგებლობენ ავსტრია, ეგვიპტე, ისრაელი, იტალია, პოლონეთი, სლოვაკეთი, ტუნისი. ყურადღებას იქცევს ტრასეკა-ბისეკ-ის ერთობლივი პროექტი, რომელიც მნიშვნელოვნად აფართოებს ბისეკ-ის მოღვაწეობის არეალს. ყოველივე ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს მისი შემდგომი განვითარებისა და გაძლიერების რეალურობას.

აფრიკის კონტინენტის რეგიონული ორგანიზაციებიდან აღსანიშნავია აფრიკის ერთობის ორგანიზაცია. იგი დაარსდა 1963 წელს და მისი მიზანია აფრიკული სახელმწიფოების ერთობისა და სოლიდარობის პრინციპების დაცვა და გაღრმავება. მაროკოს გარდა ორგანიზაციაში წარმოდგენილია ყველა აფრიკული ქვეყანა. მის ძირითად მიზანს ამ ეტაპზე წარმოადგენს კოოპერაციის გაძლიერება აფრიკის ქვეყნებს შორის და 2025 წლისათვის აფრიკის საერთო ბაზრის შექმნა, რამაც უნდა გადაწყვიტოს აფრიკის ეკონომიკური პრობლემები და ააძაღლოს კონტინენტის საერთო განვითარების დონე. გაერო-სთან კონ-

სულტაციების გზით განიხილება, აგრეთვე, კონფლიქტების დარეგულირებისა და შიდასის პრობლემის მოგვარების საკითხები.

დასავლეთ აფრიკის სახელმწიფოთა ეკონომიკური გაერთიანება 1975 წელს დაფუძნდა და კონტინენტის ძირითად ეკონომიკურ გაერთიანებას წარმოადგენს. მისი წევრები არიან: ბენინი, ბურკინა ფასო, გამბია, გვინეა, გვინეა ბისაუ, კაბო-ვერდე, კოტდ'ივარი, ლიბერია, მავრიტანია, მალი, ნიგერია, ნიგერი, სენეგალი, სიერალეონე და ტოგო. ორგანიზაციის მიზანია დასავლეთ აფრიკაში ვაჭრობისა და ეკონომიკური თანამშრომლობის ხელშეწყობა, ცხოვრების დონის ამაღლება, სტაბილური განვითარების ხელშეწყობა. იყო საგალუტო გაერთიანების შექმნის მცდელობაც, მაგრამ ჯერჯერობით იგი განუხორციელებელია.

არაბული სახელმწიფოების ლიგის დაარსებას ბევრად უსწრებდა წინ არაბულ საზოგადოებრიობაში წარმოშობილი არაბული ერთიანობის იდეის განვითარება და დამკვიდრება.

არაბული ერთიანობის იდეამ თავისი განვითარების აპოგეას, გარკვეუწილად, მეორე მსოფლიო ომის დროს მიაღწია. 1942 წლის 31 მაისს ეგვიპტის მთავრობამ განაცხადა, რომ იგი მოიწვევს არაბულ სახელმწიფოთა წარმომადგენლებს არაბულ სახელმწიფოებს შორის ურთიერთობათა დამყარების საკითხზე მოსათათბირებლად. 1943 წელს მან არაბულ სახელმწიფოებთან დაიწყო თათბირები, რომელთაც „არაბული ერთიანობის თათბირები“ ეწოდა მოგვიანებით, 1944 წელს დასრულდა საერთო არაბული კონფერენციის მოსამზადებელი კომიტეტის შექმნა, რომელშიც 6 არაბული სახელმწიფო — ეგვიპტე, ერაყი, იორდანია, ლიბანი, საუდის არაბეთი, სირია — შედიოდა.

კომიტეტის მუშაობას ესწრებოდა, აგრეთვე, იემენი მეთვალყურის სტატუსით და პალესტინელ არაბთა წარმომადგენელი.

ამ კომიტეტმა არაბული სახელმწიფოების ლიგის დაარსებას საფუძველი მოუშადა ე.წ. „ალექსანდრიის პროტოკოლში“, რომელსაც ხელი მოაწერეს 1944 წლის 7 ოქტომბერს. ამის შემდეგ მოსამზადებელმა კომიტეტმა შექმნა პოლიტიკური ქვეკომიტეტი, რომელსაც დაევადა არაბული სახელმწიფოების ლიგის პაქტის პროექტის მომზადება. 1945 წლის 22 მარტს მოეწყო საერთო არაბული კონფერენციის სხდომა, რომელზეც შემოადგინეს 6 არაბულმა სახელმწიფომ ხელი მოაწერა ლიგის პაქტს. შემდეგ ლიგის წევრმა სახელმწიფოებმა მოახდინეს პაქტის რატიფიცირება, რომელიც ძალაში 1945 წლის 11 მაისს შევიდა.

მოგვიანებით ლიგას შეუერთდნენ ისეთი ქვეყნები, როგორებიცაა: ალჟირი, არაბთა გაერთიანებული საემიროები, ბაჰრეინი, იემენი, კატარი, კომორის კუნძულები, მაფრიტანია, მაროკო, ომანი, პალესტინა, სირია, სომალი, სუდანი, ტუნისი, ჯიბუტი და ა.შ.

აზიისა და ოკეანეთის ეკონომიკური და სოციალური კომისია 1947 წელს დაარსდა აზიისა და შორეული აღმოსავლეთის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ხელშეწყობის მიზნით. მასში გაერთიანებულია შემდეგი ქვეყნები: ავსტრალია, ავღანეთი, ახალი ზელანდია, ბანგლადეში, ბრუნეი, ბუტანი, დასავლეთ სამოა, ვანუატუ, ვიეტნამი, იაპონია, ინდოეთი, ინდონეზია, კამბოჯა, ლაოსი, მალაიზია, მალდივი, მიანმა (ყოფილი ბირმა), მონღოლეთი, ნაურუ, ნეპალი, პაკისტანი, პაპუა ახალი გვინეა, სამხრეთ კორეა, სინგაპური, სოლომონის

კუნძულები, სომხეთი, ტაილანდი, ტონგა, ტუვალუ, ფილიპინები, ფიჯი, შრი-ლანკა, ჩინეთი. მიუხედავად იმისა, რომ აშშ, ინგლისი, საფრანგეთი, რუსეთი არ მდებარეობენ ამ რეგიონში, ისინი ამ ორგანიზაციის სრულუფლებიანი წევრები არიან. გუამი, კირიბატი, კუკის კუნძულები, მარშალის კუნძულები, მიკრონეზია და ჩრდილოეთ მარიანის კუნძულები ასოცირებული წევრის სტატუსით სარგებლობენ.

აზიის განვითარების ბანკი შეიქმნა აზიისა და ოკეანეთის ეკონომიკური და სოციალური დაცვის კომისიის ეგიდით. აზიის განვითარების ბანკი წარმოდგენილია რეგიონის თითქმის ყველა სახელმწიფოთი, ბრუნეისა და მონღოლეთის გარდა. აშშ და კანადა ბანკის წევრები არიან დღიდან მისი დაარსებისა.

აზიისა და ოკეანეთის თანამშრომლობის ორგანიზაცია საკმაოდ მაღალ წარმომადგენლობით ფორუმზე დაარსდა, რომელიც აზია-ოკეანეთის რეგიონის მინისტრების დონეზე 1988 წლის ნოემბერში ჩატარდა კანბერაში. ეს ორგანიზაცია შედგება ქვეყნებს აერთიანებს: ავსტრალია, აშშ, ახალი ზელანდია, იაპონია, კანადა, სამხრეთ კორეა. თუ გავითვალისწინებთ ამ ქვეყნების გავლენას მსოფლიო ბაზარზე, მაშინ სავარაუდოა, რომ აზია-ოკეანეთის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია მოგვევლინოს როგორც რეგიონის ეკონომიკის და ამ ზონის ეკონომიკური თანამშრომლობის ძირითადი მარეგულირებელი ორგანიზმი.

სამხრეთ ოკეანეთის კომისია 27 სახელმწიფოს აერთიანებს. სამხრეთ ოკეანეთის სახელმწიფოთა გარდა ორგანიზაციის წევრები არიან: აშშ, ინგლისი, საფრანგეთი. ამ ორგანიზაციის მთავარი მიზანია წევრი სახელმწიფოების ტექნიკური დახმარება, მათი ეკონომიკის, სო-

ციალური დაცვის, კულტურის განვითარების ხელშეწყობა.

სამხრეთ ოკეანეთის ფორუმი შექმნილია ამ რეგიონის სახელმწიფოთა მეთაურების დონეზე და მოიცავს შემდეგ ქვეყნებს — ავსტრალია, ახალი ზელანდია, დასავლეთ სამოა, ვანუატუ, კირიბატი, კუკის კუნძულები, მარშალის კუნძულები, ნაურუ, პაპუა ახალი გვინეა, სოლომონის კუნძულები, ტონგა, ტუვალუ, ფიჯი.

ისლამური კონფერენციის ორგანიზაცია 1971 წელს შეიქმნა და მთელს მსოფლიოში ყველა ისლამურ ქვეყანას აერთიანებს: არაბეთის გაერთიანებული საემიროები, ერაყი, იემენი, იორდანია, ირანი, კატარი, ლიბანი, ომანი, პალესტინა, სირია, საუდის არაბეთი, ქუვეითი — დასავლეთ აზიაში; ავღანეთი, ბანგლადეში, ბრუნეი, ინდონეზია, მალაიზია, მალდივის კუნძულები — სამხრეთ აზიაში. ეს ორგანიზაცია მისნად ისახავს ისლამური სოლიდარობის გაღვივებას ორგანიზაციის წევრ-ქვეყნებს შორის, აგრეთვე, თანამშრომლობის გაღრმავებას ეკონომიკის, სოციალური დაცვის, მეცნიერების, კულტურისა და სხვა სფეროებში.

კოლომბოს გეგმა ეკონომიკური თანამშრომლობის და სოციალური განვითარების ხელშეწყობი რეგიონალური ორგანიზაციაა, რომელიც მსგავსი ორგანიზაციებისაგან იმით განსხვავდება, რომ დანშარების პროგრამები მუშავდება ცალკეული ქვეყნებისათვის სამთავრობათაშორისო შეთანხმების საფუძველზე. ამ ორგანიზაციის წევრებია: ავღანეთი, ბანგლადეში, ინდოეთი, ინდონეზია, ირანი, კამბოჯა, ლაოსი, მალაიზია, მალდივის კუნძულები, მიანმა, ნეპალი, პაკისტანი, პაპუა ახალი გვინეა, სამხრეთ კორეა, სინგაპური, ტაილანდი, ფილიპინები, ფიჯი, შრი-ლანკა. დონორი

ქვეყნებია: ავსტრალია, ახალი ზელანდია, აშშ, იაპონია, ინგლისი, კანადა.

სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში ფუნქციონირებს რეგიონული თანამშრომლობის სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ასოციაცია. იგი დაარსდა 1985 წელს და პირველი რეგიონული ორგანიზაცია იყო, რომელიც თითქმის მთელ ამ რეგიონს წარმოადგენდა. ასოციაცია 7 სახელმწიფოს აერთიანებს: ბანგლადეში, ბუტანი, ინდონეზია, მალდივი, ნეპალი, პაკისტანი, შრი-ლანკა.

დასავლეთ აზიაში რეგიონული თანამშრომლობის რამდენიმე მცდელობა იყო. ზოგიერთმა იდეამ დაამტკიცა თავისი სიცოცხლისუნარიანობა მაშინ, როდესაც ბევრმა წამოწყებამ გაგრძელება ვერ პოვა.

ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების არაბული ორგანიზაცია (AOPEC) მჭიდრო ურთიერთობაშია ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების ორგანიზაციასთან (OPEC). იგი 28 წლის წინათ დაარსდა იმ მიზნით, რომ ნავთობის გაჭრობის ერთობლივი კონტროლი და მონიტორინგი მოეხდინა. ოპეკ-ი საკმაოდ გავლენიანი ორგანიზაციაა. მარტო ის ფაქტი რად ღირს, რომ იგი აკონტროლებს მსოფლიოში მოხმარებული ნავთობის 2/3-ს, რომლის 66% დასავლეთ აზიის სახელმწიფოებზე მოდის. მართალია, ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების ორგანიზაცია და ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების არაბული ორგანიზაცია ძირითადად ეკონომიკურ პრობლემებზე ამხვილებენ ყურადღებას, მაგრამ ისინი პოლიტიკური პრობლემის გადაწყვეტაშიც იღებენ მონაწილეობას. ოპეკ-ის ჩართვა პოლიტიკურ კატაკლიზმებში ისრაელს, ეგვიპტესა და სირიას შორის 1973 წლის ოქტომბრის ომის შემდეგ მოხდა. ის ქვეყნები, რომლებიც ამ ომში მხარს უჭერდნენ

ისრაელს, იძულებულნი იყვნენ ნავთობი და მასთან დაკავშირებული ტექნიკური საშუალებანი გაზრდილ ფასებში მიეღოთ.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ოპეკ-ის წევრები არიან, აგრეთვე, ის ქვეყნები, რომლებიც არ მდებარეობენ დასავლეთ აზიაში. ამ ორგანიზაციის მთავარი მიზანია ბაზარზე გატანილი ნავთობის რაოდენობის რეგულირება, რათა თავიანთი ინტერესებისამებრ აკონტროლონ პროდუქციის ფასი. საერთაშორისო ვაჭრობაში გამოიკვეთა ორი სხვადასხვა მიდგომა ოპეკ-თან მიმართებაში. ერთი მხრივ, რიგი ქვეყნებისა, რომლებიც განიცდიან ნაღდი ფულის საჭიროებას რაც, როგორც წესი, უფრო შიდა ეკონომიკური პრობლემის არსებობითაა გამოწვეული, ზრდიან ნავთობის ფასს, თანხების უსწრაფესი აკუმულირების იმედით მაშინ, როდესაც სხვა ქვეყნები, ნავთობის უმდიდრესი მარაგებით, იძულებულნი არიან გაასაღონ ნავთობი დაბალ ფასებში, რათა შეინარჩუნონ ოპეკ-ის წილი ნავთობის ბაზარზე, რაც ბუნებრივია, თავისუფალი კონკურენციის უბეში დარღვევაა. ოპეკ-ის სურვილი — ყოფილიყო საერთაშორისო ნავთობის ბაზრის ლიდერი, მთლიანად ვერ განხორციელდა იმ მიზეზის გამო, რომ 1981 წელს შეიქმნა **სპარსეთის ყურის თანამშრომლობის საბჭო**. ეს ორგანიზაცია მალე გარდაიქმნა საკმაოდ მძლავრ ეკონომიკურ ფორუმად, რომელიც აერთიანებს არაბეთის გაერთიანებულ საემიროებს, ბაჰრეინს, კატარს, ომანს, საუდის არაბეთს, ქუვეითს.

საუბარია რა ქვეყნებს შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაციის შესახებ, არ შეიძლება ყურადღება არ შევანიშნოთ მონდიალიზმის თეორიაზე. ზოგადად რომ ვთქვათ, მონდიალიზმის თეორია გულისხმობს გარდაუვალ მთლიან პლანეტარულ ინტეგრაციას, მრავალრიცხ-

ოვანი სახელმწიფოებიდან, ხალხებიდან, ერებიდან და კულტურებიდან ერთ უნიფიცირებულ სამყაროს ჩამოყალიბებას (One World). შეიძლება ითქვას, რომ ეს თეორია ერთგვარი თანამედროვე გამოძახილია ოგუსტ კონტის „მესამე ერის (ერა) თეორიისა“, ფაბიანელთა საზოგადოებისა, სესილ როუდის „მრგვალი მაგიდის ჯგუფისა“, ჰარი დევისის „უნივერსალური მოძრაობისა მსოფლიო კონფედერაციისაკენ“, ჰენრი ესბორნის „ჯვაროსნული ლაშქრობისა მსოფლიო ბატონობისათვის“. ასე თანდათან ჩამოყალიბდა სამი ძირითადი მონდიალისტური ორიენტირება.

თავდაპირველად, ამერიკელმა ბანკირმა მორგანმა შეიქმნა „საერთაშორისო ურთიერთობათა საბჭო“ („Council on Foreign Relations“ — C.F.R.). შემდეგ, 1954 წელს შეიქმნა ბილდერბერგის კლუბი. აქ უკვე ამერიკელებთან ერთად ევროპელებიც გაერთიანდნენ. 1973 წელს შეიქმნა „სამშხრივი კომისია“ — ტრილატერალი (trilateral). მან მოიცვა ამერიკული და წყნარი ოკეანეთის სივრცე, რომელსაც იაპონია აკონტროლებს. ამ უკანასკნელი მონდიალისტური ჯგუფის სათავეში დგას მსხვილი ბანკირი დეივიდ როკფელერი; გარდა ამისა, ყველა მნიშვნელოვანი მონდიალისტური პროექტის ცენტრში დგანან ცნობილი ანალიტიკოსები, გეოპოლიტიკოსები და ატლანტიზმის სტრატეგიკოსები ჰენრი კისინჯერი და ზბიგნევ ბჟეზინსკი.

მონდიალიზმის პროექტი არ ყოფილა ერთსახოვანი. არსებობდა მისი ორი ძირითადი ვერსია, რომლებსაც, განსხვავდებიან რა მეთოდოლოგიით, საბოლოო ჯამში, თეორიულად ერთი და იგივე მიზნისათვის უნდა მიეღწიათ.

პირველი, უფრო პაციფისტური და „შემრიცხლობი-

თი“ ვერსია მონდიალიზმისა, ცნობილია „კონვერგენციის თეორიის“ სახელწოდებით. იგი შემუშავებულია 70-იან წლებში „საერთაშორისო ურთიერთობათა საბჭოს“ ჯგუფის „მემარცხენე“ ანალიტიკოსების მიერ ბუქინისკის ხელმძღვანელობით.

ეს თეორია გარაუდობდა ცივი ომის იდეოლოგიური და გეოპოლიტიკური დუალიზმის გადალახვის შესაძლებლობას ცივილიზაციის ახალი კულტურულ-იდეოლოგიური ტიპის შექმნის საშუალებით, რომელიც იქნებოდა დროებითი (გარდამავალი) სოციალიზმსა და კაპიტალიზმს შორის, წმინდა ატლანტიზმსა და წმინდა კონტინენტალიზმს შორის.

საინტერესოა, რომ მოსკოვში მათ ჰყავდათ თავიანთი წარმომადგენელი — აკადემიკოსი გვიმინი, სისტემური კვლევის ინსტიტუტის დირექტორი. როგორც ექსპერტები აღნიშნავენ, გორბაჩოვის „პერესტროიკა“ სწორედ „კონვერგენციის თეორიას“ ეფუძნებოდა.

მონდიალიზმის ახალ ვერსიას პოსტსაბჭოთა ეპოქაში წარმოადგენდა ფრენსის ფუკუიამას დოქტრინა, რომელიც 90-იან წლებში ჩამოყალიბდა.

ფუკუიამა გვთავაზობს ისტორიული პროცესის შემდეგ ვერსიას — კაცობრიობა „შავი ეპოქიდან“, „ძალის კანონიდან“ და „სოციალური რეალობის არაცნობიერი მართვიდან“ მიიწევდა უფრო გონიერი და ლოგიკური წყობისაკენ, რომელსაც ხორცი შეესხა კაპიტალიზმში, თანამედროვე დასავლურ ცივილიზაციაში, საბაზრო ეკონომიკასა და ლიბერალურ-დემოკრატიულ იდეოლოგიაში. საბჭოთა კავშირის დაცემა წარმოადგენდა „ირაციონალიზმის“ უკანასკნელი ბასტიონის ნგრევას. ამას უკავშირდება ისტორიის დასასრულიც და იწყება განსაკუთრებული პლანეტარული არსებობა, რომელიც განსორცხელდ-

ება საბაზრო ურთიერთობებისა და დემოკრატიის ნიშნით. ეს კი საბჭაროს რაციონალურად ფუნქციონირებად ქვეყანაში ში გააერთიანებს.

„გეოეკონომიკა“ — ეს არის მონდიალისტური გეოპოლიტიკის განსაკუთრებული ვერსია, რომელიც პრიორიტეტულად განიხილავს არა გეოგრაფიულ, კულტურულ, იდეოლოგიურ, ეთიკურ, რელიგიურ და ა.შ. ფაქტორებს, რომლებიც თავად გეოპოლიტიკური მიდგომის დედააზრს წარმოადგენენ, არამედ წმინდა ეკონომიკურ რეალობას მის მიმართებაში სივრცესთან. ამ კონცეფციის ავტორია უაკ ატალი, საფრანგეთის ყოფილი პრეზიდენტის ფრანსუა მიტერანის პირადი მრჩეველი. ამ თეორიის თანახმად, არაფერია საინტერესო, გარდა მსოფლიოს საბრუნო ცენტრების გადანაწილებისა, სასარგებლო წიაღისეულისა, ინფორმაციული ცენტრებისა და მსხვილი წარმოებისა. გამთიყოფა სამი მნიშვნელოვანი რეგიონი:

ა. ამერიკული სივრცე — ერთიანი ფინანსური სამრეწველო ზონა;

ბ. ევროპული სივრცე — ეკონომიკურად გაერთიანებული;

გ. წყნარი ოკეანის რეგიონი — კონკურენტუნარიანი ცენტრებით ტოკიოში, ტაივანსა და სინგაპურში.

დაბოლოს, საინტერესოა ფუტუროლოგიური გეოპოლიტიკური კონცეფცია, შემუშავებული ძილანის საერთაშორისო პოლიტიკური კვლევის ინსტიტუტში, პროფესორ კარლო სანტოროს ხელმძღვანელობით.

ამ კონცეფციის თანახმად, გარდაუქალა ცივილიზაციური კატასტროფა, ანუ:

— შესუსტდება საერთაშორისო ინსტიტუტების როლი;

— გაიზრდება ნაციონალისტური ტენდენციები ამ ქვეყ-

ნებში, რომლებიც შედიოდნენ გარშავის ხელშეკრულებაში და მესამე სამყაროში. ამას კი მივყავართ ქაოსურ პროცესებამდე;

— მოხდება ტრადიციული ბლოკების დეზინტეგრაცია და არსებული სახელმწიფოების პროგრესირებადი სგრეგა;

— დაიწყება მცირე და საშუალო ინტენსივობის მქონე ომების ეპოქა, რომლის შედეგადაც ჩამოყალიბდება ახალი გეოპოლიტიკური წარმონაქმნები;

— პლანეტარული ქაოსის მუქარა აიძულებს სხვადასხვა ბლოკებს აღიარონ ახალი საერთაშორისო ინსტიტუტების შექმნის აუცილებლობა, რომელთაც ექნებათ უზარმაზარი უფლებამოსილებანი. ეს კი ფაქტიურად, მსოფლიო მთავრობის ჩამოყალიბებას გულისხმობს;

— საერთაშორისო ინსტანციების ეგიდით საბოლოოდ შეიქმნება პლანეტარული სახელმწიფო.

3. ევრაზიული სივრცე და წამყვანი სახელმწიფოების ინტერესთა ასპექტები

დაახლოებით ხუთი საუკუნის წინათ, იმ დროიდან, როცა აქტიურდება კონტინენტაშორისი პოლიტიკური ურთიერთობანი, ევრაზია მსოფლიო ძლიერების ცენტრში ექცევა. სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა საშუალებებით, ევრაზიაში დასახლებულმა ხალხებმა, უმთავრესად კი მათ, რომლებიც დასავლეთ ევროპულ ნაწილში ცხოვრობდნენ, მსოფლიოს სხვა რეგიონებში შეაღწიეს და იქ გაბატონდნენ; ცალკეულმა ევრაზიულმა სახელმწიფოებმა კი წამყვანი მსოფლიო ძალაუფლების მქონე სტატუსისა და პრივილეგიების მოპოვება შესძლეს.

როგორც ცნობილია, XX საუკუნის უკანასკნელი ათწლეული მსოფლიო პოლიტიკურ არენაზე მნიშვნელოვანი ძვრებით აღინიშნა. პირველად ისტორიაში, არაევრაზიული სახელმწიფო ხდება არა მარტო ევრაზიულ სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობის მთავარი არბიტრი, არამედ, აგრეთვე, მსოფლიოში ყველაზე უძლიერესი სახელმწიფო. საბჭოთა კავშირის დამარცხება-დამსხვრევა გახდა დასავლეთის ნახევარსფეროს ძალაუფლების კვარცხლბეკზე ჭეშმარიტად გლობალური სახელმწიფოს — ამერიკის შეერთებული შტატების სწრაფად აღმასვლის ფინალური აქორდი.

მოუხედავად ამისა, ევრაზია კვლავაც ინარჩუნებს თავის გეოპოლიტიკურ მნიშვნელობას. არა მარტო მისი დასავლეთი ნაწილი — ევროპა — გვევლინება წინანდებურად მსოფლიოს პოლიტიკური და ეკონომიკური ძლიერების თავმოყრის მნიშვნელოვან ადგილად, არამედ მისი აღმოსავლეთი ნაწილიც — აზიაც — უკანასკნელ პერიოდში

ხდება ეკონომიკური განვითარებისა და მზარდი პოლიტიკური გავლენისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის ცენტრი. გამომდინარე აქედან, უსარმაზაროა ევრაზიისადმი ამერიკის შეერთებული შტატების ინტერესი.

* * *

შეგვიძლია ისეთივე მსოფიანია, როგორც სამყარო, მაგრამ ამერიკის სწრაფვა აღმატებულობისაკენ გამოიწვევთავისთავადობით, თავისი გლობალური მასშტაბებითა და განხორციელების საშუალებებით. სულ რაღაც ერთი ასწლეულის განმავლობაში, საშინაო თუ საგარეო ფაქტორების გავლენით, ამერიკა, ინტერესებისა და გავლენის თვალსაზრისით, მსოფლიო მასშტაბის სახელმწიფოდ ტრანსფორმირდა.

ამერიკის შეერთებული შტატებისათვის პირველი დაბყრობითი ომი კონტინენტის ფარგლებში იყო ესპანეთ-ამერიკის 1898 წლის ომი. ამ ომის წყალობით, ამერიკის ძალაუფლება გავრცელდა წყნარი ოკეანის რეგიონში. ჰავაის იქით ფილიპინებამდე. ახალი ასწლეულის ზღურბლზე კი სტრატეგიული დაგეგმვის ამერიკელი სპეციალისტები უკვე აქტიურად მუშაობდნენ სამხედრო-საზღვაო დოქტრინის შემუშავებაზე ორ ოკეანეზე ბატონობისათვის. ამერიკის პრეტენზია დასავლეთ ნახევარსფეროს უსაფრთხოების ერთადერთი დამცველის სტატუსის ქონაზე, რომელიც ამავე საუკუნეში უფრო ადრე გაცხადებული იყო „მონროს დოქტრინაში“, პანამის არხის მშენებლობის შემდეგ კიდევ უფრო გაიზარდა. პანამის არხი გააადვილა სამხედრო-საზღვაო ბატონობა როგორც ანტლანტიკის, ასევე წყნარ ოკეანეში.

პირველი მსოფლიო ომის დასაწყისისათვის ამერიკის ეკონომიკურმა პოტენციალმა მსოფლიოს მთლიანი ეროვნული პროდუქტის 33% შეადგინა. ეკონომიკური ზრდის ასეთი შესანიშნავი დინამიკა განაპირობა ქვეყანაში ექსპერიმენტისა და ნოვატორობის წახალისებამ. ამერიკის პოლიტიკურმა ინსტიტუტებმა და თავისუფალმა საბაზრო ეკონომიკამ უპრეცედენტო პირობები შექმნა ქვეყანაში გამოიმგონებლობის განვითარებისათვის. ამ გზით ამერიკამ სწრაფად მიიზიდა საზღვარგარეთის ქვეყნებიდან უნიჭიერესი ადამიანები და მოახდინა მათი ასიმილაცია.

პირველი მსოფლიო ომის დროს შეიქმნა ამერიკის სამხედრო ძალების ევროპაში მასობრივად გადასროლის პირველი შესაძლებლობა. ქვეყანამ, რომელიც იმყოფებოდა შედარებით იზოლაციაში, ატლანტიკის ოკეანის გავლით სწრაფად გადაისროლა ასეულ ათასობით ადამიანისაგან შემდგარი სამხედრო შენაერთები. ეს იყო თავისი ოდენობითა და მასშტაბით უპრეცედენტო ტრანსოკეანური სამხედრო ექსპედიცია; ამავე დროს, ეს იყო საერთაშორისო არენაზე ახალი სერიოზული მომქმედი პირის გამოჩენის პირველი ნათელი მაგალითი. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ისიც, რომ პირველმა მსოფლიო ომმა განაპირობა ევროპული პრობლემების გადაწყვეტაში ამერიკული პრინციპების გამოსაყენებლად პირველი დიპლომატიური ნაბიჯების გადადგმა.

მიუხედავად ამისა, ცალსახად უნდა აღინიშნოს, რომ პირველი მსოფლიო ომი, პირველ რიგში, იყო ევროპული ომი და არა გლობალური. თუმცა, მისმა დაშანგრეველმა ძალამ დასაბამი მისცა დანარჩენ მსოფლიოსთან შედარებით ევროპის პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული უპირატესობის დასასრულს. ომის მსვლელობისას

ვერც ერთმა ევროპულმა ქვეყანამ ვერ შესძლო გადა-
მწყვეტი უპირატესობის დემონსტრირება და აქედან გა-
მომდინარე, არაევროპული ქვეყნის, ამერიკის, ჩართვამ
ევროპის კონფლიქტში დიდი გავლენა იქონია ომის საერ-
თო ყოთარებაზე. შედეგად, ევროპა თანდათან ხდება უფრო
ობიექტი, ვიდრე სუბიექტი გლობალური სახელმწიფოე-
ბრივი პოლიტიკისა.

თუმცა, ამერიკის მსოფლიო ლიდერობის ამ მოკლე
გაბრწყინებას არ მიუყვანია იგი მსოფლიო საქმეებში მუდმივ
მონაწილეობამდე. პირიქით, ამერიკამ სწრაფად დაიხია
იზოლაციისა და იდეალიზმის პოზიციაზე. 20-იანი წლების
შუა პერიოდისა და 30-იანი წლების დასაწყისისათვის,
როდესაც ევროპის კონტინენტზე ძალას იკრებს ტოტალ-
იტარიზმი, ხოლო ამერიკის სახელმწიფო, რომელსაც ამ
დროისათვის, დიდი ბრიტანეთის სამხედრო-საზღვაო
ძალებთან შედარებით უკვე გააჩნია აშკარად უფრო
მძლავრი ფლოტი ორ ოკეანეზე, წინანდებურად, მაინც
არ იღებს მონაწილეობას საერთაშორისო საქმეებში.
ამერიკელებმა ამ დროისათვის საჭიროდ მიიჩნიეს მსოფ-
ლიო პოლიტიკიდან გვერდზე გადგომა.

ასეთი პოზიცია შეესაბამებოდა უსაფრთხოების იმ
ამერიკულ კონცეფციას, რომელიც ეყრდნობოდა მოსაზრებას
ამერიკაზე, როგორც კონტინენტურ კუნძულზე. ამერიკუ-
ლი სტრატეგია მიმართული იყო თავისი სანაპიროების
დაცვაზე, და, რასაკვირველია, ვიწრო ეროვნული ხასია-
თისა იყო, რის გამოც მას, საერთაშორისო გლობალური
თვალთახედვით, ნაკლები ყურადღება ექცეოდა. წინანდე-
ბურად, საერთაშორისო არენაზე ძირითადად ევროპული
სახელმწიფოები მოქმედებდნენ და ასეთ ვითარებაში სულ
უფრო მეტად იზრდებოდა იაპონიის როლი.

მსოფლიო პოლიტიკაში ევროპის ერა საბოლოოდ დასრულდა მეორე მსოფლიო ომის დროს, რომელიც პირველ ნამდვილ გლობალურ ომს წარმოადგენდა. საბრძოლო მოქმედებები ერთდროულად მიმდინარეობდა სამ კონტინენტზე. ევროპა და აზია ერთიან საბრძოლო ველად იქცა.

ომი რომ ნაცისტური გერმანიის გამარჯვებით დამთავრებულიყო, ერთიან ევროპულ სახელმწიფოს შექმნა გაბატონებულიყო გლობალურ მასშტაბში (წყნარ ოკეანეში იაპონიის გამარჯვება შეუქმნიდა მას პირობას, ეთამაშა წამყვანი როლი შორეულ აღმოსავლეთში, მაგრამ იაპონია წინანდებურად დარჩებოდა რეგიონული მასშტაბის ჰეგემონად). ნაცვლად ამისა, გერმანიის დამარცხება, მნიშვნელოვანწილად, განხორციელდა ორი არაევროპული სახელმწიფოს, ამერიკის შეერთებული შტატებისა და საბჭოთა კავშირის მეშვეობით, გახდნენ რა ეს სახელმწიფოები ევროპაში მსოფლიო ბატონობისათვის დაუსრულებელი დავის მეშვიდრენი.

შემდგომი ორმოცდაათი წელი ამერიკა-საბჭოთა კავშირის შორის მსოფლიო ბატონობის მოსაპოვებლად ორპოლუსიანი ბრძოლით წარიმართა. გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, კონფლიქტმა, უმთავრესად, თავი იჩინა თვით ევრაზიის პერიფერიებში. ჩინეთ-საბჭოთა კავშირის ბლოკი ევრაზიის უმეტეს ნაწილზე ბატონობდა, მაგრამ იგი ვერ აკონტროლებდა მის პერიფერიებს. ჩრდილოეთ ამერიკამ შესაძლო გამაგრებულიყო დიდი ევრაზიული კონტინენტის როგორც უკიდურეს დასავლეთ, ასევე უკიდურეს აღმოსავლეთ ნაწილში. ამ კონტინენტური პლაცდარმების დაცვა (რომელიც დასავლეთ „ფრონტზე“ ბერლინის ბლოკადაში, ხოლო აღმოსავლეთში კორეის ომში გამოიხატა) წარ-

მოადგენდა პირველ სტრატეგიულ გამოცდას შეიძღომში ცივ ომად სახელდებული ფენომენისა.

ცივი ომის დამამთავრებელ ეტაპზე ევრაზიის რუქაზე გამოჩნდა მესამე თავდაცვითი „ფრონტი“, ე.წ. სამხრეთი „ფრონტი“. აფლანეთში საბჭოთა კავშირის შექრამ დააჩქარა ამერიკის შეერთებული შტატების საპასუხო რეაქცია: ერთის მხრივ, აფლანეთში წინააღმდეგობის ეროვნული მოძრაობისადმი პირდაპირი დახმარება მიმართული იყო საბჭოთა კავშირის არმიის გეგმის განხორციელების წინააღმდეგ და მეორეს მხრივ, სპარსეთის ყურის რაიონში ამერიკის ფართომასშტაბიანი სამხედრო ნაწილების თავმოყრა საბჭოთა პოლიტიკური და სამხედრო ძალების სამხრეთისაკენ მიმავალი იმპერიული ზრახვების შეჩერებას ისახავდა მიზნად. ამერიკის შეერთებული შტატები შეუდგა სპარსეთის ყურის რაიონის დაცვას, უზრუნველყოფდნენ რა ამგვარად დასავლეთ და აღმოსავლეთ ევრაზიაში თავისი უსაფრთხოების ინტერესების დაცვას.

ჩრდილოეთ ამერიკის მიერ ევრაზიული ბლოკის განზრახვის შეკავებამ, რომელიც მიმართული იყო მთელ ევრაზიაზე მტკიცე ბატონობის დამყარებისაკენ (თუმცა, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ორივე მხარე, ბირთვული ომის დაწყების შიშით, ბოლომდე იკავებდა თავს პირდაპირი სამხედრო შეტევისაგან), დაპირისპირება არასამხედრო ნაშუალებებით გადაწყვეტამდე მიიყვანა. პოლიტიკური სიცოცხლისუნარიანობა, იდეოლოგიური მოქნილობა, ეკონომიკის დინამიკურობა და კულტურულ ფასეულობათა მიმზიდველობა გახდა გამამყვეტი ფაქტორი.

ამერიკულმა კოალიციამ შეინარჩუნა თავისი ერთიანობა, ხოლო ჩინეთ-საბჭოთა კავშირის ბლოკი დაირღვა (დაახლოებით ორი ათწლეულის განმავლობაში). პირველ ბლოკს

გააჩნდა საერთო ფასეულობანი, მაგრამ ფორმალური დოქტრინის გარეშე; მეორე ბლოკი კი, ეყრდნობოდა რა პოზიციის ინტერპრეტაციის ერთ მნიშვნელოვან ცენტრს, აქცენტრებას ახდენდა დოგმატურ ორთოდოქსალურ მიდგომასზე. ამერიკის მთავარი მოკავშირეები გაცილებით უფრო სუსტნი იყვნენ, ვიდრე თვით ამერიკა; საბჭოთა კავშირს კი არ შეეძლო ცალსახად მიემართა ჩინეთისათვის, როგორც მისდამი დაქვემდებარებული სახელმწიფოსათვის. ამერიკული მხარე გაცილებით უფრო დინამიკური აღმოჩნდა ეკონომიკურ და ტექნიკურ მიმართებაში; საბჭოთა კავშირს კი, თანდათანობით შედიოდა რა სტაგნაციის სტადიაში, არ შეეძლო ეფექტური წინააღმდეგობა გაეწია ამერიკისათვის არც ეკონომიკური ზრდის და არც სამხედრო ტექნოლოგიების განვითარების თვალსაზრისით. ეკონომიკის დაცემა, თავის მხრივ, აძლიერებდა იდეოლოგიურ დემორალისაციას.

ფაქტიურად, საბჭოთა კავშირის სამხედრო სიძლიერე და ის შიში, რომელსაც იგი უნერგავდა დასავლეთის წარმომადგენლებს, საკმაოდ ხანგძლივი დროის განმავლობაში ჩქმალავდა მოწინააღმდეგეთა შორის არსებულ არსებით ასიმეტრიას. ამერიკა - გაცილებით უფრო მდიდარ, ტექნოლოგიის განვითარების თვალსაზრისით საგრძნობლად უფრო შორს წასულ, სოციალურ დარგშიც მეტად მოქნილ და უხვ სახელმწიფოს წარმომადგენდა. საბჭოთა კავშირში კი იდეოლოგიური ხასიათის შეზღუდულობამ ჩაკლა შემოქმედებითი პოტენციალი, მისი ეკონომიკა სულ უფრო დანაწევრებული და ნაკლებად კონკურენტუნარიანი გახდა სამეცნიერო-ტექნიკური თვალსაზრისით.

საბოლოო შედეგებზე არსებითი გავლენა იქონია, აგრეთვე, კულტურული წესრიგის ფენომენმა. ამერიკის დაქვემდებარების ქვეშ მყოფი კოალიციის მასების მიერ

ამერიკული პოლიტიკური და სოციალური კულტურის ბევრი ატრიბუტი დადებითად აღიქმებოდა. შეიძლება ითქვას, რომ ევრაზიის კონტინენტზე ამერიკის ორმა დიდ-მნიშვნელოვანმა მოკავშირემ - გერმანიამ და იაპონიამ - თავიანთი ეკონომიკა ყველაფერი ამერიკულით თითქმის თავაწყვეტილი აღფრთოვანების კონტექსტში აღადგინეს.

რუსეთმა კი პირიქით, კულტურულ ურთიერთობაში თავისი ცენტრალური ევროპის ვასალების უმრავლესობის ზიზღი დაიმსახურა; ცენტრალური ევროპის წარმომადგენლებისათვის რუსეთის ბატონობა ნიშნავდა იმისაგან იზოლირებას, რასაც ისინი ფილოსოფიური და კულტურული თვალსაზრისით საკუთარ სახლად მიიჩნევდნენ, კერძოდ, დასავლეთ ევროპას და მის ქრისტიანულ-რელიგიურ ტრადიციებს.

ჩინეთი, რომლისთვისაც სიტყვა „რუსეთი“ „მშვიერ მიწას“ ნიშნავდა უფრო ძლიერ სიძულვილს გამოხატავდა. პირველ ხანებში, მოსკოვისადმი (რომელიც უნივერსალური საბჭოთა მოდელის აბოლოგეტს წარმოადგენდა) უკმაყოფილებას ჩინეთში ხმადაბლა გამოთქვამდნენ. ჩინეთში კომუნისტური რევოლუციის შემდეგ, ათეული წლების განმავლობაში, თანდათანობით, ჩინელებმა ხმა აიმაღლეს მოსკოვის მბრძანებლური იდეოლოგიის წინააღმდეგ და აშკარად დაიწყეს თავისი სიძულვილის დემონსტრირება ჩრდილოეთელი მეზობლების მიმართ.

დაბოლოს, საბჭოთა კავშირში არარუსი მოსახლეობის თანდათანობითმა პოლიტიკურმა გამოღვივებამ რუსეთისადმი დამოკიდებულება მკვეთრად გაამძაფრა. ცენტრალურ აზიაში ეროვნული თვითშეგნება რამდენადმე სუსტი იყო, მაგრამ იქაც ხალხის განწყობილება თანდათანობით შეიცვალა, ხალხმა ისლამური სამყაროსაკენ

იბრუნა პირი უმთავრესად იმის გამო, რომ ისლამურ სამყაროში იმ ხანად სულ უფრო წარმატებით ხორციელდებოდა დეკონოლიზაციის პოლიტიკა.

მანამდე არსებული იმპერიების მსგავსად, საბჭოთა კავშირიც, საბოლოო ჯამში, შიგნიდან აფეთქდა და ნაწილებად დაიყო, გახდა რა მსხვერპლი არა იმდენად პირდაპირი სამხედრო დამარცხებისა, არამედ დენისტრეგრაციის პროცესისა, რაც დააჩქარა ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების მოუგვარებლობამ.

* * *

ამგვარად, ამერიკის შეერთებული შტატები, სსრ კავშირის კრახის შედეგად, უნიკალურ მდგომარეობაში აღმოჩნდა. იგი გახდა პირველი და ნამდვილად ერთადერთი მსოფლიო სახელმწიფო. თუმცა, ამერიკის გლობალური ბატონობა, როგორც მიმართებებში, ყოფილი იმპერიების მსგავსია, მიუხედავად მათი გაცილებით შეზღუდული, რეგიონული მასშტაბებისა. ამ იმპერიების ძლიერება ემყარებოდა ვასალების, დამოკიდებული ტერიტორიების, პროტექტორატებისა და კოლონიების იერარქიას და ყველა ის, ვინც არ შედიოდა იმპერიაში, ჩვეულებრივ განიხილებოდა როგორც ბარბაროსი. გარკვეული თვალსაზრისით, ეს ანაქრონული ტერმინოლოგია არ წარმოადგენს არც თუ ისე შეუფერებელს მთელი რიგი იმ სახელმწიფოებისათვის, რომლებიც ამჟამად იმყოფებიან ამერიკის გავლენის ქვეშ.

თუ გავიხსენებთ რომის იმპერიას, იგი ორნახევარი საუკუნის განმავლობაში იქმნებოდა, განუწყვეტელი ტერიტორიული ექსპანსიის გზითა და მთელს ხმელთაშუაზღვის

სანაპირო ზოლზე ეფექტური საზღვაო კონტროლის დაწესებით. რომის იმპერია წარმოადგენდა ცენტრალიზებულ სახელმწიფოს, ერთიანი დამოუკიდებელი ეკონომიკით. მისი იმპერიული ძალაუფლება ზორციელდებოდა როგორც პოლიტიკური და ეკონომიკური სტრუქტურების მიზანმიმართული მართვის მეშვეობით. სტრატეგიულად ჩაფიქრებული გზებისა და საზღვაო მარშრუტების სისტემა, რომელიც ცენტრში იღებდა სათავეს, სერიოზული საფრთხის მუქარის შემთხვევაში, უზრუნველყოფდა სხვადასხვა ვასალურ სახელმწიფოებსა და დაქვემდებარებულ პროვინციებში მყოფი ლეგიონების (რომელიც მოიცავდა არანაკლებ 300 ათას ადამიანს) სწრაფ გადაჯგუფებასა და კონცენტრაციას.

რომის იმპერიული ძალაუფლება ეყრდნობოდა, აგრეთვე, მნიშვნელოვან ფსიქოლოგიურ რეალობას. ცნება რომის მოქალაქე ("Civis Romanus sum" - „მე რომის მოქალაქე ვარ“) იყო უმაღლესი თვითშეფასება, სიამაყის საფუძველი და ის, რისკენაც ისწრაფვოდა ბევრი. რომის მოქალაქის მაღალი სტატუსი კულტურული უპირატესობის გამოხატულება იყო, რომელიც „ამართლებდა“ იმპერიის „განსაკუთრებული მისიის“ გრძნობას. ეს რეალობა არა მხოლოდ აკანონებდა რომის მმართველობას, არამედ რომის ქვეშევრდომთაც იყოლიებდა იმპერიულ სტრუქტურებში ჩართვასა და ასიმილაციაში. ამ იმპერიულმა ძალაუფლებამ, დაახლოებით, სამი ასწლეული იარსება.

საბოლოოდ რომის იმპერიამ მაინც კრახი განიცადა და ეს სამმა ძირითადმა მიზეზმა განაპირობა. პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს ის, რომ იმპერია გახდა მეტისმეტად დიდი საიმიზოდ, რომ ერთიანი ცენტრიდან ემართათ. თუმცა, მისმა დასავლეთად და აღმოსავლეთად გაყ-

ოფამ ავტორიტეტურად მოსპო მისი ძალაუფლების მონოპოლისტური ხასიათი; მეორე მიზეზი — ხანგრძლივი დროის განმავლობაში იმპერიულმა ქედმაღლობამ წარმოიშვა კულტურული პედონიზმი, რომელმაც თანდათანობით შეარყია პოლიტიკური ელიტის მისწრაფება განდიდებისაკენ; მესამე — ხანგრძლივმა ინფლაციამ ასევე შეურყია სისტემის უნარი საკუთარი თავის რჩენისა სოციალური მსხვერპლის გარეშე, რომლისთვისაც მოსახლეობა უკვე აღარ იყო მზად. კულტურული დეგრადაციის, პოლიტიკური დაყოფის და ფინანსური ინფლაციის ერთობლიობამ გაჩაპირობა რომის იმპერიის დასასრული.

თანამედროვე სტანდარტებით თუ ვიმსჯელებთ, რომი იყო არა მსოფლიო, არამედ რეგიონული სახელმწიფო. მაგრამ, თუ გავითვალისწინებთ კონტინენტების იმ დროს არსებულ იზოლაციას, უშუალო, თუნდაც, შორეული მოწინააღმდეგეების არ არსებობას, რომის რეგიონული მმართველობა იყო სრული. ამგვარად, რომის იმპერია თავისთავად იყო მოელი სამყარო, მისმა ჩინებულმა პოლიტიკურმა ორგანიზაციამ და კულტურამ აქციეს იგი უფრო გვიანი, გეოგრაფიული მასშტაბებით გაცილებით უფრო გრანდიოზული იმპერიული სისტემების წინამორბედად.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, რომის იმპერია არ ყოფილა ერთადერთი. რომისა და ჩინეთის იმპერია თითქმის ერთდროულად წარმოიშვა, თუმც, ერთმანეთის არსებობა არც კი იცოდნენ. ჩინეთის იმპერიის ისტორიაც გაერთიანების, გაფართოების, გათიშვისა და დაცემის ციკლებით ხასიათდება. ჩინეთმა არაერთხელ შესძლო ავტონომიური, იზოლირებული იმპერიული სისტემების შექმნა, რომელსაც გარეშე მოწინააღმდეგეებისაგან არანაირი საფრთხე არ ემუქრებოდა. ჩინეთის იმპერიაც შემოფარგლული იყო

გასაღური და დამოკიდებული სახელმწიფოებით (მათ რიგებში იყო დღევანდელი კორეა, ინდონეზი, ტაილანდი, ბირმა და ნეპალი. ჩინეთის გავლენა ვრცელდებოდა ტერიტორიაზე თანამედროვე რუსეთის შორეული აღმოსავლეთიდან სამხრეთ ციმბირის გავლით ბაიკალის ტბამდე და თანამედროვე ყაზახეთის ტერიტორიაზე, შემდეგ სამხრეთის მიმართულებით ინდოეთის ოკეანისაკენ და აღმოსავლეთით — ლაოსისა და ჩრდილოეთ ვიეტნამის გავლით).

მსგავსად რომისა, ჩინეთის იმპერიაც, ფინანსების, ეკონომიკის, განათლებისა და უსაფრთხოების თვალსაზრისით, რთულ სისტემას წარმოადგენდა. ესოდენ დიდი ტერიტორიისა და 300 მილიონზე მეტი ადამიანის კონტროლი ყველა ამ საშუალებებით ხორციელდებოდა. პროფესიონალი, კონკურსის წესით შერჩეული ცენტრალიზირებული ბიუროკრატიული აპარატი კი ერთიანობას უზრუნველყოფდა. ამ ერთიანობას ამაგრებდა და აკანონებდა (ისევე როგორც რომში) ძლიერი და ღრმად ფესვებგადგმული კულტურული აღმატებულობის გრძნობა. ჩინეთი, ეს ზეციური იმპერია, განიხილებოდა, როგორც სამყაროს ცენტრი, რომლის მიღმაც მხოლოდ ბარბაროსები ცხოვრობდნენ.

ჩინეთის იმპერიის დაცემას, პირველ რიგში, შიდა ფაქტორებით ხსნიან. შიდა მოქანცულობამ, დაშლამ, ჰედონიზმმა, ეკონომიკის და სამხედრო სფეროებში სიანხლის შეტანის უნარის დაკარგვამ შეარყია ჩინეთის ნება და შედეგად, დააჩქარა მისი კრახი.

ისევე როგორც რომის შემთხვევაში, იმპერიული ჩინეთიც დღევანდელი გადასახედიდან კლასიფიცირდება როგორც რეგიონული სახელმწიფო, თუმცა, თავისი აყვავების ეპოქაში ჩინეთს ტოლი არ ჰყოლია. უნდა აღინიშნოს ის

გარემოება(, რომ შრაფალრიცხოვანი და დომინირებადი ეთნიკური ბირთვი აძლევდა ჩინეთის საშუალებას პერაოდულად აეღვანა თავისი იმპერია. ამ თვალსაზრისით, ჩინეთი განსწავდებოდა სხვა იმპერიებისაგან, სადაც რიცხოვრად მცირე, მაგრამ ჰეგემონური მისწებით მოხელმძღვანელე ადამიანები ახერხებდნენ გარკვეული დროით დაემყარებინათ და შეენარჩუნებინათ თავისი ბატონობა გაცილებით უფრო შრაფალრიცხოვან, ეთნიკურად უცხო ადამიანებზე.

მონღოლეთის იმპერია წარმოიშვა ძლიერ და კარგად ორგანიზებულ მოწინააღმდეგეებთან ბრძოლების შედეგად. დამარცხებულთა შორის იყვნენ პოლონეთისა და უნგრეთის სამეფოები, წმინდა რომის იმპერია, რამდენიმე რუსული სამთავრო, ბაღდადის სახალიფო და მოგვიანებით, თვით ჩინეთის სუნის დინასტია(.

ჩინგისხანმა და მისმა მემკვიდრეებმა, ამარცხებდნენ რა თავის რეგიონულ მოწინააღმდეგეებს, ცენტრალიზირებული კონტროლი დააწესეს იმ ტერიტორიებზე, რომელიც გეოპოლიტიკის თანამედროვე სპეციალისტებმა განსაზღვრეს, როგორც „მსოფლიოს გული“ ან მსოფლიო ბატონობისათვის საყრდენი წერტილი. მათი ევრაზიული კონტინენტური იმპერია გადამლილი იყო ჩინეთის ზღვის სანაპიროებიდან მცირე აზიაში ანატოლიამდე და ცენტრალურ ევროპამდე. მხოლოდ სტალინური ჩინეთ-საბჭოთა ბლოკის აყვავების პერიოდში წააწყდა მონღოლეთის იმპერია ევრაზიის კონტინენტზე ღირსეულ მეტოქეს, მიმდებარე ტერიტორიებზე ცენტრალიზირებული კონტროლის მასშტაბების თვალსაზრისით.

თუ რომისა და ჩინეთის შემთხვევაში იმპერიამ მაღალ საფეხურს მიაღწია როგორც პოლიტიკურ, ასევე

ეკონომიკურ მიმართებაში და ყოველივე ამაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა კულტურული აღმატებულობის გაცდა, მონღოლეთის იმპერიალისტური მთავრობა პოლიტიკურ კონტროლს ინარჩუნებდა მხოლოდ სამხედრო მონაპოვარზე დაყრდნობით (გამოიყენებოდა ბრწყინვალე სამხედრო ტექნიკა, ხდებოდა სამხედრო ძალების საჭიროების მიხედვით სწრაფი და დროული გადასროლა და შედეგად მიიღწეოდა წარმატებები). არ შექმნილა ორგანიზებული ეკონომიკური და ფინანსური სისტემა. მონღოლთა მმართველობა არ ეყრდნობოდა კულტურული აღმატებულობის გრძნობას. მონღოლი მმართველები საკმაოდ მცირერიცხოვანნი იყვნენ, რათა წარმოედგინათ თვითმწიკდი, მმართველი კლასი და რაც მთავარია, მკაფიოდ ფორმულირებული, ცნობიერებაში ფესვებგადგმული კულტურული ან, თუნდაც, ეთნიკური აღმატებულობის არ არსებობა იმპერიულ ელიტას ტოვებდა მეტად აუცილებელი თვითდაჯერებულობის გარეშე.

მმართველთა ასიმილაციამ ქვეშევრდომებთან (რომლებიც, სწორ შემთხვევებში, კულტურული თვალსაზრისით, უფრო განვითარებულ ხალხს წარმოადგენდნენ), შედეგად დომინირებული პოლიტიკური კულტურის არ არსებობამ, აგრეთვე, იმპერიის დამაარსებლის მემკვიდრის პრობლემის გადაუწყვეტელობამ იმპერია მიიყვანა დაღუპვამდე. იმპერიის რამდენიმე ავტონომიურ ნაწილად დაყოფის ცდამ კიდევ უფრო დააჩქარა მისი დაცემა. მონღოლეთის იმპერიამ ორი საუკუნე (1206-1405 წ.წ.) იარსება.

ამის შემდეგ ევროპა გახდა მსოფლიო ბატონობის ცენტრი და მსოფლიო ძალაუფლებისათვის ძირითადი ბრძოლების ასპარეზი. სინამდვილეში, დაახლოებით, სამასწლეულში ევრაზიის კონტინენტის ჩრდილო-დასავლეთ-

თის მომცრო განაპირა მხარეში, ზღვაზე თავისი უპირობატონობის გამოყენებით, პირველად მიაღწია თანამედროვე მსოფლიო ბატონობას და შეინარსუნა თავისი პოზიციები დედამიწის ყველა კონტინენტზე. უნდა აღინიშნოს, რომ დასავლეთ-ევროპული იმპერიული პეგეშიონები არ იყო დიდად ძრავალრიცხოვანი. და მაინც, XX საუკუნის დასაწყისისათვის დასავლეთის ნახევარსფეროს საზღვრებს გარეთ მყოფთაგან (რომელიც ორი ასწლეულის წინ, აგრეთვე, დასავლეთ ევროპის კონტროლის ქვეშ იმყოფებოდა და ძირითადად ევროპული ემიგრანტებითა და მათი შთამომავლებით იყო დასახლებული), მხოლოდ ჩინეთი, რუსეთი, ოტომანთა იმპერია და ეთიოპია იყო თავისუფალი დასავლეთ ევროპის ბატონობისაგან.

მიუხედავად ამისა, დასავლეთ-ევროპული ბატონობა არ იყო ტოლფასოვანი მსოფლიო ძალაუფლების დასავლეთ ევროპის მონაპოვარისა. რეალურად, ადგილი პქონდა ევროპული ცივილიზაციის მსოფლიო და ევროპის კონტინენტალური ძალაუფლების ფრაგმენტულ ბატონობას. მონღოლების, მოგვიანებით რუსეთის იმპერიის მიერ „ევრაზიული გულის“ სახმელეთო დაპყრობისაგან განსწავავებით, ევროპული ოკეანისიქითა იმპერიალიზმი მაღწეულ იქნა ოკეანისგაღმა უწყვეტი გეოგრაფიული აღმოჩენებისა და საზღვაო ვაჭრობის გაფართოების ხარჯზე. ეს პროცესი, აგრეთვე, მოიცავდა წამყვან ევროპულ სახელმწიფოებს შორის გამუდმებულ ომებს არამართო ოკეანისიქითა დომინიონებისათვის, არამედ თვით ევროპაში ბატონობისათვის. ამ გარემოების გეოპოლიტიკური შედეგი იყო ის, რომ ევროპის მსოფლიო ბატონობა არ იყო განსაზღვრებული ევროპაში რომელიმე ერთი ევროპული სახელმწიფოს ბატონობით.

XVII საუკუნის შუახანებამდე პირველხარისხოვანი ევროპული სახელმწიფო იყო ესპანეთი. **XV** საუკუნის ბოლოსათვის იგი წარმოადგენდა ოკეანისმიღმა სამფლობელოების მქონე მსხვილ იმპერიულ სახელმწიფოს, მსოფლიო ბატონობის პრეტენზიით.

ესპანეთმა თავისი უპირატესობა თანდათანობით საფრანგეთს დაუთმო. 1815 წლამდე საფრანგეთი იყო დომინირებული ევროპული სახელმწიფო, თუმცა, მას ევროპელი მეტოქეები გამუდმებით აკავებდნენ როგორც კონტინენტზე, ასევე ოკეანის მიღმა. საფრანგეთი, ნაპოლეონის მმართველობის დროს, ყველაზე მეტად იყო ანლოს ევროპაში თავისი ჰეგემონიის რეალურ დამყარებასთან. თუ იგი ამას მოახერხებდა, მას შეეძლო გაბატონებული მსოფლიო სახელმწიფოს სტატუსიც მოეპოვებინა.

შემდგომი ასწლეულის განმავლობაში, პირველ მსოფლიო ომამდე, ლონდონი გახდა მსოფლიოს მთავარი საფინანსო და საგაჭრო ცენტრი, ხოლო ბრიტანეთის ფლოტი „ბატონობდა ტალღებზე“. მაგრამ ვერც დიდმა ბრიტანეთმა შეძლო ერთბაშად დომინირება ევროპაში. შეიძლება ითქვას, რომ ბრიტანეთი, საბოლოო ჯამში, ეყრდნობოდა ძალთა თანაფარდობის დიპლომატიას და ინგლის-საფრანგეთის შეთანხმებას, რათა ხელი შეეშალათ რუსეთის ან გერმანიის კონტინენტალური ბატონობისათვის.

ოკეანის იქითა ბრიტანეთის იმპერია დასაწყისში შეიქმნა გეოგრაფიული აღმოჩენების რთული კომბინაციის, ვაჭრობისა და დაპყრობების წყალობით. თუმცა, საგრძნობი ზომით, წინამორბედი რომისა და ჩინეთის, ან თუნდაც ფრანგი თუ ესპანელი მოწინააღმდეგეების მსგავსად, ბრიტანეთი თავის სიძლიერეს კულტურული აღმატებულების კონცეფციითაც მოიპოვებდა. ეს აღმატებულება იყო არა მარტო

იმპერიის მმართველი კლასის ქედმაღლობა, არამედ ამ აზრს იზიარებდა მრავალი არაბრიტანული წარმოშობის ქვეშევრდომიც.

ჩვენს მიერ ზემოდ განსილული იმპერიების გარკვეული უპირატესობების მიუხედავად, არც ერთი მათგანი, საბოლოო ჯამში, არ ყოფილა მსოფლიო მასშტაბის იმპერიული სახელმწიფო.

ამ თვალსაზრისით, ამერიკის შეერთებული შტატების, როგორც მსოფლიო სახელმწიფოს, მასშტაბები და გავლენა უნიკალურია. ამერიკა აკონტროლებს მსოფლიოს ყველა ოკეანესა და ზღვას, ხმელეთის საკმაოდ ვრცელ ტერიტორიაზე ვრცელდება მისი პოლიტიკური მმართველობა თუ გავლენა, გააჩნია საიმედო სამხედრო შესაძლებლობანი. მისი სამხედრო ლეგიონები საიმედოდაა გამაგრებული ევრაზიის დასავლეთ და აღმოსავლეთ განაპირა მხარეებში. გარდა ამისა, იგი აკონტროლებს სპარსეთის ყურესაც. ამერიკის ვასალური და დამოკიდებული სახელმწიფოები, რომელთაგან ცალკეულნი ისწრაფვიან უფრო მჭიდრო ოფიციალური კავშირები დაამყარონ ვაშინგტონთან, მთელ ევრაზიულ კონტინენტზე არიან განფენილნი.

აშშ-ის ეკონომიკური დინამიზმი განსაზღვრავს მსოფლიოში წარმმართველი როლის უზრუნველყოფის აუცილებელ წინაპირობას. თავდაპირველად, უშუალოდ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ამერიკის ეკონომიკა იყო ყველა სხვა ქვეყნების ეკონომიკისაგან დამოუკიდებელი და მსოფლიო მთლიანი ეროვნული პროდუქტის 50% მას ეკუთვნოდა. დასავლეთ ევროპის, აგრეთვე, იაპონიის ეკონომიკურმა აღორძინებამ, რომელსაც მოჰყვა აზიის ეკონომიკის მზარდი დინამიკა, მსოფლიო მთლიან ეროვნულ

პროდუქტში ამერიკის წილი ომის შემდგომდროინდელი პერიოდის არაპროპორციულად მაღალ დონესთან შედარებით შეამცირა. ცივი ომის დამთავრების პერიოდისათვის ამერიკის წილი მსოფლიო მთლიან ეროვნულ შემოსავალში, უფრო კონკრეტულად, ამერიკის ხუდრი წონა მსოფლიო საბრუნველთ წარმოებაში სტაბილიზირდება დაახლოებით 30% -მდე.

კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია ის, რომ ამერიკამ არა მარტო შეინარჩუნა, არამედ განამტკიცა კიდევ თავისი ლიდერობა, სამხედრო მიხნებისათვის უახლესი სამეცნიერო აღმოჩენების გამოყენებით შექმნა რა ტექნიკური თვალსაზრისით შეუდარებელი, რეალურად გლობალური მოცულობის შეიარაღებული ძალები. მთელი ამ ხნის განმავლობაში ამერიკამ შეინარჩუნა თავისი საგრძნობი უპირატესობა საინფორმაციო ტექნოლოგიის დარგში, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკის განვითარებისათვის.

ექვეყარეშეა, რომ რუსეთი და ჩინეთი მტკივნეულად აღიქვამს ამერიკის ჰეგემონიას. მართალია, ეს სახელმწიფოები ფლობენ ბირთვულ არსენალს, რომელსაც შეუძლია ამერიკის სასიცოცხლო ინტერესებს დაემუქროს, მაგრამ, თავისი პოლიტიკური ნების თავსმონვევის მიხნით, შორეულ მანძილზე ჯარების გადასროლის შესაძლებლობის არ ქონის და ამერიკასთან შედარებით, ტექნოლოგიური თვალსაზრისით, სერიოზული ჩამორჩენის გამო, მათ არ გააჩნიათ საკმარისი საშუალებანი, რათა გამუდმებით იქონიონ პოლიტიკური გავლენა დანარჩენ მსოფლიოზე.

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ დღევანდელ ეტაპზე ამერიკას უჭირავს დომინირებული პოზიცია მსოფლიო ძალაუფლების ოთხ, გადამწყვეტი მნიშვნელობის მქონე

დარეში, კერძოდ, სამხედრო სფერო, ეკონომიკა (იაპონიისა და გერმანიის მხრიდან ცალკეულ დარგებში გარკვეული კონკურენციის მიუხედავად), მეცნიერება და ტექნიკა, კულტურა (მიუხედავად მისი, გარკვეული თვალსაზრისით, პრიმიტიული ხასიათისა). ყოველივე ეს უზრუნველყოფს ამერიკის შეერთებული შტატების ისეთ პოლიტიკურ გაელენას, რომლის მიახლოებით მსგავსიც კი არ გააჩნია მსოფლიოს არცერთ ქვეყანას.

* * *

მართალია, საერთაშორისო მასშტაბით ამერიკის უპირატესობა უცხოობლად აღძრავს წინა იმპერიულ სისტემებთან მსგავსების განცდას, მაგრამ, მათ შორის სხვაობა უფრო არსებითია. ის სცილდება ტერიტორიული საზღვრების საკითხს. ამერიკული სიძლიერე ვლინდება ამკარად ამერიკული ყაიდის გლობალური სისტემის მეშვეობით, რომელიც შიდა ამერიკულ გამოცდილებას ასახავს. ამ გამოცდილებაში ცენტრალური ადგილი უჭირავს როგორც ამერიკული საზოგადოების, ასევე მისი პოლიტიკური სისტემის პლურალისტურ ხასიათს.

წინანდელი იმპერიები შექმნილი იყო არისტოკრატიული პოლიტიკური ელიტების მიერ და, უმეტეს შემთხვევაში, იმართებოდნენ ავტორიტარული ან აბსოლუტური რეჟიმების მიერ. იმპერიული სახელმწიფოების მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი იყო ან პოლიტიკურად ინდიფერენტული, ან იმპერიული ემოციებითა და სიმბოლოებით დასნეულებული. ეროვნული დიდებისაკენ სწრაფვა, „თეთრი ადამიანის ტვირთი“, „ცივილიზატორული მისია“ — ყოველივე ეს ემსახურებოდა იმპერიული ავანტურების მხ-

არდაქერის მიობილიზებას და ხელისუფლების იერარქიული იმპერიული პირამიდის შენარჩუნებას.

ამერიკული გლობალური სისტემა საგრძნობლად უფრო მეტ, განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს კოოპტაციის მეთოდს, ვიდრე ამას აკეთებდნენ წინანდელი იმპერიული სისტემები. როგორც ჩანს, იგი ფართოდ ეყრდნობა დამოკიდებულ უცხოურ ელიტებზე გავლენის ირიბ გამოყენებას, ამავე დროს, მნიშვნელოვნად მომგებიანია მისი მიმზიდველი დემოკრატიული პრინციპები და ინსტიტუტები. ყოველივე ეს მყარდება ფართო ამერიკული ბატონობის გავლენით გლობალური კომუნიკაციების, სახალხო გართობისა და მასობრივი კულტურის სფეროებში, აგრეთვე, საგრძნობლად შესაძინევი ამერიკული ტექნოლოგიების უპირატესობის გავლენითა და გლობალური სამხედრო ყოფნით.

კულტურული უპირატესობა არის ამერიკული გლობალური სიძლიერის ჯერ კიდევ სათანადოდ შეუფასებული ასპექტი. ამერიკულ სატელევიზიო პროგრამებსა და ფილმებს მსოფლიო ბაზრის სამი მეოთხედი ნაწილი უკავიათ. მთელ მსოფლიოში პიპულარულია ამერიკული მუსიკა, ჩაცმისა თუ კვების სტილი. დაახლოებით, ნახევარი მილიონი უცხოელი სტუდენტი ყოველწლიურად ჩადის ამერიკის შეერთებულ შტატებში განათლების მისაღებად და მათგან ბევრი უნიჭიერესი აღარც ბრუნდება შინ. ამერიკული უნივერსიტეტების კურსდამთავრებულები გვხვდება კონტინენტის თითქმის ყველა სახელმწიფოს მართვის აპარატებში.

დემოკრატიული ამერიკული პოლიტიკური სისტემის პოპულარობასა და გავლენას თან ახლავს ამერიკული სამეწარმეო ეკონომიკური მოდელისადმი მიმზიდველობის

ზრდა, მოდელისა, რომელიც განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს თავისუფალ მსოფლიო ვაჭრობასა და შეუფერებელ კონკურენციას.

პოლიტიკური დემოკრატიისა და ეკონომიკური განვითარების ამერიკული აქცენტი ითავსებს უბრალო იდეოლოგიურ გულახდილობას, რომელიც გამოიყენება მთელ რიგ შემთხვევებში: პირადი წარმატებისაკენ ლტოლვა ამყარებს თავისუფლებას, ქმნის რა სიმდიდრეს. იდეალიზმისა და ეგოიზმის საბოლოო ურთიერთშეზავება მძლავრ კომბინაციას წარმოადგენს. ინდივიდუალური თვითგამონატვა, როგორც ამბობენ, ეს არის ღვთის მიერ ნაბოძები უფლება, რომელსაც ერთდროულად შეუძლია სარგებლობა მოუტანოს სხვებსაც, მისცემს რა მაგალითს და შექმნის სიმდიდრეს. ეს არის დოქტრინა, რომელიც ენერგეტიკით, ამბიციებითა და მაღალი კონკურენტუნარიანობით იზიდავს მავანთ.

რამდენადაც ამერიკული განვითარებისადმი წამბაპველობა თანდათანობით მსჭვალავს მთელ მსოფლიოს, ეს ქმნის ხელსაყრელ პირობებს ირიბი, გარეგნულად კონსენსუალური ამერიკული ჰეგემონიის დასამყარებლად. აჰ ჰეგემონიას მოსდევს ურთიერთდამოკიდებული ინსტიტუტებისა და პროცედურების კომპლექსური სტრუქტურა, რომელთა დანიშნულებაა მმართველობისა და გავლენის სფეროში კონსენსუსისა და შეუმჩნეველი ასიმეტრიის შემუშავება. ამერიკული გლობალური უპირატესობა ამგვარად მყარდება კავშირებისა და კოალიციების რთული სისტემით, რომელშიც მთელი მსოფლიოა გახლართული.

ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია (ნატო) ამერიკასთან აკავშირებს ევროპის ყველაზე

უფრო განვითარებულ და გავლენიან სახელმწიფოებს, რაც განაპირობებს ამერიკის შეერთებული შტატების მთავარ როლს თვით შიდაეფრობულ საქმეებშიც კი. იაპონიასთან ორმხრივი პოლიტიკური და სამხედრო კავშირები ყველაზე მსლავრ აზიურ ეკონომიკას მიჯაჭვულს ხდის ამერიკის შეერთებულ შტატებზე, ამასთანავე, იაპონია რჩება არსებითად ამერიკულ პროტექტორატად. ამერიკა, აგრეთვე, მონაწილეობს ისეთ ტრანს-წყნაროკეანური მრავალმხრივი ორგანიზაციის საქმიანობაში, როგორიცაა ეკონომიკური დახმარების აზია-წყნაროკეანეთის ფორუმი და ამ შემთხვევაშიც რეგიონის საქმეებში მთავარ მომქმედ პირად გვევლინება. სპარსეთის ყურეში უსაფრთხოების სპეციალური ღონისძიებების, განსაკუთრებით 1991 წელს ერაყის საწინააღმდეგო მოკლე სადამსჯელო ოპერაციის შემდეგ ეს ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი რეგიონი გადაიქცა ამერიკის სანუკვარ სამხედრო ზონად. თვით ყოფილ საბჭოურ სივრცეშიც გავრცელება ჰპოვა ნატო-სთან უფრო მჭიდრო თანამშრომლობის ისეთმა პროექტმა, როგორიცაა „პარტნიორობა მშვიდობისათვის“, რომელსაც მატერიალურ დახმარებას ამერიკა უწევს.

ამერიკული სისტემის ნაწილს წარმოადგენს, აგრეთვე, სპეციალიზირებული ორგანიზაციების გლობალური ქსელი, განსაკუთრებით, „საერთაშორისო“ საფინანსო ინსტიტუტები. საერთაშორისო სავალუტო ფონდი და მსოფლიო ბანკი, შეიძლება ითქვას, რომ წარმოადგენენ გლობალურ ინტერესებს და მათი კლიენტი მთელი მსოფლიოა. სინამდვილეში კი, მასში ამერიკელები დომინირებენ (შეგახსენებთ, რომ ისინი ამერიკის ინიციატივით შეიქმნა 1944 წელს ბრეტონ-ვუდსში).

წინა იმპერიებისაგან განსხვავებით, ეს ფართო და რთუ-

ლი გლობალური სისტემა არ წარმოადგენს იერარქიულ პირამიდას. ამერიკა დგას ურთიერთდამოკიდებული ისეთი მსოფლიოს ცენტრში, სადაც მმართველობა ხორციელდება გამუდმებული მანევრირებით, დიალოგით, დიფუზიითა და ფორმალური კონსენსუსისაკენ სწრაფვით. თუმცა, ეს ძალაუფლება, საბოლოო ჯამში, ერთი სათავედან მოედინება, კერძოდ კი, ვაშინგტონიდან.

ამრიგად, ამერიკის უპირატესობამ შექმნა ახალი საერთაშორისო წესრიგი, რომელიც არა მარტო ბაძავს, არამედ საზღვრებს გარეთაც წარმოებს უწევს ამერიკული სისტემის მრავალ თვისებას. ეს ძირითადად მოიცავს:

— კოლექტიური უსაფრთხოების სისტემას, მათ შორის გაერთიანებულ სარდლობას და შეიარაღებულ ძალებს (მაგ., ნატო, ამერიკა-იაპონიის შეთანხმება უსაფრთხოების შესახებ და სხვა).

— რეგიონული ეკონომიკური თანამშრომლობა (მაგ; APEC, NAFTA) და თანამშრომლობის სპეციალიზირებული გლობალური ორგანიზაციები (მაგ., მსოფლიო ბანკი, მსოფლიო სავალუტო ფონდი, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია).

— პროცედურები, რომლებიც განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ გადაწყვეტილების ერთობლივად მიღებას, ამერიკის შეერთებული შტატების დომინირების დროსაც კი.

— ფუძემდებლური გლობალური კონსტიტუციური და იურიდიული სტრუქტურა (საერთაშორისო სასამართლოდან დაწყებული ბოსნიაში სამხედრო დანაშაულობათა შემსწავლელი სპეციალური ტრიბუნალით დამთავრებული).

საგრძნობი ნაწილი ამ სისტემისა წარმოიშვა ცივი ომის პერიოდში, როგორც ნაწილი ამერიკის შეერთებული

შტატების ძალისხმევით, რომელიც მიმართული იყო გლობალური მოწინააღმდეგის — საბჭოთა კავშირის შესაგავებლად.

ამჟამად ამ უპრეცედენტო ამერიკულ გლობალურ ჰეგემონიას მოცილე არა ჰყავს. მაგრამ დარჩება კი ეს ვითარება უცვლელი მომავალში ?

* * *

მსოფლიოში აღიარებული პოლიტოლოგი ზბიგნევ ბჟეზინსკი თვლის, რომ ევრაზია მთავარი გეოპოლიტიკური პრიზია ამერიკისათვის. ნახევარი ათასწლეულის მანძილზე მსოფლიო საქმეებში საგრძნობ გავლენას სწორედ ევრაზიული სახელმწიფოები და ხალხები ფლობდნენ, რომლებიც ერთმანეთს რეგიონულ ბატონობასა და გლობალურ ძალაუფლებას ეცილებოდნენ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, თანამედროვე ეტაპზე ევრაზიაში ხელმძღვანელ როლს თამაშობს არაევრაზიული სახელმწიფო და ამერიკის შეერთებული შტატების გლობალური პირველობა უშუალოდ არის დაკავშირებული იმაზე, თუ რამდენად ეფექტურად შეინარჩუნებს იგი თავის უპირატესობას ევრაზიის კონტინენტზე.

ცხადია, რომ ეს პირობები დროებითია. მაგრამ მისი ხანგრძლივობა და შედეგები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ თვით ამერიკის შეერთებული შტატების კეთილდღეობისათვის, არამედ მთელს მსოფლიოში მშვიდობის თვალსაზრისითაც.

ჰარვარდელი პოლიტოლოგი სემუელ პ. ჰანტინგტონი გაბედულად ამტკიცებს, რომ „მსოფლიოში, სადაც ამერიკის შეერთებული შტატები არ იქნება მეთაური,

იარსებებს მეტი ძალადობა და არეულობა, იქნება ნაკლები დემოკრატია და ნაკლები ეკონომიკური ზრდა, გიორგი ისეთ მსოფლიოში, სადაც ამერიკის შეერთებული შტატები, სხვა ნებისმიერ ქვეყანასთან შედარებით, უფრო მეტ გავლენას იქონიებს გლობალურ საკითხებზე. ამერიკის შეერთებული შტატების მუდმივი საერთაშორისო მეთაურობა უმნიშვნელოვანესია ამერიკელთა კეთილდღეობისა და უსაფრთხოებისათვის, ასევე მთელს დედამიწაზე სამომავლო თავისუფლების, დემოკრატიის, ღია ეკონომიკისა და საერთაშორისო წესრიგისათვის“ (Samuel P. Huntington. Who International Primacy Matters // International Security. _ Spring 1993. _ P. 83).

ამასთან დაკავშირებით, მეტად მნიშვნელოვანია თუ როგორ „მართავს“ ამერიკა ევრაზიას. ევრაზია უმსხვილესი კონტინენტია დედამიწაზე, რომელსაც გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით ღერძული მდგომარეობა უჭირავს. სახელმწიფო, რომელიც ევრაზიაში იბატონებს, გააკონტროლებს მსოფლიოში სამიდან ორ ყველაზე უფრო განვითარებულ და ეკონომიკურად პროდუქტიულ რეგიონს. ევრაზიაზე კონტროლს ავტომატურად მოჰყვება აფრიკის დაქვემდებარებაც, დასავლეთ ნახევარსფერო და ოკეანეთი გადაიქცევა რა მსოფლიოს ცენტრალური კონტინენტის გეოპოლიტიკურ პერიფერიად. ევრაზიაში მსოფლიო მოსახლეობის დაახლოებით 75% ცხოვრობს, მსოფლიო შიდა ეროვნულ პროდუქციაში მისი წილი 60%-ს შეადგენს, ცნობილი მსოფლიო ენერგეტიკული მარაგის 3/4 აქ არის განთავსებული. ევრაზიაშია თავმოყრილი მსოფლიოში ყველაზე უფრო აქტიური და დინამიური სახელმწიფოები. მთლიანობაში, ევრაზიის სიძლიერე გაცილებით აღემატება ამერიკისას, მაგრამ ამერიკის საბედნიეროდ, ევრაზია

საკმაოდ დიდია, რათა პოლიტიკური თვალსაზრისით იყოს ერთიანი.

ამერიკელი პოლიტოლოგი ბუქსინსკი ევრაზიას განიხილავს, როგორც საჭადრაკო დაფას, რომელზედაც გრძელდება აქტიური ბრძოლა გლობალური ბატონობისათვის. გეოპოლიტიკური ინტერესების სტრატეგიულ მართვას, ანუ გეოსტრატეგიას ანხორციელებს არა ორი, არამედ რამოდენიმე მოთამაშე, რომელთაგან თითოეული ძალაუფლების განსხვავებულ ხარისხს ფლობს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამერიკელი გლობალური ჰეგემონიის მასშტაბები, საერთო აღიარებით, უდიდესია, მაგრამ არა ღრმა, ისლუდება რა როგორც შიდა, ასევე გარე ფაქტორებით. ამერიკის ჰეგემონია გულისხმობს გადამწყვეტი გავლენის მზღვნას, მაგრამ ადრინდელი იმპერიებისაგან განსხვავებით, არა უშუალო მართვის განხორციელებას. სწორედ ევრაზიის მოცულობა და მრავალსახეობა, აგრეთვე, მისი ზოგიერთი სახელმწიფოს სიძლიერე ზღუდავს ამერიკის გავლენის სიღრმესა და მოვლენათა მსვლელობაზე კონტროლის მასშტაბებს. ეს მეგაკონტინენტი უბრალოდ ძალზედ დიდია, ძალზედ მჭიდროდ დასახლებული, მრავალფეროვანი კულტურული თვალსაზრისით და მოიცავს ძალზედ ბევრ ისტორიულად ამბიციურ და პოლიტიკურად ენერგიულ სახელმწიფოს იმისათვის, რათა ექვემდებარებოდეს თვით ყველაზე უფრო ეკონომიკურად წარმატებულ და პოლიტიკური თვალსაზრისით გამორჩეულ მსოფლიო სახელმწიფოს.

ამერიკის ხელმძღვანელობის წინაშე მდგარ დილემას ართულებს თვით მსოფლიოში არსებული სიტუაციის ცვალებადი ხასიათი: ძალის პირდაპირი გამოყენება თანამედროვე ეტაპზე არც ისე ადვილია, როგორც ეს

წინათ იყო. ბერთვეულმა შეიარაღებამ არსებითად შეასუსტა ომის, როგორც პოლიტიკის ან თუნდაც, შესაშინებელი ინსტრუმენტის სარგებელი. სახელმწიფოთა მზარდი ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულება პოლიტიკური მიზნებისათვის ეკონომიკური შანტაჟის გამოყენებას ნაკლებ წარმატებულს ხდის. ამრიგად, მანევრირება, დიპლომატია, კოალიციათა შექმნა, კოოპტაცია და პოლიტიკურ კოზირთა ძალზედ აწონილი გამოყენება გახდა ძირითადი შემადგენელი ნაწილი ევრაზიულ საჭადრაკო დაფაზე გეოსტრატეგიული ძალაუფლების წარმატებით განსორცელებისა.

* * *

ფართოდ არის გავრცელებული მოსაზრება იმის შესახებ, რომ საერთაშორისო ურთიერთობებში პოლიტიკური გეოგრაფია პრინციპულად მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. საერთაშორისო ურთიერთობების ისტორიის საგრძნობლად დიდ მონაკვეთზე ტერიტორიული კონტროლი წარმოადგენდა პოლიტიკური კონფლიქტების ძირითად მიზეზს. არ იქნება გადაჭარბებული, თუ ვიტყვით, რომ ტერიტორიული იმპერატივი იყო სახელმწიფო-ნაციის ქმედების წარმმართველი ძირითადი იმპულსი. დღესდღეისობით მმართველი ნაციონალური ელიტები თანდათან მიდიან იმის აღიარებამდე, რომ არა ტერიტორიული, არამედ სხვა ფაქტორები განაპირობებენ სახელმწიფოს ნაციონალური სტატუსის განსაზღვრასა თუ მისი საერთაშორისო გავლენის ხარისხს.

როგორც ზბიგნევ ბჟეზინსკი აღნიშნავს, გეოპოლიტიკამ რეგიონული აზროვნებიდან გლობალურ აზროვნებამ-

დე წაიწია. თანამედროვე ეტაპზე არაეფროპული სახელმწიფო - ამერიკის შეერთებული შტატები - ბატონობს საერთაშორისო მასშტაბით, ამასთანავე, მისი ძალაუფლება უშუალოდ ვრცელდება ევრაზიის კონტინენტის სამ პერიფერიულ რეგიონზე, და ამ პოზიციიდან ის ანსორციელებს თავის ძლიერ გავლენას მათ შიდა რაიონებში მდებარე სახელმწიფოებზე. მაგრამ, სწორედ დედამიწის სფეროს სამხედრო მოქმედებათა ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან სცენაზე - ევრაზიაში - შეიძლება რომელიმე მომენტში ჩაისახოს ამერიკასთან პოტენციური მეტოქეობა. ამდენად, საკვანძო მნიშვნელობის მქონე მომქმედ პირებზე ყურადღების კონცენტრირება და მოქმედებათა სცენის მართებული შეფასება უნდა გახდეს ამერიკის შეერთებული შტატების გეოსტრატეგიის ფორმულირების საწყისი წერტილი ამერიკის შეერთებული შტატების ევრაზიაში გეოპოლიტიკური ინტერესების პერსპექტიული ხელმძღვანელობის ასპექტში. ამასთან დაკავშირებით, მნიშვნელოვანია,

— გამოვლენილ იქნას გეოსტრატეგიული თვალსაზრისით დინამიური ევრაზიული სახელმწიფოები, რომლებიც ფლობენ შესაძლებლობას, პოტენციურად მნიშვნელოვანი ძვრები გამოიწვიონ ძალთა საერთაშორისო განაწილებაში და ჩაწვდნენ პოლიტიკური ელიტების ცენტრალურ შიდაპოლიტიკურ მიზნებს, აგრეთვე, დასახული ამოცანების განხორციელებისაკენ სწრაფვის შესაძლო შედეგებს; ზუსტად მიუთითოს გეოგრაფიული თვალსაზრისით პრინციპულად მნიშვნელოვან ევრაზიულ სახელმწიფოებზე, რომელთა მდებარეობას და/ან არსებობას აქვთ კატალიზატორის ეფექტი უფრო აქტიურად მომქმედ გეოსტრატეგიულ პირებზე ან რეგიონში შესაბამისი პირობე-

ბის ფორმირებაზე;

— მეორე, მოხდეს ამერიკის შეერთებული შტატების კონკრეტული პოლიტიკის ფორმულირება, რათა კომპენსირება გაუკეთდეს, ჩართულ იქნას და/ან კონტროლი გაეწიოს ზემოთქმულს ამერიკის შეერთებული შტატების სასიცოცხლო ინტერესების შენარჩუნებისა და წინააღმდეგობის მიზნით, აგრეთვე, შეიქმნას კონცეფცია უფრო ყოვლისმომცველი გეოსტრატეგიისა, რომელიც ადგენს აშშ-ის კონკრეტულ პოლიტიკურ კურსთა ურთიერთკავშირს გლობალურ მასშტაბებში.

მოკლედ, რომ ვთქვათ, ამერიკის შეერთებული შტატებისათვის ევრაზიული გეოსტრატეგია მოიცავს, გეოსტრატეგიული თვალსაზრისით, დინამური სახელმწიფოების მიზანმიმართულ ხელმძღვანელობას და გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, სახელმწიფო-კატალიზატორებისადმი ფრთხილ დამოკიდებულებას, იცავს რა ამერიკის ორ თანაბარმნიშვნელოვან ინტერესს: უახლოეს პერსპექტივაში — თავისი განსაკუთრებული გლობალური ძალაუფლების შენარჩუნებას, ხოლო 'მორეულ პერსპექტივაში' — მის სულ უფრო მეტად ინსტიტუციონალიზებად გლობალურ თანამეგობრობად ტრანსფორმირებას.

* * *

გასათვალისწინებელია, რომ არსებობენ სახელმწიფოები, რომელთაც გააჩნიათ უნარი და ეროვნული ნება საკუთარ საზღვრებს გარეთ განახორციელონ ძალაუფლება ან იქონიონ გავლენა, აგრეთვე, გარკვეულად შეცვალონ არსებული გეოპოლიტიკური ვითარება. ამ სახელმწიფოებს, გეოსტრატეგიული თვალსაზრისით, არამდგრად

დობისაკენ აქვთ მიდრეკილება, თუ აშკარად არა, პოტენ-
ციურად მაინც. რა მიზეზიც არ უნდა იყოს, იქნება ეს
ეროვნული განდიდებისაკენ, იდეოლოგიური რეალიზება-
დობისაკენ, რელიგიური მესიანელობისაკენ თუ ეკონომიკური
აღმავლობისაკენ სწრაფვა, ზოგიერთი სახელმწიფო, მარ-
თლაც, მიიღტვის მოიზოვოს რეგიონული ბატონობა ან
დაიძვადროს მსოფლიო მასშტაბის პოზიცია. ამდენად, ეს
გეოსტრატეგიული მომქმედი პირები გულდასმით, კრი-
ტიკულად აფასებენ ამერიკის სიძლიერეს, განსაზღვრავენ
იმ ფარგლებს, რომელშიც მათი ინტერესები ემთხვევა
ამერიკისას ან რომლის ფარგლებს მიღმაც წარმოიქმნება
მასთან უთანხმოება და ამის შემდეგ ისინი აცალიბებენ
თავიანთ საკუთარ, უფრო შესლუდულ ევრაზიულ ამოცანებს,
ზოგჯერ თანხვედრს, ზოგჯერ კი საწინააღმდეგოს ამერიკის
პოლიტიკასთან. ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა გან-
საკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმოს ამგვარი მო-
ტივაციის მქონე ევრაზიულ სახელმწიფოებს.

ამერიკის გლობალური გეოსტრატეგიის პრინციპულ
ასპექტს წარმოადგენს ცივი ომის შემდგომდროინდელი
პერიოდის საკვანძო ევრაზიული გეოპოლიტიკური ცენ-
ტრების იდენტიფიკაცია და, აგრეთვე, მათი დაცვა.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მართალია, გეოსტრატე-
გიული მომქმედი პირები წარმოადგენენ მნიშვნელოვან
და ძლიერ სახელმწიფოებს, მაგრამ ამგვარი ქვეყნები
ავტომატურად როდი ხდებიან გეოსტრატეგიულ მომ-
ქმედ პირებად. რამდენადაც გეოსტრატეგიული მომქმედი
პირების ინდენტიფიკაცია შედარებით ადვილია, ამ
ჩამონათვალში ზოგიერთი აშკარად მნიშვნელოვანი ქვეყ-
ნის არმონსენიება მოითხოვს გარკვეულ დასაბუთებას.

თანამედროვე პირობებში, მსოფლიოს მასშტაბით, ყოფ-

ელ შემთხვევაში, ხუთი საკვანძო გეოსტრატეგიული მომქმედი პირი და ხუთი გეოპოლიტიკური ცენტრი (ამასთან, უკანასკნელი ორი შესაძლებელია, აგრეთვე, ნაწილობრივ კლასიფიცირდეს როგორც მომქმედი პირი) შეიძლება იდენტიფიცირებულან იყვნენ ახალ ევრაზიულ პოლიტიკურ რუქაზე. საფრანგეთი, გერმანია, რუსეთი, ჩინეთი და ინდოეთი წარმოადგენენ მსხვილ და აქტიურ ფიგურებს მაშინ, როდესაც საერთო აღიარებით ძალიან ძლიერი ქვეყნები - დიდი ბრიტანეთი, იაპონია და ინდონეზია არ ხვდებიან ამ კლასიფიკაციაში. უკრაინა, აზერბაიჯანი, სამხრეთ კორეა, თურქეთი და ირანი პრინციპულად მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური ცენტრის როლს თამაშობენ, თუმცა, თურქეთი და ირანი, გარკვეული მოცულობით, თავისი შედარებით ლიმიტირებული შესაძლებლობების ფარგლებში, აგრეთვე, გვევლინებიან გეოსტრატეგიულად აქტიურ ქვეყნებად.

✓ ევრაზიის დასავლეთ კიდეზე საკვანძო და დინამიურ გეოსტრატეგიულ მომქმედ პირებად საფრანგეთი და გერმანია გვევლინებიან. ორივე მათგანის მოტივაციას წარმოადგენს გაერთიანებული ევროპის სასუ. თუმცა, ამ ორი ქვეყნის აზრი იყოფა იმ საკითხში, თუ რამდენად და როგორი სახით უნდა დარჩეს ასეთი ევროპა ამერიკასთან დაკავშირებული. ისე კი, ორივეს სურს შექმნას ევროპაში რაიმე ამბიციურად ახალი და ამ გზით შეცვალოს სტატუს-კვო.

საფრანგეთს აქვს ამერიკის შეერთებული შტატების კონცეფციისაგან ზოგიერთ არსებით ასპექტებში განსხვავებული თავისი ევროპის გეოსტრატეგიული კონცეფცია. იგი მიისწრაფვის მონაწილეობა მიიღოს ისეთ ტაქტიკურ მანევრებში, რომელიც მიმართულია აიძულოს

რუსეთი ამერიკის წინაშე წარმოჩინდეს არახელსაყრელი პოზიციიდან, ხოლო დიდ ბრიტანეთს — გერმანიის წინაშე. ის კი არა და, ამასთან იგი ეყრდნობა ფრანკო-გერმანულ ალიანსს, რათა თავისი საკუთარი შედარებითი სისუსტის კომპენსირება მოახდინოს. საფრანგეთი არა მარტო მიიღტვის გაერთიანებულ ევროპაში ცენტრალური პოლიტიკური როლის შესრულებისაკენ, არამედ თავის თავს განიხილავს როგორც ხმელთაშუაზღვა-ჩრდილოაფრიკული ქვეყნების ჯგუფის შუაგულს, რომელთაც საერთო ინტერესები გააჩნიათ.

გერმანია სულ უფრო მეტად აცნობიერებს თავის განსაკუთრებულ სტატუსს, როგორც ევროპის ყველაზე ღირებული სახელმწიფო, რეგიონის ეკონომიკური „საწვარი“ და ევროპული კავშირის ფორმირებადი ლიდერი. გერმანია გრძნობს, რომ ის არის განსაკუთრებულად პასუხისმგებელი ხელახლა ემანსიპირებულ ცენტრალურ ევროპაზე.

გარდა ამისა, საფრანგეთიც და გერმანიაც მიიჩნევენ თავს პასუხისმგებლად, რათა დაიცვან ევროპის ინტერესები რუსეთთან საქმეების წარმოებისას. ის კი არა და, გერმანია, გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე, ყოველ შემთხვევაში, თეორიულად მაინც, ემხრობა რუსეთთან განსაკუთრებულ ორმხრივ შეთანხმებულობათა კონცეფციას.

დიდი ბრიტანეთი, კონტრასტით არ წარმოადგენს გეოსტრატეგიულ ფიგურას. იგი ემხრობა მნიშვნელოვანი კონცეფციების მცირე რაოდენობას, თავს არ იქცევს მომავალი ევროპის ამბიციური ხედვებით. მისმა შედარებითმა დაცემამ ასევე შეამცირა მისი ევროპაში ძალთა ბალანსის შემანარჩუნებელი ტრადიციული სახელმწიფოს რო-

ლის თამაშის შესაძლებლობა. ევროპის გაერთიანების საკითხისადმი გაორებაში, აგრეთვე, ამერიკასთან უკვე ჩამქრალი განსაკუთრებული ურთიერთობებისადმი ერთგულებამ დიდი ბრიტანეთი გადააქცია თითქმის ყველასათვის არასაინტერესო სახელმწიფოდ, მომავალი ევროპის სერიოზული ვარიანტების განხილვის თვალსაზრისით. ლონდონმა მნიშვნელოვანწილად თავად გამოორიცხა თავისი თავი ევროპული თამაშიდან.

ყოფილი მაღალი თანამდებობების მქონე ბრიტანელი მოღვაწე, სერ როი დერმანი თავის მემუარებში იწონებს, რომ ჯერ კიდევ 1955 წლის მესინის კონფერენციამ, სადაც წინასწარი წესით განიხილებოდა ევროპის კავშირის შექმნის საკითხი, დიდი ბრიტანეთის ოფიციალურმა წარმომადგენელმა კატეგორიულად განუცხადა იქ შეკრებილ ევროპის არქიტექტორებს შემდეგი: „მომავალ ხელშეკრულებას, რომლის პროექტსაც თქვენ განიხილავთ, არა აქვს შანსი დაიმსახუროს საერთო მოწონება; თუ მასზე მიღწეულ იქნება შეთანხმება, მაშინ მას არ ექნება რეალიზების შანსი. ხოლო თუ ის იქნება რეალიზებული, მაშინ იგი სრულიად მიუღებელი იქნება დიდი ბრიტანეთისათვის“ (Roy Denman. Missed Chances. _ London: Cassel, 1996).

მიუხედავად აღნიშნულისა, დიდი ბრიტანეთი მაინც ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას ამერიკისათვის. იგი განაგრძობს გარკვეული გლობალური გავლენის მოხდენას თანამეგობრობის საშუალებით, მაგრამ უკვე აღარ წარმოადგენს დაუოკებელ მსხვილ სახელმწიფოს, ისევე როგორც მისი ქმედებანი არ არის მოტივირებული ამბიციური ოცნებებით. იგი გვევლინება ამერიკის მთავარ მომხრედ, მეტად ლოიალურ მოკავშირედ, სასიცოცხლო მნიშვნელობის მქონე

საშხედრო ბაზად და პრინციპულად მნიშვნელოვან დაზვერვით მოღვაწეობაში მჭიდრო პარტნიორად.

თავისი მასშტაბით საშუალო ევროპული სახელმწიფოები, რომელთა უმრავლესობა ნატო-სა და/ან ევროპული კავშირის წევრია, ან მიჰყვება ამერიკის წამყვან როლს, ან მწკრივდება გერმანიისა და საფრანგეთის მხარეს. მათი პოლიტიკა არ სარგებლობს განსაკუთრებით ფართო რეგიონული გავლენით და არც ისეთ მდგომარეობაში იმყოფებიან, რომ შეცვალონ თავიანთი ძირითადი ორიენტაცია. ამ სტადიაზე ისინი არ წარმოადგენენ არც გეოსტრატეგიულ მომქმედ პირებს და არც გეოპოლიტიკურ ცენტრებს.

რუსეთი კვლავაც რჩება უმსხვილეს გეოსტრატეგიულ მომქმედ პირად, მიუხედავად შესუსტებული სახელმწიფოებრიობისა და გასანგრძლივებული ავადმყოფობისა. იგი ელოლიალება ამბიციურ გეოპოლიტიკურ მიზნებს. როგორც კი იგი აღიდგენს თავის სიძლიერეს, დაიწყებს თავისი გავლენის თავსმონეებას დასავლეთელ და აღმოსავლეთელ მეზობლებზე. რუსეთს მოუწევს ფუძემდებლური გეოსტრატეგიული არჩევნის გაკეთება ამერიკასთან ურთიერთობის თვალსაზრისით — არის ის მეგობარი თუ არის მტერი. რუსეთი, შესაძლოა, მშვენივრად გრძნობდეს, რომ ამ თვალსაზრისით, ევრაზიის კონტინენტზე არჩევნის გაკეთების სერიოზული ვარიანტები გააჩნია. ბევრია დამოკიდებული შიდაპოლიტიკური ვითარების განვითარებაზე, განსაკუთრებით იმაზე, რუსეთი ევროპულ დემოკრატიად იქცევა თუ კვლავ ევრაზიულ იმპერიად.

არ სჭირდება განსაკუთრებული მტკიცება არც იმას, რომ ჩინეთი ძლიერ მომქმედ ფიგურას წარმოადგენს პოლიტიკურ არენაზე. იგი უკვე არის მნიშვნელოვანი რეგიონ-

ული სახელმწიფო და უფრო მეტზეც ამყარებს იმედებს, ფლობს რა უძლიერესი სახელმწიფოს ისტორიას და ინახავს რა წარმოდგენას ჩინურ სახელმწიფოზე, როგორც სამყაროს ცენტრზე. ჩინეთი უკვე იწყებს აზიაში ძალთა გეოპოლიტიკურ ურთიერთობებზე გავლენის მოხდენას, მაშინ როდესაც მისი მხარედი ეკონომიკა უცილობლად მიაჩნჭებს მას დიდ ფიზიკურ სიძლიერესა და ამბიციებს. „დიდი ჩინეთის“ აღდგომას მოჰყვება ტაივანის პრობლემის წინ წამოწევა, ეს კი, უეჭველად, იმოქმედებს ამერიკის შეერთებული შტატების პოზიციებზე შორეულ აღმოსავლეთში. საბჭოთა კავშირის დაშლამ გამოიწვია ჩინეთის დასავლეთ განაპირა მხარეებში რიგი სახელმწიფოების შექმნა. ცხადია, ჩინეთის ლიდერები ვერ იქნებიან გულგრილნი მათთან მიმართებაში. ამგვარად, მსოფლიო არენაზე ჩინეთის აქტიური როლი რუსეთზეც იმოქმედებს მნიშვნელოვანწილად.

ამკარაა, რომ იაპონია მსოფლიო ურთიერთობებში მსხვილ სახელმწიფოს წარმოადგენს და ამერიკა-იაპონიის ალიანსი ხშირად განისაზღვრება როგორც ყველაზე მნიშვნელოვანი ორმხრივი ურთიერთობა. იაპონია, როგორც ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისით მსოფლიოს ერთ-ერთი წამყვანი სახელმწიფო, ამკარად ფლობს პირველი კლასის პოლიტიკური სახელმწიფოს პოტენციალს. თუმცა, იგი არ სარგებლობს ამ გარემოებით — გულდასმით გაურბის რეგიონული დომინირებისაკენ სწრაფვას და ამერიკის პროტექტორატის ქვეშ მოქმედებას არჩევს. იაპონია ამჯობინებს არ ჩაეროს კონტინენტურაში აზიის პოლიტიკურ პერიპეტეიებში. იაპონიის ამგვარი თაფშეკავებული პოზიცია შესაძლებლობას აძლევს ამერიკის შეერთებულ შტატებს ითამაშოს ცენტრალური როლი შორეულ აღ-

მოსავლეთში უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. ამგვარად, იაპონია არ წარმოადგენს გეოსტრატეგიულ მომქმედ პირს, თუმცა, თვალსაჩინო პოტენციალი, რომელსაც ძალუძს სწრაფად გადააქციოს ის ასეთად, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ ჩინეთი ან ამერიკა უცაბედად შეცლიან თავის ამჟამინდელ პოლიტიკას, ამერიკის შეერთებულ შტატებს აკისრებს განსაკუთრებულ ვალდებულებას გულდასმით მოეკიდოს ამერიკა-იაპონიის ურთიერთობებს.

მართალია, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში ინდონეზია ითვლება შედარებით უფრო მნიშვნელოვან სახელმწიფოდ, მაგრამ მისი შესაძლებლობა, გავლენა იქონიოს თუნდაც თვით რეგიონში, შესდრეულია შედარებით განუვითარებელი ეკონომიკით, შიდაპოლიტიკური არასტაბილურობით, არქიპელაგში შემავალი კუნძულების გაშორიშორებით და ეთნიკური კონფლიქტებისადმი მიდრეკილებით, რომელსაც ამჟამინდურ კეცენის შიდა ფინანსებში ჩინური უმცირესობის ცენტრალური როლი. გარკვეული თვალსაზრისით, ინდონეზიას შეუძლია სერიოზული წინააღმდეგობა გაუწიოს ჩინეთის სამხრეთისაკენ სწრაფვას. ეს თვით ავსტრალიაშიც აღიარა. გარკვეული პერიოდი ის უფრთხოდა ინდონეზიის ექსპანსიონიზმს, მაგრამ, მოგვიანებით, მიესაღმა უფრო მჭიდრო ავსტრალია-ინდონეზიის თანამშრომლობას უსაფრთხოების სფეროში. ინდონეზიამ უნდა განვლო კონსოლიდაციის პერიოდი და უნდა მიაღწიოს მდგრად ეკონომიკურ წარმატებას, რათა რეგიონში დომინირებულ მომქმედ პირად მოგვევლინოს.

ინდოეთი ამჟამად იმყოფება რეგიონულ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების პროცესში და თავის თავს მსოფლიო მასშტაბის პოტენციურად მსხვილ მომქმედ პირად განიხ-

ილაგს. იგი თავის თავში ჩინეთის მოწინააღმდეგესაც კი ხედავს. შესაძლოა, ამგვარი შეფასება ცოტა გადაჭარბებული იყოს, მაგრამ ინდოეთი სამხრეთ აზიაში ყველაზე უფრო ძლიერ სახელმწიფოდ ითვლება. და იგი ასეთად იქცა არა იმდენად იმიტომ, რომ დააშინოს ან შანტაჟი მოუწყოს პაკისტანს, არამედ იმიტომ, რომ დააბალანსოს ჩინეთის ბირთვული არსენალის არსებობა. ინდოეთი გეოსტრატეგიულ ჭრილში ხედვას თავის თავს — იცის საკუთარი რეგიონული როლი როგორც მეზობელ ქვეყნებთან, ასევე ინდოეთის ოკეანესთან მიმართებაში. მაგრამ ამ ეტაპზე მისი ამბიციები მხოლოდ პერიფერიულად კვეთს ამერიკის ევრაზიულ ინტერესებს და ამდენად, როგორც გეოსტრატეგიული მომქმედი პირი, ინდოეთი არ წარმოადგენს გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით წუხილის საგანს, ყოველ შემთხვევაში, იმ დოზით არა როგორც რუსეთი ან ჩინეთი.

უკრაინა, ევრაზიული საჭადრაკო დაფის ასალი და უმნიშვნელოვანესი სივრცე, წარმოადგენს გეოპოლიტიკურ ცენტრს, რამდენადაც მისი, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოს არსებობა ხელს უწყობს რუსეთის ტრანსფორმაციას. უკრაინის გარეშე რუსეთი ვეღარ არის ევრაზიული იმპერია. უკრაინის გარეშე რუსეთს კვლავაც შეუძლია იბრძოლოს იმპერიის სტატუსისათვის, მაგრამ მაშინ ის იქნება ძირითადად აზიური იმპერიული სახელმწიფო და ჩაერთვება იმ კონფლიქტებში, რომლებმაც თავი იჩინეს ცენტრალურ აზიაში, მოხდება რა ამგვარი რამ, ეს გამომიწვევს ამ უკანასკნელის შეშფოთებას ანლანანს მოპოვებული დამოუკიდებლობის დაკარგვის გამო და მოიპოვებს მისდამი მეგობრულად განწყობილი სამხრეთის ისლამური სახელმწიფოების მხარდაჭერას. ჩინეთიც, იჩენს

რა მზარდ ინტერესს ამ რეგიონის ასალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოებისადმი, უთუოდ, შეეწინააღმდეგება ცენტრალურ აზიაში რუსეთის დომინირების ნებისმიერი ფორმით რესტაფრაციას. თუმცა, თუ მოსკოვი დაიბრუნებს თავის კონტროლს უკრაინაზე, ასევე გასასვლელს შავ ზღვაზე, მაშინ რუსეთი ავტომატურად ისევ შეიძენს ძლიერ იმპერიულ სახელმწიფოდ გარდაქმნისათვის საჭირო შესაძლებლობებს. უკრაინის მიერ დამოუკიდებლობის დაკარგვას დაუყოვნებლივ მოჰყვება ცვლილებები ცენტრალურ ევროპაში, ტრანსფორმირდება რა პოლონეთი გეოპოლიტიკურ ცენტრად გაერთიანებული ევროპის აღმოსავლეთ საზღვარზე.

აზერბაიჯანი თავისი უზარმაზარი ენერგორესურსებით, გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, აგრეთვე, საკვანძო ქვეყანას წარმოადგენს. იგი იმ „ჭურჭლის საცობია“, რომელიც კასპიის ზღვის აუზისა და ცენტრალური აზიის სიმდიდრეებს მოიცავს. დამოუკიდებელი აზერბაიჯანი დაკავშირებული იქნება რა დასავლეთის ნავთობსადენებთან (რომელიც რუსეთის მიერ არაკონტროლირებადი ტერიტორიების გავლით გადის), აგრეთვე, ხდება ენერგორესურსებით მდიდარი ცენტრალური აზიის რესპუბლიკებთან მოწინავე და ენერგომომხმარებელი ეკონომიკების დამაკავშირებელი მსხვილი მაგისტრალი. აზერბაიჯანისა და ცენტრალური აზიის მომავალი, ისევე როგორც უკრაინის შემთხვევაში, პრინციპულად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ გარდაიქმნება რუსეთი.

თურქეთი და ირანი ცდილობენ გარკვეული დოზით გავლენა იქონიონ კასპია-ხმელთაშუაზღვის რეგიონზე, სარგებლობენ რა იმით, რომ რუსეთმა ეს უფლება დაკარგა. გამომდინარე აქედან, თურქეთი და ირანი შეიძლება

ჩაგვეთვალა გეოსტრატეგიულ მომქმედ პირებად. თუმცა, ორივე ქვეყანას აქვს სერიოზული საშინაო პრობლემები და მათი შესაძლებლობანი განახორციელონ მნიშვნელოვანი რეგიონული ძვრები ხელისუფლების ძალთა გადანაწილების თვალსაზრისით, შეზღუდულია. გარდა ამისა, ისინი არიან ერთმანეთის მოწინააღმდეგენი და ამდენად, ერთმანეთის გავლენა ნულამდეა დაყვანილი.

თუმცა, თურქეთიც და ირანიც, პირველ რიგში, მნიშვნელოვან გეოპოლიტიკურ ცენტრებად გვევლინებიან. თურქეთი სტაბილიზაციას ახდეს შავი ზღვის რეგიონში, აკონტროლებს რეგიონიდან ხმელთაშუა ზღვაში შეღწევას, აწონასწორებს რუსეთს კავკასიაში, არის მუსულმანური ფუნდამენტალიზმის „შსამსაწინააღმდეგო საშუალება“ და ნატო-ს სამხრეთის ღუზა. ირანი, მიუხედავად მისი გაორებული დამოკიდებულებისა აზერბაიჯანისადმი, უზრუნველყოფს ცენტრალური აზიის ახალი პოლიტიკური მრავალფეროვნების სტაბილიზაციის მხარდაჭერას. იგი დომინირებს სპარსეთის ყურის აღმოსავლეთ სანაპიროზე, ხოლო მისი დამოუკიდებლობა, ირანსა და აშშ-ს შორის დღევანდელი მტრული ურთიერთობების მიუხედავად, ერთგვარი ბარიერია ამ რეგიონში ამერიკის ინტერესებისადმი რუსეთის მხრიდან ნებისმიერი პერსპექტიული საფრთხისა.

სამხრეთ კორეა — შორეული აღმოსავლეთის გეოპოლიტიკური ცენტრი. მისი მჭიდრო კავშირები ამერიკის შეერთებულ შტატებთან, ამერიკას აძლევს საშუალებას ითამაშოს იაპონიისათვის ფარის როლი და ამის მეოხებით, არ მისცეს ამ უკანასკნელს შესაძლებლობა გახდეს დამოუკიდებელი და მძლავრი სამხედრო სასეკლმწიფო. სამხრეთ კორეის სტატუსის ნებისმიერი არსებითი ცვლილება, დაკავშირებული ან მის გაერთიანებასთან, ან

ჩინეთის გაფართოებული გავლენის სფეროს ქვეშ მოქცევა-
ასთან, დაუყოვნებლივ საფუძვლიანად შეცვლის ამერიკის
როლს შორეულ აღმოსავლეთში და ამდენად, შეცვლის
თვით იაპონიის როლსაც. გარდა ამისა, სამხრეთ კორეის
მზარდი ეკონომიკური სიძლიერე, აგრეთვე, აქცევს მას
თავისთავად მნიშვნელოვან „სივრცედ“, რომელზე კონ-
ტროლიც უფრო და უფრო მეტ ფასს იძენს.

თავისთავად ცხადია, რომ ზემოდ მოყვანილი გეო-
სტრატეგიული მომქმედი პირებისა და გეოპოლიტიკური
ცენტრების ჩამონათვალი არ წარმოადგენს მუდმივსა და
უცვლელს. დროდადრო ზოგიერთი სახელმწიფო შეიძლე-
ბა შეეყვანოს ან გამორიცხოს იქნას მისგან.

* * *

მკითხველისათვის დასაწყისიდანვე კარგად ცნობილი
პოლიტოლოგი ბუენისიკი განიხილავს რა მთლიანი ამერიკე-
ლი პოლიტიკის დილემის საკითხს, კერძოდ, ევრაზიის სუ-
პერკონტინენტზე ცენტრალური მომქმედი პირებისა და
საკვანძო ცენტრების გამოვლენისა და მოსალოდნელი
სერიოზული პრობლემების წინასწარ განსჭვრეტისა და
აღმოფხვრის საკითხებს, გამოყოფს ხუთ ძირითად პლასტს:

— როგორი ევროპაა უფრო მისაღები ამერიკისათვის
და შესაბამისად, როგორი ევროპის შექმნას უნდა შეუწე-
ყოს ხელი;

— როგორი უნდა იყოს რუსეთი, რათა შეესაბამე-
ბოდეს ამერიკის ინტერესებს და რა უნდა გააკეთოს ამი-
სათვის ამერიკამ;

— როგორია ცენტრალურ ევროპაში ახალი „ბალ-
კანეთის“ წარმოქმნის პერსპექტივა და რა უნდა გააკეთოს

ამერიკამ, რათა მინიმუმამდე დაიყვანოს ის საფრთხე, რომელიც შეიძლება შედეგად წარმოიქმნას;

— როგორ უნდა წახალისდეს ჩინეთის როლი შორეულ აღმოსავლეთში და რა შედეგები შეიძლება მოჰყვეს ამ წახალისებას როგორც ამერიკისათვის, ასევე იაპონიისათვის;

— როგორია შესაძლო ევრაზიული კოალიციები, რომლებმაც შეიძლება ყველაზე მეტად შეუქმნან საფრთხე აშშ-ის ინტერესებს და რისი გაკეთებაა აუცილებელი მათი წარმოქმნის აღმოსაფხვრელად.

ოფიციალური ვაშინგტონი გამუდმებით აცხადებს საკუთარ სურვილს, იხილოს ევროპა, როგორც ერთიანი წარმონაქმნი, საკმაოდ ძლიერი, რათა მასთან ერთად გაიზიაროს მსოფლიო ლიდერის პასუხისმგებლობა და ტვირთი. მაგრამ არის კი ამერიკის ეს განცხადება გულწრფელი — მართლა სურს აშშ-ს იხილოს ევროპა, როგორც ჭეშმარიტად თანაბარუფლებიანი პარტნიორი მსოფლიო საქმეებში თუ იგი არათანასწორ ალიანსს არჩევს?! მაგალითად, არის თუ არა ამერიკა მზად, გაუყოს ლიდერობა ევროპას ახლო აღმოსავლეთში, რეგიონში, რომელიც არა მარტო გეოგრაფიული თვალსაზრისით არის უფრო ახლოს ევროპასთან ვიდრე ამერიკასთან, არამედ რომელშიც რამოდენიმე ევროპულ სახელმწიფოს აქვს თავისი დიდი ხნის ინტერესები?!

ევროპის გაერთიანების პროცესისადმი ამერიკის მზარდაჭერის ხარისხი, აგრეთვე, ვრცელდება იმ საკითხზე, თუ როგორ უნდა ჩამოყალიბდეს ევროპის ერთობა და განსაკუთრებით, თუ რომელმა ქვეყანამ უნდა უხელმძღვანელოს გაერთიანებულ ევროპას (და საერთოდ, უნდა არსებობდეს კი ასეთი ერთეული). ვაშინგტონის არაფერი აქვს საწინააღმდეგო ევროპის ინტეგრაციასთან მიმართუ-

ბაში ლონდონის განცალკევებული პოზიციის მიმართ, თუმცა, ამერიკა აშკარა უპირატესობას ანიჭებს უფრო გერმანიის, ვიდრე საფრანგეთის ლიდერობას ევროპაში. ამ შემთხვევაში გათვალისწინებულია ფრანგული პოლიტიკის ტრადიციული მიმართულება — დროდადრო ტაქტიკური ფრანგულ-ბრიტანული შეთანხმებები გერმანიისათვის წინააღმდეგობის გაწევის მიზნით, აგრეთვე, პერიოდული ლაქუცი საფრანგეთისა მოსკოვისადმი ამერიკა-გერმანიის კოალიციისათვის წინააღმდეგობის გაწევის მიზნით.

ჭკემაღრიტად ერთიანი ევროპის ჩამოყალიბება, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ ეს უნდა მოხდეს კონსტრუქციული ამერიკული დახმარებით, მოითხოვს მნიშვნელოვან ცვლილებებს ნატო-ს ბლოკის (რომელიც წარმოადგენს ამერიკისა და ევროპის ძირითად შემკავშირებელ მარცვალს) სტრუქტურასა და პროცესებში, ეს კი უცილობლად გამოიწვევს ამერიკის მთავარი როლის შემცირებას ალიანსის ფარგლებში.

ერთიანი ევროპის შექმნის პოლიტიკაში, აგრეთვე, მოიზარება ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხი, როგორიცაა ევროპის გეოგრაფიული საზღვრები. რამდენად შორს უნდა გაფართოვდეს აღმოსავლეთით ევროპის კავშირი? და უნდა დაემთხვეს თუ არა ევროპის კავშირის აღმოსავლეთის საზღვრები ნატო-ს აღმოსავლეთის საზღვრებს? პირველ საკითხზე გადაწყვეტილება ევროპაში უნდა მიიღონ და ევროპული ქვეყნების აზრი ამ საკითხთან დაკავშირებით პირდაპირ გავლენას იქონიებს ნატო-ს გადაწყვეტილებაზე. თუმცაღა, მეორე საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება გულისხმობს ამერიკის შეერთებული შტატების მონაწილეობას და ამერიკის ხმა ნატო-ში კვლავინდებურად გადამწყვეტი იქნება. თუ გავითვალისწინებთ ევროპის კავშირსა და ნატო-ში ცენ-

ტრალური ევროპის ქვეყნების გაწევრიანების თაობაზე მზარდ თანხმობას, ამ საკითხის პარაქტიკული მნიშვნელობა მოითხოვს ყურადღების ფოკუსირებას ბალტიის რესპუბლიკების მომავალ სტატუსზე და შესაძლოა, უკრაინის სტატუსზეც.

ამერიკისათვის გარდა ევროპული დილემისა არსებობს, აგრეთვე, რუსეთის დილემაც. ცხადია, უპირატესობა ენიჭება ევროპასთან მჭიდროდ დაკავშირებულ დემოკრატიულ რუსეთს და შესაძლოა, დემოკრატიული რუსეთიც მოწონებით მოპყდებოდა იმ ფასეულობებს, რომლებსაც ამერიკა და ევროპა იზიარებს. შესაბამისად, სავსებით რეალური იქნებოდა, რომ რუსეთი გამსდარიყო უმცროსი პარტნიორი უფრო სტაბილური და თანამშრომლობაზე დაფუძნებული ევრაზიის შექმნის საქმეში. მაგრამ რუსეთის ამბიციები სცილდება მხოლოდ დემოკრატიულ სახელმწიფოდ აღიარებისა და პატივისცემის ფარგლებს. რუსეთის საგარეო პოლიტიკურ ისტებლიშმენტში (რომელიც ძირითადად ყოფილი საბჭოთა ჩინოვნიკებისაგან შედგება) დღემდე ცოცხლობს განსაკუთრებული ევრაზიული როლის შესრულების ღრმად ფესვგადგმული სურვილი. ამასთან დაკავშირებით, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ დასავლეთის მეგობრული პოლიტიკა, რუსეთის საზოგადოებრიობის ზოგიერთი გავლენიანი წევრის მიერ, განიხილება როგორც რუსეთისათვის მისი კანონიერი მსოფლიო სტატუსის ჩამორთმევისაკენ მიმართული ძალისხმევა.

ჩნდება კითხვები: რა დონემდე უნდა გაეწიოს რუსეთს ეკონომიკური დახმარება, რომელიც უცხოელთაგან მოგვიყვანს მის გაძლიერებამდე როგორც პოლიტიკური, ასევე სამხედრო თვალსაზრისით და ამავე დროს, რა დონემდე უნდა აღმოჩინოს დახმარება ახალ, დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს თავიანთ ძალისხმევაში დაიცვან და გაიმყარონ დამოუკიდებლობა? შეუძლია რუსეთს იყოს ძლიერი და

ამავე დროს დემოკრატიული სახელმწიფო? თუ კი რუსეთი კვლავ მოიპოვებს სიძლიერეს, არ მოინდომებს კი დაიბრუნოს თავისი დაკარგული იმპერიული სამფლობელოები და მაშინ შეძლებს კი რუსეთი ერთდროულად იყოს იმპერიაც და დემოკრატიულიც?

რუსეთის შინაგანი გაჯანსაღება აუცილებელია მისი დემოკრატიზაციისათვის და, საბოლოო ჯამში, ევროპიზაციისათვის. თუმცა, მისი იმპერიული ძლიერების ნებისმიერი ფორმით აღდგენას შეუძლია დიდი ზიანი მოუტანოს ორივე ამ მიზანს. უფრო მეტიც, სწორედ ამ საკითხთან დაკავშირებით შესაძლოა უთანხმოება წამოიჭრას ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ზოგიერთ ევროპულ სახელმწიფოს შორის, განსაკუთრებით ევროკავშირისა და ნატოს გაფართოების შემთხვევაში. აქვე ჩნდება სხვა კითხვებიც: გასდება კი რუსეთი ორივე ამ ორგანიზაციის წევრობის კანდიდატი? მაშინ რა უნდა გაკეთდეს უკრაინასთან მიმართებაში? ამ სტრუქტურებში რუსეთის არმილებასთან დაკავშირებული დანახარჯები, შესაძლოა, ძალიან მაღალი აღმოჩნდეს — რუსეთის შეგნებაში მონდება მისი საკუთარი განსაკუთრებულობის იდეის რეალიზება, თუმცა, ევროკავშირისა და ნატოს შესუსტების შედეგებმა, აგრეთვე, შეიძლება გამოიწვიოს დესტაბილიზაცია.

არის სხვა საკითხებიც, რომლებიც წარმოიქმნება მსხვილ და გეოპოლიტიკურად არამდგრად ცენტრალური ევრაზიის სივრცეში. ეს უზარმაზარი რეგიონი, სავსე სიძულვილით, გარშემორტყმული ერთმანეთის კონკურენტი უძლიერესი მეზობლებით, წარმოადგენს ბრძოლის ველს, სადაც ომობენ ეროვნული სახელმწიფოები და ამავე დროს, ეს არის ზონა, სადაც მეფობს გაჭიანურებული ეთნიკური და რელიგიური ძალადობა.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, პერსპექტივაში შეიძლება საჭირო გახდეს ახალი პოლიტიკური კავშირების შექმნა. ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა უნდა გაიაზროს თუ როგორ გაართვას თავი იმ რეგიონულ კოალიციებს, რომლებიც ცდილობენ გააგდონ ამერიკა ევრაზიის რეგიონიდან.

მოვლენების პოტენციური განვითარების ყველაზე უფრო საშიშ სცენარად გეოპოლიტიკოსები მიაჩნევენ ჩინეთის, რუსეთისა და შესაძლოა ირანის მონაწილეობითაც „ანტიპეგემონური“ კოალიციის შექმნას. იმისათვის, რათა თავიდან იქნას აცილებული ასეთი ბლოკის შექმნა, საჭიროა ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა გაძოინანოს გეოსტრატეგიული ოსტატობა ერთდროულად როგორც ევრაზიის დასავლეთ და აღმოსავლეთ, ასევე სამხრეთ საზღვრებზეც.

გეოგრაფიულად უფრო შესღუდულ, მაგრამ პოტენციურად გაცილებით მნიშვნელოვან პრობლემად შეიძლება იქცეს ჩინეთ-იაპონიის „ღერძი“, რომელიც შესაძლოა აღმოცენდეს შორეულ აღმოსავლეთში ამერიკის პიზონირების მსხვერვისა და მსოფლიო პრობლემებზე იაპონიის შესყდულებებში რევოლუციური ცვლილებების შემდეგ. ასეთმა ბლოკმა შეიძლება გააერთიანოს ორი საგანგებო პროდუქტიულობის მქონე ხალხის სიძლიერე და გამოიყენოს გააერთიანებული ანტიამერიკული დოქტრინის, ე.წ. „აზიან-იზმის“ ფორმით.

მოსალოდნელია ევროპაში ძალების სერიოზული გადაჯგუფება. შესაძლოა მოხდეს ყარაული ან რუსეთ-გერმანიის, ან საფრანგეთ-რუსეთის შეთქმულება. ისტორიაში არსებობს ამის მაგალითები. ეს შესაძლებელია მოხდეს იმ შემთხვევაში, თუკი ევროპელი გაერთიანების პროცესი

შეიქრდება და ევროპასა და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის ურთიერთობები სერიოზულად გაუარესდება.

მოცემულ ეტაპზე ყველა ზემოგანხილული შემთხვევა ნაკლებრეალურია. თუმცა, როგორიც არ უნდა იყოს მომავალი, ამერიკის შეერთებული შტატების მეთაურობა ევრაზიის კონტინენტზე წააწყდება სხვადასხვა სახის მღელვარებასა და ძალადობას. ამერიკის დღევანდელი წამყვანი როლი პოტენციურად არ არის დაცული ახალი პრობლემებისაგან, რომლებიც შეიძლება შექმნან როგორც რეგიონულმა მოწინააღმდეგეებმა, ასევე ძალთა ახალმა განლაგებებმა.

4. საქართველოს გეოპოლიტიკური მდებარეობა და მისი როლი ევრაზიის სატრანსპორტო ღეროვნის ფუნქციონირებაში 5

როგორც ცნობილია, საქართველო მდებარეობს ევროპის სამხრეთ-აღმოსავლეთში, ამ რეგიონში, რომელიც მსოფლიოში კავკასიის ყელის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილს იკავებს. ეს რაც შეეხება წმინდა გეოგრაფიულ მონაცემს: მაგრამ, სწორედ ეს მონაცემი განსაზღვრავს საქართველოს გეოპოლიტიკას, კერძოდ კი, საქართველო, რომელიც ევროპისა და აზიის გზაჯვარედინზე მდებარეობს, ასრულებს უმნიშვნელოვანესი პოლიტიკური და ეკონომიკური დერეფნის როლს.

საქართველოს, თავისი გეოგრაფიული მდებარეობის გამო, ოდითგანვე განსაკუთრებულ გეოპოლიტიკურ გარემო-პირობებში უხდებოდა თავისი სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივ-ეკონომიკური განვითარება. ეს, ერთი მხრივ, დადებით როლს ასრულებდა ქართველი ერის განვითარებაში, მის საერთო პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ პროგრესში, მაგრამ, მეორეს მხრივ, განაპირობებდა დიდი იმპერიული სახელმწიფოების განუწყვეტელ ზეწოლას — თავისი სამხედრო პოლიტიკური გავლენისათვის დაემორჩილებინათ ევროპა-აზიის შემაერთებელი ეს სტრატეგიული რეგიონი. საქართველოს, „საბედისწერო საძანებს“ შორის მოქცეულ ქვეყანას, ეს „პრივილეგია“ ძალიან ძვირი დაუჯდა. მისი, როგორც „სტრატეგიული საპირწონეს“ დაუფლება მსარეთა უპირველეს საზრუნავს წარმოადგენდა. საქართველოს გეოპოლიტიკურ მდებარეობას, ვფიქრობთ, შეესაბამება საკრალური კანონი „წმინდა ადგილი ცარიელი არ არის“ — მასზე თავისი გავლენის

განსახორციელებლად ბევრს შეიძლება ეჭროს თვალი.

არ უნდა დაგვაფიწყდეს გეოპოლიტიკურ რეალიათა-
გან ისტორიულად გაწვალებული ფინელების მახვილგო-
ნიერი გამონათქვამი, რომ „ირჩევენ მეგობრებს და არა
მეზობლებს“. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, როგორც წესი,
ერი არ ირჩევს იმ გეოპოლიტიკურ თუ ეკონომიკურ რე-
ალიებს, რომლებშიც მას უწევს ცხოვრება.

ზოგიერთი მკვლევარი აღნიშნავს, რომ საქართველო
გეოპოლიტიკურად ჯვარზეა მიკრული და ჯვრის სიმ-
ბოლოში ნაგულისხმევ მოკვდინება-აღდგომის დიალექ-
ტიკაში განიხილავს ქვეყნის განვითარების თავისებურებებს.

სხვანი ფიქრობენ, რომ საქართველოს, ინგლისის მს-
გავსად, არ ჰყავს არც მარადიული მტრები და არც
მარადიული „სმები“, არაშედ მისი პოლიტიკა მხოლოდ
მუდმივი ნაციონალური ინტერესებით განისაზღვრება.

რასაკვირველია, XXI საუკუნეში დამოკლეს მახვილით
აღარ ემუქრება საქართველოს სამყაროთა და ცივილიზა-
ციათა ინტერესების დაპირისპირება, ქართველ მეფეთა
მთავარ თავსატეხს რომ წარმოადგენდა საუკუნეთა მან-
ძილზე, მაგრამ კიდევ დიდხანს დარჩება ქვეყნის პოლი-
ტიკის ეფექტურობის ბარომეტრად ბალანსირების ხელოვნე-
ბა როგორც დასავლეთსა და აღმოსავლეთს, ასევე, ჩრდი-
ლოეთსა და სამხრეთს შორის.

ტრასეკა-ზე (სატრანსპორტო დერეფანი ევროპა-კავკა-
სია-აზია TRACECA _ Transport Corridor Europe-Caucasus-
Asia) დღეს გადაუჭარბებლად შეიძლება ვისაუბროთ,
როგორც საქართველოს სამომავლო განვითარების ახალ
უმნიშვნელოვანეს იმპერატივზე, რადგან ტრასეკა გადა-
იქცა საქართველოს თანამედროვე რთული პოლიტიკური
მდგომარეობის უმნიშვნელოვანეს დამაბალანსებელ ფაქ-

ტორად, ქვეყნის სამოქალაქო განვითარების რეალურ ორიენტორად.

ტრასეკა საქართველოს საგარეო-პოლიტიკური თუ საგარეო-ეკონომიკური განვითარების ისეთი მზარდი ფაქტორია, რომელმაც რეალურად უნდა განსაზღვროს ქვეყნის მეურნეობრივი განვითარების სტრატეგიული მიმართულებები.

ევრაზიის სატრანსპორტო დერეფანმა, როგორც ტრანსკონტინენტალურმა ეკონომიკურმა ღერძმა, მისმა შემადგენელმა ნაწილმა სავაჭრო-სატრანზიტო გზამ, როგორც აღნიშნული დერეფნის საკვანძო ხილმა და საქართველომ, როგორც კავკასიის რეგიონისა და ტრასეკა-ს კარიბჭემ, პოლიტიკური და ეკონომიკური განვითარების ხანგრძლივი ისტორიული ეტაპები განვლო.

ისტორიულად ჩვენთვის ცნობილია „აბრეშუმის დიდი გზა“, ტრანსკონტინენტალური სავაჭრო-საქარაგნო გზა, რომელიც ჩინეთს ხმელთაშუა და შავი ზღვების სანაპიროებთან აკავშირებდა. ამ მარშრუტით ვაჭრობას დასაბამი ძვ. წ. II საუკუნეში მიეცა. „აბრეშუმის დიდი გზა“ იწყებოდა ჩინეთის ქალაქ სინძიანში, გადიოდა ქალაქ დუნხუანზე, საიდანაც იგი ორ განშტოებად მიემართებოდა და დასავლეთისაკენ. პირველი ცენტრალური აზიის, კასპიის ზღვისა და კავკასიის გავლით ფაზისიდან შავი ზღვით ბიზანტიასა და რომს უკავშირდებოდა; ხოლო მეორე ჩრდილოეთ არანზე გავლით შუამდინარეთისაკენ, იქედან კი ხმელთაშუა ზღვის ნაპირებისაკენ მიემართებოდა. „აბრეშუმის დიდი გზით“ უმთავრესად გააქონდათ მაღალხარისხოვანი ჩინური აბრეშუმი (სწორედ აქედან წარმოდგება გზის სახელწოდება). აბრეშუმის ექსპორტი რომში (შემდეგ ბიზანტიაში) ასელო აღმოსავლეთის დიდი სახელმ-

წიფოების, პართიისა და მოგვიანებით სასანიანთა ირანის „შუამდგომლობით სორციელდებოდა. „აბრეშუმის დიდი გზის“ იმ მონაკვეთისათვის, რომელიც ახლო აღმოსავლეთზე და კავკასიაზე გადიოდა, რომსა და ბიზანტიას საუკუნოვანი ომები ჰქონდათ ჯერ პართიასთან, შემდეგ სასანიანთა ირანთან (აღსანიშნავია, რომ „აბრეშუმის დიდი გზის“ მარშრუტები პართიაში სახელმწიფო საიდუმლოებად ითვლებოდა). VII–IX საუკუნეებში ამ გზით შემოტანილი საქონლით ვაჭრობას არაბთა სახალიფო უწყვედა კონტრილს. შემდეგ მასზე მონღოლებმა დაამყარეს მონოპოლია. „აბრეშუმის დიდი გზამ“ თავისი ფუნქციონალური მნიშვნელობა XVII საუკუნის მიწურულში დაკარგა, როდესაც ევროპელებმა აფრიკის შემოვლით საბოლოოდ აითვისეს ინდოეთისა და ჩინეთისაკენ მიმავალი საოკეანო გზა.

ამიერკავკასიის ძველი სავაჭრო-სატრანზიტო გზები ისტორიულად არსებული სახმელეთო, საზღვაო და სამდინარო საერთაშორისო სავაჭრო გზების (თავის დროზე „აბრეშუმის დიდი გზის“) სისტემის შემადგენელი ნაწილი იყო. მისი ისტორია კიდევ უფრო ძველია, ვიდრე „აბრეშუმის დიდი გზისა“.

ჯერ კიდევ ბრინჯაოს ხანაში (ძვ. წ. III–IV ათასწლეული) კავკასიის მეშვეობით სორციელდებოდა ტომთაშორისი კავშირები ძველი აღმოსავლეთისა და ევროპის ტერიტორიაზე მოსასვლე ხაზებს შორის, მაგრამ, მაშინ ამ ურთიერთობებს არარეგულარული ხასიათი ჰქონდა. ბერძნული კოლონიზაციის ეპოქაში (ძვ. წ. VIII–VII სს.) კოლხეთის შავი ზღვის სანაპიროებზე სავაჭრო ფაქტორების წარმოქმნამ ხელი შეუწყო დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ქვეყნების სავაჭრო კონტაქტების დამყარებას ამიერკავკასიის გზით. ძვ. წ. VI საუკუნის შუახანებიდან

ბერძნული იმპორტი რიონ-ყვარილას გზით კილხეთის შიდა რაიონებსა და აღმოსავლეთ საქართველოსაც (იბერია) აღწევდა. ძვ.წ. VI-V საუკუნეებში შავიზღვისპირეთთან ვაჭრობაში წამყვანი ადგილი დაიკავა ათენმა. ამ დროის ბერძნული ნაწარმი აღმოჩენილია რიონ-ყვარილას თითქმის მთელ მაგისტრალზე (ფაზისი, ვზი, დაბალგომი, ქუთაისი, სანხერე, ითხვისი). არქეოლოგიური აღმოჩენები მოწმობენ, რომ ძვ.წ. VI-V საუკუნეებში ამიერკავკასიის ტერიტორიაზე ისახებოდა სავაჭრო-სატრანზიტო გზის ცალკეული მონაკვეთები, რომლებიც მიემართებოდნენ აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთისაკენ, იქედან კი — მცირე აზიასა და ხმელთაშუა ზღვის ქვეყნებისაკენ.

ძვ.წ. IV-III საუკუნეებში ვაჭრობამ ფართო საერთაშორისო ხასიათი მიიღო, წარმოიშვა დიდი სატრანზიტო-სავაჭრო გზა, რომელიც ანტიკური ხანის ავტორთა (პატროკლე, არისტობლე, პლინიუსი) მიხედვით, ინდოეთიდან იწყებოდა. ცენტრალური აზიიდან კასპიის ზღვამდე სანაოსნო იყო (მდ. ოქსოსი, ახლანდელი ამუდარია), შემდეგ მდ. მტკვარით, სუნამის უღელტეხილითა და მდ. ფაზისის (რიონ-ყვარილა) მაგისტრალით ამიერკავკასიის ტერიტორიაზე გადიოდა, აღწევდა შავი ზღვის სანაპიროს ქალაქ ფაზისთან და ზღვით მცირე აზიისა და ხმელთაშუაზღვისპირეთის ქალაქებს უკავშირდებოდა. ძვ. წ. II საუკუნიდან კი, აღნიშნული ამიერკავკასიის მაგისტრალი „აბრეშუმის დიდი გზის“ ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საკვანძო მონაკვეთს წარმოადგენდა.

ანტიკური ხანიდან ამიერკავკასიის ტერიტორიაზე გადიოდა კიდევ ერთი საკმაოდ მნიშვნელოვანი სავაჭრო-სატრანზიტო გზა, რომელიც მცირე აზიიდან მოემართებოდა და სომხეთის დედაქალაქ არტაშანის გავლით მცხ-

ეთაჲდე აღწევდა. აქედან კი არაგვის ხეობით ჩრდილოეთ კავკასიაში გადადიოდა.

სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობა აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის ადრინდელ ქრისტიანულ ეპოქაშიც ვითარდებოდა. სასანიდური ირანისა (III ს.) და ბიზანტიის იმპერიის (IV ს.) წარმოქმნისთანავე, ამიერკავკასიის სახელმწიფოებმა, მათ შორის საქართველომაც (მაშინ ეგრისი და იბერია), მათთან პოლიტიკური და ეკონომიკური კონტაქტები დაამყარეს და სავაჭრო-სატრანზიტო ტერიტორიის მნიშვნელობა შეინარჩუნეს. საგანგებო საბაჟო მეთვალყურეობის ვედიქტის (უმაღლესი ხელისუფლების — მეფის, იმპერატორის განსაკუთრებული მნიშვნელობის ბრძანებულება) მისეღვით (408-409 წ.წ.), სავაჭრო ოპერაციების ჩატარება ამ ორ იმპერიას შორის დაშვებული იყო მხოლოდ სამ სასაზღვრო ქალაქში, რომელთა შორის ერთ-ერთი არტაშანი იყო. მისი მეშვეობით ამიერკავკასია და საქართველო, ჩართული იყო საერთაშორისო ვაჭრობაში ამას ადასტურებს IV საუკუნის მეორე ნახევრის რომაელი გეოგრაფის კასტორიუსის მიერ შედგენილი „მსოფლიო საგზაო რუკა“, რომელიც ცნობილია „TABULA PEUTINGERIANA“-ს სახელწოდებით. თავის მხრივ, არტაშანი დაკავშირებული იყო იბერიის, კავკასიის, ალბანეთისა და ეგრისის სამეფოებთან. მცხეთას (არმაზს) არტაშანთან ორი მაგისტრალი აერთებდა, რომელთაგან ერთი, დაახლოებით, ერევან-თბილისის დღევანდელი საავტომობილო გზის მიმართულებას მიუყვებოდა. მეორე ახლანდელ ქალაქ ყაზახთან (აზერბაიჯანის რესპუბლიკა) გამოეყოფოდა ზემოხსენებულ გზას, მტკვრის მარჯვენა ნაპირით ალბანეთის ტერიტორიაზე გადიოდა, ახლანდელ შინგეჩაურთან მტკვარს გადაკვეთდა, ჩრდილოეთით ალბანეთის დედაქალაქ

კაბალას მიაღებოდა, შემდეგ დასავლეთისაკენ, იბერი-
ისაკენ უხევდა და კახეთზე გავლით თბილისში პირველ
მაგისტრალს უერთდებოდა. გზის ამგვარ მიმართულებას
ადასტურებს ამიერკავკასიაში V-VII საუკუნეების ირან-
ული ვერცხლის მონეტების განძთა აღმოჩენის ტოპოგრა-
ფია. საქართველოს ტერიტორიაზე აღმოჩენილი ირანული
და ბიზანტიური ნუმისმატიკური მასალა იმაზე მიუთითებს,
რომ მცხეთიდან სავაჭრო გზა დასავლეთით, მტკვრის
აყოლებით, ურბნისისაკენ გრძელდებოდა, დასავლეთ
საქართველოში გადადიოდა და ვარდიცინესთან (რო-
დოპრილისი, ახლანდელი ვარციხე) უერთდებოდა კასტო-
რიუსის რუქაზე აღნიშნულ კიდევე ერთ მაგისტრალურ
გზას, რომელიც არტაშანს სებასტოპოლთან (სოხუმი) აკავ-
შირებდა. ეს მაგისტრალი ჯავახეთის (წუნდა) გავლით
ჩადიოდა სამცხეში (ოძრახე), შემდეგ ზეკარის უღელ-
ტენილით გადადიოდა ეგრისში, ვარდიცინეში და აქედან
რონის მარჯვენა ნაპირითა და ნოქალაქევის (არქეოპოლისი)
გავლით, სებასტოპოლს აღწევდა. სებასტოპოლი კი სხვა
მაგისტრალით, რომელიც შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნა-
პირს მიუყვებოდა და ტრაპიზონზე გადადიოდა, ბიზანტი-
ის აღმოსავლეთ პროვინციებს უკავშირდებოდა. VII საუკუ-
ნის შუა ხანებში, ბიზანტიასა და არაბთა სახალიფოს
შორის განუწყვეტელი ბრძოლების გამო, სავაჭრო-
ეკონომიკური ურთიერთობა კარგა ხნით შეწყდა. ამან
პირდაპირი გავლენა იქონია ამიერკავკასიის სატრანზიტო
ვაჭრობაზე.

ვაჭრობის აღორძინება ამიერკავკასიისა და არაბთა
სახალიფოს შორის VIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან
დაიწყო და X საუკუნის შუა ხანებისათვის განსაკუთრე-
ბით გაღრმავდა. პარალელურად იზრდებოდა ამიერკავკასიის

გზების სატრანსიტო მნიშვნელობა, მაგრამ სხვა მიმართულებით: ბიზანტიასთან შეწყვეტილი ვაჭრობის სანაცვლოდ, სახალიფომ სავაჭრო ურთიერთობა დაამყარა ჩრდილოეთ კავკასიის, ვოლგისა და დონის აუზის ქვეყნებთან. ამჟამად სომხეთის ქალაქებზე მეტი მნიშვნელობა თბილისმა, განჯამ, დარუბანდმა და ბარდაყმა მოიპოვა. XI საუკუნის დასაწყისში სახალიფოს ვაჭრობა ჩრდილოეთის ქვეყნებთან მკვეთრად დაეცა.

IX საუკუნის მეორე ნახევრიდან სავაჭრო ეკონომიკური ურთიერთობა ბიზანტიასთან აღორძინდა. სავაჭრო მაგისტრატებზე წარმოიქმნა ახალი ქალაქები. გაიზარდა ანისის, ყარსის (კარი), არწისის, არტანუჯის, ტრაპიზონის მნიშვნელობა.

XI საუკუნის მეორე ნახევარში თურქ-სელჩუკების ლაშქრობებმა დროებით შეაჩერა სავაჭრო ურთიერთობების განვითარება.

XII საუკუნის 20-იანი წლებისათვის, დავით აღმაშენებლის აქტიური საგარეო პოლიტიკის შედეგად, შეიქმნა წინაპირობა ამიერკავკასიის ეკონომიკური ერთიანობისათვის. სტაბილურმა პოლიტიკურ-ეკონომიკურმა ვითარებამ ხელი შეუწყო საერთაშორისო სატრანსიტო ვაჭრობის შემდგომ ზრდას. ამიერკავკასიისა და, რა თქმა უნდა, საქართველოს პოლიტიკურ-ეკონომიკური და კულტურული ცხოვრება აღმავლობას განიცდიდა. ამ პროცესმა თავის პიკს XIV საუკუნის დასაწყისში მიაღწია („ოქროს ხანა“).

XIII საუკუნის მეორე ნახევარსა და XIV საუკუნეში, მონღოლთა და შემდეგ, თემურლენგის ურდოების გამანადგურებელი ლაშქრობების შედეგად, დასავლეთისა და აღმოსავლეთის შემაერთებელმა სავაჭრო მაგისტრატებმა სამხრეთისაკენ გადაინაცვლეს.

XIV საუკუნის დასაწყისში ოსმალეთის სახელმწიფოს წარმოქმნამ, განსაკუთრებით კი, 1453 წელს ოსმალთა მიერ კონსტანტინოპოლის აღებამ, ამიერკავკასია და მასთან საქართველოც დიდი ხნით მოსწყვეტა დასავლურ სამყაროსა და სრულ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ იზოლაციაში მოაქცია. მომდევნო საუკუნეებში ამიერკავკასია ხმელთაშუა ზღვიდან ალუბოსა და აღმოსავლეთში აზერბაიჯანზე გაშავალი ირან-რუსეთის სავაჭრო მაგისტრალებით უკავშირდებოდა ევროპას, მაგრამ მისი ადრინდელი მნიშვნელობა საერთაშორისო ვაჭრობაში დაცემული იყო. ამასთან დაერთო „აბრეშუმის დიდი გზის“ მიერ საერთაშორისო ეკონომიკური ფუნქციის დაკარგვა, რაც ოსმალეთისა (თურქეთი) თუ რუსეთის იმპერიებისა და ირანის სამეფოს შორის განუწყვეტელი ომებითა და დაპირისპირებებით იყო გამოწვეული, როგორც ერთმანეთთან, ისე ევროპის სახელმწიფოებთან.

XV საუკუნეში კოლუმბის მიერ ამერიკის კონტინენტის აღმოჩენამ და **XVII** საუკუნეში ინდოეთისა და ჩინეთისაკენ ახალი საზღვაო გზების ათვისებამ აფრიკის შემოვლით ევროპელებს სსვა საზრუნავი გაუჩინა.

ასეთ პირობებში ამიერკავკასია და საქართველო სრულიად მოსწყდა ევროპულ სამყაროს და ზემოაღნიშნულ სამ იმპერიასთან ხანგრძლივ სამტრო-სასიცოცხლო ბრძოლებში ჩაება.

მხოლოდ **XX** საუკუნის დასაწყისში (1918-1921წ.წ.) დროებით გათავისუფლებულმა ამიერკავკასიის სახელმწიფოებმა და, მათ შორის, საქართველომაც თითქოს დაიწყეს თავიანთი საერთაშორისო ფუნქციის აღდგენა — მას შემდეგ, რაც ბრიტანეთის იმპერიამ თავისი პროტექტორატის ქვეშ დროებით მოაქცია ბაქოს ნავთობი, ხოლო კაიზ-

ერულმა გერმანიამ — ბათუმის პორტი და საქართველოს სატრანსპორტო მაგისტრალი, მაგრამ ეს „ბედნიერება“ დიდხანს არ გაგრძელებულა. 1921 წელს, ასლა უკვე რუსეთის საბჭოთა იმპერიამ, კვლავ მოახდინა ამიერკავკასიის და, რაღა თქმა უნდა, საქართველოს ანექსია და 70 წლით ისინი თავისი გეგმიური ეკონომიკისა და საბჭოთა პოლიტიკის განუყოფელ ნაწილად აქცია.

და აი, თითქმის სამი საუკუნის შემდეგ, უკვე მითად ქცეული „აბრეშუმის დიდი გზა“ ჩვენი ცხოვრების რეალობად იქცა. ჯერ კიდევ ივანე ჯავახიშვილი ევროპა-აზიის შემაერთებელ ამ გზას საქართველოს საზოგადოებრივ-ეკონომიკური განვითარებისათვის „დიდმნიშვნელოვან სასიცოცხლო გზად“ განიხილავდა.

1993 წლის მაისში, ბრიუსელის კონფერენციაზე, სადაც ევროგაერთიანების ქვეყნების გარდა მონაწილეობდნენ ცენტრალური აზიისა და ამიერკავკასიის წარმომადგენლები, გადაწყდა ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული ტექნიკური დახმარების პროგრამის შემუშავება, რომელიც განავითარებდა სატრანსპორტო დერეფანს ევროპიდან ცენტრალურ აზიამდე აღმოსავლეთ ევროპის, შავი ზღვის, ამიერკავკასიისა და კასპიის ზღვის გავლით. ეს კი, ფაქტობრივად, გულისხმობდა „აბრეშუმის დიდი გზის“ საქართველოს განშტოების მოდერნიზებულ ვარიანტს.

თავდაპირველად, პროექტი მოიცავდა როგორც სახმელეთო, ისე საზღვაო და საჰაერო ტრანსპორტსაც, მაგრამ, გარკვეული სიძნელეების გათვალისწინებით, მაშინ საკითხი მხოლოდ ზღვითა და ხმელეთით შემოიფარგლა. ტრასეკა-ს პროგრამამ საწყის ეტაპზე ამიერკავკასიის სამი (აზერბაიჯანი, საქართველო, სომხეთი) და ცენტრალური აზიის ხუთი (თურქმენეთი, ტაჯიკეთი, უზბეკეთი, ყაზახეთი,

ყირგიზეთი) ქვეყანა გააერთიანა. მოგვიანებით, ამ პროექტს უკრაინა და მონღოლეთი შეუერთდნენ.

ტრასეკა ხორციელდება დამოუკიდებელი ქვეყნების თანამეგობრობისათვის ტექნიკური დახმარების პროგრამით. ამ პროგრამის მეშვეობით ხდება მდგომარეობის შესწავლა, ექსპერტების მოწვევა, დაფინანსება და ა.შ. რაც შეეხება მთავარ ინვესტიორებს, ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკს და მსოფლიო ბანკს, ბოლო დროს მათ შეუერთდნენ ისლამური განვითარების ბანკი და განვითარების აზიური ბანკი (ამ უკანასკნელში მონაწილეობს იაპონიაც).

თუ ტრასეკა-ს საქართველოს მონაკვეთის მიმდინარე და პერსპექტიული განვითარების საერთო სტრატეგიას შევაფასებთ, შეიძლება ითქვას, რომ მას ქვეყნის სატრანსპორტო სისტემის საერთაშორისო სატრანსპორტო სისტემებში ინტეგრირების საერთო სტრატეგიამდე მივყავართ. აქ სამი ძირითადი მიმართულებაა საგულისხმო:

— ქვეყნის სატრანსპორტო სისტემის მართვის სრულყოფა, მისი თანამედროვე დასაფლური სტანდარტების გათვალისწინებით მოწყობა, მთელი ინსტიტუციური სისტემის რეფორმა;

— ქვეყნის სატრანსპორტო სისტემის საკანონმდებლო, კანონქვემდებარე — მარეგლამენტირებული ბაზის ჰარმონიზაცია ანალოგიურ საერთაშორისო სისტემებთან და სტანდარტებთან;

ქვეყნის სატრანსპორტო სისტემის მოძრავი შემადგენლობის, ინფრასტრუქტურული ქსელებისა და კომუნიკაციების, მთელი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის ინტეგრირება საერთაშორისო სისტემებთან, მათი ფიზიკური შესაძლებლობების ჰარმონიზაცია საერთაშორისო სატრანს-

პორტო სისტემებთან, მათ შორის, პირველ რიგში, ევრაზიის სატრანსპორტო დერეფანთან.

უნდა აღინიშნოს, რომ ევრაზიის სატრანსპორტო დერეფანს მძაფრი კონკურენციის პირობებში უწევს დაშვადრება. ეს არის ჩრდილოეთით რუსეთზე გამავალი და სამხრეთით ირანზე და თურქეთზე გამავალი ალტერნატიული გზები. კერძოდ, ევროპა-აზიის დამაკავშირებელ გზაზე ოთხი მარშრუტი განიხილება:

1. ჩინეთი (ლიანუნგანი) — დრუჟბის სასაზღვრო გადასასვლელი (აქტოგაი — პეტროპავლოვსკის მიმართულებით) — ყაზახეთი — რუსეთი — ბელორუსი — ბრესტის გადასასვლელი — პოლონეთი — სლოვაკეთი — ავსტრია (ვენა);

2. ჩინეთი (ლიანუნგანი) — დრუჟბის სასაზღვრო გადასასვლელი — (არიის-მოსკოვის გადასარბენი) — ყაზახეთი — რუსეთი — ბელორუსი — ბრესტის გადასასვლელი — პოლონეთი — სლოვაკეთი — ავსტრია (ვენა);

3. ჩინეთი (ლიანუნგანი) — დრუჟბის სასაზღვრო გადასასვლელი — ყაზახეთი — უზბეკეთი — თურქმენეთი — აზერბაიჯანი — საქართველო (ფოთი, ბათუმი) — აქედან ორი განშტოება ევროპაში:

— უკრაინა (ოდესა) — ჩოპის გადასასვლელი — სლოვაკეთი — ავსტრია;

— ბულგარეთი — რუმინეთის მიმართულებით ცენტრალურ ევროპაში;

4. ჩინეთი (ლიანუნგანი) — დრუჟბის სასაზღვრო გადასასვლელი — ყაზახეთი — უზბეკეთი — თურქმენეთი — ხარაზის გადასასვლელი — ირანი — თურქეთი — ბულგარეთი — უნგრეთი — სლოვაკეთი — ავსტრია (ვენა).

ეს მიმართულებები სრულად ასახავს ყველა ევროპ-

ული და აზიური საერთაშორისო ორგანიზაციების ინტერესს.

როგორც ცნობილი გახდა, კასპიის ნავთობის მარაგი, სპარსეთის ყურეში არსებული მარაგის შემდეგ, სიდიდით მეორეა მსოფლიოში. ამ ნავთობის მოპოვება პრობლემა არ არის, პრობლემა მისი ტრანსპორტირება და დასავლეთის ბაზარზე გატანაა. ნავთობის ტრანსპორტირების რამდენიმე სავარაუდო მარშრუტი არსებობს:

1. ბაქო — ნოვოროსიისკი მთლიანად რუსეთის ტერიტორიაზე, კერძოდ, ჩრდილოეთ კავკასიაზე გადის. ეს მარშრუტი აწყობს რუსეთს და არ აწყობს მთელ დანარჩენ მსოფლიოს;

2. ბაქო — სპარსეთის ყურე, ანუ სამხრეთის მიმართულება ეკონომიკურად ყველაზე მომგებიანად ითვლება, მაგრამ გადის ირანზე. კასპიის საბადოებით დიდად დაინტერესება სწორედ იმან განაპირობა, რომ დასავლეთს, პირველ რიგში, ამერიკის შეერთებულ შტატებს, ენერგიის ისეთი წყარო სჭირდება, რომელსაც ისლამური სამყარო ვერ გააკონტროლებს;

3. ბაქო — ჯეიჰანი — საქართველოზე გავლით ნავთობი მიემართება თურქეთის ხმელთაშუა ზღვის პორტზე ჯეიჰანამდე, საიდანაც ხმელთაშუა ზღვით მსოფლიო ბაზარს მიეწოდება. ბაქო — ჯეიჰანის მთავარი და უდიდესი უპირატესობა არის ის, რომ მას მხარს უჭერს ამერიკის შეერთებული შტატები და დასავლეთ ევროპა. სწორედ ეს მარშრუტი მიაჩნია პრიორიტეტად ნავთობის „პატრონს“ — აზერბაიჯანს. მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ამ უკანასკნელ მარშრუტს ბევრი მოწინააღმდეგე ჰყავს.

როგორც აღინიშნა, კავკასიის მზარდი სტარტეგიული

ეკონომიკური პოტენციალი განაპირობებს დაპირისპირებას სხვადასხვა ქვეყნებს შორის. აქ უპირატესად აშშ-ის, რუსეთის, თურქეთისა და ირანის ინტერესები იკვეთება. ცხადია, დაპირისპირებაში ამინდს ქმნიან აზერბაიჯანი, საქართველო და სომხეთი; მნიშვნელოვანია თურქმენეთის, ტაჯიკეთის, უზბეკეთის, ყაზახეთისა და ყირგიზეთის როლიც.

მიუხედავად ცივ ომში განცდილი მარცხისა, რუსებს სჯეროდათ, რომ შეინარჩუნებდნენ კონტროლს კავკასიაში და ცენტრალური აზიის რეგიონებზე. როდესაც 1997 წლის სექტემბერში, რუსეთის ეროვნული უშიშროების საბჭოს სსდომაზე გაშოსვლისას, პრეზიდენტმა ელცინმა განაცხადა, რომ აღნიშნული რეგიონი ახალი დაპირისპირების ადგილი გახდებოდა ამერიკასა და რუსეთს შორის, ეს განცხადება დაგეჟანებული აღმოჩნდა. ჯერ კიდევ 1994 წელს, აშშ-ის სახელმწიფო მდივანმა მადლენ ოლბრაიტიმ განაცხადა, რომ ამერიიდან შტატები საკუთარ თავს მიიჩნევენ „საერთაშორისო სტაბილურობის გარანტად რეგიონში“. ამერიკელებმა მტკიცედ გადაწყვიტეს საკუთარი გავლენის სფეროში მოექციათ სხენებული რეგიონი, დაემტკიცებინათ საკუთარი უპირატესობა ამ გეოპოლიტიკურ დაპირისპირებაში თავდაპირველად, მენავთობეები გამოჩნდნენ, მათ მოჰყვნენ პოლიტიკოსები. გახშირდა სამხედროების ვიზიტებიც. 1997 წელს ამერიკის კონგრესმა მიიღო აქტი „აბრეშუმის გზის სტრატეგიის“ შესახებ, რომელიც უნდა განახორციელოს ადმინისტრაციამ.

ევროპაში, ახლო აღმოსავლეთსა და ცენტრალურ აზიაში აშშ-ის საიმედო მოკავშირეა თურქეთი. ისიც ცდილობს კავკასიაში რუსეთის გავლენის შესუსტებას. თუმცა, პოლიტოლოგი ბუენისკი აღნიშნავს, რომ თურქეთს ფარული იმპერიული ზრახვები გააჩნია და აშშ-ს ადმინისტრაციას

ურჩევს აქცენტი უკრაინაზე, აზერბაიჯანსა და უზბეკეთზე გადაიტანოს.

საინტერესოა ბუქსინისკის მოსაზრება ისლამური ფაქტორის შეფასებისას. იგი აშშ-თვის მომაგალში საჭიროდ მიიჩნევს ევრაზიაში იმ ქვეყნებზე დაყრდნობას, რომელთაც ერთდროულად გააჩნია „ძლიერი მუსლიმანური იდეოლოგია“ და, ასევე სურვილი, „მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრირებისა“.

მოდის ისე, რომ ნავთობის გეოპოლიტიკაში ალაპი დოლარის ღმერთის მოძალეობის გამო, უკანა პლანზე გადადის.

მიუხედავად ამისა, აშკარაა სუნიტურ თურქეთსა და შიიტურ ირანს შორის დაპირისპირება. ირანმა ქრისტიანულ სომხეთსა და მუსლიმანურ აზერბაიჯანს შორის კონფლიქტში უფრო პროსომხური პოზიცია დაიკავა.

მას შემდეგ, რაც ბაქოს ნავთობი ხელმისაწვდომი გახდა ამერიკული კომპანიებისათვის, პროსომხურმა ლობიმ თითქოს დაკარგა მხარდაჭერა ამერიკის კონგრესში და შტატებმა გულცივად მიატოვა პროტექციუ სომხეთი, რათა აზერბაიჯანს დაახლოვებოდა. აშშ-ის სტრატეგიული მიზანია მომავლისათვის გამოირიცხოს ევრაზიაში ამერიკისადმი მტრული კოალიციების შექმნა (ჩინეთი — ირანისა ან რუსეთ — ირანის მხგავსი, ამიტომ კონსენსუსზე წავიდა ჩინეთთან, რომელიც ევროპის მხგავსად, რუსეთზე ძლიერი გახდება).

მიუხედავად აშშ-სა და ირანს შორის ოფიციალური დაპირისპირებისა, აშშ-ის ნავთობის კომპანიების გარკვეული ნაწილი ცდილობს მოიპოვოს უფლება თურქმენეთის ენერგომატარებლებისათვის ირანის ტერიტორიის გავლით ხმელთაშუა ზღვისაკენ ნავთობსადენის გაყვანის შესა-

ძლებლობის შესასწავლად. ამ დიდი თამაშიდან რუსეთისა და ირანის გამოსარიცხად აშშ-მა წინ წამოსწია დიდი ევრაზიული სატრანსპორტო დერეფნის პროექტი, რომლის მიხედვითაც, ცენტრალური აზიის ნავთობი კასპიის რეგიონის გადაკვეთით მიაღწევს თურქეთამდე. მაგრამ ეს პროექტი მომავალში არ შეუშლის ხელს ირანზე გაძაგალი ნავთობსადენის პროექტის რეალიზაციასაც. ნავთობის კომპანიებმა კარგად გაათვითცნობიერეს, რომ ირანული ვარიანტი ყველაზე ეკონომიურია ევრაზიის ცენტრის სიმდიდრეების მსოფლიო ბაზარზე გასატანად. ეს არის, ალბათ, მისესი ვაშინგტონში იმ კომპანიის განცხადება, რომლის მისანსაც ირანის მიმართ აშშ-ის მიერ წარმოებული ბოიკოტის პოლიტიკის სრული რევიზია წარმოადგენს.

როგორც უკვე აღინიშნა, ამერიკელები მიუთითებენ, რომ მათ კავკასიაში აქვთ სასიცოცხლო მნიშვნელობის ინტერესები და ენერგომატარებლები აუცილებლად წამოვა დასავლეთში საქართველოს და არა ირანის მარშრუტით. საქართველოს ამერიკელები ახალი ევრაზიული წესრიგის ერთ-ერთ საკვანძო ელემენტად თვლიან, რომელიც, ამავე დროს, ყველაზე დემოკრატიული ქვეყანაა რეგიონში. ნავთობმომპოვებელი საერთაშორისო კონსორციუმის მიერ ნავთობსადენის აზერბაიჯანიდან საქართველოზე ალტერნატიული გზის მხარდაჭერით რუსეთს მოესპო საშუალება კავკასიისა და ცენტრალური აზიის მიწის წიაღიდან მოპოვებული ენერგომატარებლების ევროპისაკენ მიმმართავი ონკანი მხოლოდ მის ხელში ყოფილიყო, რითაც იგი ამ ექსპორტიორი ქვეყნების ეკონომიკის მართვის სადავეებს ოდებდა ხელში.

ყურადღებას იმსახურებს სენატორ ბრაუნბეკის აზრი. ბრაუნბეკი აღნიშნავს, რომ უახლოეს მომავალში აშშ-სა

და საქართველოს შორის დაიდება სახელმწიფოთაშორისო შეთანხმება ენერგეტიკული სატრანსპორტო დერეფნის საკანონმდებლო ბაზის გასამტკიცებლად, რაც შეაძლებს ინვესტიციებთან დაკავშირებულ რისკს.

1998 წელს აზიის საზოგადოებაში გამოსვლისას, ბრაუნბეკმა აღნიშნა, რომ ამერიკამ უნდა იქაროს განახორციელოს თანმიმდევრული აქტიური პოლიტიკა კასპიის რეგიონში. მას დიდი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მნიშვნელობა აქვს აშშ-სათვის. ეს ქვეყნები ზღუდავენ ირანის ექსტრემისტული ფუნდამენტალისტის გავრცელებას ჩრდილოეთით. კასპიის ნავთობი შეამცირებს აშშ-ის დამოკიდებულებას სპარსეთის ყურის ნავთობზე.

ბრაუნბეკის აზრით, საქართველოს სტაბილურობა უნდა გახდეს უმთავრესი აშშ-ის ყოვლისმომცველ სტრატეგიულ ინტერესებს შორის, რომელიც ყოფილ საბჭოთა სივრცეს ეხება. საქართველო ჩვენთვის მნიშვნელოვანია სტრატეგიული, სამხედრო და კომერცოული თვალსაზრისით, — განმარტავს იგი, — თუ საქართველო არასტაბილური იქნება, მთელ რეგიონს საფრთხე შეექმნება. ერაყისა და ირანის სიძლიერის გამო, საქართველო განიხილება, როგორც აშშ-ის ბუნებრივი მოკავშირე. მას საკვანძო ადგილი უჭირავს ახალ „აბრეშუმის გზაზე“. ეს დერეფანი ევრობიდან ჩინეთამდე წარმოუდგენლად შეცვლის ეკონომიკას, მაგრამ ეს ცვლილებები ძირითადად დაემთხვევა აშშ-ის სტრატეგიულ ინტერესებს ევრაზიაში.

* * *

დაბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყნის გეოპოლიტიკური მდებარეობის ხელსაყრელად გამოყენება შეუ-

ძლებელია, თუ ქვეყანაში არ ფუნქციონირებს ეფექტური ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი სისტემა. ამგვარი სისტემის არ არსებობის შემთხვევაში ეს ტერიტორია ადრე თუ გვიან ერთგება სხვა ქვეყნის სახელმწიფოებრივი სისტემის მოქმედების არეალში, ანუ ეს ქვეყანა კარგავს დამოუკიდებლობას და, შესაბამისად, შესაძლებლობას ისარგებლოს თავისი ხელსაყრელი გეოპოლიტიკური მდგომარეობით.

მაშასადამე, ხელსაყრელ გეოპოლიტიკურ მდებარეობას მხოლოდ მაშინ გამოიყენებს ქვეყანა, როდესაც მის სივრცეს ეფექტური ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი სტრუქტურები მოიცავს. და კიდევ ერთი — პოლიტიკა და ეკონომიკა არ უნდა წარმოადგენდნენ თვითმინანს; ისინი უნდა იყვნენ მხოლოდ საშუალებანი, რომლითაც სახელმწიფო თავისი ცივილიზაციის თვითმყოფადობას ფიზიკურად შეინარჩუნებს და შექმნის საფუძველს მისი მომავალი პროგრესისათვის.

5. ევრაზიის ცენტრის «შავი ხვრელი»-ს ასპექტები

1991 წლის ბოლოს, ტერიტორიის მიხედვით მსოფლიოში უმსხვილესი სახელმწიფოს, სსრკ-ის დაშლამ ხელი შეუწყო ევრაზიის ცენტრში „შავი ხვრელის“ შექმნას. მისი კვლავ აღდგენის მცდელობა, მისი მხრიდან ბირთვული იარაღის უღარუნის სამიწროება არ მოხსნილა. ამ სამიწროებასთან დაკავშირებით პოლიტოლოგები აყენებენ ასეთ საკითხს — როგორი სახით უნდა გაეწიოს მხარდაჭერა რუსეთის დემოკრატიულ გარდაქმნებსა და ეკონომიკურ გაჯანსაღებას იმისათვის, რათა არ იქნას დაშვებული ხელშეშორედ ევრაზიული იმპერიის აღდგენა და ამერიკის შეერთებული შტატების გეოსტრატეგიული მიზნების — ევროატლანტიკური სისტემის ფორმირების — განხორციელების შეფერხება.

გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, საერთაშორისო არენაზე უდიდესი მოვლენა იყო მრავალსაუკუნოვანი რუსეთის იმპერიის დაშლა, მისი კოლონიური მდგომარეობიდან ე.წ. სსრ კავშირის მოკავშირე რესპუბლიკების გამოთავისუფლება და ყოფილი სსრ კავშირის უფლებისმონაცვლე რუსეთის ფედერაციის — უპირატესად რუსული ნაციონალური სახელმწიფოს (წმ-მილიონიანი ადამიანის საერთო რიცხოვნობით) წარმოჩენა.

სსრ კავშირის კრახმა გამოიწვია კოლოსალური გეოპოლიტიკური დაბნეულობა. უეცრად, სულ რაღაც 14 დღის განმავლობაში, რუსეთისათვის გახდა ცნობილი, რომ ის უკვე აღარ არის ტრანსკონტინენტალური იმპერიის ბატონ-პატრონი. კავკასიის დაკარგვამ შექმნა სტრატეგიული სამიწროება თურქეთის გავლენის განახლებისა, ხოლო ცენტრალური აზიისამ — ენერგეტიკული და მინერალური

რესურსების გამგებლობის მოშლა, პოტენციური მუსულმანური პრობლემების წარმოშობა. უკრაინის დამოუკიდებლობამ უკიდურესობამდე შეარყია რუსეთის ძლევამოსილება.

მდგომარეობის ანალიზი ცხადყოფს, რომ რუსეთის იმპერიის კრახმა შექმნა ძალის ვაკუუმი თვით ევრაზიის ცენტრში. სისუსტე და დაბნეულობა იყო დამახასიათებელი არამარტო იმ ახალი სახელმწიფოებისათვის, რომლებმაც მიიღეს დამოუკიდებლობა, არამედ უფრო მეტად თვით რუსეთისთვისაც. რუსეთი შესახელმწიფოთა რანგიდან ჩამოქვეითდა ჩვეულებრივ, რეგიონულ სახელმწიფოს დონეზე. ყოველმხრივ შეირყა მისი ავტორიტეტი.

¹ რუსეთს, განსაკუთრებით მის პოლიტიკურ ელიტას, დღეს აწუსებს არამარტო კრიზისი ქვეყნის შიგნით და საერთაშორისო პოლიტიკური სტატუსის დაკარგვა, არამედ, აგრეთვე, რუსეთის გეოპოლიტიკური მდგომარეობა. სსრ კავშირის დაშლის შედეგად დასაფლეთში რუსეთის საზღვრები არსებითად შეიცვალა, მისი გეოპოლიტიკური გავლენის სფერო კი სერიოზულად შემცირდა. ისეთი ნავსადგურების დაკარგვამ, როგორიცაა რიგა და ტალინი, ბალტიის ზღვაში რუსეთის შეღწევა უკიდურესად შეზღუდა. დიდი ზიანი მიაყენა რუსეთს ვარშავის ხელშეკრულების ორგანიზაციაში მისი პოლიტიკური მდგომარეობის კრახმა, მისი სატელიტებიდან პოლონეთის ნატო-სა და ევროკავშირის მხარეს სწრაფი ტემპით გადახრამ. რუსეთის სამასწლიან ისტორიაში უკრაინის უარის თქმამ რუსეთის ქვეშევრდომობაზე განაპირობა შავ ზღვაზე რუსეთის დომინირებული მდგომარეობის — უმთავრესად ოდესის, სასიცოცხლო მნიშვნელობის ნავსადგურის, დაკარგვა. ამით რუსეთს, ფაქტიურად, გადაეკეტა სმელთაშუაზღვის ქვეყნებთან და მთლიანად მთელ მსოფლიოსთან ვაჭრობის

ყველაზე უფრო ხელსაყრელი გზა. რუსეთის მიერ თავისი მეთაურული მდგომარეობის დაკარგვა ბალტიის ზღვაზე დაუხანებლად განმეორდა შავ ზღვაზეც, არამარტო უკრაინის მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვების გამო, არამედ იმის გამოც, რომ კავკასიის ახალმა დამოუკიდებელმა სახელმწიფოებმა - საქართველომ, სომხეთმა და აზერბაიჯანმა არ ისურვეს კვლავ რუსეთის გავლენის ქვეშ ყოფნა. და ასე, ამგვარად, მართალია, 1991 წლამდე, რუსეთის სამხედრო-საზღვაო სიძლიერის თვალსაზრისით, შავი ზღვა იყო ამოსავალი საყრდენი, მაგრამ შემდგომ რუსეთი დარჩა შავი ზღვის მხოლოდ ვიწრო სანაპიროს ამარა.

სამხრეთ-აღმოსავლეთში მომხდარ პოლიტიკურ გადატრიალებას კასპიის ზღვის აუზშიც და ცენტრალურ აზიაშიც რუსეთის სტატუსის ანალოგიური ცვლილებები მოყვა. სსრ კავშირის კრახამდე, თუ კასპიის ზღვა იყო, ფაქტიურად, რუსეთის ტბა, აზერბაიჯანის, ყაზახეთის, თურქმენეთის დამოუკიდებელ ქვეყნებად გადაქცევის შედეგად, რუსეთი გახდა კასპიის ზღვის სიმაღირეზე ხუთიდან მხოლოდ ერთ-ერთი პრეტენდენტი. ცენტრალური აზიის რესპუბლიკებს, რომელთაც აქვთ თურქეთის, ირანის, პაკისტანისა და საუდის არაბეთის მხარდაჭერა, ხელსაყრელი ეკონომიკური ინტეგრაციის პირობებშიც კი არ სურთ რუსეთთან ვაჭრობა.

საბჭოთა იმპერიის კრახის მომენტში რუსეთი წააწყდა ახალ საშიშ გეოპოლიტიკურ სიტუაციას შორეულ აღმოსავლეთშიც (თუმცა, არც ტერიტორიული და არც პოლიტიკური ცვლილებები არ შეხება ამ რეგიონს). ჩინეთი რამდენიმე საუკუნის მანძილზე რუსეთთან შედარებით წარმოადგენდა უფრო სუსტ და ჩამორჩენილ სახელმწიფოს. არაფის არ შეუძლია იგნორირება გაუკეთოს იმ ფაქტს.

რომ ჩინეთი ამჟამად იმყოფება უფრო ჩამოყალიბებულ, განვითარებულ, დინამიურ და კეთილგონიერ სახელმწიფოდ გარდაქმნის გზაზე, ვიდრე რუსეთი. ჩინეთის ეკონომიკური სიძლიერე, 1,2-მილიარდიანი მოსახლეობის მქონე ჩინეთის დინამიური ენერგია ჩინეთის სასარგებლოდ მტყეფელებს და პერსპექტივაში დღის წესრიგში აყენებს ჩინეთის მიერ რუსეთის კუთვნილებაში მყოფი ციმბირის დაუსახლებელი ტერიტორიის დაკავების, ე.ი. რუსეთის შორეულ აღმოსავლეთშიც შეზღუდვის საკითხს.

ასე ამგვარად, როგორც ამას პროფესორი ბუქსინსკი აღნიშნავს, რუსეთი, რომელიც სულ რაღაც რამდენიმე წლის წინ დიდი ტერიტორიული სახელმწიფოს შექმნა და სახელმწიფო სატელიტების იდეოლოგიური ბლოკის ლიდერად გვევლინებოდა და რომლის ტერიტორია გავრცობილი იყო ევროპის ცენტრამდე და ერთ დროს სამხრეთ-ჩინეთის ზღვამდე, დღეს შემოფოთებული, ეკონომიკურად უადრესად დასუსტებული, გარე სამყაროსთან თავისუფალი გეოგრაფიული გზების არმქონე, კონტინენტის ზესახელმწიფოებთან არასასურველ ურთიერთობაში მყოფი სახელმწიფოა.

სსრ კავშირის დამსხვრევამდე ერთი წლით ადრე ერთ-ერთ რუს ნაციონალისტს, რომელიც ხედავდა სსრ კავშირის მოახლოებულ დასასრულს, საჯაროდ უთქვამს:

თუ რუსი ხალხისათვის წარმოუდგენელი უბედურება მაინც მოხდება და სახელმწიფოს დაგლეჯენ ნაწილებად და თავიანთი ასწლოვანი ისტორიით მოტყუებული და გაპარცვული ადამიანები უეცრად დარჩებიან მარტონი, ხოლო მათი გუშინდელი „ძმები“ აიღებენ თავიანთ ბარგი-ბარხანას, ჩაჯდებიან თავიანთ ნაციონალურ ნაგებში და დაცურდებიან ჩასაძირად გამზადებული გემიდან, მაშინ

რა, ჩვენ არსად შეგვეძლება გაქცევა და რუსული სახელმწიფოებრიობა, რომელიც თავის თავში გამოხატავს „რუსულ იდეას“, პოლიტიკურად, ეკონომიკურად და სულთ-ერად ხელახლა შეიქმნება, იგი თავის თავში აიძებს ცარი-იზმის 1000-წლიანი და საბჭოთა 70-წლიანი არსებობიდან ყველაფერ კარგს და განაგრძობს არსებობასო.

მაგრამ როგორ? საკითხავი მართლაც ეს არის. მთე-ლი თავისი ისტორიის მანძილზე რუსეთი იყო ერთდროუ-ლად ინსტრუმენტიც და ექსპანსიონერიც. იგი არ იყო წმინდა ნაციონალური ინსტრუმენტი, მაგრამ სხვადასხ-ვანაირად განსაზღვრულ რელიგიურ, გეოპოლიტიკურ და იდეოლოგიურ ჩარჩოებში თავის თავს მიიხსენებდა ნაციო-ნალური მისიის შემსრულებლად. ახლა, როცა სახელმ-წიფო შემცირდა ეთნიკურ სიდიდემდე, ამ მისიის შეს-რულებაზე უეცრად უთხრეს უარი. უფრო მეტიც, რუსე-თის საბჭოეთის შემდგომი კრიზისი კიდევ უფრო გაღ-რმავებულ იქნა იმით, რომ რუსეთმა უეცრად დაკარგა თავისი მისიონერული იმპერიული როლი და მოექცა თავისი მოდერნიზატორების და დასავლეთელი კონსულტანტებ-ის ზეწოლის ქვეშ; მოდერნიზატორებისა და კონსულტან-ტებისა, რომლებიც მოითხოვენ სოციალურად ჩამოარჩე-ნილ რუსეთსა და ევროპის განვითარებულ ქვეყნებს შორის სხვაობის შემცირებას, აგრეთვე, იმას, რომ რუსეთმა უარი თქვას თავისი სოციალური სიკეთის განმკარგავ მენტორის, მფლობელისა და განმანაწილებლის ტრადიციული ეკონომიკური როლის შესრულებაზე. ასეთ ჩახლართულ ვითარებაში კითხვაზე – საით მიდის რუსეთი და რა არის რუსეთი – ჩნდება არაერთი პასუხი. ცნობილია, რომ ევრა-ზიაში რუსეთის დიდი გავრცობა კარგახანია ხელს უწყობს რუსეთის ელიტის გეოპოლიტიკურად აზროვნებას. პოსტიმ-

პერიული და პოსტკომუნისტური რუსეთის პირველმა საგარეო საქმეთა მინისტრმა სსრ კავშირის დაშლიდან ერთ თვეზე უფრო ნაკლები დროის გასვლის შემდეგ განაცხადა: ჩვენ ავიღეთ კურსი პრაგმატიზმისაკენ... ჩვენ სწრაფად მივედით იმ გაგებას, რომ გეოპოლიტიკა... ცვლის იდეოლოგიას“.

უღრმავდება რა ამ საკითხს, პროფესორი ბუჟინსკი განმარტავს: სსრ კავშირის მარცხზე რეაქცია შეიქმნა სამი საერთო გეოსტრატეგიული ვარიანტით. სამივე მათგანი, საბოლოო ჯამში, დაკავშირებულია ამერიკასთან შედარებით თავისი სტატუსით გამოწვეულ შემოღობვასთან და მოიცავს ზოგიერთ შიდა ვარიანტსაც. ყველა მათგანის შინაარსი შეიძლება კლასიფიცირებულ იქნას შემდეგნაირად:

1. „ამერიკასთან მომწიფებული სტრატეგიული პარტნიორობის“ პრიორიტეტი;

2. „უახლეს საზღვარგარეთზე“, როგორც რუსეთის ძირითადი ინტერესების ობიექტზე, აქცენტი;

3. კონტრალიანსი, რომელიც ითვალისწინებს ევროპის ანტიამერიკულ კოალიციას.

აქედან პირველი იდეა დასაწყისში დომინირებდა პრეზიდენტ ელცინის ახალი მიმართულების ჯგუფის წევრებს შორის; მეორე იდეამ (როგორც ელცინის გეოპოლიტიკური პრიორიტეტების კრიტიკამ) პოლიტიკურ წრეებში მოიპოვა მხარდაჭერა; მესამე იდეა წარმოიშვა მოგვიანებით (90-იანი წლების შუა პერიოდში), პოსტსაბჭოთა რუსეთის გაუგებარი და უმოქმედო გეოსტრატეგიის გამო.

შემოაღნიშნული სამივე იდეა, ისტორიული თვალთახედვით, აღმოჩნდა სრულად მოუქნელი და ფანტასმაგორიულ შეხედულებებზე დაყრდნობით დამუშავებული.

მართლაც, საქმე იმაშია, რომ რუსეთი დასავლეთის სამყაროს სახელმწიფოა და, ცხადია, იგი თავის განვითარებაში უნდა ბაძავდეს დასავლეთს. ამასთან დაკავშირებით, ელცინმა, ჯერ კიდევ 1990 წლის 19 ნოემბერს, განაცხადა: „რუსეთი არ მიისწრაფვის გახდეს რაღაც ახალი იმპერიის მეორე სახის ცენტრი... რუსეთი სხვებზე უფრო უკეთ გრძნობს ამ როლის დამღუპველობას, რადგან სწორედ რუსეთი, ღიდი ხნის განმავლობაში, თამაშობდა ამ როლს. რა მისცა რუსეთს ამან? გახდნენ კი რუსები თავისუფალნი? მდიდრები? ბედნიერნი? ისტორიამ გვასწავლა ჩვენ, რომ ხალხი, რომელიც მართავს სხვა ხალხებს, არ შეიძლება იყოს ბედნიერი“.

რუსეთის ლიდერებმა, იმთავითვე, რუსეთის ფედერაციამ მიიჩნიეს არამართო სსრ კავშირის კანონიერ უფლებამონაცვლედ, არამედ მსოფლიოს მოწყობაში თანასწორუფლებიან პარტნიორადაც, რაც ნიშნავს არა მართო იმას, რომ რუსეთი, თითქოს, ამერიკის ტოლია, არამედ იმასაც, რომ მსოფლიოში არცერთი გლობალური პრობლემა არ უნდა განიხილებოდეს და არ უნდა წყდებოდეს რუსეთის მონაწილეობის, ან მისი ნებართვის გარეშე. რუსეთის ლიდერების ამ ილუზიაშია ის თვალთახედვაც, რომ ცენტრალური ევროპის ქვეყნები რამენაირად უნდა დარჩნენ რუსეთთან პოლიტიკურად ახლომდგომად; ვარშავის ხელშეკრულების დაშლას არ უნდა მოყვეს მათი ყოფილი წევრების ნატოსკენ, ან ევროკავშირისაკენ მიზიდულობა.

ცხადია, სსრ კავშირის დაშლის პირველი დღეებიდანვე რუსეთის ლიდერების ასეთი მოსაზრებანი, მართლაც, ილუზიაა. ამერიკის შეერთებულ შტატებს არასოდეს უფიქრია დედამიწაზე თავისი ძალაუფლება გაეყო რუსეთთან. ახალი რუსეთი, 75-წლიანი კომუნისტური მართვით სოციალ-

ურად ძალზედ ჩამორჩენილი, შეუძლებელია იყოს ამერიკის პარტნიორი. ვაშინგტონის აზრით, გერმანია, იაპონია და ჩინეთი რუსეთთან მკვეთრად მაღლამდგომი დიდმნიშვნელოვანი და გავლენიანი ქვეყნებია. მათთან შედარებით დღევანდელი რუსეთი მეტისმეტად პატარაა, პატარაა ყოველმხრივ.

ასაღმა რუსეთმა თავიდანვე სწორად ვერ აღიქვა კონტინენტზე შექმნილი ვითარება — ნატო-სკენ არ გაიხედა, პოლონეთის მიერ ტრანსატლანტიკური ალიანსისადმი გადადგმული ნაბიჯი რუსეთის ინტერესების საწინააღმდეგოდ მიიჩნია, ნატო-ს გაფართოებაზე ამერიკის ზრუნვისადმი მტრულად განეწყო. ფიქრი იმაზე, რომ აწი, ოდესმე, ევრაზიის ქვეყნები მოსკოვის გეოპოლიტიკური გავლენის ქვეშ მოექცევა, უტოპიურია.

საბჭოთა იმპერიის დაშლის შემდეგ რუსეთის ფედერაციის ლიდერთა ცდა, დსთ-ს შექმნის გზით, თუ წინადადებურად არა, უფრო შემცირებული დოზით მაინც შეინარჩუნონ გავლენა თავის ყოფილ კოლონიებზე, ფუჭი ოცნებაა. ეს ამკარად დაადასტურა დსთ-ს არსებობის პრაქტიკამ. იგი რუსეთის ხელში სრულიად უმოქმედო, მხოლოდ ქაღალდზე არსებული კავშირია. რუსეთის განაწყენება ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოებისადმი დახმარების გაწევის თაობაზე უსაფუძვლოა. რუსეთის ვარაუდი იმაზე, რომ გერმანია და საფრანგეთი უარს იტყვის ამერიკის შეერთებულ შტატებთან კავშირზე, რომ შესაძლოა ჩაიშალოს ევროპის გაერთიანების ცდა და მოხდეს ტრანსატლანტიკური კავშირების გაწყვეტა, რომ ევროპული სახელმწიფოები შეეცდებიან გოსტრატეგიული კავშირი იქონიონ გეოსტრატეგიულ კავშირში კურსდაკარგულ რუსეთთან, ეს ყველაფერი წყალწადებულის ხაყსზე მოკიდების მაგვარია. საფუძვლიანი მეც-

ნიერული ანალიზის შედეგად პოლიტოლოგები მხდებიან იმ დასკვნამდე, რომ რუსეთის ახალი გეოპოლიტიკური დიპლომატიის გადაწყვეტა არ შეიძლება მოხდეს იქნას ამერიკის შეერთებულ შტატებთან არც კონტრალიანსში, არც თანაბარფლებიან სტრატეგიულ პარტნიორობაზე ილუზიაში, არც კოლუილი საბჭოთა კავშირის სივრცეში პოლიტიკურ ან ეკონომიკურ „ინტეგრირებულ“ წარმონაქმნში.

რუსეთისათვის ერთადერთი გეოსტრატეგიული არჩევანია, რომლითაც მას შეუძლია საერთაშორისო არენაზე ითამაშოს რეალური როლი - ეს ევროპაა; ტრანსატლანტიკური ევროპა - გაფართოებადი ნატო-თი და ევროპკავშირით. ასეთი ევროპა სულ უფრო მეტად ღებულობს რეალურ ფორმას და სულ უფრო მეტად უკავშირდება ამერიკის შეერთებულ შტატებს. აი, ასეთ ევროპასთან მოუწევს რუსეთს ურთიერთობა იმ შემთხვევაში, თუ იგი თავს დაადევს საშიშ გეოპოლიტიკურ იზოლაციაში ყოფნას.

ამერიკისათვის რუსეთი, როგორც პარტნიორი, ძალზე სუსტია, მაგრამ წინანდებურად ძალზე ძლიერი, როგორც პაციენტი. ისე კი, შესაძლოა რუსეთმა შექმნას პრობლემა, თუ ამერიკა არ დაარწმუნებს რუსეთს იმაში, რომ მათი ქვეყნისათვის საუკეთესო არჩევანია ტრანსატლანტიკურ ევროპასთან ორგანული კავშირის გაძლიერება. გრძელვადიანი რუსეთ-ჩინეთის და რუსეთ-ირანის სტრატეგიული კავშირი ამერიკისათვის არასასურველია. ეს არც რუსეთს მოუტანს სიკეთეს. რუსეთის მძიმე ავადმყოფობისაგან თავის დაღწევისათვის აუცილებელია ევროპის ახალ რეალობებზე დაყრდნობა როგორც ეკონომიკურ, ასევე გეოპოლიტიკურ ქრილში. რუსეთის მონაწილეობა ევროკავშირში - ეს ერთადერთი სწორი ნაბიჯია. არცერთ სხვა არჩევანს არ შეუძლია რუსეთისათვის ისეთი წარ-

მატების მოტანა, როგორც ამერიკის შეერთებულ შტატებთან დაკავშირებულ თანამედროვე მდიდარ და დემოკრატიულ ევროპას. ევროპა და ამერიკა არ წარმოადგენენ არავითარ საფრთხეს რუსეთისათვის. მათ არა აქვთ არაფრითარი ტერიტორიული მისწრაფება რუსეთისადმი. ასეთი კი, ერთ მშვენიერ დღეს, შეიძლება აღეძრას ჩინეთს. ევროპასა და ამერიკას ასევე არა აქვთ რუსეთთან ისეთი არასაიმედო საშიშფეთქებადი საზღვრები, როგორიც მას აქვს სამხრეთით - მუსლიმანურ სახელმწიფოებთან. პირიქით, როგორც ევროპისათვის, ასევე ამერიკისათვის, ნაციონალური და დემოკრატიული რუსეთი, გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, ითვლება სასურველ სუბიექტად, ევრაზიულ კომპლექსში სტაბილურობის წყაროდ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, რუსეთი დგას დილემის წინაშე. კერძოდ, ევროპისა და ამერიკის სასარგებლო არჩევანი მოითხოვს, პირველ რიგში, რუსეთის განდგომას იმპერიული წარსულისაგან და მეორე, რუსეთს არ უნდა გააჩნდეს არავითარი ორთხროვნება ევროპის გაფართოებად კავშირთან მიმართებაში. პირველი მოთხოვნა ნიშნავს თანხმობას გეოპოლიტიკურ პლურალიზმთან, რომელმაც გავრცელება ჰპოვა ყოფილი საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე. მეორე მოთხოვნა ნიშნავს იმას, რომ ტრანსატლანტიკურ თანასაზოგადოებასთან თანამშრომლობის მთხოვნელებს - ევროპის დემოკრატი-რესპუბლიკებს, რუსეთის სურვილის შესაბამისად, უარი ეთქვათ გაწევრიანებაზე. ბევრი რუსისთვის ეს ერთადერთი ალტერნატიული დილემა მომავალში შეიძლება გახდეს ძალზედ მძიმე. მისი გადაწყვეტისათვის საჭირო იქნება უზარმაზარი პოლიტიკური ნება და ისეთი გამოჩენილი ლიდერიც, რომელსაც ექნება უნარი რუსეთის ნამდვილად დემოკრატიულ, ნამდვილად ნაციო-

ნალურ, ნამდვილად თანამედროვე, ნამდვილად ევროპულ ქვეყნად გადაქცევისა. მაგრამ ასეთი რამ საექცოა მოხდეს ახლო მომავალში. პოსტკომუნისტური და პოსტიმპერიული კრიზისების გადალახვისათვის საჭირო იქნება უფრო მეტი დრო, ვიდრე ცენტრალური ევროპის პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციისათვის.

ანვითარებს რა ამასე მსჯელობას, ზბოგნეც ბჟეჟინსკი გვარწმუნებს იმაში, რომ იმის გარკვევისა და იმაზე თვალის მიდევნების პროცესი, თუ რა არის რუსეთი და სად იმყოფება იგი, თანდათანობით დაიწყება-წარიმართება და როცა დაიწყება, მაშინ დასავლეთმა უნდა დაიკავოს ბრძნული, მდგრადი და ძლიერი პოზიცია. ამერიკამ და ევროპამ რუსეთს უნდა შესთავაზონ არამარტო დასდოს სპეციალური ხელშეკრულება ან ქარტია ნატოსთან, არამედ ამერიკამ და ევროპამ რუსეთთან ერთად უნდა შეისწავლონ ტრანსკონტინენტალური უსაფრთხოების შესაძლო სისტემია, აგრეთვე, თანამშრომლობის შესაძლო ფორმა. თუ რუსეთი გაამაგრებს თავის შიდადემოკრატიულ ინსტიტუტებს და მიაღწევს საბაზრო ეკონომიკის განვითარებაში საგრძნობ წარმატებებს, მაშინ არ შეიძლება გამოირიცხოს ნატო-სა და ევროკავშირთან რუსეთის მჭიდრო თანამშრომლობა. დასავლეთისთვის და განსაკუთრებით ამერიკისთვის დიდმნიშვნელოვანია პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოების პოლიტიკური და ეკონომიკური სტაბილიზაცია, როგორც მთავარი ფაქტორი რუსეთის მიერ ისტორიულ მოვლენათა თვითგადაფასებისა. აქედან გამომდინარე, გეოპოლიტიკური პლურალიზმის უზრუნველყოფისათვის ყოფილი საბჭოთა იმპერიის ჩარჩოებში ახალი სახელმწიფოებისათვის დახმარების გაწევა უნდა გახდეს იმ პოლიტიკის შემაღგენელი ნაწილი, რომელიც გამიზნუ-

ლი იქნება რუსეთის მიერ არჩევანის ევროპის სასარგებლოდ გაკეთებისაკენ. ყოფილი საბჭოთა იმპერიის ფარგლებში მყოფ სახელმწიფოებთან შორის, ზბიგნევ ბუჟინსკის აზრით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვთ აზერბაიჯანს, უზბეკეთსა და უკრაინას.

დამოუკიდებელი აზერბაიჯანი შეიძლება დასავლეთისათვის გახდეს ენერგეტიკული რესურსებით მდიდარ კასპიის ზღვასა და ცენტრალურ აზიაზე ხელმისაწვდომი გასასვლელი დერეფანი. და თუ აზერბაიჯანი რუსეთზე იქნება დამოკიდებული, ის აღმოჩნდება ცენტრალური აზიის გარე სამყაროსაგან იზოლირებული და პოლიტიკური თვალსაზრისით პოზიცია შესუსტებული.

უზბეკეთი, რომელიც ნაციონალური თვალსაზრისით, წარმოადგენს უფრო დიდმნიშვნელოვან, ცენტრალურაზიურ, ყველაზე უფრო მჭიდროდ დასახლებულ ქვეყანას, რუსეთის მიერ რეგიონში კონტროლის გაწევის მთავარი მოწინააღმდეგეა. უზბეკეთი ცენტრალური აზიის სხვა ქვეყნების „სიკვდილისაგან“ გადამრჩენის შესაძლებლობის მქონე ქვეყანაა.

რაც შეეხება უკრაინას, ცხადია, იგი აზერბაიჯანთან და უზბეკეთთან შედარებით უფრო დიდმნიშვნელოვანია. ევროკავშირისა და ნატო-ს გაფართოებასთან დაკავშირებით, უკრაინას შეუძლია მიიღოს გადაწყვეტილება მათში გაწევრიანების თაობაზე და ამას თავისი სტატუსის გაძლიერების მიზნით აუცილებლად გააკეთებს, მით უფრო იმიტომ, რომ როგორც ერთი, ასევე მეორე ესაზღვრება უკრაინას და გაწევრიანება, საგარაუდოდ, 2005-2015 წლებისათვის შეიძლება განხორციელდეს.

მიუხედავად შინაგანი პროტესტისა, რუსეთი (რადგან მას სხვა გზა არა აქვს) უსიტყვოდ დაეთანხმება უახლოეს

დროში ცენტრალური ევროპის მთელი რიგი ქვეყნების ანგარიშსე ნატო-ს გაფართოების იდეას. მთავარი მომკინ-ტი, რაც მხედველობაში უნდა აქნას მიღებული, არის ის, რომ რუსეთს არ შეუძლია ევროპაში იყოს უკრაინის გარეშე. უკრაინას კი რუსეთის გარეშე შეუძლია იყოს ევროპის შემადგენლობაში. რუსეთი თუ მიიღებს გადაწყვეტილებას თავისი ბედი დაუკავშიროს ევროპას, მაშინ გაფართოებად ევროპულ სტრუქტურებში უკრაინის ჩართვა რუსეთის ინტერესებში უნდა შედიოდეს. უკრაინის ნატო-სკენ გადა-დგმული ნაბიჯი მძინეულ უნდა აქნას რუსეთისთვისაც ნატო-სკენ შემობრუნების ნაბიჯად.

პოლიტოლოგთა ვარაუდით, გაფართოებად ევროპას და რუსეთს შორის ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და უსაფრთხოების სფეროში თანამშრომლობა ოფიციალური ორმხრივი კავშირებიდან შესაძლოა გადაიზარდოს უფრო ორგანულ და დამაყვანებულებელ კავშირებში. რაც უფრო სწრაფად იმოძრავენ რუსეთი ევროპის მიმართულებით, მთა უფრო ნაკლებად მოხდება ევროპაში „შავი ხვრელის“ შევსება, დილემიდან რუსეთის შვედობიანად თავის დაღწევა.

6. «ევრაზიული ბალკანეთის» ასპექტები

სიტყვა „ბალკანეთი“ ევროპაში როგორც ამბობენ, იწვევს ეთნიკურ კონფლიქტებისა და დიდი სახელმწიფოების მეტოქეობის ერთგვარ ასოციაციას. ევრაზიასაც გააჩნია თავისი „ბალკანეთი“. „ევრაზიული ბალკანეთი“ გაცილებით უფრო დიდია თავისი ზომით, უფრო მჭიდროდაა დასახლებული და, რაც მთავარია, ეთნიკურად არაერთგვაროვანია. იგი განლაგებულია უზარმაზარ ტერიტორიაზე — მოიცავს სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, ცენტრალური აზიას და სამხრეთ აზიის ნაწილს, სპარსეთის ყურის რაიონს და ახლო აღმოსავლეთს. ამ უზარმაზარი „ევრაზიული ბალკანეთის“ უზარმაზარ ტერიტორიაზე არასტაბილური ვითარებაა და დღეს ამ რეგიონის არბიტრია ამერიკის შეერთებული შტატები.

„ევრაზიული ბალკანეთი“ განლაგებულია ისტორიულად არსებული იმ სატრანსპორტო ქსელის ორივე მხარეს, რომელმაც ერთმანეთთან უნდა დააკავშიროს გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით ევროპის ყველაზე უფრო მდიდარი და მრეწველობის ხაზით დასავლეთის ყველაზე უფრო განვითარებული რაიონები. „ევრაზიულ ბალკანეთს“ ისტორიული ამბიციების თვალსაზრისითაც აქვს დიდი მნიშვნელობა. მსუდველობაში გვაქვს რუსეთის, თურქეთის, ირანის, აგრეთვე, ჩინეთის ამბიციური პოლიტიკური ინტერესები ევრაზიის მეზობელი ქვეყანებისადმი. „ევრაზიული ბალკანეთის“ მნიშვნელობას ისიც ზრდის, რომ იგი ეკონომიკურად დიდად მომგებიანი რეგიონია. აქაა თავმოყრილი სასარგებლო წიაღისეული (მათ შორის თქო, ბუნებრივი გაზი, ნავთობის უზარმაზარი საბადოები).

დადგენილია, რომ მომავალი 20-30 წლის განმავ-

!ლობაში ენერგიის მსოფლიო მოხმარება მკვეთრად გა-
!დიდდება. ამერიკის შეერთებული შტატების ენერგეტიკის
!სამინისტროს შეფასებით, 1993-2005 წლებში ენერგეტი-
!კულ რესურსებზე მსოფლიო მოთხოვნილება 50% -ზე
!მეტად გადიდდება. ენერგეტიკურ რესურსებზე მოთხოვნა
!ყველაზე უფრო მეტად გაიზარდა შორეულ აღმოსავ-
!ლეთში. აზიის ეკონომიკის განვითარებისათვის ბიძგის მიმ-
!ცეში იქნება აზიაში ენერგიის ახალი წყაროების შესწავ-
!ლა-აღმოჩენა-ექსპლუატაცია. ცენტრალური აზიის რე-
!გიონისა და კასპიის ზღვის აუზის საბადოებში არის ბუნე-
!ბრივი გაზისა და ნავთობის ისეთი მარაგები, რომლებიც
!საგრძნობლად აღემატება ქუვეიტის, მექსიკის ყურისა და
!ნრდილოეთის ზღვის ასეთივე მარაგებს.

ამ რეგიონისადმი მიწვდომისაკენ და ამ რეგიონის პო-
!ტენციური სიმდიდრეების ათვისებაში მონაწილეობის მიღე-
!ბისადმი ლტოლვა, ჯერ ერთი, მესობელ და შორეულ
!სახელმწიფოებსა აქვთ და მეორე, ეს გარემოება იწვევს,
!აგრეთვე, ნაციონალური ამბიციების აღგზნებას, ისტორი-
!ული პრეტენზიების გაღვივებას, იმპერიული ზრახვების
!გამოცოცხლებას, მეტოქეობის გაძლიერებას. ბუნებრივია,
!ყოველივე ამის გამო, ამ რეგიონში სიტუაცია ცვალება-
!დია, არაპდგრადაია. ამ რეგიონის ქვეყნებში შიდა სერიო-
!ზული პრობლემები აურაცხელი ოდენობითაა, კერძოდ,
!სასაზღვრო ე.ი. ტერიტორიული, აგრეთვე, ეთნიკური და
!რელიგიური უთანხმოებანი დღითიდღე იზრდება.

* * *

„ევრაზიული ბალკანეთი“, ან „წინააღმდეგობის ქვა-
!ბი“, როგორც მას უწოდებენ, მოიცავს ცხრა ქვეყანას და

ორ პოტენციურ კანდიდატ-ქვეყანას. ამ ცხრაში შემაჯავლი ქვეყნებია: აზერბაიჯანი, თურქმენეთი, საქართველო, სომხეთი, ტაჯიკეთი, უზბეკეთი, ყაზახეთი, ყირგიზეთი, აზერბაიჯანი, აზერბაიჯანი პოტენციური კანდიდატებია: თურქეთი, ირანი, პოლიტიკური და ეკონომიკური თვალსაზრისით, თურქეთი და ირანი შედარებით უფრო სიცოცხლისუნარიანი არიან. ორივე იბრძვის „ევრაზიულ ბალკანეთზე“ რეგიონული გავლენის მოპოვება-გაძლიერება-გაძლიერებისათვის და ამდენად, ისინი არიან ამ რეგიონში მნიშვნელოვანი გეოსტრატეგიული მოთამაშეები. მაგრამ, ამასთან ერთად, ორივე ქვეყანა — თურქეთი და ირანი შინაგანი ეთნიკური კონფლიქტების თვალსაზრისით პოტენციურად სუსტი ადგილის მქონენი არიან. ნებისმიერ მათგანში თუ მოხდება მდგომარეობის დესტაბილიზაცია რეგიონის მწვავე პრობლემების გადაჭრა შესაძლოა გამოვიდეს კონტროლის არქდან და ბატონობის აღდგენისაკენ მიმართული რუსეთის ძალისხმევა გახდეს სრულიად ფუჭი.

ყოფილი სსრ კავშირისადმი დაქვემდებარებული 9 სახელმწიფოდან ამიერკავკასიის სამ სახელმწიფოს, კერძოდ, საქართველოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ სამივე შექმნილია ისტორიულად ჩამოყალიბებულ ნაციათა საფუძველზე. ამის გამო, ბუნებრივია, ამ ქვეყნების ნაციონალიზმს აქვს ნაციონალიზმის გავრცელების და გაძლიერების ტენდენცია. ცენტრალური აზიის ხუთი ახალი სახელმწიფო (ყაზახეთი, ყირგიზეთი, ტაჯიკეთი, უზბეკეთი, თურქმენეთი) იმყოფება ნაციის ჩამოყალიბების ეტაპზე. ხუთივეში წინანდებურად ძლიერია ტომობრივი და ეთნიკური კუთვნილებისადმი განწყობა, რის გამოც, ხუთივეს მთავარი პრობლემაა შიდასაქვეყნო წინააღმდეგობანი. ნებისმიერი ტიპის სახელმწიფოს ეს სუსტი

შომენტიები შესაძლოა თავისი ამბიციების სასარგებლოდ ჯამოიყენონ უფრო ძლიერმა და იმპერიულობისადმი მიდრეკილების მქონე მეზობელმა ქვეყნებმა, რაც რეგიონში არასტაბილურ სიტუაციას შექმნის.

ანვითარებს რა ზემოაღნიშნულ საკითხზე მსჯელობას, პროფესორი ზბიგნევ ბუეზინსკი ამბობს: „ეერაზიუ-ლი ბალკანეთი“ ეთნიკური თვალსაზრისით წარმოადგენს ერთგვარ მოზაიკას. ამ სახელმწიფოების საზღვრები საბჭოთა კარტოგრაფების მიერ თვითნებურად იყო აღნიშნულ-განსაზღვრული 20-იან და 30-იან წლებში. ამ სახელმწიფოების საზღვრები დადგენილი იყო ძირითადად ეთნიკური პრინციპის საფუძველზე.

ცნობილია, რომ თავდაპირველად ნაციონალისტების წინადადების აღსრულება, ცენტრალური აზიის სხვადასხვა ხალხების ერთიან პოლიტიკურ გაერთიანებად გამოცხადების თაობაზე, მოსკოვმა არ ისურვა. მოსკოვმა მაშინ ამას ამჯობინა შეექმნა მისდამი დაქვემდებარებული ხუთი რესპუბლიკა. ამით კრემლმა უარი თქვა ერთიანი კავკასიის ფედერაციის შექმნაზე. ადრე ეს ასე იყო თუ ისე, სსრ კავშირის დაცემის შემდეგ, კავკასიის სამიდან (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი) და ცენტრალური აზიის ხუთიდან (ყაზახეთი, ყირგიზეთი, ტაჯიკეთი, უზბეკეთი, თურქმენეთი) ყველა სახელმწიფო ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს სტატუსის მისაღებად, აგრეთვე, რეგიონული თანამშრომლობის გასაწევად, სრულიად მოუშა-დებელი აღმოჩნდა.

სომხეთმა და აზერბაიჯანმა ყოფილი სსრ კავშირის დაცემისთანავე გამართა დავა მთიანი ყარაბაღის სტატუსის გამო (ყარაბაღი აზერბაიჯანის ტერიტორიაა და ძირითადად დასახლებულია სომხებით). ამ ორი ქვეყნის

კონფლიქტს მოჰყვა ეთნიკური წმენდა და ათასობით ლტოლვილის აყრა საკუთარი სახლ-კარიდან. სომხები ქრისტიანები არიან, აზერბაიჯანელები — მუსულმანები. ამდენად, ამ კონფლიქტს რელიგიური ელფერი დაპკრავს. კონფლიქტმა ორივე ქვეყნის ეკონომიკა უფრო გააჩანაგა. ამ ვითარებაში აშკარა დამნაშავე სომხეთი იძულებული გახდა დაყრდნობოდა რუსეთის დახმარებას და მისი პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამხედრო დახმარებით შეენარჩუნებინა დამოუკიდებლობა, ქვეყნის შიგნით ერთგვარი სტაბილურობაც და ყარაბაღში გამაგრებაც.

აზერბაიჯანი თავისი ადგილმდებარეობის შედეგად გეოპოლიტიკური წერტილის საყრდენს წარმოადგენს. იგი ფაქტურად აკონტროლებს კასპიის ზღვის აუსთან და ცენტრალური აზიის მდიდარ რეგიონებთან მისასვლელებს. აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე გადის ის ნავთობსადენები, რომლებიც გადაჭიმულია აზერბაიჯანთან ეთნიკურად მონათესავე და მისთვის პოლიტიკურად დახმარების გამწევ თურქეთის ტერიტორიაზე. ცხადია, ეს რუსეთის მონოპოლურობის, ცემტრალური აზიისა და ამიერკავკასიის ქვეყნებში გავლენის აღდგენის საწინააღმდეგო გეოპოლიტიკური ფაქტორია. აზერბაიჯანი ჩრდილოეთიდან რუსეთის, სამხრეთიდან ირანის ზეწოლის ქვეშაა. მაგრამ რამდენადაც ირანში, დაახლოებით, 20 მილიონამდე აზერბაიჯანელი ცხოვრობს, ე.ი. ორჯერ უფრო მეტი, ვიდრე თვით აზერბაიჯანში, ირანი მუდმივად სეპარატიზმის შიშის ქვეშაა. როგორც რუსეთს, ასევე ირანს არ აწყობს აზერბაიჯანის კავშირურთიერთობის გაფართოება დასავლეთის ქვეყნებთან, მაგრამ ეს კავშირურთიერთობა ვითარდება და ამის გამო აზერბაიჯანი კვლავ რუსეთისა და ირანის „წინების“ ქვეშაა.

საქართველოს მდგომარეობა სომხეთისა და აზერა-ბაიჯანისაგან მკვეთრად განსხვავებულია. საქართველოს მოსახლეობის, დაახლოებით, 30 პროცენტი ნაციონალური უმცირესობის წარმომადგენელია. ყურადსაღებია ისიც, რომ ეს მცირე-მცირე თანასაზოგადოებები ფეთქებადი არიან საქართველოს მმართველობის მიმართ. ამას კი რუსეთი ყოველთვის მოხერხებულად იყენებდა საქართველოს საერთო ინტერესების საწინააღმდეგოდ. ამის მკაფიო მაგალითია აფხაზეთის, აგრეთვე, ოსეთის სეპარატიზმი. სსრ კავშირის დაშლის შემდეგ აფხაზებმა და ოსებმა ისარგებლეს რა რუსეთის წაქეზებითა და მხარდაჭერით, სცადეს საქართველოდან გამოყოფა და დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარება. რუსეთის სამხედრო დახმარების შედეგად მიაღწიეს კიდევ ამას, მაგრამ როდემდე, ეს ხომ დროებითია. რუსეთი ამ არეულობას ხელს უწყობს, ხელს უწყობს, რათა საქართველოში კვლავ იყოს რუსეთის სამხედრო ბაზები და ამ ბაზების მეშვეობით საქართველოს ბედ-იღბალზე გავლენა როგორმე შეინარჩუნოს.

ცენტრალურ აზიაში, ცხადია, არ არის სტაბილურობა და ამაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა შინაგანმა ფაქტორებმა. კულტურისა და ლინგვისტიკის თვალსაზრისით ხუთი დამოუკიდებელი სახელმწიფოდან ოთხი სახელმწიფო წარმოდგენს თურქულენოვან სამყაროს ნაწილს. მაგალითად, ტაჯიკეთში უმეტესობა სპარსელია მაშინ, როდესაც ავღანეთში პატონები, ტაჯიკები, პუშტუნები და სპარსელებია. ყველა ესენი მუსულმანები არიან. დიდი ხნის მანძილზე ყველა მათგანი მონაცემლობით იმყოფებოდა სპარსეთის, თურქეთისა და რუსეთის გავლენის ქვეშ, მაგრამ ამან ვერ განამტკიცა მათში საერთო რეგიონული ინტერესების სული.

ცენტრალური აზიის ახალი დამოუკიდებელი ხუთი სახელმწიფოდან ყაზახეთი და უზბეკეთი თამაშობენ განსაკუთრებით დიდმნიშვნელოვან როლს. ყაზახეთი რეგიონის ფარია, ხოლო უზბეკეთი — სხვადასხვაგვარი ნაციონალური გრძნობების გამაღვსილებელი სული. რამდენადაც მხოლოდ ყაზახეთი ესაზღვრება რუსეთს, იგი იცავს სხვა ქვეყნებს რუსეთის პირდაპირი ზეწოლისაგან. რაც შეეხება უზბეკეთს, მისი მოსახლეობა შეადგენს 18 მლნ. კაცს, აქედან 35% რუსია, დიდი ოდენობითაა ყაზახიც და ამდენად, ეთნიკური მწვავე პრობლემები აქ დღესაც დგას. რამდენადაც ყაზახეთი ეთნიკურ და ენობრივ საფუძველზე ატარებს ნაციის შექმნის პოლიტიკას, ახალ ყაზახეთში მცხოვრები რუსები, რამდენადაც ისინი განეკუთვნებიან ყოფილ მმართველ კოლონიალურ კლასს, უკეთ არიან განათლებულნი და საზოგადოებაში უკავიათ უკეთესი მდგომარეობა, ეშინიათ პრივილეგიების დაკარგვისა. იმასთან დაკავშირებით, რომ ყაზახეთის ჩრდილო-დასავლეთისა და ჩრდილო-აღმოსავლეთის რეგიონებში დომინირებენ რუსი კოლონისტები, იმ შემთხვევაში, თუ ყაზახეთსა და რუსეთს შორის ურთიერთობა გაუარესდება, ყაზახეთი შეიძლება წააწყდეს ტერიტორიული გამოყოფის (ტერიტორიული დავის) მცდელობებს. აღსანიშნავია ისიც, რომ რუსეთის საზღვრის მხარეში და უზბეკეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთში ცხოვრობს ასეულ ათასობით ყაზახი, რომელთა პოზიციას შეუძლია ცენტრალურ აზიაში ლიდერობისათვის ყაზახების ბრძოლას ან ხელი შეუწყოს ან ხელი შეუშალოს.

ცენტრალურ აზიაში რეგიონული ლიდერობისათვის ბრძოლაში ყაზახეთს, შეიძლება ითქვას, ეცილება უზბეკეთი. მართალია, ტერიტორიის და ბუნებრივი რესურსების მიხედ-

ვით უზბეკეთი ყაზახეთს ჩამორჩება, მაგრამ უზბეკეთში უფრო ერთგვაროვანი მოსახლეობაა, ვიდრე ყაზახეთში. უზბეკეთში შობადობის ტემპი მაღალია. უზბეკეთიდან რუსები თანდათანობით მიდიან და უზბეკეთში უზბეკთა რიცხოვნობა უახლოეს დროში 75 პროცენტამდე ამაღლდება. მოკლედ რომ ვთქვათ, თანდათან იქმნება ისეთი სიტუაცია, რომ უზბეკეთი აწი არასოდეს დაუბრუნდება კოლონიურ სტატუსს. ამ ქვეყნის პოლიტიკური ელიტა 1336-1404 წლების უზარმაზარი იმპერიის მემკვიდრედ თვლის თავს, იმპერიისა, რომლის რელიგიის, ასტრონომიისა და ხელოვნების ცენტრი იყო მაშინ სამარყანდი. ითვალისწინებს რა ამასაც, უზბეკეთი მიიწევს თანამედროვე ნაციონალიზმის განვითარებაში ლიდერობისაკენ და ხდება მესობელი ქვეყნებისათვის — თურქმენეთისათვის, ყირგიზეთისათვის, ყაზახეთისათვის ერთგვარი შემოფარებისა და დაცვის ობიექტი. თურქმენეთი, ყირგიზეთი და ყაზახეთი შიშობენ — უზბეკეთის რეგიონული ლიდერობისაკენ ლტოლვა არ გადაიზარდოს მათზე ბატონობაში. ასეთი შიში, ბუნებრივია, ხელს უშლის ახალ სუვერენულ სახელმწიფოებს შორის რეგიონულ თანამშრომლობის განვითარებას. ცხადია, ეს მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული. მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული ისიც, რომ მსგავსად ცენტრალური აზიის სხვა ქვეყნის შიდა მდგომარეობისა, აქაც — უზბეკეთშიც დაძაბული ეთნიკური ურთიერთობაა. სამხრეთ უზბეკეთის ნაწილში, განსაკუთრებით უმნიშვნელოვანეს ისტორიულ და კულტურულ ცენტრებში — სამარყანდისა და ბუხარას გარშემო მჭიდროდ არიან დასახლებული ტაჯიკები, რომლებიც მოსკოვის წაქეზებით განაგრძობენ აღმყოფობას საზღვრების გამო. სიტუაციას ართულებს დასავლეთ ტაჯიკეთში უზბეკების, აგრეთვე,

ყირგიზეთისათვის ეკონომიკურად მნიშვნელოვან რაიონში — ფერგანის ველზე უზბეკების და ტაჯიკების, ასევე, ჩრდილოეთ ავღანეთში უზბეკების ყოფნა.

კოლონიური მმართველობიდან განთავისუფლებულ ყირგიზეთთან და ტაჯიკეთთან შედარებით, თურქმენეთს აქვს უფრო ერთგვაროვანი ეთნიკური მდგომარეობა. აქ 4,5-მილიონიანი მოსახლეობიდან 75 პროცენტი თურქმენია, 10-10 პროცენტზე ცოტა მეტი უზბეკი და რუსია. გეოგრაფიული თვალსაზრისით, თურქმენეთი დაცულია. იგი რუსეთიდან საკმაოდ დაშორებულია. ამ ქვეყნის სამომავლო განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს უზბეკეთი და ირანი. თურქმენეთის ტერიტორიაზე ნავთობგამტარის გაყვანის, აგრეთვე, თურქმენეთის გაზის უდიდესი მარაგის სრულყოფილად გამოყენების შემდეგ, ცხადია, თურქმენეთის ეკონომიკა მკვეთრად ამაღლდება.

რაც შეეხება ყირგიზეთს, აქ დაახლოებით, 5 მილიონი ადამიანი ცხოვრობს. აქედან თვით ყირგიზები არიან 56, უზბეკები — 13, ხოლო რუსები — 20 პროცენტი. ყირგიზეთში (დამოუკიდებლობის მიღებამდე) რუსები წარმოადგენდნენ ძირითად საინჟინრო-ტექნიკურ ინტელიგენციას და მათი თანდათანობითი წასვლა მტკიცეულად დაეტყო ქვეყნის ეკონომიკას. ისე კი, როგორც ცნობილია, ყირგიზეთი ბუნებრივი წიაღისეულით მდიდარია და მას ხატოვნად „ცენტარლური აზიის შვეიცარიას“ უწოდებენ. იგი გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით შებოჭილია ჩინეთსა და ყაზახეთს შორის.

ტაჯიკეთი კი რამდენადმე ერთგვაროვანია ეთნიკური თვალსაზრისით. ტაჯიკეთის 6,5-მილიონიანი მოსახლეობიდან ორ მესამედზე ცოტათი ნაკლები ტაჯიკია, 25 პროცენტი უზბეკია (მათ ტაჯიკები მტრულად ექცევიან),

რუსები 3 პროცენტია. ისე როგორც ცენტრალური აზიის სხვა ქვეყნებში, აქაც დომინირებული ცალკეული ტომები ერთმანეთისაგან განცალკევებულ შთაბეჭდილებას ტოვებენ, ადგილი აქვს ურთიერთშორის ძალადობასაც. ამის გამო, ქვეყნის დამოუკიდებლობამ გააძლიერა ტომების შორის დაძაბულობა. ეთნიკური სიტუაცია კიდევ უფრო გაართულა საზღვრებს გარეთ, კერძოდ, ჩრდილო-აღმოსავლეთ ავღანეთში მრავალრიცხოვანი ტაჯიკების დასახლებამ.

ფაქტიურად, ახლა ავღანეთში ცხოვრობს იმდენი ეთნიკური ტაჯიკი, რამდენიც თვით ტაჯიკეთში, რაც ერთ-ერთი ხელშემწყობი ფაქტორია რეგიონული სტაბილურობის შესუსტებისა.

როგორც ცნობილია, ცენტრალური აზიის სახელმწიფოები, აზერბაიჯანიც უმთავრესად დასახლებულია მუსულმანებით. ამ სახელმწიფოების პოლიტიკური ელიტა როგორც ადრე, ასევე ახლაც ძირითადად საბჭოეთის პროდუქტია, რომელიც არ მისდევს რელიგიურ შეხედულებებს. მაგრამ რამდენადაც ცენტრალურ, აზიის მოსახლეობა პირველყოფილი კლანური და ტომობრივი საფეხებიდან თანდათანობით გადადის უფრო ფართო თანამედროვე ნაციონალურ შეგრძნებაზე, იგი, ბუნებრივია, შთაგონებული იქნება ისლამის გაძლიერების შეგრძნებითაც. ფაქტიურად, ისლამის აღორძინება, რასაც გარედან მხარს უჭერს არა მარტო ირანი, არამედ, აგრეთვე, საუდის არაბეთიც, ალბათ, გახდება ნაციონალური დამოუკიდებლობის ახალი მისწრაფების აქტიურად გავრცელების იმპულსი. ისლამიზაციის პროცესი, ალბათ, გადაედება რუსეთში დარჩენილ მუსულმანებსაც. ასეთები, დაახლოებით, 20 მილიონია, ე.ი. ორჯერ უფრო მეტი, ვიდრე ცენ-

ტრალური აზიის დამოუკიდებელ სახელმწიფოებში მცხოვრები უკმაყოფილო რუსების რაოდენობა (დაახლოებით 15 მლნ. კაცი). ამგვარად, რუსეთში მუსულმანების რაოდენობა შეადგენს რუსეთის მოსახლეობის, დაახლოებით, 13 პროცენტს და საექვო არ უნდა იყოს ის, რომ ისინი თავიანთი რელიგიური და პოლიტიკური თვითმყოფადობის თვალსაზრისით ხვალ და ზეგ რუსეთის მმართველობას თავიანთ განაცხადს წარუდგენენ. თუ მათი ასეთი მოთხოვნები არ იქნა დაკმაყოფილებული, შესაძლოა დაიწყონ აქტიური ბრძოლა რუსეთისაგან სრული დამოუკიდებლობისათვის, ისევე, როგორც ეს ჩეჩნეთში ხდება. ასე რომ, რაც დრო გავა, რუსეთი მით უფრო მეტად და მეტად აღმოჩნდება დიდი დილემის წინაშე.

„ევრაზიულ ბალკანეთში“ არასტაბილურობის გაზრდის, აგრეთვე, ფეთქებადი სიტუაციის გაღვივების მიზეზია ორი მსხვილი მეზობელი სახელმწიფო — თურქეთი და ირანი, რომლებსაც ისტორიული თვალსაზრისით გააჩნიათ იმპერიული, კულტურული, რელიგიური და ეკონომიკური ინტერესები რეგიონისადმი. ისინი თვით ავლენენ თავთავიანთ პოლიტიკურ ორიენტაციაში არამდგრადობას და ამდენად, პოლიტიკურად, შიდასახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით, სუსტი პოზიციის მქონენი არიან. თუ ამ სახელმწიფოებში მოხდება სიტუაციის დესტაბილიზაცია, შესაძლოა მთელი რეგიონი მოიცვას არეულობამ, აღნიშნულიდან გამომდინარე, სრულიად მართებულია ის აზრი, რომ თურქეთი და ირანი წარმოადგენენ არამართო მნიშვნელოვან გეოპოლიტიკურ მომქმედ პირებს, არამედ, აგრეთვე, გეოპოლიტიკურ ცენტრებსაც. ორივე ამ სახელმწიფოს შინაგან სიტუაციაზე დიდად არის დამოკიდებული რეგიონის ბედი. თურქეთი და ირანი, მართალია,

საშუალო სახელმწიფოებია, მაგრამ მათ გააჩნიათ ძლიერი რეგიონული მისწრაფებები. მიუხედავად აღნიშნული გაჩაჭვარვალობისა, მაინც არ არის ნათელი თუ როგორი იქნება თურქეთისა და ირანის გეოპოლიტიკური ორიენტაცია, როგორ წარიმართება საქმე თურქეთისა და ირანის ნაციონალური შეკავშირების შემთხვევაში.

თურქეთს — ამ პოსტიმპერიულ სახელმწიფოს, რომელიც ჯერ კიდევ იმყოფება თავისი არჩევანის განსაზღვრის პროცესში, ეწევიან სამი მიმართულებით: მოდერნიზტებს სურთ დაინახონ მასში ევროპული სახელმწიფო და აქედან გამომდინარე, ისინი დასავლეთისაკენ იცქირებიან; ისლამისტებიც იხრებიან ახლო აღმოსავლეთისა და მუსულმანური თანასაზოგადოებისაკენ და აქედან გამომდინარე, იცქირებიან სამხრეთით; ნაციონალისტები თურქი ხალხის ახალ დანიშნულებას ხედავენ კასპიის ზღვის აუზისა და ცენტრალური აზიის რეგიონში და აქედან გამომდინარე იცქირებიან აღმოსავლეთისაკენ. ეს მიმართულებები ბრუნავს სხვადასხვა სტრატეგიული ღერძის ორგვლივ და მათი შეჯახება იწვევს გარკვეულ უიმედობას თურქეთის რეგულაციური როლის თაობაზე.

უფრო მეტიც, პროფესორ ზბიგნევ ბჟეზინსკის აზრით, თურქეთს შეეძლო, ყოველ შემთხვევაში ნაწილობრივ მაინც გამხდარიყო რელიგიურ-ეთნიკური კონფლიქტების მსხვერპლი. თურქეთის მოსახლეობაში ძირითადი შემადგენლობა — 80 პროცენტი თურქებია (თუმცა, არიან ჩერქეზები, ალბანელები, ბოსნიელები, ბულგარელები და არაბები), 20 პროცენტი ან ცოტათი მეტი — ქურთებია. ქვეყნის აღმოსავლეთ რეგიონში მცხოვრები თურქი ქურთები აქტიურად არიან ჩაბმული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში. თურქეთში ქვეყნის საერთო მმართველობის საკ-

ითხებზე ნებისმიერი შინაგანი დაძაბულობა ქურთებს უეჭველად აიძულებთ უფრო მეტი შეუპოვარი დაწოლა მოახდინონ დამოუკიდებელი ნაციონალური სტატუსის მიღების მიზნით.

ირანის სამომავლო ორიენტაციებში ჩანს უფრო მეტი პრობლემატურობა. ფუნდამენტალისტური რევოლუცია, რომელმაც გაიმარჯვა 70-იანი წლების ბოლოს, შეიძლება შეეცადეს „თერმიდორანულ“ ფაზაში, რაც ირანის გეოსტრატეგიულ როლზე უიმედობის ატმოსფეროს შექმნის. ერთი მხრივ, ათეისტური საბჭოთა კავშირის დაცემამ შესაძლებელი გახადა ირანის ჩრდილოეთით ახალ დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს მიემართათ სხვა სარწმუნოებისათვის, ხოლო, მეორე მხრივ, ამერიკის შეერთებული შტატებისადმი ირანის მტრულმა დამოკიდებულებამ, აზერბაიჯანის დამოუკიდებლობით შემოფოთებული თეირანი გადახარა მოსკოვის პოზიციისაკენ. ეს შემოფოთება, უმთავრესად, გამოწვეულია ეთნიკურ კონფლიქტში ირანის სისუსტით. ირანის 65-მილიონიანი მოსახლეობიდან მხოლოდ ნახევარზე ცოტათი მეტია სპარსელი, დაახლოებით მეოთხედია აზერბაიჯანელები, ხოლო დანარჩენი — ქურთები, თურქმენები და სხვა ეროვნების ხალხები. ქურთებისა და აზერბაიჯანელების გარდა, დღეისათვის სხვა ეროვნების ხალხები არ წარმოადგენენ ირანის ნაციონალური ერთიანობისათვის საფრთხეს, მაგრამ ეს სიტუაცია, ახალი კრიზისის შემთხვევაში შესაძლოა სწრაფად შეიცვალოს. ის ფაქტი, რომ ამჟამად ამ რაიონში არსებობს მთელი რიგი ახალი სახელმწიფოები და, თუნდაც ის, რომ, მილიონმა ჩეჩენმა შეძლო შეენარჩუნებინა თავისი პოლიტიკური იმედიანობა, გვაფიქრებინებს იმას, რომ ეს უთუოდ გადაედება ირანში მცხოვრებ ქურთებსა და სხვა

ეონიკურ უმცირესობებს. იმ შემთხვევაში, თუ აზერბაიჯანი წარმატებებს მიაღწევს თავის სტაბილურ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ განვითარებაში, მაშინ ირანელ აზერბაიჯანელებს შორისაც, ალბათ, განმტკიცდება ერთიანი დიდი აზერბაიჯანის შექმნის იდეა. აქედან გამომდინარე, ირანში პოლიტიკურმა არასტაბილურობამ და უთანხმოებამ შესაძლოა საფროხე შეუქმნას ირანის ერთიან სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებას.

* * *

„ევრაზიული ბალკანეთისათვის“ მეტოქეობა ერთმანეთთან აკავშირებს სამ მეზობელ სახელმწიფოს: თურქეთს, რუსეთსა და ირანს. შესაძლოა მათ შორის ერთ-ერთი მოქმედი პირი გახდეს ჩინეთიც. ამ მეტოქეობაში რამდენადმე ჩართულია უკრაინა, პაკისტანი, ინდოეთი და უფრო შორს მდებარე ამერიკა. ამ მეტოქეებს ამოძრავებთ არამარტო გეოპოლიტიკური და ეკონომიკური წარმატებების მოპოვების პერსპექტივა, არამედ ძლიერი ისტორიული მოტივებიც. თითოეული მათგანი თავის დროზე დომინირებდა რეგიონში პოლიტიკის ან კულტურის საკითხებში ახლა თითოეული მათგანი ერთმანეთს ეჭვს თვალთ უყურებს, ღია შეიარაღებული მოქმედება მათ შორის ნაკლებად საფარაუდოა, მაგრამ მათი ასეთი ურთიერთობით რეგიონში ქაოსის გაღრმავება კი მოსალოდნელია.

მიუხედავად იმისა, რომ ამერიკა მდებარეობს შორს, მისი როლი პოსტსაბჭოთა ევრაზიაში გეოპოლიტიკური პლურალიზმის შენარჩუნების ფსონით განიხილება, როგორც არიბად მოქმედი პირის მუდმივად მზარდი მნიშვნელობით საერთო ფონზე. ამერიკა ამკარადაა დაინტერესებული

ლი არამართო რეგიონის რესურსების დამუშავებაში, არამედ იმაშიც, რომ აღიკვეთოს მხოლოდ რუსეთის დომინირება რეგიონის გეოპოლიტიკურ სივრცეზე. უფრო მეტიც, ამერიკა არამართო იღწვის მასშტაბური სტრატეგიული მიზნები-საკენ ევრაზიაში, არამედ ახდენს თავისი მზარდი ეკონომიკური ინტერესების დემონსტრირებას, აგრეთვე, ევროპისა და შორეული აღმოსავლეთისათვის აქამდე დახურულ რაიონში შეუჩლუდავი უფლებების მოპოვების ინტერესის დემონსტრირებასაც. ამ თავსატეხში ჩადებულია გეოპოლიტიკური სიძლიერე, პოტენციურად უსარმაზარ სიმდიდრეებთან ხელმისაწვდომობა, ნაციონალური და/ან რელიგიური მიზნებისა და უსაფრთხოების მიღწევა. აქ მეტოქეობის პირველი რიგის ობიექტია რეგიონში ხელმისაწვდომობის მიღება. საბჭოთა კავშირის დაშლამდე აქ დომინირებდა მოსკოვის მონოპოლია. ყველა სახის ტრანსპორტირება რკინიგზით, გაზსადენითა თუ ნავთობსადენით, საჰაერო გადაფრენებიც კი ხორციელდებოდა ცენტრის (მოსკოვის) საშუალებით. რუსეთის გეოპოლიტიკოსებს ერობით ყველაფერი ძველებურად დარჩენილიყო, რადგან მათ იცოდნენ, რომ ვინც დომინირებდეს იქნება მოცემულ რეგიონში, სწორედ ის გახდება მოგებული გეოპოლიტიკური და ეკონომიკური თვალსაზრისით.

სწორედ ზემოაღნიშნულმა მოსაზრებებმა გახადეს მომავლისათვის ესოდენ დიდმნიშვნელოვანი მილსადენების გაყვანა კასპიის ზღვის აუზსა და ცენტრალური აზიის ბასეინში. თუ ძირითადი მილსადენები რეგიონებში კვლავინდებურად გაივლიან რუსეთის ტერიტორიაზე, ნოვოროსიისკის ტერმინალით შავ ზღვაზე, მაშინ ამის პოლიტიკური შედეგი იქნება რუსეთის მხრიდან ყოველგვარი დემონსტრირების გარეშე ძალის ღია გამოყენება. რეგიონი

დარჩება პოლიტიკურ დამოკიდებულებაში და მოსკოვი დაიკავებს ძლიერ პოზიციებს, წყვეტდეს იქნება რა, თუ როგორ განაწილდეს რეგიონის ახალი სიმდიდრეები. მაგრამ, პირიქით, თუკი კიდევ ერთი მილსადენი ჩაიდება კასპიის ზღვის გავლით ასერბაიჯანთან და შექმდგომ, თურქეთის გავლით, ხმელთაშუა ზღვისაკენ ხოლო მეორე მილსადენი გაიჭიმება ავღანეთის გავლით არაბეთის ზღვაამდე, მაშინ არ იქნება არავითარი ერთხელისუფლებიანობა რეგიონში შეღწევადობის თაობაზე.

რუსეთი დღეს დგას დილემის წინაშე — სისუსტის გამო რეგიონს ვერ იცავს გარეშე ძალებისაგან, სიღარიბის გამო თავისი ძალებით ვერ ასერსებს რეგიონი მონაცემების ამუშავებას.

რუსეთს ახლა სხვა გზა არა აქვს — იგი უნდა შეეგუოს პოსტიმპერიულ რეალობას, იმას, რომ იგი ვერ შებოჭავს თურქეთისა და ირანის რეგიონში შეღწევადობას, ვერ შეაჩერებს მისი ძირითადი მეტოქეებისადმი, ახალი სახელმწიფოებისადმი ამერიკის გეოპოლიტიკურ გავლენას. დაბოლოს, რაც მთავარია, აწი რუსეთი ვერა და ვერ შეძლებს მისი იმპერიის ხელახლა შექმნას, ადრე დომინირებული გეოპოლიტიკური და ეკონომიკური პოზიციების აღდგენა-შენარჩუნებას.

რუსეთმა, მართალია, შეძლო ე.წ. დსთ-ს შექმნა, მაგრამ ვერ შეძლო მისი ამოქმედება. დსთ-ს მეშვეობით რუსეთმა არამარტო ვერ გაიფართოვა გავლენის სფერო გარე სამყაროზე, არამედ, თვით დსთ-ს ფარგლებში შემავალ სუვერენულ ქვეყნებშიც ავტორიტეტი თანდათან დაკარგა. იგი ახლა ყველაფერს აკეთებს იმისათვის, რათა დსთ-ს ფარგლებში ახალ დამოუკიდებელ სახელმწიფოებში თავისი სამხედრო ბაზები შეინარჩუნოს, მაგრამ ამ

ცდასაც მომავალი არა აქვს. რუსეთმა მოხერხებულად კი გაითამაშა აფხაზეთში სეპარატისტული მოძრაობის კარტი, რუსეთის საქართველოში გააჩნია სამხედრო ბაზები, დააკანონა თავისი სამხედრო ბაზების ყოფნა სომხეთის მიწაზე და მხარის უჭერს სომხეთს აზერბაიჯანთან ომში, ყაზახეთის ტერიტორიაზე ბაზების შექმნის მიზნით ეწევა ყაზახეთის პოლიტიკურ და ფინანსურ ზეწოლას, მიმართავს მთელ რიგ სხვა ზრიგებსაც. ასე მაგალითად, ტაჯიკეთში სამოქალაქო ომის წაქეზებით მოახერხა ტაჯიკეთის ტერიტორიაზე ყოფილი საბჭოთა არმიის ჯარების მუდმივად ყოფნის უფლების მოპოვება.

სსრ კავშირის დაშლის შემდეგ რუსეთი თავისი პოლიტიკური კურსიდან ელოდება იმას, რომ მისი პოსტიმპერიული სისტემა გაცალკევებულ და სუსტ სახელმწიფოებს ძალას გამოაცლის, სუვერენულობის არის დაუკარგავს, ჩააყენებს მათ დსთ-სთან ინტეგრირებულ მდგომარეობაში და მოსკოვისადმი დამორჩილებულს გახდის. ამ მიზნის მიღწევისათვის რუსეთი ცდილობს ახალ სახელმწიფოებს ხელი ააღებინოს საკუთარი შეიარაღებული ძალების შექმნაზე, მშობლიური ენის აღორძინებაზე, გარეშე სამყაროსთან (გარდა რუსეთისა) მჭიდრო კავშირის განვითარებაზე, არაბეთსა და ხმელთაშუა ზღვის ტერმინალებთან ახალი მილსადენების გაყვანაზე, ცდილობს ყოველივე ამას რუსეთი იმისათვის, რათა დომინირებდეს — გადამწყვეტი ხმა ჰქონდეს ყოფილ სსრ კავშირში მყოფი ქვეყნების საგარეო კავშირების საკითხთა გადაწყვეტაში და შემოსავლების განაწილებაშიც.

პროფესორ ზბიგნევ ბუეზინსკის აზრით, თუკი რუსეთისათვის რეგიონში მაქსიმალურად შესაძლებელი პოლიტიკური და ეკონომიკური გავლენის აღდგენაა უმთავრესი

მიზანი, ხოლო დსთ-ს განმტკიცება ამის მოღწევის ძირითადი ხერხია, მაშინ გეოპოლიტიკური ობიექტების პოლიტიკური დაქვემდებარების პირველი რიგის სუბიექტებს წარმოადგენენ აზერბაიჯანი და ყაზახეთი. იმისათვის, რათა რუსეთის კონტრშეტევა გახდეს წარმატებული, მოსკოვმა არამარტო ყრუდ უნდა დაკეტოს რეგიონში რეგიონის გარეთა სახელმწიფოების შემოღწევის კარი, არამედ, აგრეთვე, უნდა გადალახოს მისი გეოგრაფიული ბარიერებიც. აზერბაიჯანზე გავლენის მოპოვება რუსეთისათვის უნდა გახდეს პრიორიტეტული მიზანი. აზერბაიჯანის დაქვემდებარება ხელს შეუწყობს დასავლეთისაგან, განსაკუთრებით კი თურქეთისაგან შუა აზიის მოწყვეტას. ეს კიდევ უფრო გააძლიერებს უზბეკეთსა და თურქმენეთზე რუსეთის ზემოქმედების ბერკეტებს. ამ თვალსაზრისით ირანთან ისეთ ურთიერთსაწინააღმდეგო საკითხებში თანამშრომლობა, როგორიცაა კონცესიების განაწილება კასპიის ზღვის ფსკერზე ჭაბურღილების ბურღვაზე, იოვალისწინებს აიძულოს ბაქო აყვეს მოსკოვის სურვილებს — აზერბაიჯანის პირობებებამ ხელი შეუწყოს საქართველოსა და სომხეთში რუსეთის დომინირებული პოზიციების განმტკიცებას. რუსეთისათვის მიმზიდველ პირველი რიგის სუბიექტად ზბიგნევ ბუჟინსკი მიიჩნევს ყაზახეთს უმოაზრესად იმის გამო, რომ თავისი ეთნიკური სუსტი ადგილი ყაზახეთს მოსკოვთან ღია კონფრონტაციის გადაშეტების შესაძლებლობას არ აძლევს. მოსკოვს შეუძლია გაშოიყენოს ყაზახეთისათვის ჩინეთის მხრიდან მოსალოდნელი საშიშროება, ჩინეთის სინძიანის პროვინციის მოსახლეობის ჩინელებად ქცევის ალბათობა. ასეთი შესაძლო მომენტების გამოყენებით, რუსეთის მიერ ყაზახეთის თანდათანობით დაქვემდებარებას შესაძლოა შეძლეგ მოყვეს ყარ-

გზსუთისა და ტაჯიკეთის მოსკოვის კონტროლქვეშ მოქცევა. მაგრამ რუსეთის სტრატეგია ეწინააღმდეგება „ევრაზიულ ბალკანეთს“ განლაგებულ თითქმის ყველა სახელმწიფოს მისწრაფებებს. ამ სახელმწიფოების ახალი პოლიტიკური ელიტა ნებაყოფლობით არ იტყვის უარს დამოუკიდებლობით მიღებულ ხელისუფლებაზე და პრივილეგიებზე. ამ ქვეყნებში რუსები თანდათან ტოვებენ დაკავებულ პრივილეგიურებულ თანამდებობებს, მათ ადგილებს სწრაფად იკავებენ ახლად წარმოქმნილი ეროვნული ელიტის წარმომადგენლები, ოდესღაც პასიური ადგილობრივი მოსახლეობა (საქართველოსა და სომხეთის გამოკლებით), თანდათანობით ხდება უფრო ნაციონალისტური, ისლამური კუთვნილების ბატონ-პატრონი (ე.ი. თანდათანობით სულ უფრო შორდება რუსეთის მისწრაფებებს).

საქართველო და სომხეთი, აგრეთვე, ცენტრალური აზიის სახელმწიფოები სულ უფრო მეტად ასოცირდებიან ევროპასთან. რესურსებით მდიდარი ცენტრალური აზიის სახელმწიფოები, მათთან ერთად აზერბაიჯანიც მიიღტვიან თავიანთ მიწაზე ამერიკის, ევროპის, იაპონიის, კორეის კაპიტალის მოზიდვისაკენ. მათი დახმარებით საკუთარი ეკონომიკის განვითარებისაკენ, დამოუკიდებლობის განმტკიცებისაკენ. ისინი მიესალმებიან ამ მიმართულებით თურქეთისა და ირანის როლის გაზრდასაც. ეს სახელმწიფოები ამაში ხედავენ რუსეთის სიძლიერის გამაწონასწორებელ ფაქტორს.

თურქეთისა და ამერიკის მიერ, შეიძლება ასე ითქვას, წახალისებულმა ძირებგამაგრებულმა აზერბაიჯანმა არამარტო უარი უთხრა რუსეთს აზერბაიჯანში თავისი სამხედრო ბაზების განლაგებაზე, არამედ შავ ზღვაზე

რუსეთ-აზერბაიჯანის ერთიან ნავთობსადენის გაყვანაზე-
დაც გააწვილა. 1995 წელს გაიხსნა ახალი სარკინიგზო
ხაზი, რომელიც ერთმანეთთან აკავშირებს თურქმენეთსა
და ირანს. ამან ევროპას საშუალება მისცა რუსეთის გვერდის
ავლით ევაჭრათ ცენტრალურ აზიასთან. „აბრეშუმის გზის“
აღორძინებაშიც რუსეთი უძლური აღმოჩნდა. ამ გზითაც
ევროპა-აზიის სატრანსპორტო კავშირი ამიერიდან იმი-
ერამდე ხორციელდებოდა იქნება რუსეთის გვერდის ავ-
ლით. რუსეთს უზბეკეთიც გადაუდგა. 1996 წლის აგვის-
ტოში უზბეკეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ერთმნიშ-
ვნელოვნად განაცხადა უზბეკეთის უარყოფითი დამოკ-
იდებულება დსთ-სადმი, საერთოდ დსთ-ს გამოყენებით
რუსეთის მზაკერული პოლიტიკისადმი. ყაზახეთის მიერ
რუსეთის გვერდის ავლით ალტერნატიული მილგაყვანი-
ლობის ძიება და სხვა გარემოებანიც ცხადყოფს ყაზახე-
თის არა რუსეთისადმი, არამედ ევროპისადმი მისწრაფე-
ბას. თურქმენეთის მიერ ნავთობისა და გაზის რუსეთის
გვერდის ავლით დასავლეთის სახელწმიფოებისაკენ ტრანს-
პორტირების ახალი მიმართულებების ძებნა, ცხადია, იმაზე
მეტყველებს, რომ თურქმენეთს არ სურს იყოს რუსეთის
გლობალური ეკონომიკური ზეწოლის ქვეშ.

რუსეთთან დაკავშირებით შესაძლო საშიშროებამ ცენ-
ტრალური აზიის ქვეყნებს რეგიონული თანამშრომლობა
აუცილებელი გახადა. 1993 წელს შექმნილი ცენტრალუ-
რაზიური ეკონომიკური კავშირი დასაწყისში მართალია
უმოქმედო იყო, მაგრამ შემდგომ თანდათანობით გახდა
ქმედითუნარიანი. ამ რეგიონის რეჟიმები თანდათანობით
გადაიხარა რუსეთიდან დასავლეთის ქვეყნებისაკენ. ადრე
ყაზახეთის, უზბეკეთისა და თურქმენეთის პრეზიდენტები
ერთმანეთთან თბილ დამოკიდებულებაში არ იყვნენ. მათი

ურთიერთანტაგონიზმი კრემლის წისქვილზე ასხამდა წყალს. 90-იანი წლების შუა პერიოდში სამივე პრეზიდენტმა შეიგნო ის, რომ მათი ქვეყნების სუვერენიტეტის შესანარჩუნებლად აუცილებელი იყო ურთიერთშორის მჭიდრო თანამშრომლობა, საგარეო პოლიტიკური კურსის კოორდინირება. მნიშვნელოვანი მომენტიცაა დსთ-ს შიგნით უკრაინისა და უზბეკეთის ხელმძღვანელობით არაოფიციალური კოალიციის შექმნა, არა „ინტეგრირებული“, არამედ „კოოპერატიული“ თანამშრომლობა, რომელსაც მოჰყვა უკრაინის, უზბეკეთის, თურქმენეთისა და საქართველოს შეთანხმება აქტიური თანამშრომლობის თაობაზე, აგრეთვე, უკრაინისა და უზბეკეთის განცხადება იმის შესახებ, რომ დსთ-ს უმაღლესი დონის სხდომების, თათბირების მიმდინარეობას თავმჯდომარეობდეს არა რუსეთის პრეზიდენტი, არამედ როტაციის სისტემის შესაბამისად ამ თანამდებობაზე დანიშნული პირები.

უკრაინისა და უზბეკეთის მაგალითმა, როგორც ამას ზბიგნევ ბჟეზინსკი ამბობს, გავლენა მოახდინა იმ ლიდერებზედაც კი, რომლებიც მანამდე უფრო პატივისცემით ეკიდებოდნენ მოსკოვის ცენტრისტულ მისწრაფებებს. კრემლი განსაკუთრებით შეაშფოთა ყაზახეთის პრეზიდენტის ნურსულთან ნაზარბაევისა და საქართველოს პრეზიდენტის ედუარდ შევარდნაძის 1996 წლის სექტემბრის განცხადებამ მათი ქვეყნების დამოუკიდებლობის საფრთხის შემთხვევაში დსთ-ს შემაღვანელობიდან გამოსვლის თაობაზე. კრემლი ასევე შეაშფოთა დსთ-სადმი აზერბაიჯანის უპატივცემულო დამოკიდებულებამ და რუსეთის საწინააღმდეგოდ ისლამურ თავისუფალ სახელმწიფოებთან ეკონომიკური თანამშრომლობის განვითარებამ — ფინანსურ, ეკონომიკურ და სატრანსპორტო კავშირების გაფართოებამ. კრემლი შეაშ-

ფოთა იმანაც, რომ ანალოგიურად მაგრდებოდა და ფართოდებოდა კავშირები თურქეთთან და ირანთან; რომ თურქულენოვანმა ქვეყნებმა სიხარულით აღიქვეს თურქეთის წინადადება ახალ ნაციონალურ ოფიცერთა კორპუსის შექმნისა და სასწავლებლად, დაახლოებით, ათი ათასი სტუდენტის მიღების შესახებ; რომ 1996 წლის ოქტომბერში ტაშკენტში მოეწყო თურქულენოვანი სახელმწიფოების მაღალი დონის წარმომადგენელთა მეოთხე შეხვედრა, რომელიც მიეძღვნა სატრანსპორტო კავშირების, ვაჭრობის, აგრეთვე, განათლებისა და კულტურის განვითარების საკითხებს; რომ ყაზახეთის დედაქალაქში — ტაშკენტში 1996 წლის დეკემბერში თურქეთის პრეზიდენტის სულეიმან დემირელის მონაწილეობით და მხარდაჭერით მოეწყო გრანდიოზული ცერემონიალი ყაზახეთის დამოუკიდებლობის მე-5 წლისთავთან დაკავშირებით.

ცხადია, თურქეთსა და ირანს არ ძალუძთ რუსეთისათვის რეგიონული გავლენის წართმევა, მაგრამ ისიც ცხადია და აშკარაა, რომ ზემოთ აღწერილი ქმედებებით თურქეთი და ირანი ახალ, დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს ყოველმხრივ უჭერენ მხარს ჩრდილოელი მეზობლებისათვის წინააღმდეგობების გაწევაში, რეგიონის გეოპოლიტიკური მომავლის ღიად ყოფნის შენარჩუნებაში.

* * *

რაც შეეხება აშშ-ის ინტერესებს, გეოსტრატეგიული შედეგები ამერიკისათვის ნათელია, ამერიკა ძალზედ შიშისკა იმისათვის, რათა დომინირებდეს ევრაზიის ამ ნაწილში, მაგრამ საკმაოდ ძლიერია და შეუძლია იყოს ჩართული ამ მიმდინარე მოვლენებში ამ რეგიონის სახელმწიფოები ევრაზიის

საქმიანობაში ამერიკის მონაწილეობას თითოეული მათგანის დამოუკიდებლობის შენარჩუნების აუცილებელ პირობად მიიჩნევენ. რაც 'შეეება რუსეთს, მართალია, იგი ძალზე სუსტია, და არ ძალუძს' აღიდგინოს თავისი იმპერიული დომინირება რეგიონზე და გამოიწვიოს სხვა მოქმედი პირები, მაგრამ იგი ძალზე ახლოსაა განლაგებული ამ რეგიონთან და ეს არ შეიძლება უგულებელყოფულ იქნას. თურქეთი და არაბი საჰაერო ძლიერნი არიან და მათ ძალუძთ რეგიონში გავლენა ადამაღლონ, მაგრამ მათ სუსტ მხარეებს შეუძლია ხელი შეუშალოს რეგიონს ერთდროულად ჩრდილოეთიდან საფრთხეში და შიდა რეგიონულ კონფლიქტებში თავის გარემოებაში. ჩინეთი ძალზე ძლიერია და შეუძლებელია მისი არ ემინოდეს რუსეთსა და ცენტრალური აზიის სახელმწიფოებს, მაგრამ მისი რეგიონში თვითარსებობა და ეკონომიკური დინამიზმი ხელს უწყობს ცენტრალური აზიის მისწრაფებას — გასვლას უფრო ფართო მსოფლიო არენაზე.

ამერიკის პარველხარისხოვანი ინტერესი მდგომარეობს იმაში, რომ მან უსრუნველყოს ისეთი სიტუაცია, რომლის დროსაც არცერთი სახელმწიფო არ აკონტროლებდეს იქნება მოცემულ გეოპოლიტიკურ სივრცეს და მსოფლიო საზოგადოებრიობას ექნება უშუალოდ მასთან შეუხლუდავი საფინანსო-ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა. გეოპოლიტიკური პლურალიზმი იქცევა მდგრად რეალობად მხოლოდ მაშინ, როცა ხმელთაშუა ზღვისა და არაბეთის ზღვის, აგრეთვე, ხმელეთის გავლით ნავთობსადენებისა და სატრანსპორტო გზების ქსელი რეგიონს უშუალოდ შეაერთებს მსოფლიო ეკონომიკური მოღვაწეობის მსხვილ ცენტრებთან. აქედან გამომდინარე, მონოპოლიზაციის მიღწევისაკენ რუსეთის ლტოლვა, როგორც რეგიონში სტაბილიზაციისათვის მავნე, მოგერიებას საჭიროებს. ამასთან

ერთად, ისიცაა მხედველობაში მისაღები, რომ რუსეთის გამოორიცხვა რეგიონიდან არც სასურველია და არც განხორციელებადი ისევე, როგორც ამ რეგიონის ახალ სახელმწიფოებისა და რუსეთს შორის წინააღმდეგობების გაბუქვა. რეგიონის განვითარებაში რუსეთის აქტიური ეკონომიკური მონაწილეობა ამ ზონაში სტაბილურობისათვის არა როგორც მეზობლისა, არამედ როგორც პარტნიორისა, უთუოდ დიდმნიშვნელოვანია.

ამერიკის ძლიერ გეოპოლიტიკურ მხარდაჭერას იმსახურებენ აზერბაიჯანი, უზბეკეთი და უკრაინა. ეს ქვეყნები გეოპოლიტიკური ცენტრებია. უკრაინა წამყვანი სახელმწიფოა იმდენად, რამდენადაც იგი შეხებადია რუსეთის მომავალ ევოლუციასთან. ამავე დროს, ყაზახეთი, თავისი მასშტაბების, ეკონომიკური პოტენციალისა და გეოგრაფიულად მნიშვნელოვანი ადგილმდებარეობის გათვალისწინებით, იმსახურებს გონივრულ საერთაშორისო მხარდაჭერას და ხანგრძლივ ეკონომიკურ დახმარებას. ამ რეგიონში ამერიკა საერთო ინტერესებს იყოფს არამარტო დასავლეთის მიმართულების მქონე თურქეთთან, არამედ ირანთან და ჩინეთთანაც. ამერიკა—ირანის ურთიერთობის თანდათანობით გაუმჯობესება ხელს შეუწყობს მოცემულ რაიონში გლობალური შეღწევის გაფართოებას, აზერბაიჯანის საფრთხის შემცირებას. რეგიონში ჩინეთის მხარდი ეკონომიკური ფუნქციონირება და მისი პოლიტიკური მონაწილეობა რეგიონულ დამოუკიდებლობაში შეესაბამება ამერიკის ინტერესებს. ავღანეთში პაკისტანის ძალისხმევასადმი ჩინეთის მხარდაჭერა ასევე პოზიტიური ფაქტორია იმდენად, რამდენადაც პაკისტან-ავღანეთის მჭიდრო ურთიერთობა თურქმენეთში საერთაშორისო შეღწევის პირობებს შექმნის და ეს უთუოდ გაამაგრებს თვით

თურქმენეთს, აგრეთვე, უზბეკეთსაც.

თურქეთის ევოლუცია და ორიენტაცია უთუოდ გარკვეულ როლს შეასრულებენ კავკასიის სახელმწიფოების მომავალში. თუ თურქეთი მდგრად გაივლის თავის გზას ევროპაშდუ და ევროპა არ მიუხსრავს მას კარს, მაშინ კავკასიის სახელმწიფოებიც იქნებიან ჩართულნი ევროპის ორბიტაში. მაგრამ თუ თურქეთის ევრობინაცია საგარეო და საშინაო მიზეზებით შეეერხდება, საქართველო და სომხეთიც ისულებული გახდებიან შეეგუონ რუსეთის ინტერესებს. ირანის დასავლეთის მიმართულებით პოზიციებზე შემობრუნება უთუოდ უზრუნველყოფს რეგიონში სტაბილიზაციას და მის კონსოლიდაციას. ამის გამო, ამერიკისათვის, სტრატეგიული თვალსაზრისით, სასურველი იქნება ირანის შემობრუნებას რომ ხელი შეუწყოს, მაგრამ მანამ, სანამ ეს არ მოხდება, ირანი, ალბათ, ნეგატიურ როლს შეასრულებს აზერბაიჯანის პერსპექტივასთან მიმართებაში.

როგორც პროფესორი ზბიგნევ ბჟეზინსკი აცხადებს, საბოლოო ჯამში, ცენტრალური აზიის მომავალი ფორმირებულ იქნება გარემოებათა უფრო რთული კომპლექსით. მასში შემავალი სახელმწიფოების ბედის განმსაზღვრელი იქნება რუსეთის, თურქეთის, ირანის და ჩინეთის ინტერესების აბნეულ-დახლართული ურთიერთქმედება. ამერიკის შეერთებული შტატების ყოვლისმომცველი გეოსტრატეგიის არსებითი ამოცანა კი, ალბათ, იქნება რეგიონული წონასწორობის მიღწევა და განმტკიცება.

7. ევრაზიაში ახალი ტიპის მსოფლიო უესახელმწიფოთა ბატონობისაგან დაცვისა და უსაზღვროების ტრანსეპრაზიული სისტე- მის ასაქმტები

პოლიტოლოგებს მიაჩნიათ, რომ უკვე დადგა დრო ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ევრაზიასთან დაკავშირებით გამოიძუშაოს და გამოიყენოს გეოსტრატეგიის ყოველმომცველი, გრძელვადიანი კომპლექსური პროგრამა. ამისი აუცილებლობა, მათი აზრით, გამომდინარეობს იქიდან, რომ, ჯერ ერთი, ამერიკა ამჟამად ერთადერთი სუპერსახელმწიფოა, ხოლო ევრაზია მსოფლიოს ცენტრალური არენა; მეორე, ევრაზიის კონტინენტზე ძალების შეცვლაა საჭირო და ამას მსოფლიოს მეთაურობისათვის, აგრეთვე, მეთაურის (ე.ი. ამერიკის) ისტორიული მემკვიდრეობისათვის დღესაც აქვს და შემდგომში, მით უფრო ექნება, გადამწყვეტი მნიშვნელობა. მათ მიაჩნიათ, აგრეთვე, რომ ამერიკის მსოფლიო პირველობა მასშტაბურია და ხასიათით უნიკალურია ამერიკის ჰეგემონია ეს ახალი ტიპის ჰეგემონიაა, რომელიც დამახასიათებელია ამერიკის დემოკრატიული სისტემისათვის. იგი პლურალისტურია, გამჭვირვალეა, მოქნილია. სიძლიერის მიხედვით ამერიკა იქამდეა ამაღლებული, რომ ამჟამად იგი გამოდის ევრაზიისათვის არბიტრის როლში და ევრაზიაში ამერიკის დაუჭოთხავად და ამერიკის საწინააღმდეგოდ არც ერთი პრობლემა არ წყდება.

მსოფლიოში ამერიკის წამყვანი, სტაბილური, ხანგრძლივი როლისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ ევრაზიულ საჭადრაკო დაფაზე როგორი სახით მართავს ამერიკა მთავარ გეოსტრატეგიულ ფიგურებს, როგორ ახდენს მათ განლაგებას და როგორ ხელმძღვანელობს ევრაზიის

საკვანძო გეოსტრატეგიულ ცენტრებს. ევროპაში ძირითად მომქედ პირებად დარჩებიან თუ არა საფრანგეთი და გერმანია და ამერიკის მთავარი ამოცანა იქნება თუ არა ევრაზიის დასავლეთ განაპირა მხარეში დემოკრატიული პლაცდარმის გამაგრება და გაფართოება? ევრაზიის შორეულ აღმოსავლეთში ყველაზე უფრო საგარაუდოა ჩინეთმა შეასრულოს ცენტრალური როლი და იქ ამერიკას არ ექნება პოლიტიკური დასაყრდენი პუნქტი მანამდე, ვიდრე არ იქნება მიღწეული ამერიკასა და ჩინეთს შორის გეოსტრატეგიული კონსენსუსი. გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, გაფართოებად ევროპასა და რეგიონულ დონეზე გავლენის შემქნ ჩინეთს შორის ევრაზიის ცენტრში გარკვეული სივრცე დარჩება „შავ ხვრელად“ მანამდე, ვიდრე რუსეთში პოსტიმპერიული თვითგამოკვლევის საკითხის თაობაზე არ დამთავრდება შინაგანი ბრძოლა, ვიდრე რუსეთიდან სამხრეთით განლაგებული რეგიონი — „ევრაზიული ბალკანეთი“ ჰქმნის ეთნიკური კონფლიქტისა და დიდმპყრობელური მეტოქეობის ქვაბად გადაქცევის საფრთხეს.

ამ ვითარებიდან გამომდინარე, პოლიტოლოგებს მიაჩნიათ, რომ გარკვეული პერიოდის, კერძოდ, 30 წლის განმავლობაში საეჭვოა ვინაშემ შეძლოს შეეცდილოს მსოფლიოს პირველი სახელმწიფოს სტატუსში ამერიკის შეერთებულ შტატებს. არც ერთი სახელმწიფო — ნაცია, ალბათ, ვერ შეძლებს გაუტოლდეს ამერიკის სამხედრო და ეკონომიკურ, ტექნიკურ და კულტურულ ძალას — ამოთხ მთავარ ასპექტში მსოფლიო მასშტაბით ამერიკის გადამწყვეტ პოლიტიკურ გავლენას. თუ, სადღაც შორეულ პერსპექტივაში, ამერიკულ ლიდერობას აღმოუჩნდება ალტერნატივა, ეს გამოიწვევს საერთაშორისო მნიშვნელობის ანარქიას. ამიტომ, როგორც ეს ამერიკის ყო-

ფილმა პრეზიდენტმა კლინტონმა თქვა — ამერიკა, არის მსოფლიოსათვის „აუცილებელი სახელმწიფო“.

პოლიტოლოგები ყურადღებას ამახვილებენ იმაზედაც, რომ შესაძლოა შეიქმნას მსოფლიოში ანარქიის გავრცელების რეალური შესაძლებლობანიც, კერძოდ, სიდატაკით გამოწვეული მიგრაცია და რადიკალური ურბანიზაცია, აგრეთვე, ეთნიკური და რელიგიური მტრობით გამოწვეული დემოგრაფიული აფეთქება, მძაფრი გამანადგურებელი იარაღის გავრცელებით ვითარების არამართვადობა, საბოლოო ჯამში, მსოფლიო არეულობა, ე.ი. შესაძლოა შეიქმნას გეოპოლიტიკური დაძაბულობა არა მარტო თანამედროვე ევრაზიაში, არამედ, საერთოდ, მსოფლიოში, მამასადაძმე, მსოფლიო სტაბილურობა შესაძლოა დიდი საშიშროების წინაშე აღმოჩნდეს. ეს კი გამოიწვევს ადამიანთა არსებობის პირობების სულ უფრო მეტად გაუარესებას, მსოფლიოს ღარიბ ქვეყნებში დემოგრაფიულ აფეთქებას, არაფრის მქონე ადამიანთა რაოდენობის სწრაფ ზრდას, მილიონობით ადამიანთა უმუშევრობას, იმედგაცრუებულ ახალგაზრდობასა და ქვეყნების მმართველ ორგანოებს შორის ძნელად შესაფასები უფსკრულის კიდევ უფრო გაღრმავებას. ყოველივე ამას შეუძლია ამერიკის მსოფლიო ხელმძღვანელობის მემკვიდრეობითობას სერიოზული დარტყმა მიაყენოს. ახალი კომპლექსური საერთაშორისო წესრიგი, რომელიც ამერიკულ ჰეგემონიის მიერაა შექმნილი და რომლის ჩარჩოებში არ არსებობს ომის საშიშროება, შესაძლოა გავცელდეს სამყაროს იმ ნაწილებზედაც, სადაც ამერიკის სიძლიერე დემოკრატიული სოციალურ-პოლიტიკური სისტემების მეოხებით დიდდება.

პოლიტოლოგები გარაუდობენ იმასაც, რომ ევროპაში ინტეგრაციისადმი და გაფართოებისადმი მისწრაფება

შესაძლოა თანდათანობით შესუსტდეს და კვლავ აღორძინდნენ ტრადიციული ხასიათის ევროპული ნაციონალისტები, რომ კეთილმოწყობილ ქვეყნებშიც კი მსხვილმასშტაბიანი უმუშევრობა შენარჩუნებულ იქნას და ამით წარმოიქმნას საზღვარგარეთის ქვეყნებისადმი სიძულვილი და ამან ფრანგულ და გერმანულ პოლიტიკაში გამოიწვიოს პოლიტიკური ექსტრემიზმი და შოვინიზმი შიდასაქვეყნო ორიენტაციის მიმართულებით, ე.ი. შეიქმნას რევოლუციის წინამდებარე სიტუაცია.

უფრო მეტ გაურკვევლობას წინასწარმეტყველებენ პოლიტოლოგები რუსეთთან დაკავშირებით, რუსეთისა, სადაც პოზიტიური განვითარების პერსპექტივები ძალზედ ბუნდოვანია. ამიტომ შესაძლოა ამერიკამ შექმნას ისეთი გეოპოლიტიკური გარემო, რომელიც ხელს შეუწყობდა ევროპის გაფართოებულ ჩარჩოებში რუსეთის თანამშრომლობის ასიმილაციას და რუსეთის სუვერენული მქობლების საკუთარ ძალებისადმი დაყრდნობის მიღწევას. მიუხედავად იმისა, რომ ეთნიკური თვალსაზრისით ყაზახეთი ორ ნაწილადაა გახლეჩილი მისი და, აგრეთვე, უკრაინის სიცოცხლისუნარიანობაც კვლავ დარჩება საეჭვოდ, განსაკუთრებით მაშინ, თუკი ამერიკის ყურადღება გადართული იქნება სხვა ისეთ პრობლემებზე, როგორიცაა ევროპის ახალი საშინაო კრიზისი, თურქეთსა და ევროპას შორის ზრდადი განხეთქილება, ან კიდევ ამერიკა-ირანს შორის მტრული დამოკიდებულების ზრდა.

ყურადღებას ამახვილებენ რა ჩინეთთან ამერიკის ურთიერთობის მოწესრიგების საკითხებზე, პოლიტოლოგები გარაუდობენ, რომ ტაივანთან დაკავშირებულ მომავალ კრიზისთან ან კიდევ ჩინეთის შინაგან პოლიტიკურ განვითარებასთან დაკავშირებით შესაძლოა ეს ურთიერთობა

საბოლოოდ მოწესრიგების გარეშე დარჩეს და ამან მიგვიყვანოს მტრული რეჟიმის დამყარებამდე, ან ამერიკა-ჩინეთის ურთიერთობის გაუქმებამდე. ასეთ ვითარებაში ჩინეთი შეიძლება იქცეს მსოფლიოს მასშტაბით უდიდეს დემასტაბილირებელ ძალად, ამერიკა-იაპონიის ურთიერთობაში უჩარმაზარი დაძაბულობის შემტანად, თვით იაპონიაში დამანგრეველი გეოპოლიტიკური დეზორიენტაციის გამოქვეყნად. ასეთ პირობებში სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში სტაბილურობა აღმოჩნდება საფრთხის წინაშე და სამხრეთ აზიის სტაბილურობაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ქვეყნის — ინდოეთის პოზიციაზე ეს არასასურველ გავლენას მოახდენს. ალბათ, ინტერესმოკლებული არ იქნება აქვე თუ ვიტყვით იმას, რომ აუცილებელი პოლიტიკის გატარების საწყის პუნქტად პოლიტოლოგები მიიჩნევენ მსოფლიოს გეოპოლიტიკური მდგომარეობის განმსაზღვრელ სამ უპრეცედენტო პირობის აღიარებას. ესენია:

— პირველად ისტორიაში ერთადერთი სახელმწიფოა ამერიკა ნამდვილი მსოფლიო სახელმწიფო;

— ეს სახელმწიფო — ამერიკა, რომელიც აღემატება ყველა სხვა სახელმწიფოებს მსოფლიო მასშტაბით, არის არაეგრაზიული სახელმწიფო;

— მსოფლიოს ცენტრალური არენა — ევრაზია იმყოფება არაეგრობული სახელმწიფოს გავლენის ქვეშ.

მაგრამ აღნიშნულ პირობებთან ერთად, პოლიტოლოგთა აზრით, ყოვლისმომცველი და კოორდინირებული გეოსტრატეგია ევრაზიასთან დამოკიდებულებაში უნდა ეყრდნობოდეს ამერიკის ეფექტური საზღვრების მიჩნევასა და დროთა განმავლობაში ამ გავლენის ჩარჩოების შევიწროვებას. ევრაზიის ზოგიერთი სახელმწიფოს მასშტაბები და პოტენციური შესაძლებლობანი, გარკვეულწილად, ზღუდავენ

ამერიკის გავლენის სიღრმეს, აგრეთვე, მოვლენების მსვლელობისათვის კონტროლის ხარისხს. ეს გარემოება მოითხოვს ევრაზიულ უზარმაზარ საქადრავო დაფაზე ამერიკის რესურსების გამოყენების თაობაზე გეოსტრატეგიულ ინტუიციასა და წინასწარ გულდასმით მოფიქრებას. რამდენადაც ამერიკის უპრეცედენტო გავლენას თანდათანობით შემცირების ტენდენცია ექნება, აქედანვე პრიორიტეტი უნდა მიეცეს პროცესებისადმი რეგიონული სახელმწიფოების მიერ ისეთი კონტროლის გაძლიერებას, რომელიც საფრთხეს არ შეუქმნის მსოფლიოს სათავეში ამერიკის დგომას.

პროფესორი ზბიგნევ ბუჟინსკი განმარტავს: მსგავსად მოქადრაკეებისა, მსოფლიო პრობლემებით დაკავებული ამერიკელი სტრატეგებიც რამდენიმე სვლის გაკეთებამდე (ე.ი. წინასწარ) უნდა ფიქრობდნენ მოწინააღმდეგეთა საპასუხო შესაძლო სვლებზე. ხანგრძლივ დროზე გათვლილი სტრატეგია ორიენტირებული უნდა იყოს მოკლევადიან (5 წლამდე, ან დაახლოებით, 5 წლის), საშუალოვადიან (20 წლამდე, ან, დაახლოებით, 20 წლის) და გრძელვადიან (20 წელზე ზემოთ) პერსპექტივებზე. და ეს სტადიები განხილულ უნდა იქნას არა ერთმანეთისაგან იზოლირებულად, არამედ როგორც ერთიანი სისტემის ნაწილი. წინასწარი დასახული მიზნის მიხედვით ერთი სტადია ბუნებრივად უნდა გადავიდეს მეორეზე, ხოლო მეორე — მესამეზე. ამერიკა დაინტერესებულია არც თუ ისე შორეულ, მოკლევადიან პერსპექტივაში, ევრაზიის რუკაზე განიტკიცოს და შეინარჩუნოს არსებული გეოპოლიტიკური მდგომარეობა. მტრული კოალიციის თავიდან ასაცილებლად ამერიკამ უნდა წაახალისოს ამერიკის წამყვანი როლის საწინააღმდეგოდ განწყობილი ქვეყნები. გრძელვადიან პერსპექტივაში კი ყოველივე ზემოთქმულმა თანდათანობით უნდა მიგვიყ-

ვანოს პოლიტიკურ პასუხისმგებლობასთან შეთავსებად მსოფლიო ცენტრის შექმნამდე.

პოლიტიკის სპეციალისტები მოვლენათა და ვითარებათა გაანალიზების შედეგად, რწმენით ამბობენ, რომ არც ერთი სახელმწიფო ან სახელმწიფოთა ჯგუფი არ ფლობს იმდენ პოტენციალს, რომ შეეძლოს ამერიკის შეერთებული შტატების გაძევება ევრაზიიდან, ან, თუნდაც, მნიშვნელოვანწილად შეამციროს ამერიკის მსოფლიო არბიტრის როლი. მით უფრო ამიტომ ტრანსკონტინენტალური გეოპოლიტიკური პლურალიზმის განმტკიცების საკითხი განხილულ უნდა იქნას არა როგორც თვითმიზანი, არამედ როგორც ევრაზიის ძირითად რეგიონებში ნამდვილი სტრატეგიული პარტნიორობის დასადგენი საშუალოვადიანი მიზნის მიღწევის თვალთახედვით. პირველი სტადია ლოგიკურად და მოფიქრებულად უნდა გადავიდეს მეორეში, ე.ი. ისეთ სტადიაში, რომლის დროსაც ამერიკული ჰეგემონიის კეთილნაყოფიერი გავლენა შეაკავებს სხვების გამოწვევას, არა იმიტომ, რომ გამოწვევა იქნება წამგებიანი ან მომგებიანი, არამედ იმის გამო, რომ არ შეექმნას ევრაზიაში საფრთხე მათი პოტენციური რეგიონული პრეტენდენტობის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან ინტერესებს. საშუალოვადიანი მიზანი წარმოადგენს ნამდვილი პარტნიორული ურთიერთობების ხელშეწყობას. სათავეში მდგომის მდგომარეობა უნდა ეკავოს და პოლიტიკური თვალსაზრისით უფრო მეტად გაერთიანებულ ევროპასა და ჩინეთს, რომელთა რეგიონული დონე აქვმატება სხვა ქვეყნებს, კერძოდ, რუსეთს, ინდოეთს.

აღნიშნულ და სხვა გარემოებებზე დაყრდნობით შეიძლება ვიფარაუდოთ ის, რომ ევროპისა და ნატო-ს გაფართოება ხელს შეუწყობს ამერიკის შეერთებული შტატების

პოლიტიკის როგორც მოკლევადიანი, ასევე გრძელვადიანი მიზნების რეალიზაციას; უფრო მსხვილი ევროპა გააფართოებს ამერიკული გავლენის საზღვრებს და გაზრდის ევროპულ საბჭოებში სახელმწიფოების რიცხვს; ევრაზიაში ევროპული კავშირის წარმატებანი შეამცირებს ასწლოვან ნაციონალისტურ ანტაგონიზმს, რომელიც მთელი მსოფლიოსათვის იყო ყოველთვის დამანგრეველი; ნატო-სა და ევროპის კავშირის გაფართოებამ შესაძლოა გამოიწვიოს ევროპის იმ მნიშვნელოვანი გრძნობის შესუსტებაც, რომელიც მოპოვებულ იქნა როგორც ამერიკისათვის, ასევე ევროპისათვის ცივი ომის წარმატებით დამთავრების შედეგად; ახალი ევროპა სულ უფრო მეტად იქნის სრულყოფისაკენ მიმართულ ფორმას და თუ იგი (ახალი ევროპა) დარჩება გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით „ევროატლანტიკური“ სივრცის ნაწილად, მაშინ ნატო-ს გაფართოება განდება აუცილებელი; ნატო-ს გაფართოების განუხორციელებლობამ შესაძლოა დაანგრძლოს ევროპის გაფართოების კონცეფცია, შეაფერხოს ცენტრალური ევროპის ქვეყნების დემოკრატიზება და ამან ცენტრალურ ევროპაში ააღორძინოს რუსეთის გეოპოლიტიკური მცდელობანი.

რუსეთის პოლიტიკურმა ელიტამ იცის, რომ ევროპას უნდა ამერიკის პოლიტიკური და სამხედრო ძალების ყოფნა ევროპაში. ამიტომ ფარული მოქმედება არაა საჭირო, თვით ამერიკისათვისაც მნიშვნელოვანია თავისი მსოფლიო პრიორიტეტის ღიად თქმა, გამჭვირვალობა. თუ აუცილებელი იქნება არჩევანი გაკეთდეს მსხვილ ევროატლანტიკურ სისტემასა და რუსეთთან ურთიერთობას შორის, მაშინ, ამერიკის ინტერესის გათვალისწინებით, ამ ორს შორის უფრო მაღლა უნდა იდგეს მაინც ევროატლანტიკური სისტემა და არა რუსეთი. ამასთან დაკავშირებით,

ძალზედ მნიშვნელოვნადაა მიჩნეული ცენტრალური ევროპის შესვლა ნატო-ში და რეგიონისათვის რუსეთის მიერ უსაფრთხოების გარანტიის მიცემა. ნატო-ს ჯარებისა და ბირთვული იარაღის აღიანისის ახალი წევრების გაწვდომამ შესაძლოა რუსეთის კანონიერი ღელვა ადგილობრივ, მაგრამ ამას უნდა შეესაბამებოდეს რუსეთის მხრიდან უსაფრთხოების სრულყოფილი გარანტია კალანინგრადის რაიონში და ნატო-სა და ევროკავშირის მომავალი წევრ-ქვეყნების საზღვრების სიახლოვეს მსხვილი სამხედრო ფორმირებების დემილიტარიზაცია. ნატო-ევროკავშირის ხელშეკრულებაში რუსეთის ჩართვას, როგორც რუსეთის იმპერიის დანგრევის შემდეგ რუსეთის მიერ ევროპის არსე-ვანს, მიესაღებება ყველა ევროპელი.

როლი, რომელსაც გრძელვადიანი თვალსაზრისით ითამაშებს რუსეთი ევრაზიაში, დიდადაა დამოკიდებული საკუთარ თვითგამოკვლევასთან, თუნდაც უახლოეს ათწლეულშიც კი, რუსეთის ისტორიულ არსევანთან. ფაქ-ტია, რომ ევროპა და ჩინეთი აფართოებენ თავიანთი რეგიონული გავლენის სფეროებს. რუსეთმა, ალბათ, დაუხ-ანებლად უნდა გააკეთოს დასკვნა იმ ფაქტიდან, რომ ევროპაც და ჩინეთიც მასზე უფრო ძლევამოსილია ეკონომიკური თვალსაზრისით, რომ არსებობს საშიშროება ჩინეთის მიერ რუსეთისათვის საზოგადოების მოდერნიზე-ბაში გასწრებისა. ამ სიტუაციაში რუსეთის პოლიტიკურმა ხელმძღვანელობამ უნდა გაიგოს ის, რომ ახლა რუსეთი-სათვის პირველხარისხოვანი ამოცანა საკუთარი საზოგა-დოების მოდერნიზაციაა და არა მსოფლიო სახელმწიფოს ყოფილი სტატუსის დაბრუნებისათვის უაზრო მცდელობა.

თუ ამერიკა წარმატებით განავითარებს რუსეთთან დამოკიდებულებას, ე.ი. თუ ამერიკა გააძლიერებს პოსტ-

საბჭოთა სიფრცვეში გეოპოლიტიკური პლურალიზმის ტენდენციას, მაშინ რუსეთი, ალბათ, იმპერიასთან დაბრუნებას ევროპასთან დაბრუნებას ამჯობინებს, თუ ეს ასე მოხდება, ევროპაზე ორიენტირებულმა რუსეთმა ნამდვილად საშიშ, რუსული იმპერიული პოლიტიკის აღორძინებაზე საერთოდ და სამუდამოდ ხელი უნდა აიღოს.

როგორც ცნობილია, ევრასიული სტრატეგიის განუყოფელი ნაწილია ახალი დამოუკიდებელი ქვეყნებისადმი პოლიტიკური და ეკონომიკური დახმარება. აქედან გამომდინარე, სუვერენული უკრაინის განმტკიცება, უკრაინისა, რომელიც ამჟამად თავის თავს თვლის ცენტრალური ევროპის სახელმწიფოდ, ამ რეგიონთან ამყარებს მტკიცე თანამშრომლობას. იგი მტკიცე კავშირს ანვითარებს ისეთ სტრატეგიულად მნიშვნელოვან ქვეყნებთან, როგორიცაა აზერბაიჯანი, უზბეკეთი, საქართველო. ფართომასშტაბიანი საერთაშორისო დაბანდებები არა მარტო ხელს შეუწყობენ ახალი სახელმწიფოების დამოუკიდებლობის განმტკიცებას, არამედ, საბოლოო ანგარიშით, პოსტიმპერიული დემოკრატიული რუსეთის სასარგებლოდაც იმოქმედებენ. ენერგეტიკული და მინერალური რესურსების გამოყენების დაწყება რეგიონს მიყვანს აღორძინებამდე, რეგიონში შექმნის დიდ სტაბილურობას, განამტკიცებს უსაფრთხოებას, ამავე დროს, შეამცირებს ბალკანური კონფლიქტების მსგავს შემთხვევებს. საგარეო დაფინანსების ანგარიშზე დაქირებული რეგიონული განვითარების უბერატესობანი გაგრცელდებოდა, აგრეთვე, რუსეთის საზღვრისპირა არასაკმაოდ განვითარებულ რაიონებშიც. უფრო მეტიც, როგორც კი რეგიონების ახალი მმართველი ელიტები გაიკებენ, რომ რუსეთი თანხმდება ამ რეგიონების მსოფლიო ეკონომიკაში ჩართვაზე, ისინი არ მოერიდებიან რუსეთთან მჭიდრო ეკონომიკური კავშირების დამყარებას. და, ყოვე-

ლივე ეს, რუსეთისათვის მომგებიანი იქნება.

კავკასიის სამხრეთში და შორეულ აღმოსავლეთში განლაგებული ქვეყნების სტაბილურობისა და დამოუკიდებლობის განმტკიცების უსრუნველსაყოფად ამერიკამ უნდა გამოიჩინოს სიფრთხილე იმისათვის, რათა არ მოხდეს მისგან თურქეთის განდგომა. მან უნდა შეისწავლოს და დაადგინოს ამერიკა-ირანის ურთიერთობის გაუმჯობესების შესაძლებლობანიც; ამერიკამ მხარი უნდა დაუჭიროს თურქეთის სწრაფვას ბაქო-ჯეიჰანი-სუფსის ნავთობსადენების მშენებლობაში. ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა უფრო აქტიურად უნდა იზრუნოს ამერიკა-ირანის, ასევე ამერიკა-ინდოეთის პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების გაუმჯობესებაზე.

გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, ინდოეთი ერთმანეთთან აკავშირებს ჩინეთისა და პაკისტანის კოალიციას. რუსეთი კი ისე დასუსტდა, წარსულის მსგავსად ინდოეთს ვერ შესთავაზებს პოლიტიკურ დახმარებას. რეგიონული სტაბილურობის, განსაკუთრებით კი, ცენტრალური აზიის ბედის თაობაზე, დისკუსიებში ინდოეთის მუდმივი მონაწილეობა დროულია, ამასთან, ამერიკისა და ინდოეთის სამხედრო თანამშრომლობაზე ორმხრივი კავშირის განვითარებაც აუცილებელია.

მაგრამ უმთავრესი მაინც ამერიკასა და ჩინეთს შორის სტრატეგიული საკითხების მოგვარებაა. ამერიკისა და ჩინეთის ურთიერთობაში პროგრესის მიღწევა ხანგრძლივი და სერიოზული დიალოგების გარეშე შეუძლებელია. ჩინეთის ამერიკასთან შერიგებისათვის იაპონიის ფაქტორის ანგარიშგაუწევლობაც შეუძლებელია, ე.ი. ამისათვის სამხრევი ძალისხმევაა საჭირო. ამერიკას, ასევე ჩინეთს, მსოფლიო პეგემონობა უნდა. ამიტომ მათ შორის დიალოგს სტრატე-

გიული ხასიათი ექნება და თანაც, ეს დიალოგი უაღრესად სერიოზული და ხანგრძლივიც უნდა იყოს. სხვა საკითხებთან ერთად, მათ მიერ გასწილული უნდა იქნას ტაივანის, აგრეთვე, ადამიანის უფლებების საკითხებიც. ჩინეთის შიდა ლიბერალიზაციის საკითხი — ეს არ არის მარტო ჩინეთის საშინაო საქმე. იგი ეს-ეს არის რომ დაადგა დემოკრატიზაციის გზას და მას შეუძლია პერსპექტივაში მშვიდობიანი გზით მიიზიდოს ტაივანი. ჩინეთის მიერ ტაივანის ძალადობით შეპოვრების ცდა ამერიკა-ჩინეთის ურთიერთობას საფრთხეს შეუქმნის და, ბუნებრივია, ეს მათ შორის დიალოგს ჩაშლის. ეს ნეგატიურად იმოქმედებს ჩინეთის მიერ საზღვარგარეთული კაპიტალის მიზიდვაზე, ჩინეთის რეგიონულ უპირატესობაში — გლობალური სტატუსისადმი მისწრაფებაზე.

უკეთებენ რა ანაღლის ზემოაღნიშნულ ფაქტებს, აგრეთვე, ამერიკა-ჩინეთის ურთიერთობის მოწესრიგებაში იაპონიის, კორეის, ვიეტნამის ფაქტორებს, პოლიტოლოგები აღნიშნავენ, რომ იაპონიასთან მჭიდრო პოლიტიკური ურთიერთობების საშუალებით ამერიკას შეეძლება უფრო გულდაჯერებულად დაუჭიროს მხარი ჩინეთის მისწრაფებებს და ამით თავიდან აიცილოს ჩინეთის თვითნებური საწინააღმდეგო გამოვლინებები. მხოლოდ აღნიშნულის საფუძველზე შეიძლება უაღრესად რთული სამშხრივი კომპრომისის მიღწევა, კერძოდ, ამერიკის სიძლიერის მსოფლიო დონეზე აღიარება, რეგიონში ჩინეთის უპირატესობის ცნობა და იაპონიის საერთაშორისო დონეზე ლიდერობა.

დანართი

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა მდებარეობს დასავლეთ ევროპაში, ჩრდილოეთით აკრავს ჩრდილოეთის და ბალტიის ზღვები, დანიის სამეფო, აღმოსავლეთით — პოლონეთი და ჩეხეთი, სამხრეთით — ავსტრია, შვეიცარია და საფრანგეთი, დასავლეთით — ლუქსემბურგი, ბელგია და ნიდერლანდები.

ფართობი — 357 ათასი კვ.კმ.

მოსახლეობა — 82,1 მლნ.

დედაქალაქი — ბერლინი (3,47 მლნ.).

სახელმწიფო ენა — გერმანული.

ფულის ერთეული — გერმანული მარკა.

გერმანიის მოსახლეობის დიდი ნაწილი პროტესტანტი (ლუთერანი) ან კათოლიკეა.

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა ადმინისტრაციულად დაყოფილია 16 ფედერაციულ მიწად (ბადენ-ვიურტენბერგი, ბავარია, ბერლინი, ბრანდენბურგი, ბრემენი, ჰამბურგი, ჰესენი, მეკლენბურგ-ფორპომერნი, ქვემო საქსონია, ჩრდილო რაინ-ვესტფალია, რაინლანდ-პფალცი, საქსონია, საქსონ-ანჰალტი, შლეზვიგ-ჰოლშტაინი, საარლანდი და თიურინგია).

სახელმწიფო მმართველობა

გერმანია ფედერალური სახელმწიფოა, ქვეყნის ძირითადი კანონი აღიარებს სამართლებრივ, საზოგადოებრივ სახელმწიფოსა და საპარლამენტო დემოკრატიას. ქალ-

აუფლების განაწილება და სამართლებრივი სახელმწიფოს მაკონტროლებელი სისტემა გამორიცხავს ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებას.

სახელმწიფოს მეთაურია ფედერალური პრეზიდენტი, რომელიც აირჩევა სპეციალურად მოწვეულ ფედერალურ კრებაზე ხუთი წლის ვადით და კვლავ შეიძლება არჩეულ იქნას მხოლოდ ერთხელ. ფედერალური პრეზიდენტის უუნარობის ან სიკვდილის შემთხვევაში, მის მოვალეობებს ასრულებს ბუნდესრატის თავმჯდომარე.

საკანონმდებლი ხელისუფლება ხორციელდება პარლამენტის მიერ, რომელიც ორი პალატისაგან შედგება: ბუნდესტაგი და ბუნდესრატი. ბუნდესტაგი აირჩევა მოსახლეობის მიერ 4 წლის ვადით. ბუნდესრატი შედგება დეპუტატებისაგან, რომლებიც ინიშნებიან მიწების მთავრობების პირადი შემადგენლობიდან 4 წლის ვადით. ბუნდესრატის თავმჯდომარე აირჩევა ერთსულოვნად, 16 მიწის პრემიერ-მინისტრთა სიიდან, ერთი წლის ვადით. ბუნდესრატის კომპეტენციაში შედის ბუნდესტაგის მიერ მიღებული კანონ-პროექტების მხარდაჭერა, რომლებიც უშუალოდ ეხება კონსტიტუციაში ცვლილებების შეტანასა და ურთიერთობებს ფედერაციასა და მიწებს შორის, ასევე იმ საკითხებს, რომლებიც ფედერალური მიწების ინტერესებს ეხება.

აღმასრულებელი ხელისუფლება ეკუთვნის ფედერალურ მთავრობას, რომლის სათავეშიც დგას ფედერალური კანცლერი. ფედერალურ კანცლერს ირჩევს ბუნდესტაგის უმრავლესობა ფედერალური პრეზიდენტის წინადადებით.

თითოეულ მიწას გააჩნია თავისი კონსტიტუცია, პარლამენტი და მთავრობა.

გერმანია - ევროპა

გერმანიის საგარეო პოლიტიკის უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენს მეზობელ ქვეყნებთან მშვიდობიანი და პარტნიორული ურთიერთობების განვითარება, ტრანს-ატლანტიკური თანამშრომლობის გაღრმავება, ევროკავშირის გაფართოება და გამრავალფეროვნება, ეუთო-ს ფარგლებში საერთოევროპული თანამშრომლობა, განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა დემოკრატიისა და სტაბილურობისადმი ცენტრალურ, აღმოსავლეთ და სამხრეთ ევროპაში, ევროპის ინტეგრაციის ყოვლისმომცველი პროცესის ხელშეწყობა. რასაკვირველია, ამ მიზნების მისაღწევად საჭიროა საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმების აქცეპტირება (მიღება), ადამიანის უფლებათა დაცვა, დიალოგისადმი მუდმივი მზადყოფნა, ნდობის ფაქტორის შექმნა. გერმანიას გააზრებული აქვს, რომ მხოლოდ ინტეგრირებულ ევროპას შეუძლია გაუძლოს და ფეხს აუბას გლობალიზაციის დინამიურ პროცესს. ევროპის დონეზე გადაწყვეტილების მიღებას გერმანიისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, თუნდაც იმიტომ, რომ „რკინის ფარდის“ გაუქმების დღიდან გერმანიისაკენ სწრაფვა კვლავ გაიზარდა, ამასთანავე, იგი სატრანზიტო ქვეყანად გადაიქცა.

გერმანიის ფედერალური მთავრობა საერთაშორისო თანამშრომლობას განიხილავს როგორც მომავლის უსაფრთხოების გლობალური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს. მას სურს საერთაშორისო ურთიერთობების განვითარებაში თავისი წვლილი შეიტანოს. თანამედროვე ეკონომიკური, ტექნოლოგიური, სოციალური და ეკოლოგიური წინააღმდეგობებიდან გამომდინარე, გერმანია ცდი-

ლობს განავითაროს თავისი საგარეო პოლიტიკა როგორც უსაფრთხო მომავლის გარანტი.

გერმანიას სურს გაზარდოს საგარეო პოლიტიკის სფეროში ევროკავშირის მოქმედების შესაძლებლობები. ამ სტერდამის ხელშეკრულება (რომელიც ძალაში შევიდა 1999 წლის 1 ივლისს) შეიცავს ახალ ინსტრუმენტებს, რომელიც გაზრდის ევროკავშირის შესაძლებლობებს, რათა იმოქმედოს საგარეო პოლიტიკის საკითხებზე. გათვალისწინებულია ახალი საერთო სტრატეგიის ინსტრუმენტის წარმოდგენა.

როგორც გერმანელები მიიჩნევენ, მათი სახელმწიფო წყობილება საკმაოდ ხელსაყრელია იმისათვის, რომ ევროკავშირმა ეს მოდელი გადაიღოს. ისინი ცვალებადი წარმატებით სთავაზობდნენ ეკონომიკური, სავალუტო და პოლიტიკური კავშირის ისეთ ორგანიზაციას, რომელიც მათ საკუთარ გამოცდილებაზეა დაფუძნებული.

ევროპის კავშირის წევრი-პარტნიორები (ესპანეთი, პორტუგალია, იტალია, ირლანდია, საბერძნეთი) იმედოვნებენ, რომ გერმანია მათ ნებას დართავს ბერლინის ფინანსური რესურსებით ისარგებლონ. ეს შეიძლება განხორციელდეს საერთო ბიუჯეტის უზრუნველყოფით, ან ევროკავშირის წევრი-ქვეყნების კონფერენციის მხარდაჭერითა და ცენტრალური ევროპის ახალი დემოკრატიული სახელმწიფოების განვითარებისთვის ფინანსური დახმარების გამოყოფით.

რაც შეეხება ცენტრალური ევროპის ქვეყნებს, გერმანია ეცდება არ დაუშვას ბიპოლარულობის ნებისმიერი გამოვლინება ევროპულ პოლიტიკაში. ეს პოლიტიკა ცენტრალური ევროპის სახელმწიფოებსა და მის ახალ მეზობლებში აღმოსავლეთით დამოუკიდებლობის და დემო-

კრავტიული გარდაქმნების მხარდასაჭერად არის მიმართული. გერმანიამ დიდი წვლილი შეიტანა ევროკავშირის აღმოსავლეთით გაფართოების საქმეში, რაც ცენტრალური ევროპის ქვეყნებისათვის ძალიან მნიშვნელოვანია.

გერმანიის ფედერალური მთავრობის საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთ ახალ მიმართულებას წარმოადგენს განვითარებადი ქვეყნებისათვის დახმარების გაზრდა. 1999 წლის ივნისში, გერმანიის კანცლერის შრიოდერის ინიციატივით ქ. კიოლნში გაიმართა „დიდი შვიდეულის“ ქვეყნების მეთაურთა სამიტი, სადაც განიხილებოდა ე.წ. „კიოლნის საგალო ინიციატივა“. გერმანიის ფედერალური მთავრობის აზრით, დასავლეთის დახმარებამ ამ ქვეყნებისადმი, შესაბამისი ღონისძიებების გატარებით, ხელი უნდა შეუწყოს მათი საგარეო დავალიანების სწრაფად და მიზანმიმართულად მოგვარებას. საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციები მიესალმნენ ამ ინიციატივას, რადგანაც სწორედ მათ უნდა მოახდინონ ზემოაღნიშნულის პრაქტიკული რეალიზაცია.

გერმანიის ინტერესების დიპლომატიის მრავალმხრივი გაფართოება დაკავშირებულია ნატო-ს გაფართოებასთან. ალიანსის აღმოსავლეთით ექსპანსია ზრდის გერმანიის უსაფრთხოების დონეს. მისი აღმოსავლეთი საზღვარი აბალი მოკავშირით - პოლონეთით არის დაცული. ამ თვალსაზრისით, ალიანსის აღმოსავლეთით გაფართოება გერმანიის ერთ-ერთ სასიცოცხლო ინტერესს წარმოადგენს. გერმანია ამ ფაქტს ნატო-ს ორმხრივ გაფართოებად აღიქვამს: ერთი მხრივ, ალიანსი კარს უდებს ახალ დემოკრატიულ სახელმწიფოებს და, იმაგდროულად, თავისი ფუნქციებისა და ამოცანების წრესაც აფართოებს.

ევროპის ინტეგრაცია, რუსეთის განვითარება და ტრანსატლანტიკური ურთიერთობები გერმანიის უსაფრთხოების

სასიცოცხლო ინტერესებად მოიაზრება. ნატო-ს გაფართოება ევროკავშირის გაფართოებასთანაა დაკავშირებული. ისინი საერთო სტრუქტურულ საფუძველს ქმნიან იმ სტრატეგიისათვის, რომელიც დასავლურ ინსტიტუტებს აღმოსავლეთ ევროპისათვის ხელმისაწვდომს გახდის. ეს ინსტიტუტები კი მომავლის განმსაზღვრელ ფაქტორებს წარმოადგენენ.

გერმანიის ფედერალური მთავრობა საერთაშორისო თანამშრომლობას განიხილავს როგორც გარანტს მომავალი გლობალური პოლიტიკისა. მისი მიზანია წვლილი შეიტანოს საერთაშორისო ურთიერთობებში მიმდინარე მნიშვნელოვან ცვლილებებში. საკუთარი გამოცდილების საფუძველზე, გერმანიას კარგად აქვს გაცნობიერებული, თუ რა დადებითი ზეგავლენა შეიძლება იქონიოს ქვეყნის განვითარებაზე ევროპულ ინსტიტუტებში ინტეგრირებამ. ამ მიზეზით, აღმოსავლეთ ევროპაში გერმანია დასავლეთის კარიბჭედ განიხილება. სწორედ მან ითავა აღმოსავლეთ და ცენტრალურ ევროპაში უსაფრთხოებისა და მშვიდობის განმტკიცების საკითხებისა და კეთილდღეობის განვითარება-გავრცელების პროცესის გაძღოლა. ამის პირველი დადასტურება იყო მისი მონაწილეობა იუგოსლავიის სამშვიდობო პროცესში. ნატო-ს 2000 წლის 10 ივნისს გამოცხადებულ ცეცხლის შეწყვეტასა და კოსოვოს კონფლიქტის მოწესრიგების საქმეში ძალზე დიდი წვლილი შეიტანა გერმანულმა დიპლომატიამ, კერძოდ, ფედერალური კანცლერის შრიოდერისა და საგარეო საქმეთა მინისტრის ფიშერის აქტიურმა მოღვაწეობამ. გერმანია ასევე აქტიურ მონაწილეობას იღებს პოსტ-კონფლიქტური ზონის რეაბილიტაციაში.

თუმცა, გერმანიის შეიარაღებული ძალების უპირვე-

ლესი ამოცანა საკუთარი ქვეყნის დაცვაა, არანაკლებ მნიშვნელოვანია მეზობელ ქვეყნებში კრიზისის თავიდან აცილება. ამისათვის ცენტრალური და ადმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოთა შეიარაღებული ძალების როლი დასავლური მოდელის შესაბამისად გარდაქმნას მოითხოვს. გერმანიამ უნდა გააღრმავოს სამხედრო თანამშრომლობა. მომავალში ეს, ალბათ, ყველაზე მნიშვნელოვანი წვლილი იქნება, რომელსაც ქვეყანა ევროპის უსაფრთხოების სისტემაში შეიტანს.

გერმანია - აშშ

გერმანია ვაშინგტონისათვის ევროპის კონტინენტზე ერთ-ერთი ყველაზე საიმედო და სტაბილური პარტნიორი გახდა. „დიდი შვიდეულის“ ფარგლებში, ნატო-ში, გაერო-ში თუ რუსეთთან მოლაპარაკებისას, ვაშინგტონს ხშირად ბონის მხარდაჭერისა და თანხმობის იმედი აქვს. ორივე მხარე ცდილობს თავისი მოქმედებები ერთმანეთს შეუთანხმოს და გაითვალისწინოს ერთმანეთის აზრი მაშინაც, როცა ამის გამო ისინი თავიანთ პოლიტიკას ვერ შეცვლიან.

მნიშვნელოვანია, რომ ორივე სახელმწიფო ყოველ ღონეს მიმართავს ერთმანეთის მხარდასაჭერად ისეთ რთულ საკითხებშიც კი, როგორიცაა, მაგალითად, კოსოვოს კრიზისი ან კონსულტაციები საერთაშორისო გაჭრობაში. ბონსა და ვაშინგტონში ყველანაირად ცდილობენ თანხმობას მიაღწიონ. გერმანიის ცენტრალური ბანკი და აშშ ინფლაციის საწინააღმდეგო პოლიტიკის გატარებაშიც ერთმანეთს უჭერენ მხარს. ამგვარად, როგორც პოლიტიკურ, ისე ეკონომიკურ ფრონტზე ვაშინგტონსა და ბონში, უმეტეს შემთხვევაში, ერთნაირ პოზიციებზე დგანან.

დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფო

დიდ ბრიტანეთი მდებარეობს ჩრდილო-დასავლეთ ევროპაში, უკავია კუნძული დიდი ბრიტანეთი, კუნძულ ირლანდიის ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილი და სხვა ბრიტანული კუნძულები. დასავლეთით აკრავს ატლანტიკის ოკეანე, აღმოსავლეთით და სამხრეთით - ჩრდილოეთის ზღვა, ინგლისისა (ლა მანში) და დუერის (პა დე კალეს) ვიწრო სრუტეები. სახმელეთო საზღვარი გააჩნია მხოლოდ ირლანდიაზე.

ფართობი — 244,1 ათასი კვ.კმ.

მოსახლეობა — 58,8 მლნ.

დედაქალაქი -- ლონდონი (7,07 მლნ.).

სახელმწიფო ენა — ინგლისური.

ფულის ერთეული — ბრიტანული გირვანქა სტერლინგი.

დიდ ბრიტანეთში უმრავლესობა ადიარებს პროტესტანტულ ეკლესიას.

დიდი ბრიტანეთი შედგება 4 ისტორიულ-გეოგრაფიული ოლქისაგან (ინგლისი, უელსი, შოტლანდია, ჩრდილოეთ ირლანდია).

ადმინისტრაციულად ინგლისი, უელსი და ჩრდილოეთ ირლანდია იყოფა ქალაქ-საგრაფოებად და საგრაფოებად. დამოუკიდებელი ადმინისტრაციული ერთეულებია კუნძული მენი და ნორმანდიის კუნძულები.

სახელმწიფო მმართველობა

დიდ ბრიტანეთში მოქმედებს დაუწერელი კონსტიტუცია, ე.ი. სახელმწიფოს არ გააჩნია ძირითადი კანონი

ერთი მთლიანი დოკუმენტის სახით. მაგრამ ცალკეულ საკითხებზე ხელსუფლების უმაღლესი ორგანო აქვეყნებს კონსტიტუციური მნიშვნელობის აქტებს. დაუწერელი კონსტიტუცია შედგება უამრავი საპარლამენტო კანონისაგან. ბრიტანეთის დაუწერელი კონსტიტუცია არის კანონ-მღებლობითი აქტი და არის საყოველთაოდ აღიარებული.

მონარქია

ბრიტანეთში მონარქია ჩამოყალიბდა IX საუკუნეში. მონარქი სახელმწიფოს მეთაურია და ხალხის ერთიანობის სიმბოლოდ ითვლება. საპარლამენტო არჩევნების შედეგების გათვალისწინებით, იგი ავალებს გამარჯვებული პარტიის ლიდერს ახალი მთავრობის ფორმირებას.

დიდი ბრიტანეთი პარლამენტური მონარქიაა. საკანონმდებლო ხელისუფლება ეკუთვნის მონარქსა და პარლამენტს. პარლამენტი შედგება ლორდთა პალატისა (ზედა პალატა) და თემთა პალატისაგან (ქვედა პალატა). ლორდთა პალატაში შედის 350 საერო და სასულიერო პირი; თემთა პალატა შედგება 651 დეპუტატისაგან, რომელსაც მოსახლეობა 5 წლით ირჩევს.

მონარქი ითვლება, აგრეთვე, შეიარაღებული ძალების მთავარსარდლად, სასამართლო სისტემისა და თანამეგობრობის მეთაურად და სხვა.

აღმასრულებელი ხელისუფლება, ფაქტობრივად, ეკუთვნის მთავრობას — მინისტრთა კაბინეტს, რომელსაც დიდი უფლებამოსილება აქვს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკაში. მინისტრთა კაბინეტი შედგება პრემიერ-მინისტრისა და იმ მინისტრებისაგან, რომლებიც მნიშვნელოვან სახელმწიფო უწყებებს განაგებენ. პრემიერ-მი-

ნისტრის ფორმალურად ნიშნავს მონარქი.

ინგლისში, უელსში, შოტლანდიასა და ჩრდილოეთ ირლანდიაში არსებობს ადგილობრივი მმართველობის ორგანოთა სისტემა. შოტლანდიას გააჩნია საკუთარი კანონმდებლობა და ფართო ადმინისტრაციული ავტონომია. 1997 წლის 11 სექტემბერს გამართული რეფერენდუმის გათვალისწინებით, აღდგენილ იქნა შოტლანდიის პარლამენტი, ასევე აღდგა უელსის პარლამენტი, რომელსაც არ გააჩნია შოტლანდიის მსგავსი ავტონომიური უფლებები.

ჩრდილოეთ ირლანდიას 1920 წლიდან აქვს ერთგვარი ავტონომია. არსებობს ადგილობრივი ორპალატიანი პარლამენტი (თემთა პალატა და სენატი) და მინისტრთა კაბინეტი. ეს ორგანოები მხოლოდ ადგილობრივ საკითხებში არიან უფლებამოსილნი. ფაქტობრივად, ჩრდილოეთ ირლანდიას მართავს დიდი ბრიტანეთის მთავრობა. აღმასრულებელი ხელისუფლება ეკუთვნის დედოფლის მიერ დანიშნულ მინისტრს. 1999 წლის 10 აპრილს დიდი ბრიტანეთის, ირლანდიის რესპუბლიკის და ჩრდილოეთ ირლანდიის მთავრობებს შორის კონფლიქტის მოწესრიგების შესახებ შეთანხმების საფუძველზე დაკომპლექტდა ჩრდილოეთ ირლანდიის მინისტრთა კაბინეტი.

დიდი ბრიტანეთის ყველა ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულში არსებობს არჩევით ორგანოთა საბჭო, რომელსაც მოსახლეობა ირჩევს 3 წლით.

დიდი ბრიტანეთის უმაღლესი სასამართლო ორგანოა მართლმსაჯულების უზენაესი სასამართლო, რომლის შემადგენლობაში შედის მაღალი სასამართლო და სააპელაციო სასამართლო. უმაღლესი სასამართლო ინსტანციაა ლორდთა პალატა. დიდ ბრიტანეთში არ არსებობს ერთიანი სასამართლო სისტემა. განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს სპეციალურ სასამართლოებს.

**დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის
გაერთიანებული სამეფოს საგარეო პოლიტიკის ახალი პოლიტიკა**

დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფო არის ჩრდილოატლანტიკური ალიანსისა და ევროკავშირის წევრი, ასევე გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის უშიშროების საბჭოს მუდმივი წევრი. დიდი ბრიტანეთი განსაკუთრებულ ყურადღებას ანიჭებს ურთიერთობას ამერიკის შეერთებულ შტატებთან და თანამეგობრობის ქვეყნებთან. ნატო-ს უსაფრთხოების პოლიტიკით განსაზღვრული ძლიერი კურსი ინგლისის საგარეო პოლიტიკის ძირითადი შემაჯგნელი ნაწილია.

დიდი ბრიტანეთი წინა პლანზე აყენებს ეკონომიკურ ასპექტებსა და საერთო უსაფრთხოების საგარეო და საშინაო პოლიტიკის საკითხებს, რითაც განსაკუთრებულ როლს თამაშობს ევროკავშირში. ის ასევე მხარს უჭერს ევროკავშირის აღმოსავლეთით გაფართოებას.

დიდი ბრიტანეთის უმნიშვნელოვანესი პარტნიორი ქვეყანაა ამერიკის შეერთებული შტატები. ამ განსაკუთრებულ ურთიერთდამოკიდებულებას კულტურული და ისტორიული ფაქტები გააჩნია. ინგლისურ-ამერიკული თანამშრომლობა ნათლად აისახა კოსოვოს კრიზისის დროს. აღსანიშნავია, ასევე ამერიკის პრეზიდენტის კლინტონის მხარდაჭერა ჩრდილოეთ ირლანდიის სამშვიდობო პროცესისადმი.

ევროპის ქვეყნებიდან დიდი ბრიტანეთის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პარტნიორია გერმანია.

როგორც ბოლო დროს გამართულმა მაღალი დონის შეხვედრებმა ცხადყო, დიდი ბრიტანეთი ცდილობს უფრო ინტენსიური და მრავალფეროვანი გაზადოს რუსეთთან ურთიერთობები. ბრიტანულ-რუსული სამთავრობათაშორისო კომისია განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ორმხრივი

ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებას.

კასპიის ზღვის ნავთობის საერთაშორისო კონსორციუმებში მონაწილეობით დიდი ბრიტანეთი განსაკუთრებულად არის დაინტერესებული კავკასიის რეგიონით.

ასევე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ორმხრივ ურთიერთობებს თანამეგობრობის ქვეყნებთან. დიდ ბრიტანეთს ე.წ. „მესამე მსოფლიოს ქვეყნებში“ მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ინტერესები გააჩნია, რაც ისტორიული მიზეზებით არის განსაზღვრული (ახლო და ცენტრალური აღმოსავლეთის ქვეყნები, სამხრეთ აფრიკა, ინდოეთის სუბკონტინენტი და შორეული აღმოსავლეთი). ჩინეთში და, საერთო ჯამში, აზიაში დიდი ბრიტანეთი ევროპული ქვეყნებიდან ყველაზე დიდი პარდაპირი ინვესტორია. დიდი ბრიტანეთი ასევე მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობს ე.წ. „მესამე მსოფლიოს ქვეყნების პოლიტიკას“, რომელიც, ძირითადად, სიღარიბის დაძლევისა და ვალების ჩამოწერაზეა მიმართული.

საერთაშორისო უსაფრთხოება

აღსანიშნავია, რომ დიდი ბრიტანეთის ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციას და თავდაცვითი პოლიტიკის ძირითად მიმართულებას, მნიშვნელოვანწილად, დასავლეთ-ევროპულ სივრცეში არსებული მდგომარეობა განსაზღვრავს. აქედან გამომდინარე, დიდი ბრიტანეთის საგარეო-პოლიტიკური კურსის უმთავრეს პრიორიტეტს წარმოადგენს ევროპის სივრცეში უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის პროცესის უზრუნველყოფა და შენარჩუნება. ამ თვალსაზრისით, „ციფი ომის“ პერიოდში ჩამოყალიბებული ჩრდილოატლანტიკური ალიანსი, რომლის აქტიური წევრია დიდი ბრიტანეთი, იყო და არის ბრიტანეთის უსაფრთხოე-

ბის ძირითადი გარანტი. ნატო-ს სტრუქტურის მოდერნიზირება და ევკექტუნარიანობის ამაღლება წარმოადგენს დიდი ბრიტანეთისა და სრულად ევრო-ატლანტიკური ასპარეზის ქვეყნების უსაფრთხოების კონცეფციის უმნიშვნელოვანეს ამოცანას. აქედან გამომდინარე, ქვეყნის ხელისუფლება და დიდი ბრიტანეთის თანამეგობრობაში შემაჯავლი ყოველი წევრი-სახელმწიფო უაღრესად დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსთან არსებული თანამშრომლობის გაღრმავებას.

ყოველივე ზემოხსენებულის პარალელურად, აღსანიშნავია, რომ ევროპის კავშირი, რომლის თვალსაზრისით წევრიც არის დიდი ბრიტანეთი, ნატო-სთან ერთად ასრულებს უაღრესად მნიშვნელოვან და პოზიტიურ როლს სრულად ევროპული და გლობალური მასშტაბით სტაბილურობის დამყარებისა და უსაფრთხოების პროცესის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით.

ევროპის კავშირმა, დიდი ბრიტანეთის წარმომადგენლობის აქტიური მხარდაჭერის საფუძველზე, მიიღო გადაწყვეტილება ევროპის უსაფრთხოებისა და თავდაცვითი პოლიტიკის ორგანიზაციის ფორმირების შეასახნებ.

ამდენად, დიდი ბრიტანეთის ხელისუფლება, შეიძლება ითქვას, რომ ასრულებს გადამწყვეტ როლს განიარაღებისა და საერთაშორისო უსაფრთხოების განმტკიცების პროცესში. ხოლო განიარაღებისა და ქიმიური იარაღის გაუფრცვლელობის პრინციპი წარმოადგენს გლობალური საერთაშორისო სტაბილურობისა და უსაფრთხოების კონცეფციის ძირითად შემადგენელ ნაწილს.

თ უ რ ქ ე თ ი

თურქეთის განლაგებულია აზიის (ანატოლია) და ევროპის (აღმ. თრაკია) კონტინენტებზე. ტერიტორიის 97% აზიაში მდებარეობს, 3% ევროპაში.

ფართობი — 814.578 კვ. კმ.

მოსახლეობა — 62,5 მილიონი.

დედაქალაქი — ანკარა (3,2 მლნ.).

სახელმწიფო ენა — თურქული.

ფულის ერთეული — თურქული ლირა.

რელიგია — ისლამი (სუნიტური მიმართულება).

ქვეყანა ადმინისტრაციულად დაყოფილია 80 ილად (ვილაიეთი), ხოლო ყილაიეთი იყოფა ილჩეებად და ბუჯაკებად.

სახელმწიფო მმართველობა

თურქეთი რესპუბლიკაა. მოქმედებს 1982 წლის კონსტიტუცია, შემდგომი წლების ცვლილებებითა და დამატებებით. უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოა თურქეთის დიდი ეროვნული კრება (მეჯლისი), რომელსაც მოსახლეობა ირჩევს 5 წლის ვადით. მეჯლისი შედგება 550 დეპუტატისაგან.

სახელმწიფოს მეთაურია პრეზიდენტი, რომელიც ირჩევა პარლამენტის მიერ, 5წლიანი ვადით. მის ძირითად უფლებამოსილებას წარმოადგენს: პრემიერ-მინისტრის დანიშვნა და მინისტრთა კაბინეტის დამტკიცება, პარლამენტის დათხოვნა და საყოველთაო არჩევნების დანიშვნა, ქვეყანაში საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადება. პრეზიდენტი ნიშნავს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრებს, სახელმწიფო საბჭოს წევრთა 1/4-ს, სახელმწიფო კონტროლის პალატის წევრებს,

უმაღლესი სამხედრო-საკასაციო სასამართლოს წევრებს, რესპუბლიკის პროკურორს და მის მოადგილეს, უმაღლესი განათლების საბჭოს წევრებს და უნივერსიტეტების რექტორებს. პრეზიდენტის ავადმყოფობის, დროებითი არყოფნის ან მისი სიკვდილის შემთხვევაში, სახელმწიფოს მეთაურის მოვალეობას დიდი ეროვნული კრების თავმჯდომარე ასრულებს.

აღმასრულებელ ხელისუფლებას ახორციელებს პრეზიდენტი და მინისტრთა კაბინეტი, რომელსაც ხელმძღვანელობს პრემიერ-მინისტრი. პრემიერი ინიშნება პარლამენტის წევრთაგან და უფლებამოსილებას იღებს პარლამენტის მხრიდან ნდობის ვოტუმის მინიჭების შემდეგ. მინისტრები ინიშნებიან პრემიერ-მინისტრის მიერ და მათ ამტკიცებს პრეზიდენტი.

თურქეთის საგარეო პოლიტიკის ასაქმტავმო

თურქეთს მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური პოზიცია უკავია და ისტორიულად, ეკონომიკურად და კულტურულად დასავლური ორიენტაციის მქონე ქვეყანაა. თურქეთის საგარეო პოლიტიკის ძირითად პრიორიტეტებს — კონტინენტზე მშვიდობის დამკვიდრების საქმეში თავისი წვლილის შეტანა, ევროპაში თავისი სტრატეგიული, პოლიტიკური და ეკონომიკური როლის გაზრდა და ევროპის კავშირში გაწევრიანება წარმოადგენს.

აშშ-სთან ტრადიციული ურთიერთობები თურქეთის საგარეო პოლიტიკის ევროატლანტური კურსის პრინციპულ და მთავარ პრიორიტეტს წარმოადგენს. ადსანიშნავია, რომ თანამედროვე თურქული პოლიტიკური ელიტა (კოსმოპოლიტური ელიტა, მათ შორის სამხედრო ისტებ-

ლიშმენტი) ყოველთვის იზიარებდა გაშინგტონის მთელ როგ პოლიტიკურ შესედულებებს.

თურქეთი - ევროკავშირი

1999 წლის 10 დეკემბერს ჰელსინკში გამართულ ევრობის კავშირის სამიტზე თურქეთს ევრობის კავშირის წევრობის კანდიდატი ქვეყნის სტატუსი მიენიჭა.

ძირითადი მოთხოვნები, რომელსაც ევროკავშირი თურქეთს უყენებს, შემდეგია: საბერძნეთთან ურთიერთობების გაუმჯობესება, კვიპროსის პრობლემის დარეგულირება, ქვეყანაში დემოკრატიული ინსტიტუტების განმტკიცება, ადამიანის უფლებებისა და საერთაშორისო სამართლის პრინციპების დაცვა, თურქეთში მცხოვრები ქურთების პრობლემის პოლიტიკური გზით გადაჭრა, სავალუტო-საფინანსო მდგომარეობის გაჯანსაღება.

ჰელსინკის სამიტის გადაწყვეტილება თურქეთს აიძულებს რაც შეიძლება სწრაფად გაატაროს ეკონომიკური, პოლიტიკური და იურიდიული რეფორმები. რეფორმების ნელი ტემპით განხორციელების შემთხვევაში კი, ეჭვქვეშ დგება თურქეთის ევროკავშირში არათუ 2004 წელს, არამედ 2010 წელს გაწევრიანების საკითხიც.

თურქეთი - საბერძნეთი

თურქეთ-საბერძნეთის ურთიერთობები მრავალი წლის მანძილზე მწვავე ურთიერთპაექრობის ვითარებაში მიმდინარეობდა და მთელს რეგიონში მუდმივი დაძაბულობის

კერას წარმოადგენდა.

თურქეთ-საბერძნეთს შორის მწვავე დავის საგანია ეგეოსის ზღვაში მდებარე 12 მცირე კუნძულის კუთვნილების საკითხი, ქვეყნები ვერ მორიგებულან საპაერო სიფრცის გაყოფის თაობაზეც, საბერძნეთი წლების მანძილზე აფერხებდა თურქეთისადმი ევროკავშირის ფინანსურ დახმარებას, დაპირისპირების უმთავრეს და უმნიშვნელოვანეს მიზეზად კი კვლავ კუნძულ კვიპროსთან დაკავშირებული პრობლემა რჩება.

1999 წელს საბერძნეთსა და თურქეთში მომხდარი მიწისძვრების შემდეგ მათ შორის ურთიერთობათა გარკვეული დათბობა აღინიშნა. თავდაპირველად, აქცენტი კულტურულ გაცვლებსა და ბიზნესზე გაკეთდა. გაუმჯობესდა ურთიერთობები გენერალური შტაბის უფროსებს, სამხედრო ავიაციასა და სასაზღვრო ჯარებს შორის.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ 2000 წლის ნოემბერში ევროკავშირის კომისიის მიერ თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანების შესახებ შედგენილი დოკუმენტის იმ მუხლმა, რომელიც კუნძულ კვიპროსისა და ეგეოსის ზღვაში საბერძნეთთან არსებული სადაო საკითხების გადაჭრას თურქეთს ევროკავშირში გაწევრიანების ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობად უყენებს, ქვეყნის ხელისუფლების მძაფრი რეაქცია გამოიწვია. თურქეთში ჩათვალეს, რომ აღნიშნულ დოკუმენტში კვიპროსის საკითხი ევროკავშირზე საბერძნეთის ზეწოლის შედეგად გაჩნდა.

თურქეთი-რეგიონული თანამშრომლობა

უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში თურქეთი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს რეგიონული თანამშრომლობის გან-

ვითარებას. ეს გამოწვეულია როგორც რეგიონში გაგლე-
ნის გაძლიერების, ისე ეკონომიკური სარგებლის მიღების
მიზნით. თურქეთის საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშ-
ვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს მისი მონაწილეობა ბისეკ-
ის საქმიანობაში, რომელიც შაფი ზღვის აუზის 11 სახ-
ელმწიფოს აერთიანებს, 400 მლნ. მოსახლეობით. თურქეთი
ეკონომიკურ თანამშრომლობას მიიხსნევს რეგიონში ნდობის,
მშვიდობისა და სტაბილურობის განმტკიცების ხელშე-
წყობ ერთ-ერთ უმთავრეს ფაქტორად.

თურქეთი სხვადასხვა ფორმით მრავალ სამშვიდობო
ოპერაციაში მონაწილეობდა როგორც ახლო აღმოსავ-
ლეთში, ასევე ბალკანეთში. თურქეთის ინიციატივით შეიქმნა
ბალკანური სამშვიდობო ძალები, რომელიც ნატო-სა და
ყოფილი ვარშავის პაქტის ქვეყნებს აერთიანებს.

თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში ერთ-ერთი მნიშვნე-
ლოვანია ბალკანეთი. ანკარა ბალკანეთს განიხილავს
როგორც თურქეთისა და ევროპის დამაკავშირებელ ხიდს.
იგი ყურადღებით ადევნებს თვალს იქ მიმდინარე მოვლე-
ნებს და აქტიურად ერთვება მათი მოწესრიგებისაკენ მი-
მართულ ღონისძიებებში. ამჟამად თურქეთს ბალკანეთის
ექვს სახელმწიფოსთან აქვს დადებული თანამშრომლო-
ბისა და მეგობრობის ხელშეკრულებები. ეს ქვეყნებია:
ალბანეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი, მაკედონია, ხორვატია
და ბოსნია-ჰერცეგოვინა.

თურქეთსა და ბულგარეთს შორის კეთილმეზობლური
ურთიერთობების ჩამოყალიბება საკმაოდ მცირე დროში
მოხერხდა. დღეისათვის ორ ქვეყანას შორის უთანხმოება
მხოლოდ შაფი ზღვის შეღვის ტერიტორიულ წყლებთან
დაკავშირებით არსებობს.

თურქეთი ბოსნიის საერთაშორისო სამშვიდობო მისიის

აქტიური მონაწილეა, ამ ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის მომხრეა და ილწვის კრიზისის შედეგების მთლიანად დაძლევისათვის.

თურქეთს ძალიან აღელვებს კოსოვოს პრობლემა როგორც ისტორიულ, ასევე რელიგიურ ასპექტში. თურქეთი აქტიურად ჩაება ნატო-ს მიერ სერბიის წინააღმდეგ განხორციელებულ სამხედრო ოპერაციებში. ნატო-ს საპაერო ძალების შემაღენლობაში თურქეთის სამხედრო მოიერიშე თვითმფრინავებიც მონაწილეობდნენ. ამჟამად თურქეთის სამხედრო შენაერთები მონაწილეობენ კოსოვოს სამშვიდობო მისიაში.

თურქეთი-რუსეთი

თურქეთ-რუსეთის ურთიერთობა ერთდროულად ხასიათდება როგორც თანამშრომლობით, ისე დაპირისპირებით. ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა ორმხრივი ვაჭრობა და რუსეთში თურქული ინვესტიციები. თურქეთი რუსეთს ძირითადად მზა პროდუქციას აწვდის და მის სამშენებლო სექტორში აქტიურად მონაწილეობს. თვითონ კი, მეტწილად, ენერგო-რესურსებს ღებულობს.

აქტიური ეკონომიკური ურთიერთობების მიუხედავად, ორ ქვეყანას შორის რიგი წინააღმდეგობები აღინიშნება. რუსეთი შეშფოთებული იყო თურქეთის როლისა და გავლენის ზრდით კავკასიისა და ცენტრალური აზიის რეგიონებში. ქვეყნებს შორის დაპირისპირების გაღრმავებას ხელი შეუწყო მილსადენების საკითხმა. რუსეთი ეწინააღმდეგება ბაქო-ჯეიჰანის ნავთობსადენს და ცდილობს მილსადენებმა მის ტერიტორიაზე გაიაროს, რაც ფინანსური შემოსავლის გარდა, რეგიონში პეგემონის როლს განუმტკიცებს.

თურქეთი - კავკასია

ოფიციალური ანკარა პირველხარისხოვან მნიშვნელობას ანიჭებს კავკასიის რეგიონის სახელმწიფოებთან სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების გააქტიურებას, რეგიონში ნდობის ატმოსფეროს შექმნას და კონფლიქტების ძალის გამოყენებით მოგვარების კატეგორიული წინააღმდეგია.

დღეისათვის მეზობელ კავკასიურ ქვეყნებთან თურქეთს სხვადასხვაგვარი ურთიერთობები აქვს. თურქები აცხადებენ: „აზერბაიჯანელები ჩვენი ნათესავები არიან, სომხებთან მეზობლობის მეტი არაფერი გვაკავშირებს, ხოლო ქართველები მეზობლებთან ერთად მეგობრებიც არიან“.

თურქეთისა და აზერბაიჯანის დაახლოებას, გარდა ნათესაური კავშირებისა, კასპიის ზღვის ნავთობი და ბაქო-ჯეიჰანის ნავთობსადენი განაპირობებს. ორ ქვეყანას საერთო პოზიცია უკავია სომხეთის წინააღმდეგ. სომხეთის მიერ ყარაბაღისა და მისი მოსაზღვრე აზერბაიჯანული ტერიტორიების დაკავების შემდეგ, თურქეთმა არაერთხელ გამოხატა აზერბაიჯანისადმი მხარდაჭერა, რაც სომხეთთან საზღვრის ჩაკეტვამიც აისახა.

დღეისათვის თურქეთსა და სომხეთს შორის ურთიერთობები მეტად დაძაბულია, რაც, უპირველეს ყოვლისა, ე.წ. სომეხთა გენოციდის 'საკითხითაა განპირობებული. თურქეთი თვლის, რომ აღნიშნული საკითხის გამო ყველაზე მეტად ისევ სომხეთი იზარალებს: დიდი ხნით გადაიდება თურქეთ-სომხეთის ურთიერთობათა ნორმალიზაცია, საზღვრის გახსნა, ეკონომიკური კონტაქტების დამყარება, ანუ ყველაფერი ის, რაშიც, პირველ რიგში, თავად სომხეთია დაინტერესებული.

თურქეთი მეზობელი საქართველოს სუვერენიტეტისა და

პოლიტიკური ერთობის დაცვას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს და შემოფოთებულია უკანასკნელ პერიოდში რუსეთის მიერ კავკასიისა და კერძოდ, საქართველოს მიმართ წარმოებული პოლიტიკით.

თურქეთი - ცენტრალური აზია

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ თურქეთს ცენტრალური აზიის „მომხე თურქულენოვან ხალხებთან“ ახალი ურთიერთობების დაწყების შესაძლებლობა მიეცა. თუმცა, ბოლო წლებში, განსაკუთრებით კი აღნიშნულ რეგიონში რუსეთის ხელახალი გააქტიურების შემდეგ, ამ ქვეყნებთან თურქეთის ეკონომიკური თანამშრომლობა დაღმასვლას განიცდიდა, ხოლო უზბეკეთთან გარკვეული დაპირისპირების ნიშნებიც გამოიკვეთა.

დღეს თურქეთი აღიარებს, რომ ანკარის ხელთ არსებული რესურსები არ აღმოჩნდა საკმარისი ცენტრალურ აზიაში პოზიციების გასამყარებლად. თურქეთის პოლიტიკა აღნიშნული რეგიონის მიმართ მხოლოდ დეკლარაციულ ხასიათს ატარებს და ორმხრივ საკითხთა შეზღუდულ სპექტრზეა კონცენტრირებული.

თურქეთი - ახლო აღმოსავლეთი

თურქეთ-სირიას შორის ურთიერთობების გაუმჯობესება 1998 წლის ოქტომბრიდან, ოჯალანის სირიიდან გაქევების შემდეგ დაიწყო. სირიის პრეზიდენტის ჰაფეზ ალ ასადის გარდაცვალების შემდეგ თურქეთის პრეზიდენტის აჰმეთ ნეჯდეთ სეზერის დამასკოში განხორციელებულმა

ვიზიტმა კი ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობები კიდევ უფრო დაათბო.

თურქეთ-ისრაელს შორის თბილი ურთიერთობები ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში მიმდინარე პროცესების მიმართ თანმხვედრი პოზიციებითაა განპირობებული. ორივე მათგანი ახლო აღმოსავლეთის არასტაბილური და მათ მიმართ არც თუ ისე კეთილმეზობლურად განწყობილი ქვეყნებია გარშემორტყმული. ამიტომ ისრაელ-თურქეთის უკანასკნელი წლების კავშირებში ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთობების პარალელურად დიდი ადგილი უკავია სამხედრო თანამშრომლობის განვითარებას, თუმცა, აცხადებენ, რომ ეს თანამშრომლობა არ არის მიმართული რომელიმე მესამე ქვეყნის წინააღმდეგ.

აღსანიშნავია, რომ ორივე ქვეყანას კარგი ურთიერთობა აქვს აშშ-თან და მხარს უჭერს რეგიონზე მის აქტიურ ზეგავლენას. ისრაელსა და თურქეთს ჰყავს საერთო მტრებიც: ირანი და ისლამური ფუნდამენტალიზმის ტერორი. ანკარაც და იერუსალიმიც მხარს უჭერენ ე.წ. პლურალისტული ახლო აღმოსავლეთის იდეას - არაბული ჰეგემონიის გარეშე. თურქეთისა და ისრაელის პოლიტიკურ ურთიერთობებში არ არსებობს სერიოზული დაძაბულობა, ისეთი, როგორიც ისრაელს აქვს მსოფლიოს უმეტეს მუსლიმურ სახელმწიფოსთან.

ფართოვდება თურქეთის ეკონომიკური ურთიერთობები ერაყთან, მიუხედავად იმისა, რომ ჩრდილოეთ ერაყის საკითხი ორივე მხარისათვის პრობლემად რჩება. ერაყის მომავალი თურქეთისათვის მეტად მნიშვნელოვანია.

თურქეთ-ირანის ურთიერთობები, წინა წლებთან შედარებით, პოზიტიურად ვითარდება. ორ ქვეყანას შორის კარგი ურთიერთობები მნიშვნელოვანია რეგიონული სტა-

ბილურობისა და უსაფრთხოებისათვის.

ირანს დიდი შესაძლებლობები აქვს თურქეთის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საეაქრო პარტნიორი გახდეს. თუმცა, საერთაშორისო პოლიტიკაში არსებული ვითარება და აშშ-ის მიერ ირანის მიმართ დაწესებული სანქციები აურქეთს ყოველწლიურად მილიარდობით დოლარის ზარალს აყენებს. სწორედ აშშ-ის პოლიტიკური ზეწოლის გამო, თურქეთმა შესაძლოა უარი თქვას ირანული გაზის შესყიდვაზე. მდგომარეობას განსაკუთრებით ართულებს ის საკითხი, რომ კონტრაქტის პირობების თანახმად, თურქეთს, ყველა შემთხვევაში, მოუწევს ირანისათვის თუნდაც მიუღებელი გაზის საფასურის ანაზღაურება.

თურქეთი განსაკუთრებულ სიფრთხილეს იჩენს, როდესაც საკითხი რადიკალურ ისლამურ დაჯგუფებებსა და ჩრდილოეთ ერაყს ეხება, რადგან ანკარა თვლის, რომ ამ საქმეში ირანის ხელიც ურევია.

ი ა ჰ ო ნ ი ა

ფართობი — 372,2 ათ. კვ. კმ.

მოსახლეობა — 125,6 მლნ.

დედაქალაქი — ტოკიო.

სახელმწიფო ენა — იაპონური.

ფულადი ერთეული — იენა.

რელიგიები — სინტოიზმი, ბუდიზმი, კონფუციანელობა, კათოლიკური ქრისტიანობა.

ადმინისტრაციული დაყოფა — 47 პრეფექტურა, 1 საგუბერნატორო (პოკაიდო).

სახელმწიფო მმართველობა

იაპონია არის კონსტიტუციური მონარქია. მოქმედებს 1946 წლის 24 აგვისტოს მიღებული კონსტიტუცია, რომელიც ძალაში შევიდა 1947 წლის 3 მაისს.

სახელმწიფოს მეთაური არის იაპონიის იმპერატორი (ამჟამად — იმპერატორი აკიჰიტო, ტახტზე ავიდა 1990 წელს). კონსტიტუციის თანახმად, იმპერატორს არ გააჩნია სუვერენული ძალაუფლება. ყველა ქმედება, რომელიც უკავშირდება სახელმწიფო საქმეებს იმპერატორმა უნდა განახორციელოს მინისტრთა კაბინეტის ნებართვით, შესაბამისად, ამ ქმედებებზე პასუხისმგებელიც მინისტრთა კაბინეტია.

უმაღლესი საკანონმდებლო ხელისუფლება ეკუთვნის ორპალატიან პარლამენტს (წარმომადგენელთა ანუ ქვედა პალატა — 500 დეპუტატი, ირჩევა 4 წლის ვადით და მრჩეველთა ანუ ზედა პალატა — 252 დეპუტატი, ირჩევა 6 წლის ვადით).

აღმასრულებელი ხელისუფლება ეკუთვნის მინისტრთა კაბინეტს, რომლის შემადგენლობაც ირჩევა პარლამენტის წევრებიდან. მინისტრებს ამტკიცებს პრემიერ-მინისტრი.

იაპონიის საგარეო პოლიტიკის ასპექტები

იაპონია - გაერო

იაპონია აქტიურად ცდილობს გაზარდოს თავისი ავტორიტეტი გაერო-ში. 1999 წელს იაპონია არჩეულ იქნა გაერო-ს უშიშროების საბჭოს არამუდმივ წევრად.

1992 წელს გაერო-მ მიიღო ტოკიოს წინადადება ჩვეულებრივი შეიარაღებით ვაჭრობის მსხვილი საერთაშორისო კონტრაქტების რეგისტრაციის თაობაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ 1992 წელს მიღებული გაერო-ს სამშვიდობო ძალებთან თანამშრომლობის შესახებ კანონით, აკრძალულია იაპონიის შეიარაღებული ძალების ქვეყნის საზღვრებს გარეთ გამოყენება, იაპონიის შეიარაღებული ძალების ქვედანაყოფებმა მონაწილეობა მიიღეს იუგოსლავიასა და მახლობელ აღმოსავლეთში მიმდინარე სამშვიდობო ოპერაციებში, 1996 წლის თებერვალში შეცვალეს გოლანის მაღლობებზე განლაგებული კანადური სატრანსპორტო ნაწილები. იაპონელ ჯარისკაცებს დაევაღათ მხოლოდ შეზღუდული სატრანსპორტო ამოცანების შესრულება. იაპონურ მხარეს ჰქონდა უფლება კონფლიქტის ზონიდან ნებისმიერ დროს გამოეყვანა თავისი ნაწილები გაერო-ს ძალების სარდლობასთან შეუთანხმებლად.

იაპონიამ გამოთქვა სურვილი, შეესრულებინა შუამავლის როლი ავღანეთში დაპირისპირებულ მხარეებს

შორის და ისინი სამშვიდობო მოლაპარაკებებისათვის მიიწვია იაპონიაში. ქვეყანაში მშვიდობის დამყარების შემთხვევაში, იაპონიის მთავრობა თანახმაა განაახლოს ფინანსურ-ეკონომიკური დახმარება, რომელიც შეწყვეტა 1979 წელს ავღანეთში საბჭოთა ჯარების შესვლისას (იაპონიის აქტიურობა ამ რეგიონში განპირობებულია ენერგომატარებლების მსოფლიო ბაზრისათვის ცენტრალური აზიიდან ირანის, ავღანეთისა და პაკისტანის გავლით ნავთობის მიწოდების პერსპექტივებით).

იაპონია - აშშ

ქვეყნის საგარეო პოლიტიკის ღერძად კვლავ რჩება იაპონია - აშშ-ს ურთიერთობები. ორმხრივი ურთიერთობების მრავალ საკითხთაგან ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია ოკინავას კუნძულებზე ამერიკის სამხედრო კონტინგენტის განთავსების პრობლემა. მართალია, იაპონიისა და აშშ-ის მთავრობები შეთანხმდნენ ამერიკული სამხედრო ნაწილების ოკინავადან სხვა პრეფექტურაში გადაყვანასა და მოსამსახურეების რიცხვის 20%-ით შემცირებაზე, რათა შეესუსტებინათ ადგილობრივი მოსახლეობის უკმაყოფილება, რომელიც გამოწვეული იყო ამერიკელი სამხედრო მოსამსახურეების მიერ მძიმე დანაშაულის ჩადენითა და ამერიკული სამხედრო გამანადგურებლების მიერ რადიოაქტიული იარაღის გამოყენებით (გამანადგურებლებმა ოკინავას არქიპელაგის ერთ-ერთ დაუსახლებელ კუნძულზე ვარჯიშისას გამოიყენეს ურანის ტყვიები), მაგრამ ეს შეთანხმება არ განხორციელებულა. ამერიკის მთავრობამ განაცხადა, რომ აშშ არ აპირებს არც ბაზების დისლოკაციის შეცვ-

ლას და არც მოსამსახურეების რიცხვის შემცირებას, რაც განპირობებულია კორეის ნახევარკუნსულზე სიტუაციის გამძაფრებით.

იაპონიაში უარი განაცხადა აშშ-ს წინადადებაზე განეთავსებინა თავის ტერიტორიაზე ახალი ანტისარაკეტო სისტემის საცდელი დანადგარები, ჩინეთისა და ჩრდილოეთ კორეის მხრიდან შესაძლო რეაქციის გამო.

კვლავ გრძელდება „სავაჭრო ომი“ აშშ-სა და იაპონიას შორის. იაპონიასთან აშშ-ს ვაჭრობის დეფიციტმა 50 მილიარდ დოლარს მიაღწია; ამერიკული საავტომობილო კომპანიები კვლავ განიცდიან სირთულეებს იაპონიაში თავისი პროდუქციით ვაჭრობაში.

იაპონია - დსთ-ს ქვეყნები

იაპონიის ინტერესების მთავარი სფერო კვლავ რუსეთთან ურთიერთობებია. 1996 წელს სხადასხვა სახის ღონისძიებებით ფართოდ აღინიშნა საბჭოთა კავშირისა და იაპონიას შორის დიპლომატიური ურთიერთობების აღდგენის 40 წლისთავი.

ორ ქვეყანას შორის ჯერჯერობით გადაუჭრელია დავა კურილის 4 კუნძულის თაობაზე. დიდი ხანია მიმდინარეობს მოლაპარაკებები სამხრეთ კურილების წყლებში იაპონური გემებისათვის თევზის რეწვის უფლების მიცემაზე. რუსეთის მხარე თანახმაა, დაუშვას სადაო კუნძულების წყლებში იაპონელი მეთევზეები შესაბამისი გადასახადით, მაგრამ იაპონურ მხარეს მოუღებლად მიაჩნია ზუღის გადახდა იმაში, რაც ეკუთვნის იაპონიას და სთავაზობს რუსეთს აღნიშნული უფლების უფასოდ მიღების სანაცვლოდ

ეკონომიკური დახმარების გაზრდას. იაპონური მხარე არ ითხოვს სადაო კუნძულების დაუყოვნებლივ დაბრუნებას. მისთვის მთავარია რუსეთმა აღიაროს, რომ კუნძულები იაპონიის საკუთრებაა, ხოლო დანარჩენ პროცედურებზე შედგომ შეიძლება მსჯელობა (ე.წ. „გადაღებული სუვერენიტეტი“).

ფართოვდება იაპონია-რუსეთის თანამშრომლობა აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში - იაპონიას სურს რუსეთის ჩართვა კორეის ნახევარკუნძულის სიტუაციის გარშემო მიმდინარე მრავალმხრივ მოლაპარაკებებში.

იაპონიის მთავრობა აქტიურად უჭერს მხარს, რუსეთში მიმდინარე რეფორმებს (მრავალმილიონიანი კრედიტების გამოყოფის სახით) და აფართოებს მასთან თანამშრომლობას, რაშიც ხედავს სამხრეთ კურილების პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთ გზას.

გააქტიურდა იაპონიის თანამშრომლობა აზერბაიჯანთან (იაპონიის სახელმწიფო ნავთობის კორპორაციის დელეგაცია არაერთხელ ესტუმრა აზერბაიჯანს. განიხილება კასპიის ზღვის ნავთობის რესურსების ათვისებაში იაპონური მხარის მონაწილეობა), უკრაინასთან (იაპონია მნიშვნელოვან დახმარებას უწევს უკრაინას ჩერნობილის ავარიის შედეგების ლიკვიდაციაში), ცენტრალური აზიის სახელმწიფოებთან.

1999 წელს უზბეკეთში სარკინიგზო ვაგონების სარემონტო კერძო საწარმოს მშენებლობისათვის იაპონიის მთავრობამ „განვითარების ოფიციალური დახმარების ფონდის“ ხაზით გამოყო იენური კრედიტი (დაახლოებით 56 მლნ. აშშ დოლარი 30 წლით, გადახდის 10-წლიანი გადავადებით, 2,7% -იანი წლიური განაკვეთით).

იაპონური კორპორაცია „სუმიტომო“ გახდა ყაზახეთ-

ში ნავთობგადამამუშავებელი კომბინატის მშენებლობის საერთაშორისო პროექტის ერთ-ერთი მონაწილე. პროექტი შეფასებულია 480 მლნ. დოლარად და მასში მონაწილეობენ აშშ-ს, კანადისა და ბელგიის კომპანიები.

იზრდება რა იაპონიის საქმიანი წრეების დაინტერესება ამ ქვეყნებში მსხვილი კაპიტალდაბანდებებისადმი, იაპონიის მთავრობამ დაიწყო მათთან საქმიანი ოპერაციების სახელმწიფო დაზღვევით უზრუნველყოფა, რაც უდაოდ სერიოზული ნაბიჯია იაპონიასა და აღნიშნულ ქვეყნებს შორის ეკონომიკური თანამშრომლობაში.

0 6 ღ ო ე თ ი

ფართობი — 3 287,6 ათასი კვ.კმ.

მოსახლეობა — დაახ. 1 მლრდ.

დედაქალაქი — დელი (11 მლნ.).

სასელმწიფო ენა — ინგლისური და ჰინდი.

ფულის ერთეული — რუპია = (100 პაისი).

რელიგიები — ბუდიზმი, ქრისტიანობა, ინდუიზმი, ისლამი.

ადმინისტრაციულად ინდოეთი იყოფა 25 შტატად და 7 მოკავშირე ტერიტორიად.

ინდოეთი არის მოუძნეოებელ სახელმწიფოთა მოძრაობის ერთ-ერთი ფუძემდებელი და ლიდერი, აქტიურ მონაწილეობას ეტყულობს სამხრეთ აზიის თანამშრომლობის ასოციაციაში. ცდილობს გახდეს აზია-წყნარი ოკეანის ეკონომიური თანამშრომლობის ორგანიზაციის წევრი.

სახელმწიფო მმართველობა

ინდოეთი - ფედერაციული რესპუბლიკაა, ბრიტანეთის თანამეგობრობის შემადგენლობაში. 200 წლის მანძილზე ინდოეთი დიდი ბრიტანეთის კოლონია იყო. 1947 წლის 15 აგვისტოს ქვეყანაში გამოცხადდა დამოუკიდებლობა. 1950 წლამდე ინდოეთი დიდი ბრიტანეთის დომინიონად ითვლებოდა. 1950 წლის 26 იანვარს ინდოეთი გამოცხადდა სუვერენულ რესპუბლიკად. ქვეყანაში მოქმედებს კონსტიტუცია, რომელიც ძალაში შევიდა 1950 წლის 26 იანვარს.

სახელმწიფოს მეთაურია რესპუბლიკის პრეზიდენტი, რომელსაც 5 წლის ვადით ირჩევს რესპუბლიკის პარლამენტი.

მენტის ორივე პალატის წევრებისაგან შექმდგარი ამომრჩეველთა კოლეგია. პრეზიდენტი უფლებამოსილია დაითხოვოს შტატების საკანონმდებლო ორგანოები, შტატების მთავრობები და შემოიღოს საპრეზიდენტო მმართველობა. პრეზიდენტის არყოფნის ან გარდაცვალების შემთხვევაში, მის ფუნქციებს ასრულებს ვიცე-პრეზიდენტი.

საკანონმდებლო ხელისუფლება ეკუთვნის ორპალატიან პარლამენტს. შტატების საბჭო შედგება 250 წევრისგან, რომელთაგანაც 12-ს ნიშნავს პრეზიდენტი. სახალხო პალატა შედგება 543 წევრისგან. დეპუტატებს სახალხო პალატაში ირჩევენ პირდაპირი საყოველთაო ფარული კენჭისყრით, 5 წლის ვადით.

ადმინისტრაციული ხელისუფლება ეკუთვნის მთავრობას, რომელსაც აყალიბებს სახალხო პალატის არჩევნებში გამარჯვებული პარტიის ლიდერი. მთავრობა ანგარიშვალდებულია სახალხო პალატის წინაშე.

ინდოეთის საგარეო პოლიტიკის ასპექტები

ინდოეთი-გაერო

საგარეო პოლიტიკის ძირითად პრიორიტეტად რჩება ინდოეთის, ბირთვული სტატუსის მქონე სახელმწიფოდ აღიარება და ინდოეთის, როგორც მიუმხრობელ სახელმწიფოთა მოძრაობის ლიდერის, გაერო-ს უშიშროების საბჭოში მუდმივ წევრად გახდომის საკითხები.

ინდოეთი დღემდე არ შეუერთდა 1968 წელს 181 სახელმწიფოს მიერ ხელმოწერილ „ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობის“ (ხელი არ მოაწერეს, აგრეთვე, ისრაელმა და პაკისტანმა) და 1996 წლის სექტემბერში გაერო-ს გენე-

რალური ასამბლეის მიერ წმ სმით მიღებული „ბირთვული იარაღის გამოცდის საყოველთაო აკრძალვის შესახებ“ შეთანხმებებს (კენჭისყრისას ინდოეთმა, ბუტანმა და ლიბიამ მხარი არ დაუჭირეს შეთანხმებას). დელი ამ შეთანხმებებს ინდოეთის მიმართ დისკრიმინაციულად მიიჩნევს. საკუთარ პოზიციას ინდოეთის მთავრობა ხსნის „ქვეყნის ეროვნული ინტერესებით“, კერძოდ, პაკისტანთან დაპირისპირებით და „ბირთვული განიარაღების გლობალური აუცილებლობით“.

რაც შეეხება გაერო-ს რეფორმებს, დელი თავის პოზიციას ასაბუთებს იმით, რომ უშიშროების საბჭო უნდა პასუხობდეს დღევანდელი მსოფლიოს რეალობებს. უშიშროების საბჭოში განვითარებადი სამყაროს წარმომადგენლის არყოფნა უარყოფით გავლენას ახდენს იმ ფუნქციების წარმატებით განხორციელებაზე, რისთვისაც მოწოდებულია გაერო. ინდოელი ოფიციალური პირების განცხადებით, განვითარებად სახელმწიფოთა შორის სწორედ ინდოეთს - 144 წევრიან მიუმხრობელ სახელმწიფოთა მოძრაობის ფუძემდებელსა და ლიდერს, აქვს ყველაზე კანონიერი უფლება წარმოდგენილი იყოს უშიშროების საბჭოში, როგორც მისი მუდმივი წევრი.

ამერიკის პრეზიდენტის კლინტონის ინდოეთში ვიზიტის დროს დელი შეეცადა მოეპოვებინა ვაშინგტონის მხარდაჭერა ამ საკითხში. ვიზიტის შემდეგ, აშშ-ს ელჩმა ინდოეთში განაცხადა, რომ ვაშინგტონი მზად არის სერიოზულად განიხილოს დელის მოთხოვნა მხარდაჭერის შესახებ.

მხარდაჭერის განცხადებები გააკეთეს პარიზმა და ლონდონმა. ინდოეთის მხარდაჭერის შესახებ განაცხადა გერმანიის საგარეო საქმეთა მინისტრმაც. ინდოეთის უპირობო მხარდაჭერის შესახებ ჯერ კიდევ 1999 წლის მაისში გა-

ნაცხადა რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა.

ჩინეთი, რომელიც მიესალმება გაერო-ს მომავალი რეფორმირების ფაქტს, ფრთხილად ეკიდება ინდოეთის მიღების საკითხს უშიშროების საბჭოში. ის ერთადერთი ქვეყანაა უშიშროების საბჭოს წევრთა შორის, რომელსაც არ დაუფიქსირებია თავისი პოზიცია. მოსალოდნელია, რომ ეს მოხდეს ინდოეთის პრეზიდენტის პეკინში ვიზიტის დროს.

ამრიგად, დასავლეთი არ გამოირიცხავს ინდოეთის გაერო-ს უშიშროების საბჭოში მუდმივ წევრად მიღებას. მაგრამ, როგორც ანალიტიკოსები აღნიშნავენ, დასავლეთი ამ საკითხს მჭიდროდ უკავშირებს დელის შეერთებას „ბირთვული იარაღის გაუფრცვლელბობისა“ და „ბირთვული იარაღის გამოცდის საყოველთაო აკრძალვის შესახებ“ შეთანხმებებთან და ეს საკითხი როგორც დასავლეთის, ისე ინდოეთის მხრიდან წარმოადგენს ერთგვარი „ვაჭრობის საგანს“.

ინდოეთი-პაკისტანი

პაკისტანთან დაპირისპირება რჩება ინდოეთის საგარეო პოლიტიკის მთავარ პრობლემად (ამ დაპირისპირებას საფუძვლად უდევს ორი ქვეყნის დავა ქაშმირის გამო. ჯამუ და ქაშმირში, ინდოეთის შტატში, რომელიც ძირითადად მუსლიმებითაა დასახლებული, მუდმივმა დაძაბულობამ კარგა ხანია შეიარაღებული კონფლიქტის ფორმა მიიღო. 1947 წლიდან, როდესაც ინდოეთის სუბკონტინენტი ინდოეთად და პაკისტანად დაიყო, ქაშმირის სტატუსი დავის საგნად რჩება. 1949 წელს გაერო-ს უშიშროების საბჭომ განიხილა ქაშმირის პრობლემა და მოილო რეზოლუცია საყოველთაო პლებისციტის საფუძველზე გან-

საზღვრულიყო ამ პროვინციის მომავალი. მაგრამ იმის გამო, რომ არც ერთმა მხარემ არ შეასრულა წინაპირობა - ქაშმირიდან სამხედრო ძალები არ გაიყვანა - პლებისციტის ჩატარება შეუძლებელი აღმოჩნდა. ამჟამად, ინდოეთი წინააღმდეგია რეფერენდუმის ჩატარებისა, რომელსაც დაჟინებით ითხოვს პაკისტანის მთავრობა. ის თავის პოზიციას ხსნის იმით, რომ ოკუპაციისა და ისლამაბადის პირდაპირი მმართველობის პირობებში პაკისტანის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე, სადაც არ არის დაცული ელემენტარული ადამიანის უფლებები, პლებისციტის ობიექტური ჩატარება შეუძლებელია).

დაპირისპირებამ განსაკუთრებული დრამატულობა მას შემდეგ შეიძინა, რაც ორივე მხარემ განახორციელა ბრთვული იარაღისა და ბალისტიკური რაკეტების გამოცდების სერია.

1999 წლის თებერვალში ორი ქვეყნის პრემიერ-მინისტრის მიერ ლაჰორის დეკლარაციის ხელმოწერის შემდეგ გაჩენილი ოპტიმიზმი, რომ ქაშმირის კონფლიქტის მოგვარების მცდელობა ძირითადად დიპლომატიური მეთოდებით გაგრძელდებოდა, არ გამართლდა. ეს იმავე წლის მაისში ქაშმირში ქ. კარგილის მახლობლად შეიარაღებულმა კონფლიქტმაც დაადასტურა.

ქაშმირის პრობლემის გარშემო ინდოეთ-პაკისტანის დაპირისპირება კიდევ უფრო გაღრმავდა 1999 წლის შემოდგომაზე, პაკისტანში სამხედრო გადატრიალების შემდეგ. 2000 წლის იანვარში სამხედრო ხელისუფლებამ ისლამაბადში დაამტკიცა პროგრამა ქაშმირის საკითხთან დაკავშირებით. პროგრამის ძირითადი დებულებები ითვალისწინებენ ქაშმირელ სეპარატისტთა ყოველმხრივი დახმარების გააქტიურებას და ინდოეთთან დიალოგის უარყ-

ოფას ეკონომიკური, სავაჭრო და კულტურული ურთიერთობების საკითხებზე, სანამ დელი არ იქნება მზად „შედეგებზე ორიენტირებული“ მოლაპარაკებებისთვის.

2000 წლის აპრილში პაკისტანის ლიდერმა განაცხადა, რომ მზად არის დაიწყოს მოლაპარაკებები დელისთან „ნებისმიერ ადგილას და დროს“. ინდოეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის განცხადებით „დელი შეისწავლის მოლაპარაკებების შესახებ მოლაპარაკებების დაწყების შესაძლებლობას“, მაგრამ ამის მთავარი პირობა უნდა გახდეს პაკისტანის მიერ „სასზღვრისპირა ტერორიზმის შეწყვეტა“. ტერორიზმი რჩება უდიდეს პრობლემად ინდოეთისთვის. დელი მის წინააღმდეგ მიმართული ტერორიზმის მხარდაჭერაში ადანაშაულებს ისლამაბადს და აცხადებს, რომს სწორედ პაკისტანში მომზადებული სეპარატისტების მიერ განხორციელებული ტერორისტული აქტები აფერხებენ დიალოგის განახლებას ორ ქვეყანას შორის. თავის მხრივ, ისლამაბადი მიუღებლად მიიჩნევს რაიმე პირობის წამოყენებას მოლაპარაკებების დაწყებისათვის.

აშშ დანტერესებულია ინდოეთსა და პაკისტანს შორის დაძაბულობის ესკალაციის შეჩერებით და ქაშმირთან დაკავშირებით ორი ქვეყნის პოზიციის დაახლოების გზების გაშოვნით. მან მოუწოდა ორივე მხარეს თავი შეიკავონ სამხედრო მოქმედებებისგან, დაიცვან „კონტროლის ზოლი“ (1972 წელს დაფიქსირებული სადემარკაციო ზოლი, რომელიც ყოფს ქაშმირის ინდოეთისა და პაკისტანის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიებს) და განაახლონ დიალოგი ლაჰორის დეკლარაციის პრინციპებზე. ვაშინგტონს მიაჩნია, რომ „მხოლოდ ინდოეთსა და პაკისტანს შეუძლიათ გადაჭრან თავიანთი პრობლემები და არა სხვას“.

ინდოეთი-აშშ

ორი ქვეყნის ურთიერთობებში უმნიშვნელოვანესი მოვლენა გახდა აშშ-ს პრეზიდენტის ბილ კლინტონის ვიზიტი ინდოეთში 2000 წლის 20-25 მარტს. ვიზიტის დროს გამოიკვეთა ინდოეთ-აშშ-ს თანამშრომლობის გაღრმავების ტენდენცია და დაისახა ის ძირითადი მიმართულებები, რაც ორი ქვეყნის მომავალ თანამშრომლობას დაედება საფუძვლად. ხელი მოეწერა შეთანხმებას სპეციალური ფორუმის შექმნის შესახებ მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების სფეროში თანამშრომლობის ხელშეწყობის მიზნით.

დამკვირვებელთა აზრით, ამ ვიზიტით საფუძველი ჩაეყარა ორ ქვეყანას შორის თანამშრომლობის თვისობრივად ახალ ეტაპს, რაც აისახა ვიზიტის დროს ხელმოწერილ ერთობლივ დეკლარაციაში. ამით, როგორც აღნიშნავენ, გაფორმდა ინდოეთ-აშშ-ს უფრო მჭიდრო პარტნიორობის ეტაპი, რაც უკანასკნელი წლების მანძილზე ფაქტიურად შეუძლებელი იყო.

ინდოეთი-რუსეთი

ინდოეთი აქტიურად თანამშრომლობს რუსეთთან როგორც ეკონომიკურ, ასევე სამხედრო-ტექნიკურ სფეროში. რუსეთი ამჟამად განიხილება, როგორც ინდოეთის მთავარი სტრატეგიული პარტნიორი რეგიონში. ორმხრივი ურთიერთობების თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია 2000 წლის ოქტომბერში რუსეთის პრეზიდენტის პუტინის ვიზიტი დელიში, სადაც ხელი მოეწერა რუსეთ-ინდოეთის დიპლომატიის სტრატეგიული პარტნიორობის შესახებ. დიპ-

ლარაცია ჯერ კიდევ 1999 მაისში მომზადდა ინდოეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის ჯასვანტ სინგპის მოსკოვში ვიზიტის დროს.

ინდოეთსა და რუსეთს შორის სტრატეგიული პარტნიორობა მოიცავს ორ ქვეყანას შორის თანამშრომლობას თავდაცვის სფეროში, მჭიდრო კოორდინაციას რეგიონულ და საერთაშორისო საკითხებში, ეკონომიკური და საგაჭრო ურთიერთობების გააქტიურებას.

ინდოეთი-ჩინეთი

ინდოეთის ურთიერთობები ჩინეთთან წლების მანძილზე ტერიტორიული უთანხმოებით აღინიშნებოდა. სადაოდ ითვლება ტიბეტის რეგიონის მიმდებარე ტერიტორიები - სიკიმი და არუნაჩალ-პრადეშის შტატის ნაწილი (ტერიტორიული დავა გახდა სამხედრო შეტაკების საბაბი საზღვარზე 1962 წელს). რამდენადაც საკითხი ძირითადად სადემარკაციო ხაზის დაზუსტებას ეხება, ორივე ქვეყანამ ვალდებულება აიღო პრობლემა მხოლოდ მშვიდობიანი მოლაპარაკების გზით გადაწყვიტოს.

ინდოეთ-ჩინეთის ურთიერთობებში გარკვეულ დაძაბულობას იწვევს ჩინეთის თანამშრომლობა პაკისტანთან სამხედრო სფეროში. კერძოდ, ინდოეთი ბრალს სდებდა ჩინეთს პაკისტანის მიერ ბირთვული პროგრამის განხორციელებისას აქტიურ დახმარებაში. თუმცა, ჩინეთის მხარე ამას კატეგორიულად უარყოფს.

1999 წლის აპრილში ორ ქვეყანას შორის დაიწყო მოლაპარაკებების პროცესი რეგიონული უსაფრთხოებისა და ბირთვული განიარაღების საკითხებზე.

საგულისხმოა, რომ ჩინეთი კატეგორიულად გამორ-

იცხავს რუსეთ-ინდოეთ-ჩინეთის სტრატეგიული ალიანსის ჩამოყალიბების შესაძლებლობას, რომლის იდეაც ჯერ კიდევ 1998 წლის დეკემბერში, წამოაყენა რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ევგენი პრიმაკოვმა, დელიში ვიზიტის დროს. ამ იდეამ კიდევ ერთხელ გაიუღერა ინდოეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის ჯასვანტ სინგჰის მოსკოვში ვიზიტისას.

უკანასკნელ ხანს დელის დიპლომატიური აქტივობა არ შემოიფარგლება მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებთან დაახლოების მცდელობებით. ინდოეთის სამხედრო უწყებამ დაიწყო აქტიური მოლაპარაკებები პოლონეთთან და ვიეტნამთან სამხედრო სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავების მიზნით, კერძოდ, შეიარაღების ერთობლივი წარმოების თვალსაზრისით.

ინფორმაცია

ინდონეზია მდებარეობს სამხრეთ - აღმოსავლეთ აზიაში
ფართობი — 1 919,4 ათ. კვ.კმ.

მოსახლეობა — 200 მლნ.

დედაქალაქი — ჯაკარტა.

სახელმწიფო ენა — ინდონეზიური.

რელიგიური შემადგენლობა: მუსლიმები-87% ; პროტესტანტები-6% ; კათოლიკეები-3% ; ინდუისტები-2% ; ბუდისტები-1% .

სახელმწიფო მმართველობა

XVI საუკუნის ბოლოდან ინდონეზია ნიდერლანდების კოლონია იყო. 1945 წლის 17 აგვისტოს გამოცხადდა დამოუკიდებლობა. ამჟამად ინდონეზია უნიტარული სახელმწიფოა. ქვეყანაში მოქმედებს 1945 წლის 18 აგვისტოს მიღებული კონსტიტუცია.

კონსტიტუციის თანახმად, ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოა სახალხო საკონსულტაციო კონგრესი, რომელიც ამტკიცებს და ცვლის კონსტიტუციას, განსაზღვრავს სახელმწიფო პოლიტიკის მიმართულებას, ირჩევს პრეზიდენტს. კონგრესი (იკრიბება 5 წელში ერთხელ) შედგება სახალხო წარმომადგენელთა საბჭოსაგან (პარლამენტი), რაიონების წარმომადგენლებისაგან და ფუნქციონალური ჯგუფებისაგან (გოლკარი) - სულ 1000 წევრი.

სახელმწიფოს მეთაურია პრეზიდენტი, რომელიც ამასთანავე არის მთავრობის მეთაური და უმაღლესი მთავარსარდალი. პრეზიდენტს ირჩევს სახალხო-საკონსულტა-

ციო კონგრესი 5 წლის ვადით.

საკანონმდებლო ხელისუფლება ეკუთვნის ერთპალატიან პარლამენტს, რომელიც 500 წევრისაგან შედგება. მათგან 425 დეპუტატს ირჩევენ საყოველთაო, პირდაპირი და ფარული კენჭისყრით, ხოლო 75 წევრს ნიშნავს პრეზიდენტი (ეს ადგილები დაჯავშნულია შეიარაღებული ძალების წარმომადგენელთათვის, რადგანაც სამხედროები არჩევნებში არ მონაწილეობენ).

ინდონეზიის საგარეო პოლიტიკის ასპექტები

ინდონეზია ხშირად გამოდის სხვადასხვა საერთაშორისო ფორუმების ინიციატორად და მასპინძლად. აღსანიშნავია ქვეყნის მონაწილეობა და მისი წვლილი კონფლიქტების მშვიდობიანი მოგვარების საქმეში. ქვეყანა სისტემატურად მონაწილეობს გაერო-ს სამშვიდობო ოპერაციებში მსოფლიოს ცხელ წერტილებში. 1990 წელს ინდონეზიამ ითამაშა მნიშვნელოვანი როლი კამბოჯაში კონფლიქტის მშვიდობიან მოგვარებაში. აღსანიშნავია მისი ძალისხმევა ბოსნიაში მშვიდობის დამყარების საქმეში (თავის დროზე, ინდონეზიის ხელისუფლების სათავეში მყოფმა სუპარტომ იკისრა შუამავლის როლი დაპირისპირებულ მხარეთა შორის).

ინდონეზია მხარს უჭერს გაერო-ს სტრუქტურული რეფორმირების საკითხს.

ინდონეზიის მთავარი სავაჭრო პარტნიორები არიან იაპონია და აშშ.

ირანის ისლამური რესპუბლიკა, 1935 წლამდე სპარსეთი, მდებარეობს სამხრეთ-დასავლეთ აზიაში. ირანს ჩრდილოეთით ესაზღვრება სომხეთი, აზერბაიჯანი, კასპიის ზღვა და თურქმენეთი, დასავლეთით — თურქეთი და ერაყი, აღმოსავლეთით — ავღანეთი და პაკისტანი, სამხრეთით — სპარსეთისა და ომანის ყურეები.

ფართობი — 1648 ათ. კვ.კმ.

მოსახლეობა — 64 მლნ.

დედაქალაქი — თეირანი.

სახელმწიფო ენა — სპარსული.

ფულის ერთეული — რიალი.

რელიგია — ისლამი (შიიტური მიმართულება).

ტერიტორიული დაყოფა - 24 პროვინცია (ოსთანი)

სახელმწიფო მმართველობა

ირანის სახელმწიფო მმართველობის ფორმა ისლამის თეოკრატიული რესპუბლიკაა. ქვეყანაში მოქმედებს 1979 წლის კონსტიტუცია, რომელიც განახლებულ იქნა 1989 წელს. პრეზიდენტის უფლებამოსილების გაზრდის ხარჯზე გაუქმდა პრემიერ-მინისტრის თანამდებობა.

აღმასრულებელი ხელისუფლების სათავეშია ქვეყნის სულიერი ლიდერი, რომელიც სასამართლო სისტემას, მასშტაბისა და სახელმწიფოს ძალოვან სტრუქტურებს უწევს კონტროლს. სულიერი ლიდერის კანდიდატურას, რომელიც მთელი სიცოცხლის ვადით ინიშნება, ამტკიცებს ექსპერტთა საბჭო.

ქვეყნის უმაღლეს აღმასრულებელ შტოს ხელმძღვ-

ანელობს ისლამური რესპუბლიკის პრეზიდენტი. იგი თავმჯდომარეობს ქვეყნის უშიშროების საბჭოსაც. პრეზიდენტის კომპეტენციაში შედის მინისტრთა კაბინეტის შერჩევა მეჯლისის თანხმობის საფუძველზე.

საკანონმდებლო ორგანოს წარმომადგენს ერთპალატიანი პარლამენტი — მეჯლისი, რომელიც ირჩევა 4 წლის ვადით და 270 დეპუტატს აერთიანებს.

მეჯლისის გარდა ქვეყანაში კიდევ მოქმედებს რამდენიმე კონსტიტუციური ორგანო, რომელთა მოღვაწეობა დაკავშირებულია როგორც კანონშემოქმედებით პროცესთან, აგრეთვე, მთლიანად ქვეყნის ხელისუფლების ფუნქციონირებასთან. ესენია: „მეთვალყურეთა საბჭო“, მის 12 კაციან შემადგენლობაში ინიშნება ექვსი რელიგიური და ექვსი ისლამური თურქულენოვანი განათლების მქონე პირი. საბჭოს ძირითადი ფუნქციაა მეჯლისის მიერ მიღებული კანონების რევიზია; ყველა დონის საარჩევნო პროცესის მეთვალყურეობა და კანდიდატების არჩევა. ეს ორი ძირითადი ფუნქცია მეტად დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს საბჭოს დღევანდელი ირანის პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

მეჯლისსა და მეთვალყურეთა საბჭოს შორის წამოჭრილი დისპუტებისა და უთანხმოებების გადამწყვეტ მექანიზმად გვევლინება „რეგლამენტაციის დამდგენი საბჭო“. საბჭო განიხილავს წამოჭრილ უთანხმოებებს და რეკომენდაციებს უმზადებს ისლამური რესპუბლიკის ლიდერს, რომელსაც, თავის მხრივ, გადამწყვეტი სიტყვა ეკუთვნის.

ქვეყნის კონსტიტუციის საფუძველზე, წმინდა ქალაქ ყომში ფუნქციონირებს 84 კაციანი „ექსპერტთა საბჭო“. საბჭო უფლებამოსილია აირჩიოს და პოსტიდან გადააყენოს ისლამური რესპუბლიკის ლიდერი. ამავე დროს, იგი არანაირ შეხებაში არ არის ქვეყანაში მიმდინარე მოვლე-

ნებთან. საბჭოს წევრები არიან დიდი გავლენის მქონე სასულიერო პირები.

სასამართლო ხელისუფლება ეკუთვნის ირანის უზენაეს სასამართლოს და სპეციალურ რევოლუციურ სასამართლოს, რომელაც, ძირითადად, რადიკალი კლერიკალებით არის დაკომპლექტებული.

ირანის საგარეო პოლიტიკის ასპექტები

ირანის ისლამური რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკურმა აქტივობამ მნიშვნელოვანი სახეცვლილება განიცადა ბოლო პერიოდში. შეიცვალა მიდგომები როგორც გლობალური, ასევე რეგიონული საგარეო პოლიტიკური პრობლემების მიმართ.

ირანის საგარეო პოლიტიკური კურსი თანამედროვე ეტაპზე შეიძლება დახასიათდეს შემდეგნაირად: რეჟიმის საერთაშორისო ავტორიტეტის ამაღლების მიზნით, გლობალური პრობლემებისადმი მსოფლიოს წამყვანი სახელმწიფოების მსგავსი პროგრესული და ადაპტირებული პოზიციების შემუშავება; თავის სასიცოცხლო ინტერესების სიფრცვეში სხვა სახელმწიფოების დომინირების შეზღუდვა; გლობალურ და რეგიონულ საერთაშორისო ორგანიზაციებში ქვეყნის წარმომადგენლობის ამაღლება; საკუთარი შეიარაღებული ძალების განვითარების, გადართავებისა და მასობრივი განადგურების იარაღის შექმნის გზით, ქვეყნის ავტორიტეტის ამაღლება.

ირანი-აშშ

ირანის საგარეო პოლიტიკის ძირითად ქვაკუთხედად კვლავ რჩება ურთიერთობები ამერიკის შეერთებულ

შტატებთან. ირანის საგარეო პოლიტიკის თითქმის ყველა უბანზე იგრძნობა აშშ-სთან ურთიერთობების გავლენა.

ორი ქვეყნის ლიდერების განცხადებების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ თეირანისა და ვაშინგტონის პოზიციები ნელა, მაგრამ მაინც განიცდის ცვლილებებს. მხარეები ჯერ კიდევ არ არიან მზად სამთავრობო დიალოგისათვის. ამავე დროს, გარკვეული ძვრები შეიმჩნევა სახალხო დიპლომატიის ხაზით. ორმხრივი პრეტენზიების მიუხედავად, ურთიერთობებში გამოიკვეთა სფეროები, სადაც მხარეების პოზიციები დაახლოვებულია. /

პირველ რიგში, აღსანიშნავია ორი ქვეყნის პოზიციათა დამთხვევა ერაყთან მიმართებაში. ბოლო ხანებში თეირანმა აშკარად შეცვალა თავისი დამოკიდებულება ერაყის ნაფთობის კონტრაბანდული ოპერაციების მიმართ, რაც გარკვეულ მოწონებას იმსახურებს ვაშინგტონში.

მეორე და მეტად მნიშვნელოვანი საკითხია რუსეთის მზარდი პრეტენზიების განეიტრალება კავკასიისა და ცენტრალურ აზიაში. ირანი შემოფოთებით ადევნებს თვალს რუსეთის დიპლომატიის აქტივობას აღნიშნულ რეგიონებში. იმის გათვალისწინებით, რომ იგივე აქტივობა მეტად აღელვებს აშშ-საც, შეიძლება დავასკვნათ, რომ აქაც აღვიღოთ აქვს პოზიციათა დაახლოება.

ღ. თეირანისა და ვაშინგტონის ყურადღების ცენტრშია, აგრეთვე, სპარსეთის ყურისა და „ობეკ-ის“ საკითხები. აქ ჯერ კიდევ ნაადრევია პოზიციების დაახლოვებაზე დასკვნების გაკეთება, მაგრამ დარწმუნებით შეიძლება აღინიშნოს, რომ ორმხრივი დათმობების გარეშე რეგიონის უსაფრთხოების სისტემის საბოლოო ჩამოყალიბება თითქმის წარმოუდგენელია.

|მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ ძალაში რჩება ის

წინაპირობები, რომელიც ვაშინგტონმა წაუყენა ირანს, ესენია: საერთაშორისო ტერორიზმისადმი მხარდაჭერის შეწყვეტა; მასობრივი განადგურების იარაღისა და მიტანის საშუალებების შექმნაზე ხელის აღება; ასევე აღმოსავლეთის სამშვიდობო პროცესისათვის ხელის შეშლის შეწყვეტა. /

ირანი-სპარსეთის ყურე

თანამედროვე ეტაპზე ყურეში შექმნილი სიტუაციის ანალიზი ნათლად გვიჩვენებს, რომ აქ განლაგებული ყველა ქვეყანა აღიარებს ირანის ისლამურ რესპუბლიკას, როგორც რეგიონული მნიშვნელობის სახელმწიფოს.

ამ მიმართულებით, ყველაზე მნიშვნელოვანია ირან-საუდის არაბეთის ურთიერთობები, რომელიც პრეზიდენტ ხათამის ადმინისტრაციის მიერ შემუშავებული სტრატეგიის თანახმად, ემყარება ე.წ. „განმუხტვის პოლიტიკას“. მოლაპარაკებების გზით ბევრი წინააღმდეგობის გადალახვა მოხერხდა, უფრო მეტიც, ხელი მოეწერა უსაფრთხოების პაქტს.

ირან-საუდის არაბეთის დაახლოება სრულიად ახალ პოლიტიკურ სცენარს სთავაზობს სპარსეთის ყურეს. მოვლენათა ასეთი განვითარება ძალზე აშფოთებს ყურის პატარა სახელმწიფოებს. არაბთა გაერთიანებულმა საემიროებმა, რომელსაც ტერიტორიული დიხსუტი აქვს ირანთან, უკვე დაიწყო ალტერნატიული პარტნიორობის ძებნა. ამის შედეგად ახალი, მეტად მნიშვნელოვანი სამხედრო-ტექნიკური ხელშეკრულება რუსეთთან.

ქუვეითის სახელმწიფომ უფრო ადრე, ჯერ კიდევ 1997 წელს დაიწყო ურთიერთობების დაბალანსება ირანთან.

1998-99 წელს ორ ქვეყანას შორის გაფორმდა მნიშვნელოვანი კონტრაქტები ეკონომიკური თანამშრომლობის სხვადასხვა სფეროებში. უკანასკნელ ხანს მხარეებს შორის შეიმჩნევა გარკვეული წინააღმდეგობები სპარსეთის ყურეში საზღვაო საზღვრის დელიმიტაციის საკითხებთან დაკავშირებით.

სპარსეთის ყურეში მოვლენათა ასეთი განვითარება გარკვეულ უხერხულობას უქმნის კატარს და ბაჰრეინს. უკანასკნელს სერიოზული პრობლემები ჰქონდა ირანთან. ირანი მხარს უჭერდა ისლამისტურ ექსტრემისტულ მოძრაობებს. მიუხედავად ამისა, ორივე სახელმწიფო მზად არის მოახდინოს ადაპტირება შექმნილ რეალობასთან.

მოვლენათა ასეთი განვითარება დამაფიქრებელია გაშინგტონისათვის. შეერთებულ შტატებს მოუწევს გადახედოს თავის პოზიციას ამ რეგიონში, რამეთუ, ბოლო ათწლეულის განმავლობაში, მისი პოზიცია დაფუძნებული იყო თეირან-რიადის მეტოქეობაზე.

ირანი-რუსეთი

ირანი ყოველთვის ნეგატიურად უყურებს მის საზღვრებს გასწვრივ შექმნილ ნებისმიერ გაერთიანებას, სადაც თვით არ მონაწილეობს. მათ რიცხვში შედის დსთც. უკანასკნელ პერიოდში დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის სივრცეში მოსკოვის მზარდმა პრეტენზიებმა გარკვეული გავლენა იქონია ირანის პოზიციაზე რუსეთის მიმართ.

რუსეთთან საკმაოდ სოლიდური თანამშრომლობის მიუხედავად, ირანი განიხილავს კაფკასიისა და ცენტრალური აზიის რეგიონებს, როგორც ბუფერულ ზონას რუსეთთან. ამ

მხრივ, ნიშანდობლივია ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილის სადგე ხარაზის (საგარეო საქმეთა მინისტრის ახლო ნათესავი) მიერ გამოთქმული აზრი, რომ ირანი პატივს სცემს კავკასიისა და ცენტრალური აზიის სახელმწიფოების საგარეო პოლიტიკურ არჩევანს, როგორი ორიენტაციისაც არ უნდა იყოს ის. ექსპერტების აზრით, ეს განცხადება ნათლად მოუთითებს იმაზე, რომ ირანს ურჩევნია ჰყავდეს პოლიტიკურად თავისუფალი ორიენტაციის მეზობლები, ვიდრე ისინი მოექცნენ რუსეთის პოლიტიკური გავლენის ქვეშ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ავითარებს რა მრავალმხრივი თანამშრომლობის სტრატეგიას (მაგ., არან-სომხეთი-საბერძნეთი, არანი-უკრაინა-თურქმენეთი, არანი-ყაზახეთი-თურქმენეთი), თეირანი ცდილობს შეზღუდოს რუსეთის ჩართვა ასეთ კავშირებში, რათა არ მოაქციოს ისინი მოსკოვის დომინირების ქვეშ.

მიმდინარე ეტაპზე რუსეთისა და ირანის თანამშრომლობა შედგება რამდენიმე სერიოზული მომენტისაგან, კერძოდ, ორივე ქვეყანა ესწრაფვის კასპიის ზღვის აუზის რეგიონში ხელი შეუშალოს უცხო ძალების გაბატონებას. მიუხედავად ასეთი მისწრაფებისა, აქ ორივე მხარე განიცდის ქრონიკულ უნდობლობას ერთმანეთის მიმართ.

რუსეთ-ირანის ურთიერთობების კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მომენტია სამხედრო-ტექნიკური თანამშრომლობა. 90-იანი წლების დასაწყისში ირანმა შეიმუშავა საკუთარი არმიის გადაიარაღების 25 წლიანი პროგრამა, სადაც რუსეთთან თანამშრომლობა ერთ-ერთი პრიორიტეტია. ამ კონტრაქტების საფუძველზე, ირანმა რუსეთისაგან შეიძინა 3 „კილოს“ ტიპის წყალქვეშა ნავი, დაბალი სიშორის რაკეტები, რამდენიმე ათეული საბრძოლო თვითმფრინავი. სრულდება დაკვეთები ტანკებზე სახმელეთო

ძალებისათვის. ამერიკული წყაროების ცნობით, მიმდინარე ეტაპზე ეს თანამშრომლობა გარკვეულ სიძნელეებს განიცდის. ირანს საკმაოდ აღიზიანებს რუსეთის სამხედრო-ტექნიკური თანამშრომლობა არაბთა გაერთიანებულ საემიროებთან და ერაყთან, აგრეთვე, მოსკოვის მცდელობა იემენთან სამხედრო თანამშრომლობის გზით დაბრუნდეს სტრატეგიულად უმნიშვნელოვანეს ადენის ყურეში.

ირანი-თურქეთი

ირანისა და თურქეთის კავკასიურ და ცენტრალურ აზიურ პოლიტიკას ხანგრძლივი ისტორიული ტრადიცია გააჩნია და ორი ქვეყნის სასიცოცხლო ინტერესები უდევს საფუძვლად. ქვეყნებს შორის მეტოქეობამ, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ წარმოქმნილი ვაკუუმის შევსებისათვის, მთელი თავისი სიძლიერით იჩინა თავი და განსაკუთრებით კასპიის ენერგომატარებლების ტრანსპორტირების საკითხთან მიმართებაში გამომჟღავნდა. აშშ-ს სრული მხარდაჭერითა და ხელშეწყობით, თურქეთი ცდილობს როგორც საკუთარი სწრაფად მზარდი სამომხმარებლო ბაზრის უზრუნველყოფას კავკასიისა და ცენტრალური აზიის ენერგომატარებლებით, ასევე თავისი ტერიტორიის გამოყენებას მათი დასაფლეთისაკენ ტრანსპორტირებისათვის (ბაქო-ჯეიჰანი, შაჰ-დენიზი-ერზრუმის ტრანსკასპიური გაზსადენები). ამავე დროს, ირანი კასპიის ზღვისა და სპარსეთის ყურის რეგიონების დამაკავშირებელ ხიდად განილაგვს თავს და კასპიის ნავთობის ტრანსპორტირებისათვის საკუთარ ტერიტორიას ეკონომიკურად ყველაზე რენტაბელურად მიიჩნევს, ხოლო თურქულ ალტერნა-

ტივას გარეშე ძალთა მიერ თავსმოხვეულად და მხოლოდ პოლიტიკურად მოტივირებულად აფასებს.

კავკასიის რეგიონული უსაფრთხოების თვალსაზრისით, როგორც თურქეთი, ასევე ირანი გამოხატავენ საკუთარ მხარდაჭერას ფართო რეგიონული თანამშრომლობის პროექტისადმი. ამ მხრივ, უნდა აღინიშნოს „კავკასიის პაქტის“ ინიციატივა თურქეთის მხრიდან, ხოლო ირანის მხრივ – საქართველოს პრეზიდენტის „მშვიდობიანი კავკასიის ინიციატივის“ მხარდაჭერა.

მიუხედავად ქვეყნებს შორის ერთი შეხედვით მოწეს-რიგებული ორმხრივი ურთიერთობისა, წინა პლანზე რჩება „ქურთების საკითხი“. მიუხედავად იმისა, რომ ირანმა და თურქეთმა ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას, რომელიც საზღვრის გასწვრივ ტერორიზმთან ერთობლივ ბრძოლას ითვალისწინებს, თურქეთი პერიოდულად სდებს ბრალს ირანის ხელისუფლებას როგორც ქურთი ტერორისტების, ისევე საკუთარ ტერიტორიაზე მუსლიმი ფუნდამენტალისტების მხარდაჭერაში. თავის მხრივ, ირანი თურქეთს პოლიტიკური დისიდენტებისათვის თავშესაფრის მიცემაში და თურქეთში ირანელი მოქალაქეების უფლებათა უგულვებელყოფაში ადანაშაულებს.

ურთიერთობათა განვითარების გზაზე, ერთ-ერთ განსაკუთრებულ დაბრკოლებას წარმოადგენს თურქეთის-ირანელის სტრატეგიული ალიანსი, რასაც ირანი საკუთარი უსაფრთხოებისათვის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან გარე საფრთხედ განიხილავს. ირან-სირიის სტრატეგიული კავშირი, რომელიც აღნიშნული ალიანსის გასანეიტრალებლად ყველაზე ეფექტურ საშუალებად განიხილებოდა, უკანასკნელ ხანებში გაურკვეველი პერსპექტივების წინაშე დგება, სამხრეთ ლიბანიდან ისრაელის ჯარების გაყვანისა

და სირიაში ხელისუფლების ცვლის შემდეგ. გარდა აღნიშნული კავშირისა, ჯერჯერობით, ძალაში რჩება ანკარასათვის არასასურველი რეგულარული კოორდინაცია თეირანს, ერევანსა და ათენს შორის.

მიუხედავად საგარეო პოლიტიკის მთელ რიგ საკითხებში პოზიციათა სხვაობისა, ორივე ქვეყანა მონდომებით ანვითარებს ეკონომიკურ თანამშრომლობას. ამ მხრივ, ყველაზე მნიშვნელოვანია ირანული გაზის თურქეთის აღმოსავლეთ რეგიონებისათვის მიწოდების 23 მილიარდ-იანი პროექტი, რომელიც 1996 წელს გაფორმდა.

ირანი-ევროკავშირი

ევროკავშირთან ურთიერთობები ყველაზე მეტად პრიორიტეტულია ირანისათვის რეგიონს გარეთ საერთაშორისო ურთიერთობებში.

თვით ევროკავშირის შიგნით დამოკიდებულება ირანისადმი არაერთგვაროვანია — შვედეთი, ნორვეგია, დანია, ნიდერლანდები და ბელგია ჯერ კიდევ კრიტიკულად აფასებენ ირანის მთავრობის მოქმედებას ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში. საფრანგეთს, იტალიას, განსაკუთრებით კი საბერძნეთს მიაჩნიათ, რომ ამ პრობლემის მიბმა ირანთან სავაჭრო-ეკონომიკური თანამშრომლობის საკითხებთან მეტად საზიანოა ორივე მხარისათვის.

ევროპის ქვეყნებიდან გერმანია ყოველთვის გამოირჩეოდა ირანთან დამოკიდებულებით. მაგრამ, სწორედ იგი აღმოჩნდა ერთადერთი ქვეყანა, რომლის სასამართლო-მაც ოურიდიულად დაადასტურა ირანის უმაღლესი პოლიტიკური ხელმძღვანელობის მხარდაჭერა და თანამშრომ-

ლობა საერთაშორისო ტერორიზმთან. ამან 1997 წელს სერიოზულად გაართულა ირანის ურთიერთობები ევროკავშირთან.

მდგომარეობის განმუხტვისა და ევროკავშირის ელჩების თეირანში დაბრუნების შემდეგ დაიწყო თვისობრივად ახალი ეტაპი. კავშირის წამყვანი ქვეყნების ინიციატივით, ამერიკული სანქციების პოლიტიკის საწინააღმდეგო ევროპის „კრიტიკული დიალოგის“ პოლიტიკა ირანის მიმართ შეიცვალა ტერმინით „კონსტრუქციული დიალოგი“.

დღესდღეობით შეიძლება აღინიშნოს, რომ ირანის ურთიერთობები ევროპასთან აღმავლობის გზაზეა, რამაც შესაძლებელი გახადა მნიშვნელოვანი საინვესტიციო პაკეტის შეთავაზება ევროპის სახელმწიფოების მხრიდან. ირანმა საკუთრივ გერმანიისაგან მიიღო 500 მლნ. ევროს საკრედიტო ხაზი. ამდენივე თანხა გამოუყო მას ევროპის ბანკების კონსორციუმმა, რომელსაც „დოიჩე ბანკი“ უდგას სათავეში. სერიოზული საკრედიტო წყაროებია გახსნილი იტალიური „საჩესა“ და ფრანგული „კოფასის“ ხაზითაც.

მიუხედავად ირანსა და ევროკავშირის შორის დაწყებული „კონსტრუქციული დიალოგისა“, ზხარეები მაინც თავის პოზიციებს ინარჩუნებენ. ევროკავშირი ირანს აცანაშაულებს ადამიანის უფლებათა დარღვევაში. კერძოდ, გაზეთების დახურვის, ჟურნალისტთა, ლიბერალ და პოლიტიკურ აქტივისტთა დაპატიმრების და უკანასკნელ ხანს თეირანსა და სხვა ქალაქებში ორგანიზებულ გაროზგვის ფაქტების გამო. აგრეთვე, ირანის ბირთვული ამბიციებისა და ისრაელის წინააღმდეგ მებრძოლი ისლამისტური ჯგუფების მხარდაჭერაში. თავის მხრივ, ირანის მხარე არადამაკმაყოფილებლად მიიჩნევს ევროკავშირის ძალისხმევას ოკუპირებულ ტერიტორიებზე ისრაელის „დანაშაულებრივი“

ქმედებების აღსაკვეთად. აკრიტიკებს მას ადამიანის უფლებების საკითხისადმი არჩევით მიდგომასა და ორმაგ სტანდარტებში, რაც, მისი აზრით, მხოლოდ პოლიტიკური მოტივებით გამოყენების მიზნით არის ნაკარნახევი. ამასთან ერთად, თერანი მოითხოვს ევროკავშირის ზოგიერთი ქვეყნის ტერიტორიაზე მოქმედი ანტი-ირანული ტერორისტული ორგანიზაციის „მოჯაჰედინე ხალყი“ საქმიანობის აღკვეთას.

ამ კონტექსტში, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ირანთან ვაჭრობისა და თანამშრომლობის შეთანხმების ხელმოწერას ევროკავშირი პირდაპირ უკავშირებს ირანში ადამიანთა უფლებების დაცვის საკითხებს.

ირანი-ცენტრალური აზია

უკანასკნელ პერიოდში შეიმჩნევა გარკვეული დადებითი ძვრები ირანისა და ცენტრალური აზიის სახელმწიფოთა ურთიერთობებში.

რეგიონის სახელმწიფოთაგან ირანის ძირითადი პარტნიორია თურქმენეთი. თავიანთი გეოგრაფიული მდებარეობით ორი ქვეყანა ავსებს ერთმანეთს და ქმნის ცენტრალური აზიისა და ყაზახეთის დამაკავშირებელ ხიდს სპარსეთის ყურესთან. 1996 წელს მეშვიდე-სარახს-თეჯენის რკინიგზის გახსნამ კიდევ უფრო მეტი დატვირთვა შესძინა ამ ფუნქციას. ორმხრივი სავაჭო-ეკონომიკური კავშირების გარდა, თურქმენეთი და ირანი ჩართული არიან მრავალმხრივ რეგიონულ თანამშრომლობაში.

ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხი, რაც მიმდინარე ეტაპზე ორ ქვეყანას შორის წყდება, არის თურქმენეთის ბუნებრივი აირის ექსპორტირება საერთაშორისო ბაზრებზე. უკვე მო-

ქმედებს გაზსადენი, რომლითაც სამხრეთ თურქმენეთიდან გაზი მიეწოდება ირანის ჩრდილოეთ პროვინციებს. ორივე მხარე მხარს უჭერს მილსადენის გაფართოებას სტრატეგიულ შესაძლებლობებამდე. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქმე ჯერჯერობით პოლიტიკური გადაწყვეტილების დონეს არ გასცილება.

უკანასკნელ პერიოდში დაახლოვება შეინიშნება ყაზახეთ-ირანის ურთიერთობებში. 1996-98 წლებში მათი ურთიერთობები ხასიათდებოდა, როგორც რთული და წინააღმდეგობებით აღსავსე. პირველ რიგში, ეს გამოწვეული იყო სავაჭრო-ეკონომიკურ სფეროში არსებული ჩავარდნებით. ყაზახური ნავთობის ირანულზე გაცვლის ამბიცუური პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებდა ყოველწლიურად 2 მლნ. ტონა ნავთობის გაყიდვას, პრაქტიკულად ჩავარდა. დღეისათვის ყაზახეთი კვლავ უჭერს მხარს ამ ოპერაციების განახლებას. ნავთობის გარდა ორ ქვეყანას შორის არსებობს კიდევ ყაზახეთიდან ხორბლის იმპორტის დიდი პროგრამა. მხარეები ცდილობენ ტარიფებთან დაკავშირებული სიძნელეების გადაჭრას.

უზბეკეთთან ურთიერთობები ყველაზე რთული უბანი იყო ირანის ცენტრალურ აზიურ საგარეო პოლიტიკურ აქტოვობაში. 1998 წლამდე ორ ქვეყანას შორის პრაქტიკულად არ არსებობდა სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები და საერთო წლიური მოცულობა არ სცილდებოდა 2 მლნ. დოლარს. ტაშკენტს განსაკუთრებით აღნიშნავდა ისლამური ფაქტორი თეირანის საგარეო პოლიტიკაში. ორი ქვეყნის ურთიერთობებში დათბობის პერიოდი დაიწყო ირანის ბოლო საპრეზიდენტო არჩევნებიდან ერთ წლის თავზე (1998 წლის გვიანი გაზაფხული). სერიოზული ნაბიჯები იქნა გადადებული თეირანში უზბეკეთის

საგარეო საქმეთა მინისტრის ვიზიტის დროსაც. მიმდინარე ეტაპზე ორ ქვეყანას შორის თანამშრომლობა საეკონომიკურ სფეროებში ნელა, მაგრამ სტაბილურად ვითარდება. ირანის ტერიტორია და მისი სატრანსპორტო არტერიები უკვე სერიოზულ როლს თამაშობენ უზბეკური ბაზმის საერთაშორისო ბაზრებამდე გადაზიდვის საქმეში.

ტაჯიკეთი ძალზე მნიშვნელოვანი უბანია ირანის საგარეო პოლიტიკაში. აქ განსაკუთრებულ როლს თამაშობს ორი ხალხის კულტურული და ლინგვისტური ერთობლიობა. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ტაჯიკეთში განვითარებულ მოვლენებში ირანს ლომის წილი მიუძღვის. იგი დღესაც სერიოზულ როლს თამაშობს ამ სახელმწიფოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

შედარებით მოკრძალებულად გამოიყურება ირანის ურთიერთობები ყირგიზეთთან. მდგომარეობის დაძაბვას ადგილი ჰქონდა 1998 წელს, როდესაც ყირგიზეთის სპეცსამსახურებმა არ გაატარეს ავღანეთში მებრძოლი „ჩრდილოეთის ალიანსის“ დასახმარებლად განკუთვნილი იარაღით დატვირთული ეშელონი. ყირგიზეთის მხარე უარყოფითად აფასებს ირანის როლს 1999 წელს მომხდარ ბატკენის მოვლენებშიც.

კორეა (სამხრეთ) კორეა)

ფართობი — 99,2 ათასი კვ.მ.

მოსახლეობა — 46 მლნ.

დედაქალაქი — სეული (12 მლნ.).

სახელმწიფო ენა — კორეული.

ფულის ერთეული — ვონა.

რელიგიები — ბუდიზმი (51%); კონფუციანიზმი (2%);
კათოლიციზმი (10%); პროტესტანტიზმი (34%).

სახელმწიფო მმართველობა

1988 წლამდე კორეაში მოქმედებდა 1980 წლის 27 ოქტომბერს მიღებული კონსტიტუცია, რომლის მიხედვითაც, ქვეყნის პრეზიდენტს შეუზღუდავი უფლებამოსილებანი ჰქონდა. ახალი კონსტიტუციის თანახმად, რომელიც 1988 წლის 25 თებერვლიდან მოქმედებს, კორეის რესპუბლიკა საპარლამენტო სახელმწიფოა. ახალი კონსტიტუციის თანახმად, პრეზიდენტის ძალაუფლება საგრძნობლად არის შეზღუდული.

სახელმწიფოს მეთაურია პრეზიდენტი, რომელიც 5 წლის ვადით ირჩევა საყოველთაო, პირდაპირი კენჭისყრით. იგი ახორციელებს აღმასრულებელ ხელისუფლებას მინისტრთა კაბინეტთან ერთად, რომლის მეთაურია ქვეყნის პრემიერ-მინისტრი.

საკანონმდებლო ხელისუფლებას ახორციელებს პარლამენტი (ეროვნული კრება) 299 წევრის შემადგენლობით, რომელთაგან 237 ირჩევა, ხოლო 62 ინიშნება გამარჯვებული პარტიების მიერ არჩევნების დროს მოპოვებული ადგილების პროპორციულად. ეროვნული კრების უფლებამოსილების ვადაა 4 წელი.

კორეის ნახევარკუნძულის გაერთიანება

კორეის სახალხო დემოკრატიულ რესპუბლიკაში (ჩრდილოეთ კორეა) კორეის ნახევარკუნძულის გაერთიანების პროგრამა ოფიციალურად მიღებულ იქნა 1980 წ. 10 ოქტომბერს, შრომის პარტიის მეექვსე ყრილობაზე. პროგრამა ითვალისწინებს კორეის ნახევარკუნძულზე კორეის დემოკრატიული კონფედერაციული რესპუბლიკის შექმნას. კონფედერაციაში შენარჩუნებული იქნება ორივე სისტემის მმართველობა, რომლებიც დაექვემდებარებიან ერთიან, ნეიტრალურ ფედერაციულ მთავრობას, ე.ი. შენარჩუნებული იქნება მნიშვნელოვანი იდეოლოგიური სხვაობა ჩრდილოეთისა და სამხრეთს შორის.

ჩრდილოეთის მხარე ამ პროგრამის განხორციელებისათვის უცხოელზე პირობად აყენებს სამხრეთ კორეაში ანტიკომუნისტური კანონებისა და ინსტიტუტების გაუქმებას, აშშ-ს ჯარების გაყვანას და აშშ-სთან სამშვიდობო ხელშეკრულების დადებას, სამხრეთ კორეის მთავრობის შეცვლას „დემოკრატიული“ მთავრობით.

ამ პროგრამით გათვალისწინებული კორეის ნახევარკუნძულის გაერთიანების კურსი ემყარება 70-იან წლებში კიმ ირ სენის მიერ წამოყენებულ 3 ძირითად პრინციპს, კერძოდ, ქვეყნის გაერთიანება უნდა მოხდეს:

- 1) დამოუკიდებლად, გარეშე ძალების ჩარევის გარეშე,
- 2) მშვიდობიანი გზით, ძალის გამოყენების გარეშე, 3) საერთო ეროვნული კონსოლიდაციის გზით, ორ პოლიტიკურ სისტემასა და იდეოლოგიას შორის განხვავების შენარჩუნებით.

სამხრეთ კორეის პოზიციები ემთხვევა ამ სამი პრინციპიდან პირველ ორს. ძირითადი დაპირისპირებას ორ მხარეს შორის იწვევს მომავალი გაერთიანებული კორ-

ეის სახელმწიფო მოწყობის საკითხი.

სამხრეთი კორეა, თავის მხრივ, სთავაზობს ჩრდილოეთის მხარეს *კორეის თანამეგობრობის* შექმნას, როგორც ნაბიჯს ქვეყნის სრულ გაერთიანებამდე — ერთიანი *კორეის დემოკრატიული რესპუბლიკის* შექმნისათვის, რაც გულსჩახოპს ახალი კონსტიტუციის ერთობლივ შემუშავებას, კონსტიტუციის საერთო რეფერენდუმით მიღებას და საერთო მთავრობის არჩევნებს.

ჩრდილოეთის და სამხრეთის გაერთიანებისაკენ მიმართულმა მოლაპარაკებებმა პრემიერ-მინისტრების დონეზე ნაყოფი გამოიღო. ამუშავდა შეთანხმება ჩრდილოეთსა და სამხრეთს შორის თანამშრომლობის შესახებ. ხელი მოეწერა კორეის ნახევარკუნძულის ბირთვული იარაღისაგან გათავისუფლების ერთობლივ დეკლარაციას.

შეიქმნა 3 ერთობლივი კომიტეტი (ჩრდილოეთ-სამხრეთის თანამშრომლობისა და გაცვლის კომიტეტი, პოლიტიკური კომიტეტი, სამხედრო კომიტეტი) და 5 ერთობლივი კომისია (სამხრეთ-ჩრდილოეთის ეკონომიკური გამოცდილების ურთიერთგაზიარებისა და თანამშრომლობის კომისია, სოციალური და კულტურული ურთიერთობისა და თანამშრომლობის კომისია, სამხედრო კომისია, ბირთვული კონტროლის კომისია).

გაერთიანებისათვის მოძრაობაში სამხრეთი ხელმძღვანელობს შემდეგი ძირითადი პრინციპებით: 1) გაერთიანების პროცესის დამოუკიდებლობა — გაერთიანება უნდა მოხდეს მხოლოდ კორეელი ხალხის შესაძლებლობებზე დაყრდნობით და მისი ინტერესების გათვალისწინებით, 2) გაერთიანება უნდა მოხდეს მხოლოდ მშვიდობიანი გზით და არა ომით ან სხვა ძალისმიერი მეთოდით, 3) გაერთიანება უნდა მოხდეს კორეელი ხალხის

დემოკრატიული უფლებების განმტკიცებისათვის.

მნიშვნელოვან პრობლემას ორი ქვეყნის ურთიერთობაში და საერთოდ, რეგიონში უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის უზრუნველყოფის საკითხში, კვლავ ჩრდილოეთ კორეის ბირთვული პროექტები წარმოადგენს. ჩრდილოეთი უარს ამბობს ბირთვული საწვავის გადამამუშავებელი მრეწველობის შეჩერებასა და მათ ინსპექტირებაზე, რითაც უპირისპირდება ბირთვული იარაღისაგან გათავისუფლების ერთობლივი დეკლარაციის მიზნებს.

მიუხედავად უმძიმესი ეკონომიკური მდგომარეობისა ქვეყანაში, კორეის სახალხო დემოკრატიული რესპუბლიკა აქტიურად აგრძელებს თავისი სამხედრო ბირთვული ტექნოლოგიების განვითარებას. ფხენიანის მთავრობის მიერ გამოცდილ იქნა ახალი ტიპის ბირთვული ბალისტიკური რაკეტა, რომელსაც შეუძლია გაანადგუროს ნებისმიერი მიზანი სამხრეთ კორეის და იაპონიის ტერიტორიებზე. ამ ფაქტმა, კიდევ ერთხელ, აშკარად გაუსვა ხაზი იმ გარემოებას, რომ ჩრდილოეთ კორეა ამჟამად არის შორეული აღმოსავლეთისა და წყნარი ოკეანის რეგიონში იაპონიისა და აშშ-ს ყველზე რეალური სამხედრო მოწინააღმდეგე, რომელსაც შეიძლება გააჩნდეს მასობრივი განადგურების იარაღი. საცდელი ბალისტიკური რაკეტა გაშვებულ იქნა 1998 წლის სექტემბერში იაპონიის კუნძულების მიმართულებით, მან დაარღვია იაპონიის საჰაერო სივრცე, გადაუფრინა მის ტერიტორიას და ჩაფარდა იაპონიის აღმოსავლეთ სანაპიროს მიმდებარე წყლებში.

ამ ფაქტმა გამოიწვია აშშ-ს, იაპონიისა და სამხრეთ კორეას შორის კორეის ნახევარკუნძულის პრობლემასთან დაკავშირებით ახალი მოლაპარაკებების დაწყება

სამხმრეო ერთობლივი ანტისარაკეტო თავდაცვითი სისტემის შემუშავებაზე, რაც, თავის მხრივ, ლახავს რეგიონში რუსეთისა და ჩინეთის სამხედრო ინტერესებს.

ორი კორეის გაერთიანების გზაზე უპრეცედენტო მოვლენა გახდა სამხრეთ კორეის პრეზიდენტის კიმ დე ჯუნის ვიზიტი ჩრდილოეთ კორეაში 2000 წლის ივნისში. თავიდან ამ ვიზიტისაგან ელოდებოდნენ მხოლოდ სიმბოლური ზეპირი შეთანხმებების მიღწევას, მაგრამ მოლაპარაკებების დროს შეთანხმდა და ხელი მოეწერა „შერიგების აქტს“, კონკრეტულად იქნა განხილული ორ კორეას შორის სატრანსპორტო და საკომუნიკაციო სისტემის შექმნის საკითხი.

მიუხედავად ამ უაღრესად წარმატებული მოვლენისა, ორი ქვეყნის გაერთიანების პროცესი უდაოდ რამოდენიმე ათეულ წელიწადს გასტანს, სამხრეთსა და ჩრდილოეთს შორის ეკონომიკური განვითარების დონეების დიდი სხვაობის გამო, რადგან გაერთიანებას თანაბრად შეიძლება მოჰყვეს როგორც პოლიტიკური სტაბილურობის აღდგენა და ეკონომიკური განვითარება, ასევე კონფლიქტებიც.

კორეის საგარეო პოლიტიკის ასაქმებში

ბოლო ოცდათხუთმეტი წლის პერიოდში, კორეის ეკონომიკური სიძლიერის ზრდასთან ერთად, ქვეყნის აქტიურობამ საერთაშორისო დონეზე რეალური და გლობალური ხასიათი მიიღო.

დღეისათვის სამხრეთ კორეის დიპლომატია მიმართულია საერთაშორისო დონეზე ქვეყნის როლის კიდევ უფრო გაფართოებისაკენ. იგი ცდილობს შექმნას რეალური საფუძვლები ნახევარკუნძულის გაერთიანებისათვის. კორეა აქტიურად ატარებს „ეკონომიკურ დიპლომატიას“, რაც მას

განვითარებული ქვეყნების როგებში ყოფნის რეალურ გარანტიებს უქმნის.

დამოუკიდებლობის პირველ წლებში, როდესაც კორეის რესპუბლიკის არსებობას რეალური საფრთხე ემუქრებოდა, მისი საგარეო-პოლიტიკური საქმიანობა მიმართული იყო იმ სახელმწიფოებთან თანამშრომლობისაკენ, რომელთა თანადგომასაც სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა. სამხრეთ კორეის სახელმწიფოებრიობის ჩამოყალიბებაში, პოლიტიკური, სამხედრო და ეკონომიკური თვალსაზრისით, უდიდესი წვლილი შეიტანა აშშ-მა, რომელიც დღემდე სამხრეთ კორეის საიმედო სავაჭრო პარტნიორი და შოკავშირეა. კორეის რესპუბლიკასა და აშშ-ს შორის ხელმოწერილი „ურთიერთთავდაცვის ხელშეკრულების“ თანახმად, სამხრეთ კორეის ტერიტორიაზე განლაგებულია აშშ-ს ჯარების კონტიგენტი, რომლის რაოდენობაც დღეისათვის 36 ათასს აღწევს.

სამხრეთ კორეისა და იაპონიის ომისშემდგომი დაძაბული ურთიერთობანი 1965 წლიდან ნორმალიზებულ ხასიათს ატარებს. საგრძნობლად გაუართოვდა ორ ქვეყანას შორის სავაჭრო-ეკონომიკური და პოლიტიკური კავშირები, მაგრამ კორეელების დამოკიდებულება იაპონელთა მიმართ, ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, კვლავ დაძაბულია, რაც ორივე ქვეყნის პოლიტიკოსებისათვის გარკვეულ სირთულეებს ქმნის.

კორეის რესპუბლიკას კარგი, პარტნიორული ურთიერთობები აქვს დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან, ინტენსიურად თანამშრომლობს ევროკავშირთან და ცდილობს ამ კავშირების კიდევ უფრო გაღრმავებას.

საზრანგეობა

უარყოფი — 551, 6 ათასი კვ. კმ.

მოსახლეობა — 60,1 მლნ (მეტროპოლიტანი ნაწილი 58,4 მლნ.).

დედაქალაქი — პარიზი (2,1 მლნ. „დიდი პარიზი“ — 10 მლნ.).

სახელმწიფო ენა — ფრანგული.

რეგიონული ენები — ელზასური (გერმანულის დიალექტი), ფლამანდური, ბასკური, პროვანსული, ბრეტანული, კატალონური.

ფულის ერთეული — ფრანგული ფრანკი.

მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი ქრისტიანია. მათ შორის 80% — კათოლიკე, დაახლ. 4% — მუსულმანი, 1% — პროტესტანტი.

ადმინისტრაციული დაყოფა — მეტროპოლია: 22 რეგიონი და 95 დეპარტამენტი; 4 ზღვისიქითა დეპარტამენტი: გვადელუპე, გვიანა, მარტინიკა და რეუნიონი; 4 ზღვისიქითა ტერიტორია: ახალი კალედონია, ვალისი და ფუტუნა, საფრანგეთის პოლინეზია, საფრანგეთის სამხრეთის და ანტარქტიკის მიწები.

1982 წლის მარტში მიღებულ იქნა კანონი დეცენტრალიზაციის შესახებ, რომლის თანახმად, საფრანგეთი იყოფა 95 დეპარტამენტად, 22 რეგიონად და განსაკუთრებულ ადმინისტრაციულ ერთეულად — კორსიკად. კორსიკის შესახებ კანონი მიღებულ იქნა 1990 წლის ნოემბერში. ის ითვალისწინებს კორსიკაში საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ორგანოთა შექმნას. მათ გადაეცათ ფუნქციები, რომლებსაც ადრე ცენტრალურ-ადმინისტრაციული ორგანოები ახორციელებდნენ.

სახელმწიფო მმართველობა

საფრანგეთში მოქმედებს 1958 წელს მიღებული მეხუთე რესპუბლიკის კონსტიტუცია, 1962, 1963, 1974, 1976, 1985, 1986, 1992, 1993 და 1995 წლების შესწორებებით.

სახელმწიფოს მეთაურია პრეზიდენტი, რომელიც ირჩევა 7 წლის ვადით. პრეზიდენტი ნიშნავს პრემიერ-მინისტრსა და მინისტრებს (პრემიერ-მინისტრის წარდგენით), აქვს უფლება დაითხოვოს ეროვნული კრება მის თავმჯდომარესთან წინასწარი კონსულტაციების შემდეგ და დანიშნოს ახალი არჩევნები. პრეზიდენტი მეთაურობს მაგიისტრატურის უმაღლეს საბჭოს.

აღმასრულებელი ხელისუფლება ხორციელდება პრეზიდენტისა და მინისტრთა საბჭოს მიერ.

საკანონმდებლო ხელისუფლება ხორციელდება პარლამენტის მიერ. ბრიტანეთის თემთა პალატას, გერმანიის ბუნდესტაგსა და აშშ-ს კონგრესთან შედარებით პარლამენტს საფრანგეთში გაცილებით მოკრძალებული ადგილი უკავია. ძალაუფლება კონცენტრირებულია ძლიერ აღმასრულებელ ხელისუფლებაში. ამავე დროს, 1958 წლის კონსტიტუციით, პარლამენტი თვალსაჩინო როლს თამაშობს, როგორც მთავრობის მაკონტროლებელი და კანონშემოქმედი ორგანო. პარლამენტი შედგება ორი პალატისაგან: ეროვნული კრება და სენატი. ეროვნული კრება ირჩევა მაჟორიტარული სისტემით 5 წლის ვადით. სენატი ირჩევა ირიბი კენჭისყრით 9 წლის ვადით და ნახლდება ერთი მესამედით სამ წელიწადში ერთხელ. პარლამენტის წევრი ამავედროულად არ შეიძლება იყოს მთავრობის წევრი.

სენატი, საფრანგეთის პარლამენტის ზედა პალატა, შედგება თითოეულ დეპარტამენტში დეპუტატებისაგან,

რეგიონული მრჩეველებისაგან, გენერალური მრჩეველებისა და მუნიციპალური საბჭოების წარმომადგენელთაგან შექმდარი ამომრჩეველთა კოლეგიის მიერ არჩეული 321 სენატორისაგან. სენატი 9 წლის ვადით ირჩევა და ყოველ 3 წელიწადში ნახლდება.

სენატორთა არჩევის წესი და მანდატის ხანგრძლივობა ქვეყნის პოლიტიკური სტაბილურობის განმსაზღვრელია. ამას ემატება ისიც, რომ კონსტიტუციით სენატი არ შეიძლება იქნას დათხოვილი. ზედა პალატის ეს მუდმივობა განაპირობებს იმ ფაქტს, რომ კონსტიტუცია სწორედ სენატის თავმჯდომარეს ანდობს პრეზიდენტის ფუნქციის შესრულებას ამ უკანასკნელის არყოფნის ან უუნარობის შემთხვევაში.

ამდაგვარი სიტუაცია ორჯერ შეიქმნა. 1969 წელს, გენერალ დე გოლის გადადგომის და 1974 წელს, პრეზიდენტ პომპიდუს გარდაცვალების შემდეგ. ამრიგად, სენატი, უზრუნველყოფს რა სახელმწიფო აპარატის ფუნქციონირების უწყვეტობას, წარმოადგენს სტაბილურობის პოლუსს საფრანგეთის რესპუბლიკის პოლიტიკურ სტრუქტურაში.

სენატორი, უპირველეს ყოვლისა, კანონმდებელია. მისი ძალაუფლება ძირითადად მდგომარეობს შესწორებათა შეტანის უფლებაში. წინადადებებისა და კანონპროექტების განხილვა სენატში, ისევე, როგორც ეროვნულ ასამბლეაში (საფრანგეთის პარლამენტის ქვედა პალატა), წარმოებს 6 მუდმივი კომისიის გავლით და მხოლოდ შემდგომ იხილება სენატის საერთო სხდომაზე. თუმცა, ეროვნულ ასამბლეას გააჩნია გარკვეული პრეროგატივა საკანონმდებლო სფეროში, სამაგიეროდ მთავრობას არ შეუძლია სენატის გვერდის ავლით მოახდინოს კონსტიტუციის

რეგია.

მთავრობისათვის ნდობის ვოტუმის უფლების გარდა, სენატორებს გააჩნიათ დეპუტატების იდენტური უფლებები მთავრობაზე კონტროლის სფეროში. ეს კონტროლი ხორციელდება მინისტრებისადმი წერილობითი შეკითხვების (5-6 ათასი წელიწადში), დებატების, საინფორმაციო მისიებისა და კომისიების მეშვეობით.

გარდა კანონების მიღებისა და მთავრობაზე კონტროლისა, 1958 წლის კონსტიტუციით, სენატი უზრუნველყოფს საფრანგეთის რესპუბლიკის ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული ერთეულების (კომუნები, დეპარტამენტები, რეგიონები, ზღვისიქითა დეპარტამენტები) წარმომადგენლობას. სენატში წარმოდგენილნი არიან, აგრეთვე, საზღვარგარეთ მცხოვრები ფრანგები.

1958 წლის კონსტიტუციით შექმნილია საკონსტიტუციო საბჭო - უმაღლესი ორგანო, რომელიც აკონტროლებს კონსტიტუციის დაცვას. საბჭოს შემადგენლობაში შედის 9 წევრი, დანიშნული 9 წლის ვადით, აგრეთვე, ყველა ყოფილი პრეზიდენტი. საბჭოს სამი წევრი ინიშნება პრეზიდენტის მიერ, სამი - სენატის თავმჯდომარის, ხოლო სამი - ეროვნული კრების მიერ. საკონსტიტუციო საბჭოს თავმჯდომარე ინიშნება პრეზიდენტის მიერ საბჭოს წევრთა შორის და ფორმალურად ითვლება მერვე პირად სახელმწიფო იერარქიაში. საბჭო ახორციელებს კონტროლს საპრეზიდენტო, სენატისა და ეროვნული კრების არჩევნებზე, თვალყურს ადევნებს რეფერენდუმების ჩატარებასა და აქვეყნებს მათ შედეგებს. საბჭოს გადაწყვეტილება საბოლოოა.

საფრანგეთის პოლიტიკაში ძირითადი მოქმედი ძალა განისაზღვრება 6 პოლიტიკური მიმდინარეობით: გოლი-

სტური, ლიბერალური, ცენტრისტული, სოციალისტური, კომუნისტური და უკიდურესი მემარჯვენეები.

საზრანგეთის საბარო პოლიტიკის ასაქმები

საფრანგეთი - ამიერკავკასია

საფრანგეთი აქტიურ ინტერესს იქონს ამიერკავკასიაში მიმდინარე პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესებისადმი.

სომხეთთან საფრანგეთს ყოველთვის განსაკუთრებული ურთიერთობა აკავშირებდა, რომელიც კიდევ უფრო განმტკიცდა 90-იან წლებში, როდესაც საფრანგეთი, როგორც „მინსკის ჯგუფის“ ერთ-ერთი თანათამაჯდომარე, აქტიურად ჩაერთო მთიანი ყარაბაღის პრობლემის მოწესრიგების პროცესში და, აშშ-სთან ერთად, თავის თავზე აიღო საერთაშორისო არენაზე სომხეთის ლობისტის როლი. ინტენსიური გახდა კულტურული და პოლიტიკური (ნაკლებად ეკონომიკური) ურთიერთობები.

90-იანი წლების პირველ ნახევარში საქართველო განიხილებოდა მხოლოდ როგორც „სომხეთის მოსაზღვრე ქვეყანა“ და მასთან დამოკიდებულებას მეორადი ხასიათი გააჩნდა. სიტუაცია მკვეთრად შეიცვალა მას შემდეგ, რაც, ერთის მხრივ, დაიწყო საქართველოში არსებული სიტუაციის სტაბილიზაცია და, მეორეს მხრივ, რეალობად იქცა კასპიის ზღვის რესურსების საქართველოს ტერიტორიის გავლით ტრანსპორტირება. ფრანგულმა კომპანიებმა აქტიურად დაიწყეს ჩართვა კასპიის ნავთობის გადამუშავებასა და ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებულ საერთაშორისო პროექტებში.

დღეს საფრანგეთი ერთ-ერთი დიდი ინვესტორია საქართველოში. ფრანგული კაპიტალის საქართველოში შემოსვლას ხელს უწყობს საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის დაახლოების პროცესი, რამეთუ, საფრანგეთის საქმიანი წრეების აზრით, სამი ამიერკავკასიური რესპუბლიკის სიმცირისა და ცალ-ცალკე აღებული მათი ეკონომიკური შესაძლებლობების შეზღუდულობის გამო, ფრანგული კომპანიების დამკვიდრება ამიერკავკასიაში მხოლოდ იმ შემთხვევაში გაამართლებს, თუ ეს პროცესი რეგიონული მასშტაბით განხორციელდება.

საფრანგეთი - რუსეთი

1995 წლის მაისში, ხელისუფლების სათავეში ნეოგოლისტ ჟაკ შირაკის მოსვლის შემდეგ, კვლავ შეიმჩნევა საფრანგეთ-რუსეთის საგარეო პოლიტიკური ორიენტირების დაახლოება.

დღეს საფრანგეთ-რუსეთის ურთიერთობანი აღმაშენებლობის გზაზეა. ადგილი აქვს ორი ქვეყნის პოზიციების თანხვედრას ისეთ საკითხებში, როგორიცაა:

ა) გაერო-სა და მისი ინსტიტუტების რეფორმა;

ბ) ეუთო-სთან დამოკიდებულება. კერძოდ, ორივე ქვეყანა დაინტერესებულია ამ საერთაშორისო ორგანიზაციის როლის გაზრდაში საერთაშორისო არენაზე და, შესაბამისად, ცდილობენ გაატარონ მთელი რიგი სტრუქტურული ცვლილებები.

გ) ნატო-ს გაფართოება აღმოსავლეთით. საფრანგეთი მხარს უჭერს რუსეთის ინტერესების მაქსიმალურად გათვალისწინებას და მის ჩართვას ევრობული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პროცესში. სწორედ ჟაკ შირაკის ინი-

ციატივას წარმოადგენდა გაფართოების პროცესის დაწყება-
ამდე ნატო-სა და რუსეთს შორის ხელშეკრულების ხელ-
მოწერა, რომელიც ითვალისწინებდა ნატო-რუსეთის ერ-
თობლივი საბჭოს შექმნას.

ამავე დროს, უნდა აღინიშნოს, რომ რუსეთ-საფრანგე-
თის პოზიციების თანხვედრა ნატო-ს აღმოსავლეთით გაფ-
ართოებასთან დაკავშირებით არც ისე სრულია, როგორც
ამის წარმოჩენას ცდილობს რუსეთი. საფრანგეთი, ისევე
როგორც მისი ევროპელი მოკავშირეები, არ აპირებს გაფ-
ართოების პროცესის შემოფარგვლას მხოლოდ პოლონე-
თით, უნგრეთითა და ჩეხეთით და მოითხოვს რუმინეთისა
და ბულგარეთის ინკორპორაციასაც.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ რუსეთისა და სა-
ფრანგეთის პოზიციების ნაწილობრივი თანხვედრა მნიშვნე-
ლოვანწილად განპირობებული იყო საფრანგეთის სურვი-
ლით — განეხორციელებინა ზეწოლა აშშ-ზე ალიანსში
ევროპის როლის გაძლიერებისა და საერთო ევროპული
თავდაცვის სისტემის შემნის პროცესის დაჩქარების მიზნით.

დ) ირანთან დამოკიდებულება. აშშ-საგან განსხვავე-
ბით, ორივე ქვეყანა მიიჩნევს, რომ აშშ-ის ინიციატივით
შემოღებული სანქციები ირანის წინააღმდეგ არაეფექტუ-
რია და ისწრაფვიან ამ უკანასკნელთან სავაჭრო-ეკონო-
მიკური ურთიერთობების განვითარებისაკენ.

ე) ახლო აღმოსავლეთის საკითხი. ორივე მხარეს სურს
აღადგინოს ძველი კავშირები და შეასრულოს აშშ-ს გარე-
გეული გამაწონასწორებელი როლი რეგიონში.

საფრანგეთი - ახლო აღმოსავლეთი

ახლო აღმოსავლეთის სამშვიდობო პროცესისადმი სა-
ფრანგეთის დამოკიდებულება ძირითადად გამომდინარე-

ობს საერთო ევროპული კონტექსტიდან. საფრანგეთი იზიარებს ევროკავშირის საერთო პოზიციას იერუსალიმის სტატუსის შესახებ, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს ისრაელელთა და პალესტინელთა მოლაპარაკების საგანს. საფრანგეთი გამოდის, აგრეთვე, ოკუპირებულ ტერიტორიებზე ებრაელ კოლონისტთა დასახლებების მშენებლობის წინააღმდეგ.

პარიზის ასეთი პოლიტიკა ძირითადად განპირობებულია შემდეგი ფაქტორებით:

1. საფრანგეთს, რომელიც ომამდე წარმოადგენდა ერაყის პრივილეგირებულ საფაქრო-ეკონომიკურ პარტნიორს, სურს დაიბრუნოს თავისი ჩვეული ადგილი ადგილობრივ ბაზარზე;

2. პარიზი იძულებულია ანგარიში გაუწიოს არაბულ სახელმწიფოთა აზრს, რომლებიც, სადამ ჰუსეინის მიმართ მტრული დამოკიდებულების მიუხედავად, არ იწონებენ ამერიკელთა აშკარად ძალისმიერ პოლიტიკას;

3. საფრანგეთის აზრით, გაერო-ს მიერ დაწესებულ ბლოკადას შედეგად არ მოჰყვა სადამ ჰუსეინის რეჟიმის რღვევა. ამდენად, მის გაგრძელებას, ერაყელი ხალხის მდგომარეობის მკვეთრი გაუარესების პირობებში, აზრი არა აქვს.

საფრანგეთი - თურქეთი

დიდი ბრიტანეთის, გერმანიისა და ევროკავშირის ჩრდილოეთ ფლანგის სხვა სახელმწიფოთაგან განსხვავებით, საფრანგეთი, ისევე როგორც იტალია და ესპანეთი, მხარს უჭერს ევროკავშირის გაფართოების პროცესში თურქეთის ჩართვას. საფრანგეთის აზრით, თურქეთის იზოლირება ამ პროცესისაგან გამოიწვევს თურქეთში ანტიდასავლური

ძალების გაძლიერებას და თურქეთის ევროპული პოლიტიკის გადახედვას.

საფრანგეთი - ირანი

ირანის დამოკიდებულება ისრაელ-არაბული მოლაპარაკებათა პროცესისადმი, საერთაშორისო ტერორიზმის მხარდაჭერა და ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული საკითხები წარმოადგენს სერიოზულ წინააღმდეგობას ფრანგულ-ირანული ურთიერთობების განვითარების გზაზე. ამავდროულად, საფრანგეთი მეტად დაინტერესებულია ირანთან ორმხრივი ურთიერთობის ინტენსიფიკაციით. აშშ-სგან გამსხვავებით, საფრანგეთი მიიჩნევს, რომ ირანის ეკონომიკური ბოიკოტი და პოლიტიკური იზოლირება არ წარმოადგენს ეფექტურ საშუალებას და მიისწრაფვის ორმხრივი ურთიერთობების ნორმალიზაციისაკენ.

საფრანგეთი - აშშ

საერთაშორისო პოლიტიკის მთელ რიგ საკვანძო საკითხებში (ირანი, ახლო აღმოსავლეთი, ნატო, 'შეიარაღების ბაზარი, სადაც აშშ თანდათანობით აფიწროვებს ფრანგებს, რომელთაც სულ რამდენიმე წლის წინ წამყვანი პოზიციები ეკავათ) შეიმჩნევა ორ ქვეყანას შორის აზრთა სხვადასხვაობა. მიუხედავად ამისა, ორი ქვეყნის დამაკავშირებელი სტრატეგიული, ეკონომიკური და სულიერი კავშირები გაცილებით მყარია, ვიდრე ინტერესთა გარკვეული შეჯახებანი, ამდენად, რუსეთის მცდელობა, ითამაშოს აღნიშნულ წინააღმდეგობებზე, წარუმატებლობისთვისაა გასწორული.

საფრანგეთი - ევროპული ინტეგრაცია

საფრანგეთს ევროპული ინტეგრაციის პროცესების შემდგომი განვითარება ორ ძირითად ასპექტში ესახება: საერთო ევროპული ინსტიტუტების ჩამოყალიბება და დასავლეთევროპული ინტეგრაციის პროცესის დაჩქარება.

საფრანგეთი, თუმცა მომხრეა ევროკავშირის აღმოსავლეთით გაფართოებისა, მიიჩნევს, რომ არ არის საჭირო ამ პროცესის ფორმირება. საფრანგეთის მთავრობა ევროკავშირის გაფართოების წინაპირობად მიიჩნევს ევროკავშირის ინსტიტუტების რეფორმის განხორციელებას (რაც არ დაფიქსირდა ამსტერდამის ხელშეკრულებაში), რის გარეშეც ევროკავშირი დარჩება თავისუფალი გაცვლის უბრალო ზონად და შეუძლებელი გახდება ინტეგრაციული პროცესების შემდგომი გაღრმავება.

აღმოსავლეთ ევროპაში მიმდინარე პოლიტიკური ცვლილებების ფონზე, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საფრანგეთი დაუბრუნდა ნატო-ს სამხედრო სტრუქტურებს. ამავე დროს, ცდილობს რა მისცეს ბლოკს ახალი სახეო - ევროპული და ამერიკული პოლუსის შექმნით, საფრანგეთი მეტად დაინტერესებულია როგორც ევროპის სახელწიფოთა როლის გაზრდით ნატო-ს შიგნით, ასევე დასავლეთ ევროპის კავშირის გაძლიერებითა და საერთო ევროპული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საქმეში მისი ფუნქციების გაზრდით.

ჩ ი ნ ე ტ ი

ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა მდებარეობს ცენტრალურ და აღმოსავლეთ აზიაში.

ფართობი — 9,6 მლნ. კვ. კმ.

მოსახლეობა — 1,26 მილიარდი. ჩინელები (ხანი) შეადგენენ მოსახლეობის 92%, დანარჩენ 8% შეადგენენ 56 ეროვნების წარმომადგენლები.

დედაქალაქი — პეკინი (12,5 მლნ.).

სახელმწიფო ენა — ჩინური.

ფულის ერთეული — იუანი.

რელიგიები — კონფუციანიზმი, დაოსიზმი, ბუდიზმი.

სახელმწიფო მმართველობა

ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა შეიქმნა 1949 წლის 1 ოქტომბერს, სახალხო რევოლუციის შედეგად. ქვეყანაში მოქმედებს 1982 წლის 4 დეკემბერს მიღებული კონსტიტუცია.

კონსტიტუციის თანახმად, ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოა სრულიად ჩინეთის სახალხო წარმომადგენელთა კრება (2921 წევრი), რომელიც ახორციელებს საკანონმდებლო ხელისუფლებას. მის ფუნქციებში შედის: კონსტიტუციაში ცვლილებების შეტანა, ძირითადი კანონების მიღება, მათი ჩასწორება და შესრულების კონტროლი, სახალხო წარმომადგენელთა კრების მუდმივი კომიტეტის ძალადაკარგული ან მოძველებული დადგენილებების შეცვლა, ქვეყნის სამეურნეო და სოციალური განვითარების გეგმების განხილვა და დამტკიცება,

სახელმწიფო ბიუჯეტის განხილვა და დამტკიცება, ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოების ხელმძღვანელების დანიშვნა და გადაყენება, ოპისა და მშვიდობის საკითხის გადაწყვეტა და სხვა.

ყოველი მოწვევის სახალხო წარმომადგენელთა კრების უფლებამოსილების ვადა 5 წელია. მისი სესიები, ჩვეულებრივ, მოიწვევა მუდმივი კომიტეტის მიერ წელიწადში ერთხელ. სესიას წინ უძღვის მოსამზადებელი სხდომა, რომლის დროსაც ირჩევა პრეზიდიუმი და სამდივნოს უფროსი.

სახალხო წარმომადგენელთა კრების მუდმივი ორგანოა მუდმივი კომიტეტი (134 წევრი), რომელიც ასრულებს ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოს ფუნქციებს სახალხო წარმომადგენელთა კრების სესიებს შორის პერიოდში. კომიტეტის შემადგენლობაში შედიან თავმჯდომარე, მისი მოადგილეები და წევრები, რომლებსაც ნიშნავს სრულიად ჩინეთის სახალხო წარმომადგენელთა კრება. კომიტეტის სხდომები ტარდება 2 თვეში ერთხელ.

ქვეყნის ხელმძღვანელია ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის თავმჯდომარე. მისი უფლებამოსილებებია: სახალხო წარმომადგენელთა კრების და მისი მუდმივი კომიტეტის გადაწყვეტილებების საფუძველზე დანიშნოს პრემიერი, მისი მოადგილეები, სახელმწიფოს სახელით მიიღოს დიპლომატიური წარმომადგენლები, დანიშნოს და გამოიწვიოს ჩინეთის სრულუფლებიანი წარმომადგენლები სხვა ქვეყნებში, მოახდინოს სხვა ქვეყნებთან დადებული ხელშეკრულებების და მნიშვნელოვანი შეთანხმებების რატიფიცირება ან დენონსირება.

ქვეყნის უმაღლესი აღმასრულებელი ორგანოა სახელმწიფო საბჭო პრემიერის მეთაურობით.

ჩინეთის საგარეო პოლიტიკის ასპექტები

უკანასკნელ წლებში გამოიკვეთა ჩინეთის დასავლეთთან დაახლოების ტენდენცია. დასავლური პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი მიზანია ევროპული ინვესტიციების ფართო მოზიდვა.

ჩინეთისათვის არანაკლები მნიშვნელობა ენიჭება სამხრეთ და აღმოსავლეთ აზიის რეგიონებთან თანამშრომლობას, რაც რეგიონის ეკონომიკურ სისტემაში ჩინეთის პოზიციის განმტკიცებითა და მის ეკონომიკურ სტრუქტურებში უფრო აქტიური როლის თამაშით არის მოტივირებული.

მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნები, განსაკუთრებით კი აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონის სახელმწიფოები, არც თუ უსაფუძვლოდ შიშობენ, რომ ჩინეთის ეკონომიკური სიძლიერე გამოიწვევს ქვეყნის სამხედრო მანქანის გაძლიერებას და შესაბამისად, შეიარაღებული აგრესიის საშიშროებას. ამერიკის ადმინისტრაციას მიაჩნია, რომ ჩინეთის მხრიდან შეიარაღებული კონფლიქტის წარმოშობის თავიდან აცილების საუკეთესო გზა სწორედ ქვეყნის ეკონომიკური გაძლიერებისა და უცხოური კაპიტალის მოზიდვის ხელშეწყობაა (იაპონიისა და სამხრეთ კორეის მაგალითი). ეს სასარგებლო იქნება როგორც ჩინეთისათვის, რომლისთვისაც აუცილებელია მოსახლეობის დასაქმებისა და სოციალური უზრუნველყოფის მაღალი დონე, ასევე ყველა სხვა სახელმწიფოებისათვის, განსაკუთრებით კი აშშ-სათვის, რადგან ჩინეთის ჩართვა მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესში ითვალისწინებს, აგრეთვე, მის ჩართვას და აქტიურ მონაწილეობას საერთაშორისო პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ორგანიზაციებში (ჩინეთი არის აზია-წყნარი ოკეანის ეკონომიკური თანამ-

შრომლობის აქტიური წევრი, შედის ასეან-ის პარტნიორი ქვეყნების რიცხვში).

მოუხედავად გარკვეული პრობლემებისა, აშშ და ჩინეთი დაინტერესებულნი არიან ურთიერთნელსაყრელი თანამშრომლობის განვითარებით. ამის დასტურია გაშინგტონის ადმინისტრაციის პოლიტიკური კურსი ჩინეთის მიმართ უკანასკნელი ორი წლის მანძილზე. კერძოდ, ჩინეთის ეკონომიკის განვითარების ხელშეწყობა, მისი ჩართვა მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესში და მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში გაწევრიანების მხარდაჭერა, აგრეთვე, გადაწყვეტილება კიდევ ერთი წლით გაუგრძელოს ჩინეთს „უპირატესი ხელშეწყობის პრინციპი“ აშშ-თან გაჭრობაში.

ჩინეთის ხელმძღვანელობა უცვლელად განიხილავს ტაივანს, როგორც ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ტერიტორიას და მზად არის აწარმოოს მოლაპარაკებები ტაივანთან ამ კუნძულის ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის იურისდიქციის ქვეშ „ერთი სახელმწიფო - ორი სისტემის“ პრინციპით მოქცევის საკითხზე. ამ მიმართულებით მოვლენების განვითარებაზე, როგორც მაგალითი, მნიშვნელოვან გავლენას იქონიებს ჰონკონგში (1997 წლის 1 ივლისიდან კი სიანგანის განსაკუთრებულ ადმინისტრაციულ რეგიონში) და მაკაოში (ჩინეთის იურისდიქციის ქვეშ გადავიდა 1999 წლის 20 დეკემბრს. ჩინური სახელწოდება - აომინი) ჩინეთის ხელისუფლების მიერ გატარებული პოლიტიკური და ეკონომიკური ღონისძიებების ეფექტურობა.

ჩინეთ-ტაივანის ურთიერთობა გამწვავდა 2000 წლის 18 მარტს, ტაივანში ჩატარებული საპრეზიდენტო არჩევნების შემდეგ. არჩევნებში გამარჯვება მოიპოვა დემოკრატიუ-

ლი პროგრესული პარტიის ლიდერმა ჩენ შუიბიანმა, რითაც დასრულდა გომინდანის პარტიის სამოცდათორმეტწლიანი მმართველობის ხანა კუნძულზე.

დემოკრატიული პროგრესული პარტია (დპპ) ითვლება კუნძულის დამოუკიდებლობის გამოცხადების მომხრე პარტიად. მისი პროგრამა ითვალისწინებდა რეფერენდუმის ჩატარებას ამ საკითხზე. თავის მხრივ, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მთავრობა იმუქრებოდა სამხედრო აქციით ტაივანის ხელისუფლების მიერ კუნძულის დამოუკიდებლობის სტატუსის დეკლარაციის შემთხვევაში. ამის გათვალისწინებით, ჩენ შუიბიანმა ჯერ კიდევ არჩევნებამდე შეარბილა პოზიცია, რომელიც ეკავა დპპ-ს და წინასაარჩევნო გამოსვლებში განაცხადა, რომ მისი არჩევის შემთხვევაში, ის არ გადადგამდა ნაბიჯებს ტაივანის დამოუკიდებლობის განმტკიცების მიმართულებით.

მიუხედავად დპპ-ს პოლიტიკის შერბილებისა ტაივანის დამოუკიდებლობის საკითხში და ჩენ შუიბიანის მზადყოფნისა დაიწყოს დიალოგი ჩინეთის ხელისუფლებასთან, პეკინი არ ჩქარობს გადადგას საპასუხო ნაბიჯები ამ მიმართულებით. ოფიციალური პეკინის განცხადებით, ის არ დაუშვებს ტაივანის დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოცხადებას და მზად არის დიალოგისთვის მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამ მოლაპარაკებებს საფუძვლად დაედება „ერთი ჩინეთის“ პრინციპი.

ჩენ შუიბიანმა კატეგორიულად უარყო პეკინის მიერ წამოყენებული პრინციპი „ერთი ქვეყანა - ორი სისტემა“, როგორც ქვეყნის გაერთიანების საფუძველი, რაც პრაქტიკულად განხორციელდა ჰონგ-კონგთან და მაკაოსთან მიმართებაში. აღნიშნული პრინციპი მიუღებელია ტაივანელებისთვის. მიუხედავად ამისა, ის მზად

არის განიხილოს ფორმულა „ერთი ქვეყანა - ორი სისტემა“ მოლაპარაკებების პროცესში, მაგრამ ნაკლებად-სავარაუდოა, რომ ის დათანხმდეს ისეთი დიალოგის გამართვაზე პეკინთან, სადაც ეს პრინციპი წინასწარ პირობად იქნება წამოყენებული.

ანალიტიკოსების აზრით, უახლოეს მომავალში პეკინსა და ტაიბეის შორის პოზიციების შესამჩნევი დაახლოება არ არის მოსალოდნელი. ჩინეთი ყურადღებით ადევნებს თვალს, თუ რა პოლიტიკას გაატარებს ტაივანის ახალი პრეზიდენტი. ამასთან, ძალის გამოყენების მუქარა, თუ ტაივანის ხელისუფლება არ დათანხმდება მოლაპარაკებებზე ჩინეთთან გაერთიანების საკითხზე, რჩება ჩინეთის ხელისუფლების ოფიციალურ პოზიციად. ასეთ პირობებში ზოგიერთი ანალიტიკოსი არ გამორიცხავს საომარი მოქმედებების დაწყებას უახლესი ათი წლის მანძილზე.

საპრეზიდენტო არჩევნების ნეგატური შედეგების თავიდან აცილების მიზნით გააქტიურდა აშშ-ს დიპლომატია. ვაშინგტონის ადმინისტრაციამ მოუწოდა ორივე მხარეს თავი შეიკავონ ისეთი ქმედებებისგან, რომლებიც კიდევ უფრო გაამწვავებენ სიტუაციას რეგიონში და დაუყონებლივ დაიწყონ დიალოგი ვაშინგტონი მხარს უჭერს „ერთი ჩინეთის“ პრინციპს.

უკანასკნელ წლებში აღინიშნება ჩინეთ-რუსეთის დაახლოების პროცესის დაჩქარება, რისი ლოგიკური შედეგი იყო რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტის პუტინის ვიზიტი პეკინში 2000 წლის ივლისში. პოლიტიკური ექსპერტების აზრით, ორი სახელმწიფოს დაახლოება წარმოადგენს ძალის ბალანსის შეცვლის ცდას აზიას-წყნარი ოკეანის რეგიონში აშშ-ს გავლენის ზრდის სა-

პასუხოდ (პეკინი თვლის, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლით და ბიპოლარული სისტემის გაქრობით, საერთაშორისო სტრატეგიული ბალანსი დაირღვა. აშშ გახდა ერთადერთი სუპერსახელმწიფო უდიდესი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო გავლენით მსოფლიოში). ეს გამოიხატა ორი ქვეყნის ლიდერის ერთობლივ განცხადებაში, რომელიც ენება აშშ-ს გეგმებს განავითაროს რაკეტსაწინააღმდეგო თავდაცვის სისტემა. მასში კერძოდ აღნიშნულია, რომ აშშ-ს გეგმები, განალაგოს რაკეტსაწინააღმდეგო სისტემა, იწვევს ღრმა შეშფოთებას რუსეთის ფედერაციასა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკაში. მხარეები მიიხსენებენ, რომ ეს არღვევს ისედაც საკმაოდ არამყარ უსაფრთხოების სისტემას აზიასი და საფრთხეს უქმნის გლობალურ სტრატეგიულ სტაბილურობას. აღნიშნული პრობლემების გარდა, მხარეები შეთანხმდნენ ორმხრივი სამხედრო-ტექნიკური თანამშრომლობის გააქტიურების თაობაზე. 2000 წლის სექტემბერს მოსკოვში პუტინის და ლი პენის შეხვედრის დროს მხარეებმა კიდევ ერთხელ დაადასტურეს თავიანთი პოზიცია ზემოაღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით.

პოლიტიკურ თანამშრომლობას მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ეკონომიკური თანამშრომლობის ტემპი. საფაქრო-ეკონომიკური ურთიერთობები მნიშვნელოვნად დაეცა და ბევრად ჩამორჩება სხვა ქვეყნებთან საფაქრო-ეკონომიკური კავშირების დონეს. მოსკოვში პუტინის და ლი პენის შეხვედრის დროს ორ ქვეყანას შორის ეკონომიკური ურთიერთობების მნიშვნელოვან მიმართულებებად განისაზღვრა თანამშრომლობა ენერგეტიკის, მაღალი ტექნოლოგიების და სამოქალაქო ავი-

აციის დარგში.

ჩინეთი დაინტერესებულია თანამშრომლობაში რუსეთთან და დსთ-ს სხვა ქვეყნებთან ენერგომატარებლების მოპოვებისა და ტრანსპორტირების სფეროში. დაწყებულია კოვიკტას ნავთობის საბადოდან (ჩრდილოეთ ბაიკალის ოლქი) ჩინეთის პორტ უიჟიუამდე (მონღოლეთის გავლით) ნავთობსადენის მშენებლობის ერთობლივი პროექტის განხორციელება. აღსანიშნავია, აგრეთვე, ჩინეთის პრემიერის ლი პენის აღმა-ატაში 1996 წელს ვიზიტის დროს ხელმოწერილი დოკუმენტი, რომლის თანახმადაც, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკას კონცესიით გადაეცა ნავთობის სამი მნიშვნელოვანი საბადო ყაზახეთის ტერიტორიაზე. საბადოების ათვისებასთან ერთად გათვალისწინებულია 3000 კილომეტრიანი ნავთობსადენის მშენებლობა ჩინეთის დასავლეთ საზღვრებამდე. ამ პროექტისადმი დიდ ყურადღებასა და დაინტერესებას იჩენს აშშ და იაპონია. ენერგეტიკის დარგში თანამშრომლობასთან ერთად, ჩინეთი სულ უფრო მზარდ დაინტერესებას იჩენს სავაჭრო კავშირების გააქტიურებისადმი ყაზახეთთან და ცენტრალური აზიის სხვა ქვეყნებთან.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ზ. აბაშიძე. ნატო და საქართველო. უტოპიიდან რეალობისკენ. თბილისი, 2000 წ.
2. ნ. ბარათაშვილი. ნარკვევები სახელმწიფოთა პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაციის სფეროდან. თბილისი, 1999 წ.
3. ზ. ბატიაშვილი. ცნობარი თურქეთზე. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრის ბიულეტენი № 23, თბილისი, 1999 წ.
4. ს. ბზიშვილი. ცნობარი ირანზე. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრის ბიულეტენი № 42, თბილისი, 2000 წ.
5. რ. გაჩეჩილაძე. ინგლისის გეოგრაფია, ისტორია და კულტურა. თბილისი, 1994 წ.
6. ა. რონდელი. საერთაშორისო ურთიერთობები. თბილისი, 1996 წ.
7. საზოგადოება და პოლიტიკა. სოციალური და პოლიტიკური კვლევების აღმანახი. თბილისი, 1996 წ.
8. გ. ჭანტურია. მსოფლიოს ეკონომიკური და სოციალური გეოგრაფია. თბილისი, 1998 წ.
9. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Москва, 1998.
10. Гаджиев К. Геополитика. Москва, 1997.

11. Гаджиев К. Геополитика Кавказа. Москва, 2001.
12. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Москва, 1997.
13. Орлова И. Евразийская цивилизация. Москва, 1998.
14. Perceptions. Journal of International Affairs. Vol. IV- N 1. March-May, 1999.
15. Rubinstein, Alvin & Oles Smolansky (eds.), Regional Power Rivalries in the New Eurasia: Russia, Turkey and Iran, M.E. Sharp, London, 1995.
16. Spykman N. America's Strategy in World Politics. The United States and the Balance of Powers. New York, 1942.

Нино Евгеньевна Бараташвили
Евразийское пространство и интересы США

Издательство Тбилисского государственного
педагогического университета им.
С. С. Орбелиани
(На грузинском языке)
Тбилиси 2001.

Tbilisi Sul Khan - Saba Orbeliani State Pedagogical Uni-
versity Press

Nino Baratashvili
EURASIA AND THE INTERESTS OF THE USA
Tbilisi 2001

გამომცემლობის
უფროსი რედაქტორი: ენდი ხარაზიშვილი
რედაქტორები: ცილა კაციაშვილი
მეია დოლიძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 05.04.2001
ქაღალდის ზომა 60X84. სასტამბო თაბახი 16,5.
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 15,5.
ტირაჟი 500.